

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİ HUKUK ANABİLİM DALI**

**KONTROL EDİLEN YABANCI KURUMLARIN
VERGİLENDİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

ELİF CENKERİ

2502050090

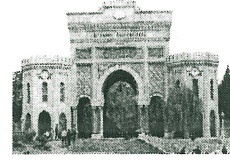
TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. S. ATEŞ OKTAR

İSTANBUL, 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz MALİ HUKUK Anabilim Dalında 2502050090 numaralı **ELİF CENKERİ'nin** hazırladığı “KONTROL EDİLEN YABANCI KURUMLARIN VERGİLENDİRİLMESİ” konulu **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 28.Maddesi **18.07.2011 Pazartesi** günü saat: **11.00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **kabulü.....**'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF.DR.S.ATEŞ OKTAR	Kabul	
PROF.DR.ESRA EKMEKÇİ ÇALICIOĞLU	Kabul	
PROF.DR.ELİF SONSUZUĞLU	kabul	
PROF.DR.BİLLUR YALTI	Kabul	
DOÇ.DR.MAHMUT KAŞIKÇI	Kabul	

ÖZ

Devletler, vergilendirme yetkilerinin sınırlarını diğer devletlerden bağımsız ve özgür olarak tespit ettikleri ölçüde mali egemenliğe sahip olurlar. Günümüzde artan ekonomik, politik ve ticari bütünleşme, işgücü ve sermayenin uluslararası platformda hareketliliğinin hızlanması, çok uluslu işletmelerin vergi planlamasına ilişkin stratejilerini etkilemektedir. Bu itibarla, yabancı sermaye ve işgücü açısından kuruluş yeri seçiminde vergi yükü önemli bir unsur olarak belirlemektedir.

Çok uluslu işletmeler, kontrol edilen yabancı kurumları kullanarak karşılaşacakları vergi yüklerini azaltmayı amaçlarken; hükümetler vergi gelirlerinde meydana gelebilecek aşınmaları engellemeye çalışmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada kontrol edilen yabancı kurum kavramı, söz konusu kurumların vergilendirilme esasları, farklı ülke düzenlemelerinin AB hukuku ve anayasal normlar açısından değerlendirilmesi yapılmaktadır.

ABSTRACT

One of the fundamental sovereignty rights of governments is the right of taxation. Therefore, governments determine border of their taxation powers independently and freely from the others, so that they acquire monetary sovereignty. Nowadays, due to increased economic, political, and commercial interaction, labour and capital mobility around the world has been rising, which caused multinational companies to take action towards tax planning strategies. Therefore tax burdens become an important factor for foreign capital and labour when choosing their localizations.

Nowadays, multinational companies try to minimize their tax burdens by using controlled foreign corporations; whereas governments attempt to avoid reductions related with their tax revenues. In this context, this dissertation provides an overview of controlled foreign corporations, including taxation of these companies and their shareholders. Then, regulations towards cfc's will be analyzed in terms of EC law and constitutionality.

ÖNSÖZ

“Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Vergilendirilmesi” başlıklı çalışmanın amacı; yarattığı etkiler itibarıyla, uluslararası vergilendirme alanında üzerinde önemle durulan kontrol edilen yabancı kurum kazançlarının vergilendirilmesi hususunun gerek ülkemiz gerekse diğer ülkelerin vergi hukukundaki yerinin değerlendirilmesidir.

Bu bağlamda, çalışmada kontrol edilen yabancı kurum kavramı açıklanıp, bahse konu kavramın özelliklerine değinilmesini takiben, söz konusu kurumların vergilendirilmesine yönelik ülke düzenlemeleri ile ilgili düzenlemelerin dayanakları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın izleyen kısmında düzenlemelerin AB hukukuna uygunluğu, özellikle yerleşme serbestisi ve sermayenin serbest dolaşımı bağlamında değerlendirilmiştir. Ayrıca, AAD tarafından geliştirilen haklı nedenlerin detaylı olarak ortaya konulmasıyla konuya açıklık kazandırılmak istenmiştir. Çalışmanın sonunda ise; konuya yönelik düzenlemelerinin anayasal vergisel normlara uygunluğu; vergilemede eşitlik, adalet, vergilerin kanuniliği ve de mali güce göre vergileme ilkeleri dikkate alınmak suretiyle belirlenmeye çalışılmıştır.

Ortaya konulan çalışmanın hazırlanmasında bilgisi, emeği ve desteğini esirgemeyen, Tez Danışmanım, Hocam, Sayın Prof. Dr. S. Ateş OKTAR’a değerli katkıları için; Münih’te çalışmalarımı yürütmem konusunda her türlü desteği sağlayan Max Planck Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Dr. h. c. Wolfgang SCHON’e; tez izleme komitemde yer alarak değerli yardımlarını esirgemeyen Prof. Dr. Esra EKMEKÇİ ÇALICIOĞLU ve Prof. Dr. Elif SONSUZOĞLU’na, sonsuz teşekkür ve minnetlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZ/ABSTRACT.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ	XV
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE HAKSIZ VERGİ REKABETİ VE VERGİ CENNETLERİ	
A-GENEL OLARAK.....	5
B-VERGİLENDİRME YETKİSİ.....	6
1-Vergilendirme Yetkisinin Kuramsal Dayanağı ve Gelişimi.....	8
2-Vergilendirme Yetkisinin Kapsamı.....	12
a)-Dar Anlamda Vergilendirme Yetkisi.....	12
b)-Geniş Anlamda Vergilendirme Yetkisi.....	13
C-ULUSLARARASI VERGİ REKABETİ.....	15
1-Yararlı Vergi Rekabeti.....	19
2-Haksız Vergi Rekabeti.....	20

Ç-VERGİ REKABETİNDE KULLANILAN ARAÇLAR.....	21
1-Vergi Oranı İndirimleri.....	22
2-Vergi Konularının Kapsamı.....	24
3-Genel Amaçlı Teşvik Uygulamaları.....	24
4-Özel Amaçlı Teşvik Uygulamaları.....	26
a)-Serbest Bölgeler.....	26
b)-Vergi Tatili Uygulaması.....	29
c)-İkili Gelir Vergisi Sistemleri.....	31
ç)-Sosyal Damping.....	32
D-VERGİ CENNETLERİ.....	33
1-Vergi Cennetlerini Belirleyen Unsurlar.....	34
a)-Hiç Vergi Olmayışı ya da Sadece Nominal Vergileme Yapılması.....	34
b)-Uluslararası Etkin Bilgi Alışverişinin Sağlanmaması.....	35
c)-Mali Şeffaflığın Olmayışı.....	38
ç)-Esaslı Reel İktisadi Faaliyetin Olmaması.....	39
E-Tercihli Vergi Rejimleri.....	40
F-HAKSIZ VERGİ REKABETİ KONUSUNDA ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR.....	43

1-OECD Düzenlemeleri.....	44
a)-Haksız Vergi Rekabeti-Yükselen Global Bir Sorun Raporu.....	44
b)-Vergi Anlaşmaları ve Üs Şirketlerin Kullanımı Raporu.....	52
c)-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Raporu.....	54
ç)-Küresel Vergi Rekabetine Doğru: Haksız Vergi Uygulamalarını Belirleme ve Elimine Etmede İlerlemeler Raporu.....	54
d)-Haksız Vergi Rekabeti Uygulamaları Üzerine OECD'nin Projesi; 2001 Yılı İlerleme Raporu.....	56
e)-Diğer Çalışmalar.....	57
2-Avrupa Birliği Düzenlemeleri.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM REJİMLERİ

A-GENEL OLARAK.....	64
B-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİ....	70
C-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAVRAMI.....	75
1-Yabancılık Unsuru.....	77
2-Kontrol Unsuru.....	79

a)-Kontrolün Tespitinde Yöntem.....	82
(1)Doğrudan Kontrol.....	82
(2)Dolaylı Kontrol.....	83
ı-Değişken Oranlı Hesaplama Yöntemi.....	84
ıı-Sabit Oranlı Hesaplama Yöntemi.....	84
(3)Doğrudan ve Dolaylı Kontrol.....	84
b)-Kontrolün Tespitinde Oran.....	86
c)-Kontrolün Tespitinde Zaman.....	88
Ç-KÜRESEL VE BÖLGESEL YAKLAŞIM.....	89
1-Bölgesel Yaklaşım.....	92
a)-Ülke Listeleri.....	92
b)-Vergi Yüğü Karşılaştırılması.....	93
(1)Nominal Vergi Oranlarının Karşılaştırılması..	96
(2)Efektif Vergi Oranlarının Karşılaştırılması....	96
(3)Gerçek Vergi Miktarının Karşılaştırılması.....	97
2-Küresel Yaklaşım.....	98
a)-Aktif Gelir.....	100
b)-Pasif Gelir.....	101

c)-Üs Şirket Geliri.....	104
D-HİSSEDARLARIN VERGİLENDİRİLMESİ.....	105
1-Fiktif Dağıtım Yöntemi.....	109
2-Kurum Perdesinin Kaldırılması Yöntemi.....	111
E-VERGİNİN BEYANI.....	114
1-Şekil.....	114
2-Oran.....	115
F-İSTİSNALAR.....	116
1-Faaliyette Bulunma İstisnası.....	117
2-De Minimis Rule.....	119
3-Halka Açık Olma İstisnası.....	121
4-Kar Payı Dağıtım İstisnası.....	121
5-İyi Niyet Testi.....	122
6-Yüksek Vergi Oranı İstisnası.....	123
G-YURT DIŞINDA ÖDENEN VERGİLERİN MAHSUBU.....	123
H-ZARAR MAHSUBU.....	127
I-ULUSLARARASI ANLAŞMALAR.....	130
1-Model Anlaşmalar.....	133
a)-OECD Vergi Anlaşma Modeli.....	134

b)-Birleşmiş Milletler Vergi Anlaşma Modeli.....	137
2-Uluslararası Anlaşmalarının Yorumu.....	138
a)-Durağan Yorum Yöntemi.....	139
b)-Hareketli Yorum Yöntemi.....	139
3-Uluslararası Anlaşmaların İç Hukukta Geçerliliği.....	140
a)-Tekçi Yaklaşım.....	140
b)-İkinci Yaklaşım.....	141
4-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Düzenlemelerinin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ile İlişkisi.....	141

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİNE İLİŞKİN FARKLI ÜLKE UYGULAMALARI

A-ALMANYA.....	145
1-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kavramı.....	153
2-Yurt Dışı İştirak Kazancının Vergilendirilmesine İlişkin Şartlar.....	153
a)-Yurt Dışı İştirakin Taşınması Gereken Vergi Yüğü.....	154
b)-Yurt Dışı İştirakin Gayrisafi Hasılatının %10'dan Fazlasının Pasif Gelirlerden Oluşması.....	155

c)-Yurt Dışı İştirakin Asgari Gayrisafi Hasılat Tutarı.....	156
3-Hissedarlara Atfedilecek Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı.....	157
4-Düzenlemelerin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ile Etkileşimi.....	159
B-İNGİLTERE.....	160
1-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kavramı.....	165
2-Yurt Dışı İştirak Kazancının Vergiye Tabi Tutulmasına İlişkin Şartlar.....	166
a)-Yurt Dışı İştirakin Taşınması Gereken Vergi Yükü.....	167
b)-İyiniyet Testi.....	168
c)Yurt Dışı İştirakin Asgari Gayrisafi Hasılat Tutarı.....	169
3-Hissedarlara Atfedilecek Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı.....	169
C-ABD.....	172
1-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kavramı.....	174
2-Yurt Dışı İştirak Kazancının Vergiye Tabi Tutulmasına İlişkin Şartlar.....	175
a)-Vergiye Tabi Gelir.....	176

(1)Üs Şirket Gelirleri.....	177
(a)Yabancı Üs Şirkette Kişisel Olarak Sahip Olunan Gelirler.....	178
(b)Yabancı Üs Şirket Satış Gelirleri.....	178
(c)Yabancı Üs Şirket Hizmet Gelirleri.....	179
b)-Yurt dışı İştirakin Asgari Gayrisafi Hasılat Tutarı.....	179
3-Hissedarlara Atfedilecek Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı.....	179

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KONTROL EDİLEN YABANCI KURUMLARA İLİŞKİN UYGULAMA

A-GENEL OLARAK.....	183
B-YASAL DÜZENLEME.....	184
C-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAVRAMI.....	186
1-Yabancılık Unsuru.....	190
2-Vergiden Kaçınma İradesi.....	191
Ç-HİSSEDARLARIN VERGİLENDİRİLMESİ.....	197
1-Gerçek Kişi Hissedarlara İlişkin Yasal Düzenlemeler.....	203
2-Tüzel Kişi Hissedarlara İlişkin Yasal Düzenlemeler.....	206

3-İlişkili Kişilerin Düzenlemeler Kapsamında Değerlendirilmesi.....	207
D-YURT DIŞI İŞTİRAKİN VERGİYE TABİ TUTULMASINA İLİŞKİN ŞARTLAR.....	209
1-Yurt Dışı İştirakin Toplam Gayrisafi Hasılatının %25 veya Fazlasının Pasif Gelirden Oluşması.....	213
2-Yurt Dışı İştirakin Taşınması Gereken Vergi Yükü.....	216
3-Yurt Dışı İştirakin Asgari Gayrisafi Hasılat Tutarı.....	224
E-YURT DIŞI İŞTİRAK KAZANÇLARI İSTİSNASI.....	224
F-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAZANÇLARININ BEYANI.....	230
G-ZARAR MAHSUBU.....	233
H-YURT DIŞI İŞTİRAKİN ÖDEDİĞİ VERGİLERİN MAHSUBU.....	235
I-YURT DIŞI İŞTİRAKİN KAR PAYI DAĞITMASI DURUMUNDA VERGİLENDİRME.....	239
İ-ÇİFTE VERGİLEMİYİ ÖNLEME ANLAŞMALARININ KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİ İLE ETKİLEŞİMİ.....	240
J-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİNİN DİĞER DÜZENLEMELER İLE ETKİLEŞİMİ.....	242

1-Örtülü Sermaye-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Düzenlemeleri.....	243
2-Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Düzenlemeleri.....	244
3-Varlık Barışı Kanunu.....	246

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜZENLEMELERİN AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU VE ANAYASAL İLKELER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

A-GENEL OLARAK.....	247
B-TEMEL SERBESTİLER BAĞLAMINDA KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİ.....	248
1-Sermayenin Serbest Dolaşımı.....	249
2-Yerleşme Serbestisi.....	250
C-Temel Hak ve Serbestilerin Sınırlandırılması.....	251
1-AAD Tarafından Geliştirilen Haklı Nedenler.....	253
a)-Mali Sistemin Tutarlılığı.....	253
b)-Sermaye İhracının Tarafsızlığının Sağlanması.....	256
c)-Egemenlik İlkesi.....	258
ç)-Haksız Vergi Rekabetinin Engellenmesi.....	259
d)-Kötüye Kullanmanın Engellenmesi.....	260
e)-Vergi Gelirlerinde Azalma.....	262

D-ANAYASAL VERGİLENDİRME NORMLARI.....	263
1-Vergilemede Adalet	264
2-Vergilemede Eşitlik.....	268
a)-Eşitlik Kavramı.....	274
b)-Ayrımcılık.....	276
3-Vergilerin Kanuniliği.....	278
4-Mali Güce Göre Vergileme.....	283
SONUÇ.....	289
KAYNAKÇA.....	302
ÖZGEÇMİŞ.....	322

TABLÖLÄR LİSTESİ

TABLO I-DOĞRUDAN KONTROL

TABLO II-DOLAYLI KONTROL

TABLO III-DOĞRUDAN VE DOLAYLI KONTROL

KISALTMALAR LİSTESİ

AAD	Avrupa Adalet Divanı
AB	Avrupa Birliği
ABA	Avrupa Birliği Anlaşması
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.e.	Aynı eser
a.g.e.	Adı geçen eser
Art	Article
AStG	Aussensteuergesetz
AŞ	Anonim Şirket
AY	Anayasa Mahkemesi
AYMK	Anayasa Mahkemesi Kararı
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BStBl	Bundessteuerblatt
CAD	Kanada Doları
Cfc	Controlled Foreign Corporation
CSTI	Cadbury Schweppes Treasury International

CSTS	Cadbury Schweppes Treasury Services
Çev.	Çeviren
E.	Esas
ECJ	European Court of Justice
EEA	European Economic Area
EVK	Emlak Vergisi Kanunu
GVK	Gelir Vergisi Kanunu
IBFD	International Bureau of Fiscal Documentation
ICTA	Income and Corporation Tax Act
IMF	International Monetary Fund
IRC	International Revenue Code
K.	Karar
KDV	Katma Değer Vergisi
KDVK	Katma Değer Vergisi Kanunu
KEYK	Kontrol Edilen Yabancı Kurum
KStG	Körperschaftsteuergesetz
KV	Kurumlar Vergisi
KVK	Kurumlar Vergisi Kanunu
m.	Madde

no	Numara
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
OECD-MC	OECD Model Tax Convention
Para	Paragraf
RG	Resmi Gazete
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Aralığı
TMK	Türk Medeni Kanunu
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TTK	Türk Ticaret Kanunu
US	United States
USD	Amerikan Doları
VAHS	Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi
v.b.	Ve benzerleri
vd.	Ve diğerleri
VUK	Vergi Usul Kanunu
Vol	Volume
WTO	World Trade Organisation
Yay	Yayını

YTL **Yeni Türk Lirası**

GİRİŞ

Yeni dünya düzeninde kişi ve işletmeler birden fazla ülkede gelir elde etmekte ve uluslararası platformda mal, sermaye ve kalifiye işgücü akışı giderek yoğunlaşmaktadır. Globalleşmeyle birlikte uluslararası ticaretin serbestleşmesi ve döviz kambiyo kısıtlamalarının da bertaraf edilmesi ile günümüzde ekonominin aktörleri olarak değerlendirilen, birden fazla devletin egemenlik alanına giren çok uluslu işletmelerin, uluslararası faaliyetleri nicelik ve nitelik açısından artarken; ileri teknolojinin sağladığı imkanlar etkisiyle vergi idareleri, mükelleflere daha kaliteli hizmetler sunmakta iken, vergi matrahlarını azaltıcı yönde yeni küresel sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bu bağlamda, sürecin etkisiyle ekonomilerin artan entegrasyonu, bir ülkenin vergi sistemine ilişkin uygulamaların diğer ülkelerin vergi politikalarını etkilemesine sebebiyet vermiştir.

Günümüzde devletler artan fonksiyonlarını yerine getirmek için kendilerine gereken finansman kaynaklarının temini amaçlı vergilendirme yetkilerini genişletmeye çalışırken; farklı ülke vergi yasalarına tabi, dünya ekonomisinde alınan kararları etkileyebilen pozisyondaki çok uluslu işletmeler, faaliyetlerinden elde ettikleri gelirlerini ülkeler arasında yeniden dağıtmaktadırlar. Bunun yanı sıra, artan uluslararası ilişkiler ve sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılması sebebiyle, devletlerin vergilendirme yetkilerinin çakışması uluslararası çifte vergilendirmeye sebebiyet vermiştir. Bu itibarla, hükümetler çifte vergilendirmeyi engellemeye yönelik tek taraflı düzenlemeler veya uluslararası anlaşmalarından yararlanmak suretiyle vergilendirme yetkilerini sınırlandırmaktadırlar.

Kambiyo kontrollerinin kısmen veya tamamen kaldırılmasıyla yurt dışına yönelen yabancı sermayede izlenen artış, vergilendirme yetkisine sahip ulus devletler arasında vergi rekabetinin artmasına yol açmıştır. Artan vergi rekabeti, hükümetlerin yabancı yatırımcılar açısından uygun mali iklim sunacak şekilde vergi sistemlerini gözden geçirip değerlendirmelerini teşvik ederken; çok uluslu

işletmelerin ise; karşılaşacakları vergi yükünün düşük düzeylerde olduğu vergi sistemlerine yönelmelerini sağlamaktadır.

Yabancı yatırımlar açısından vergisel avantajlar sunmak suretiyle haksız vergi rekabetine yol açan vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimleri, diğer devletlerin vergi toplama, optimal vergi tabanı oluşturma ve bağımsız mali politikalar uygulamalarını engellemektedir. Bu bağlamda, mobilitesi yüksek üretim faktörlerinin ölkelerin vergi sistemleri arasındaki arbitraj olanaklarından yararlanarak, vergi yükü düşük ölkelere yönelmeleri, diğer üretim faktörleri üzerindeki vergi yükünün artmasını beraberinde getirmektedir. Topluca ifade etmek gerekirse; uluslararası platformda cereyan eden haksız rekabet; hükümetlerin vergi gelirlerinin azalmasına, gölge ekonomisinin büyümesine, vergi yükü dağılımında adaletsizliğe, kaynakların dağıtımını olumsuz etkileyerek verimliliğin azalmasına, sermayenin belirli ölkelerde birikmesine ve işgücü tahsisinde verimsizliğe neden olmaktadır. Bu bağlamda, hükümetler yurtdışına yönelen sermayedeki artış ve haksız rekabetinin ekonomide yarattığı olumsuz etkilerin de dikkate alınmasıyla vergi sistemlerine kontrol edilen yabancı kurumlara ilişkin düzenlemeleri vergi güvenlik müessesesi olarak getirmişlerdir.

Uluslararası işletmelerin vergilendirilmesinde ayrı varlık yaklaşımı uyarınca yurtdışındaki yabancı bağlı işletmelerin geliri ana işletmeye transfer edilinceye kadar vergiye tabi değildir. Bu itibarla, çok uluslu işletmeler elde ettikleri gelirlerini düşük oranda vergilemeye tabi oldukları ölkelere aktarmak suretiyle ilgili ölkelerin kendilerine sundukları ulusal vergilemenin ertelenmesi avantajını kullanmaktadır. Açıklanmaya çalışıldığı üzere; yurtdışı kaynaklı gelirin dolaylı olarak yabancı ölkedeki bağlı işletmeden elde edilmesi durumunda, yabancı kurumdan elde edilen kazancın vergilendirilmesi diğer ölkede yerleşik ortaklara kar payı dağıtımını yapıłana kadar ertelenmektedir.

Uluslararası literatürde “controlled foreign company” ya da “controlled foreign corporation” kavramlarıyla ifade bulan kontrol edilen yabancı kurumlar; genellikle düşük vergi oranı uygulayan ölkelerde kurulmuş ve farklı bir ölkede

yerleşik ortakların kontrolü altındaki işletmeleri kapsamaktadır. Konuya ilişkin ülke uygulamaları değerlendirildiğinde, ilgili kavramın tanımlarının iç hukuk düzenlemelerinin çeşitliliği sebebiyle ülkeden ülkeye farklılık arz ettiği dikkat çekmektedir.

Vergi ertelemesinin olumsuz etkilerinden kendilerini korumaya çalışan ülkelerin konuya ilişkin düzenlemeleriyle amaçlanan; ülkelerin vergi matrahlarının aşındırılmasının engellenmesi ve vergi mükelleflerinin eşit vergilendirilmesinin sağlanması amacıyla düşük vergileme yapılan ülkelerde yatırımlarını gerçekleştiren mükelleflerin bahse konu yerlerden sağladıkları vergisel avantajların uluslararası yatırım kararları üzerindeki olumsuz etkilerinin giderilmesi suretiyle yurtdışı yatırımlar üzerindeki vergi yükünün ikamet ülkesindeki vergi yüküne eşitlenecek şekilde arttırılarak sermaye ihracının tarafsızlığının sağlanmasıdır.

Kontrol edilen yabancı kurumlara ilişkin düzenlemelerin mevcut olmadığı bir sistemde vergi mükellefleri yabancı bağlı işletmelerini dilediği yerde kurmak suretiyle mobilitesi yüksek varlık ve gelirini bahse konu yerlere aktarabilecek ve de uygulayacağı kar dağıtım politikalarıyla işletme grubunun karşılaştığı toplam global vergi yükünü azaltabilme imkanına sahip olacaktır. Söz konusu kurumlara ilişkin ülke mevzuatında herhangi bir vergi güvenlik müessesesinin yer almaması durumunda, birey ve işletmelerin kamu hizmetlerinden yararlandıkları ülkeler yerine daha düşük vergilendirildikleri ya da hiç vergi ödemedikleri vergi cennetlerine yönelmeleri, haksız vergi rekabetine sebebiyet vererek yüksek vergi oranları uygulanan ülkelerin vergi gelirlerinde azalmaya yol açacaktır.

Beş bölümden oluşan tezin birinci bölümünde; vergilendirme yetkisinin sınırları bağlamında uluslararası vergi rekabeti incelenecektir. Ayrıca, haksız vergi rekabeti çerçevesinde vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimleri uygulamaları ile OECD ve Avrupa Birliği'nin konuya ilişkin düzenlemelerinin ayrıntılarıyla değerlendirilmesini takiben ikinci bölümde; kontrol edilen yabancı kurum rejimleri başlığı altında; kontrol edilen yabancı kurum kavramı, kavrama ilişkin unsurlar, yaklaşımlar, hissedarların vergilendirilmesi, uygulanan istisnalar detaylı olarak,

yeri geldikçe yapılan tespitler aracılığıyla ifade edilmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın izleyen bölümlerinde; söz konusu kurumlara yönelik farklı ülke uygulamaları, tezin araştırma alanı kapsamında belirlenen bazı ana başlıklar açısından ele alınacaktır. Bu bağlamda, uluslararası vergiden kaçınmanın engellenmesi amacıyla ihdas edilen kontrol edilen yabancı kurumlara ilişkin Almanya, İngiltere, ABD ve Türkiye'nin düzenlemeleri incelenecektir. Çalışmanın bahse konu ülkeler ile sınırlandırılması bazı argümanlara dayanmaktadır. Bu itibarla, ABD kontrol edilen yabancı kurumlara yönelik ilk düzenlemeleri gerçekleştiren ülke olması; İngiltere, Cadburry Schweppes davasına taraf olması ve konuya yönelik diğer ülkelere nazaran farklı bazı düzenleme ve istisnalar ihtiva etmesi ve de Almanya ise vergi mevzuatımızın Alman düzenlemelerini esas alması sebebi ile ele alınmaktadır. Çalışmanın sonunda ise; bahse konu kurumlara ilişkin gerçekleştirilen düzenlemelere yönelik Avrupa Birliği'nin yaklaşımı, AAD'nın geliştirdiği haklı nedenlerin dikkate alınması suretiyle, özellikle yerleşme serbestisi ve sermayenin serbest dolaşımı bağlamında tartışılıp, anayasal vergileme normları itibarıyla düzenlemelerin niteliği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE HAKSIZ VERGİ REKABETİ VE VERGİ CENNETLERİ

A-GENEL OLARAK

Uluslararası platformda mal, sermaye ve hizmet akışının zaman içerisinde yoğunlaşması sebebiyle sermaye, teknoloji ve işgücünün¹ artık, tek bir devlete bağlılığından bahsedilemeyeceğinden, vergi idareleri açısından vergi yükümlüsü ve vergiyi doğuran olayı inceleme, belirleme ve delillendirme imkanları giderek azaldığından bilgi toplama, bilgiye erişim ve elde edilen bilgilerin kullanımı artan önem kazanmaktadır².

Günümüzde çok uluslu işletmeler³, tüm dünya için geçerli stratejiler geliştirir pozisyona gelmişlerdir. Bu bağlamda, sermaye hareketlerinin önündeki engellerin bertaraf edilmesi, çok uluslu işletmelere⁴ faaliyetlerini, ulusal vergi

¹Mobilitesi yüksek profesyoneller ve teknik elemanlardan oluşan kalifiye işgücü, ülkeler arasındaki vergi yükü farklılıklarına daha duyarlıdır. Bkz. Chris Edwards, Veronique de Rugy, “International Tax Competition: A 21 st-Century Restraints on Government”, **Policy Analysis**, No : 431, 2002, s. 8.

²Billur Yaltı, “2000’li Yılların Vergisel Mozaigi: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-IP”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name= 2000082214 .htm; (20.03.2007); Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, Haziran 1995, s. 1.

³Çok uluslu işletme; iki veya daha fazla ülkede faaliyetlerini gerçekleştiren ve birbiriyle bağlantılı iş ilişkisi içerisinde bulunan bir grup işletmeler topluluğudur. Bkz. Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Mart 2005, s. 201.

1980 sonrası süreçte bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmelere paralel IMF, Dünya Bankası ve WTO gibi bazı uluslararası kuruluşların, daha serbest dünya ekonomisi oluşturma istekleri doğrultusunda, yeni bir fenomen olmayan çok uluslu işletmeler, süreçten en çok etkilenen ve süreci en çok etkileyen aktör konumuna gelmişlerdir. 1990’ların başında, çok uluslu işletmelerin mal, hizmet ve teknoloji alanında, grup içi gerçekleştirdikleri işlemler, uluslararası ticaret hacminin %60’ına tekabül etmektedir. Bkz. Özgür Saraç, **Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Ağustos, 2006, s. 22.

⁴Çok uluslu işletmelerin bazı ortak özellikleri bulunmaktadır: a)Birden Fazla Ülkede Faaliyetlerde Bulunulması: Söz konusu işletmeler, uluslararası platformda faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Bahse konu işletmelerin faaliyetleri, mal ve hizmet, yatırım sermayesi, personel, üretim ve yönetim tekniklerinin, ülke sınırlarını aşarak transferini içermektedir. Bunun yanı sıra, ilgili işletmelerin tedarik ve satışı, çok sayıda ülkede gerçekleşmektedir. b)Merkezi Denetim: Çok uluslu işletmelerin faaliyetlerini gerçekleştirirken hedefleri, işletmenin ana merkezi ile buna bağlı olan şubelerinin bir bütün şeklinde çalışmalarını sağlayarak, bahse konu yerlerin dünya çapında gerçekleştirmekte

sistemlerinin kötüye kullanılmasına sebebiyet veren ülkelerde gerçekleştirebilmeleri konusunda kolaylık sağlamakla olduğundan, ülkeler arasında cereyan eden rekabet, küresel ekonomik ve ticari faaliyetleri olumlu etkileyerek, giderek artan uluslararası yatırım, ticaret ve vergilendirmede rekabeti doğurmaktadır. Bu itibarla, vergi rekabeti⁵ gerçekleştirilen faaliyetler üzerindeki vergi yükünde azalmaya ve de azalan vergi yükünün artan kısmının ekonomiye geri dönmesine sebebiyet vermektedir⁶.

İzlenen gelişmelerin de etkisiyle 1980’li yılların başından itibaren küresel vergi sorunları ile birlikte uluslararası vergi rekabeti, tercihli vergi rejimleri ve vergi cennetleri gibi bazı yeni kavramlar vergi literatürüne dahil olmuştur⁷.

B-VERGİLENDİRME YETKİSİ

Devleti⁸, toplumdaki diğer güçlerden ayıran ve ona devlet niteliği kazandıran üstün emretme ve zorlama gücünü ifade eden egemenlik⁹ kavramı,

oldukları faaliyetlerinin, ahenk içerisinde sürdürebilmelerini temin etmektir. Bu itibarla, ilgili işletmeler, kapsam ve fonksiyon bağlamında, işbirliğine gitmekte ve de iş bölümünün yönlendirilmesini, merkezi denetime bırakmaktadırlar. c)Koordinasyon ve Ortak Politika İzlenmesi: Çok uluslu işletmelerin amacı, ana merkez ile farklı ülkelerde kurulup faaliyette bulunan şubeler, diğer bir ifadeyle bağlı birimleri arasında, sağlayacakları koordinasyonla gerçekleştirilecek faaliyetlerin, grup açısından ortak olacak şekilde bir politika sürdürülmek suretiyle gerçekleştirilmesidir. Çok uluslu işletme grubuna bağlı işletmeler tarafından sürdürülen ortak politika, uyumlu nitelikte yönetim, mali, yatırım, denetim ve personel politikası gibi alanlarda karar alınması esnasında önem arz etmektedir. Bkz. Gülten Kutal, Ali Büyüksulu, **Çokuluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996, ss. 30-32.

⁵*Çalışmanın bu kısmında, vergi rekabeti kavramı ile ifade edilmek istenilen uluslararası, küresel ya da global vergi rekabeti olacaktır.*

⁶OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, Paris, 1998, s. 9; Saygın Eyüpgiller, “Vergi Cennetleri ve Tercihli Vergi Sistemleri: Uygun Olmayan Vergi Rekabetinin 1998 OECD, Vergi Komitesi Raporu Işığında Değerlendirilmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 222, Şubat 2000, s. 187.

⁷Selahattin Tuncer, “Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar”, **Vergi Dünyası**, Sayı:304, Aralık, 2006, s. 4.

⁸Devlet; “milli bir topluluk olup, tarihi geçmişi ve belli bir birliği ile özgünleşir”. Bkz. Erdoğan Teziç, **Anayasa Hukuku**, 13. bası, Beta, İstanbul, Ağustos 2009, s. 115. Georg JELLENİK’in **Allgemeine Staatslehre** başlıklı eserinde yer alan “Üç Unsur Teorisi” (Dreielementenlehre, Three Elements Theory) teorisi uyarınca devlet; insan, diğer bir ifadeyle topluluk, toprak ve egemenlik unsurlarının topluca bir araya gelmesiyle oluşmuş bir varlıktır. Bkz. Timm Meike, **Starke Demokratie über die Staatlichkeit trotz Globalisierung**, Bookson Demand GmbH, Norderstedt, 2008, s. 22; Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, 1. baskı, Ekin Basım-Yayın Dağıtım, Bursa, Eylül 2010, s. 133. Bahse konu unsurlardan herhangi birinin mevcudiyetinin söz

16'ncı yüzyılda feodal sistemin çöküşü ve merkezileşmeye doğru yöneliş ile ortaya çıkmıştır. Egemenlik; Latince'de “en üst iktidar” anlamındaki “superanus” kelimesinden kaynaklanmakta¹⁰ ve “üzerinde” anlamı taşımaktadır. Kıta Avrupa'sı hukukçuları, egemenliği; diğerlerinin üzerindeki güç, en üstün devlet gücü olarak açıklamaktadır. Diğer bir anlatımla egemenlik; üstün iktidarı ve denetime bağlı olmayan kesin emir verme gücünü ifade etmektedir. Bu itibarla devletler, egemenlik güçlerine dayanarak, ülke¹¹ sınırlarında yaşayan gerçek ve tüzel kişilere, yerine getirilmesi zorunlu emirler vermektedirler. Ancak, günümüzde devlet egemenliği, devletler hukuku kuralları, uluslararası siyasi, ekonomik işbirliği ve dayanışmalar dahilinde sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, egemenliğin kapsadığı yetkilerden vergilendirme yetkisi, devletlerin kendilerinden talep edilen işlevleri yerine getirebilmesinin ön koşuludur. Devletler, sahip oldukları vergilendirme yetkilerinin sınırlarını, diğer devletlerden bağımsız ve özgür olarak tespit ettikleri ölçüde mali egemenliğe sahiptirler¹².

konusu olmaması halinde devletin varlığından bahsedilemez. Bkz. Şeref Gözübüyük, **Anayasa Hukuku**, 16. bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008, s. 15.

⁹Egemenlik kavramı, ilk kez Fransız hukukçu Jean BODIN'in 1576 yılında yayımladığı **Les six livres de la Republique** (Devletin Altı Kitabı) isimli çalışması ile ele alınarak tanımlanmıştır. BODIN'e göre; “devlet yetkilerinin kullanımını temin eden güç ve devletin varlığının esas şartı olan egemenlik; devletin sınırsız, mutlak ve daimi yetkisidir”. Diğer bir anlatımla, BODIN'e göre egemenlik; “yurttaşlar ve uyruklar üstündeki en yüksek, mutlak ve en sürekli güç”ü ifade etmektedir. Bkz. Nami Çağan, **Vergilendirme Yetkisi**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1982, s. 1; Murat Yıldırım, **Uluslararası Vergi Hukukunda Tahkim**, On İki Levha Yayıncılık A.Ş., İstanbul, Mart 2010, s. 112; Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş**, 4. baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, Eylül 2009, s. 72. ROUSSEAU'ya göre devredilmez, bölünmez, yanılmaz ve mutlak nitelikteki egemenlik; tüm bireylerin özel iradelerinden meydana gelen, çoğunluğun iradesini temsil eden, genel iradenin kullanılmasıdır. Bkz. Erdoğan Teziç, **a.g.e.**, s. 98; Mehmet Akad, Bihterin Vural Dinçkol, **Genel Kamu Hukuku**, 5. Basım, Der Yayınları, İstanbul, 2009, ss. 137-138.

¹⁰Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş**, s. 72.

¹¹Ülke kavramı; Almandada “Staatsgebiet”, İngilizcede “territory” terimleriyle ifade edilmektedir. İç hukuk ve de uluslararası hukukta yerleşmiş görüş uyarınca, bir devlet ülkesi; devlete ait kara, deniz ve hava bölümlerinden oluşmaktadır. Bkz. Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, 8. Bası, Ankara, Eylül,2009, s. 143. Ülke; devletin yetkilerini kullanacağı alanı sınırlandırmakla birlikte devletin kurucu unsurlarındandır. Bkz. Erdoğan Teziç, **a.g.e.**, s. 117. Ülke olmaksızın devlet kuruluşu söz konusu olamaz. Bkz. Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş**, s. 69.

¹²Nami Çağan, **a.g.e.**, ss. 1;2;267; Ali Çımat, “Vergilendirme Yetkisi ve Demokrasi İlişkisi-II”, **Vergi Raporu**, Sayı:25, Ekim-Kasım 1996, s. 52; Christina Djanani, Gernot Braehler, **Internationales Steuerrecht**, 3. Auflage, Gabler, Wiesbaden, Mai 2006, s. 2; Lars Lüdemann, **Die Steuerplanung der Multinationalen Unternehmung unter Besonderer Berücksichtigung der Deutschen Hinzurechnungsbesteuerung nach 7-14 AStG**, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2004, s.

Egemenlik kavramının mali alanda görünümü olan mali egemenlik; çeşitli yetkilerden oluşan, devlet egemenliğinin¹³ tamamlayıcı ve ayrılmaz bir parçasıdır. Mali egemenlik; devletin ülke sınırlarında vergilendirme, harcama, bütçe yapma, borçlanma ve kamu mallarını yönetme yetkilerine sahip olması olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda, mali egemenliğinin mevcudiyeti, sayılan yetkilerin devlet organ ve örgütleri tarafından, özgürce kullanımına bağlı olmaktadır. Uluslararası alanda mali egemenlik ise; devletin diğer devletlere karşı bağımsız ulusal mali politika belirleme ve izleme yetkisidir¹⁴.

1-Vergilendirme Yetkisinin Kuramsal Dayanağı ve Gelişimi

Devletin iç egemenliği; devletin emretme gücünü kullanabilen, bağlayıcı, genel ve kesin kararlar alabilen otoriteye sahip olması olarak tanımlanmaktadır¹⁵. Belirtildiği üzere; devlet egemenliğine dayanan ve devletin ülke sınırları içinde sahip olduğu vergilendirme yetkisi, devlet egemenliği ile aynı zaman ve yerde mevcut olan ve egemenlik ile sınırlı bir yetkidir. ÇAĞAN'a göre; “vergilendirme yetkisi; devletin ülkesi üzerindeki egemenliğine dayanarak vergi alma konusunda sahip olduğu hukuki ve fiili güçtür”¹⁶.

Vergilendirme yetkisine ilişkin Anayasa Mahkemesi'nin bir kararı; “vergilendirme yetkisi, devletin ülkesi üzerinde egemenliğine bağlı olarak vergi alma konusunda sahip olduğu hukuksal ve fiili güçten kaynaklanmaktadır. Kamu hizmetlerinin görülmesi için gereksinim duyulan mali kaynakların sağlanması amacıyla kullanılan vergilendirme yetkisi, dar anlamıyla, devletin, kamu gelirlerinden sadece vergi koymaya ilişkin yetkisini, geniş anlamda ise, çağdaş

20; Brian J. Arnold, **The Taxation of Controlled Foreign Corporations: An International Comparison**, Canadian Tax Foundation, Canada, 1986, s. 65.

¹³Konuya ilişkin bir Anayasa Mahkemesi kararı uyarınca; “Çağdaş toplum düzeninde, devlet tüzel kişiliğine, gerçek kişilere verilmeyen üç yetki verilmiştir. Bunlar, vergi salma yetkisi, zor kullanma yetkisi ve para basma yetkisidir. Bu üç yetki sayesinde devlet egemenliği veya devletin üstün iradesi gerçekleşmektedir. Toplumsal yaşamı; adalet ve istikrar içinde mümkün kılan unsur, devletin bu üstün iradesidir”. AYMK., E.88/7, E.88/9, E.88/16. Bkz. Şahnaz Gerek, Ali Rıza Aydın, **Anayasa Yargısı ve Vergi Hukuku**, SeçkinYayıncılık, Ankara, 2005, ss. 23-24.

¹⁴A. Feridun Güngör, “Uluslararası Hukuksal Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi ve Türkiye Uygulaması”, **Vergi Dünyası**, Sayı:190, Haziran 1997, s. 30.

¹⁵Reyhan Sunay, **Tartışılan Egemenlik**, Ankara, 2007, s. 44.

¹⁶Nami Çağan, **a.g.e.**, s. 2.

devletin, güvenlik, adalet ve eğitim gibi geleneksel görevlerinin yerine getirilmesinin yanında, ekonomik, sosyal, kültürel ve diğer alanlara katkısının gerektirdiği giderleri karşılamak için gerçek ve tüzel kişilere getirdiği her türlü mali yükümlülüğe ilişkin yetkisini kapsamaktadır”¹⁷ şeklindedir.

Yukarıda yapılan tanımlardan da açıkça anlaşılacağı üzere; vergilendirme yetkisinin, siyasal dayanağı ve mevcudiyeti, devlet egemenliğine dayanmaktadır. Devlet, halktan aldığı vergilendirme yetkisine dayanarak, vergi toplamakta, belirli kesimlere muafiyet¹⁸ ve istisnalar¹⁹ tanımakta ve yeni vergiler koymaktadır²⁰.

Vergilendirme yetkisinin niteliği, devletin değişen amaçlarına koşut olarak zaman içerisinde değişmiştir. Vergilendirme yetkisi, 17’inci yüzyıl “jandarma devleti” kuramına uygun şekilde mutlak, sınırsız²¹, bölünmez ve her türlü denetimin dışında kalan bir yetki iken; 17’inci yüzyılın sonları ve 18’inci yüzyılın başlarında egemen olan “rasyonalist ferdiyetçi devlet” kuramı uyarınca karşılık ve mübadeleye dayanıp, istifade kuramı ile açıklanmaya çalışılmış; 19’uncu yüzyıl başlarında “kolektivist devlet”te vergilendirme yetkisi; fedakârlık ve milli görev kavramları ile bağdaştırılmıştır. Günümüz çağdaş devlet anlayışında ise; egemenliğin sınırsız ve mutlak olduğu anlayışı terk edilerek; egemenliğin, devlete

¹⁷AYMK., E.97/62. Bkz. Şahnaz Gerek, Ali Rıza Aydın, **a.g.e.**, s. 24.

¹⁸Verginin yükümlülerine getirilen bir ayrıcalık olan muafiyet; vergi kanunları uyarınca kendileri için vergi borcu doğuran bir olayın mevcudiyeti söz konusu olmakla birlikte, yine aynı veya diğer kanunlarla belirli kişiler ya da kişi gruplarının açık olarak vergi mükellefiyeti dışında bırakılmasıdır. Bkz. Doğan Şenyüz, Metin Erdem, İsmail Tatlıoğlu; **Kamu Maliyesi**, 7. basım, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2009, s. 86.

¹⁹İstisna; verginin konusuna getirilmiş olan sınırlama olup, vergi kanunlarına göre; esas itibarıyla vergilendirilmesi öngörülen bir konunun kısmen ya da tamamen, geçici ya da sürekli olarak şarta bağlı ya da bağlı olmaksızın vergi dışında tutulmasıdır. Bu itibarla, istisna verginin konusuna getirilen bir ayrıcalıktır. Bkz. Doğan Şenyüz, vd., **a.e.**, s. 86.

²⁰Ahmet Burçin Yereli, Metin Meriç, Vergilendirme Yetkisi, **Vergi Sorunları**, Sayı: 66, Mayıs-Haziran 1993, s. 38; Nami Çağan, **a.g.e.**, ss. 2;3;211.

²¹Devletin vergilendirme yetkisinin sınırsız olduğu görüşünü savunanlar; MACHIAVELLI, BODIN ve HOBBS’dir. Bkz. Selçuk Tekin, “Uluslararası Hukuksal Çifte Vergilendirmede Vergilendirme Yetkisi”, **Mali Pusula**, Yıl: 5, Sayı: 51, Mart 2009, s. 79. Konuya ilişkin olarak KNETCHLE; vergilendirme yetkisinin sınırlandırılmasının tek istisnası olarak diplomatik vergi muaflığına değinerek; vergilendirme yetkisinin yurtiçi ve yurt dışında sınırsız olduğu bağlamında, devletlerin mali konulara ilişkin egemenliklerini sınırlayan, uluslararası hukuk kuralı veya uluslararası çifte vergilendirmeyi yasaklamakta olan örf ve adet kuralının mevcudiyetinin bugüne kadar tespit edilmediğini belirtmektedir. Benzer bir yaklaşımla TUNCER; vergilendirme yetkisinin mutlak bir hak niteliğinde olup, hiçbir şekilde dışarıdan gelecek etki ya da güç ile sınırlandırılmasının söz konusu olamayacağını ifade etmektedir. Bkz. Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 15.

uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, nispi emretme gücü ile iç ve dış bağımsızlık tanıdığı benimsenmiş, ancak yine de egemenliğin, hukuk içi ve dışı bazı sınırlara bağlılığı kabul edilmiştir. Diğer bir anlatımla, çağdaş devlet anlayışında, anayasal²² yetki olan vergilendirme yetkisi, egemenliğin bir göstergesi ve ayrılmaz parçası niteliğiyle ve sınırlı, denetimsiz ve keyfi olarak kullanılmayacak bir güç anlamıyla benimsenmektedir²³.

Devletlerin, ekonomik istikrar, güvenlik ve adalet hizmetlerini sağlama, iktisadi büyüme ve ekonomik kalkınmayı gerçekleştirme, adil gelir dağılımı ve kamu kaynakların etkin dağılım ve kullanımını sağlama²⁴ gibi amaçlarının yanı sıra; sağlık, eğitim ve nüfus politikalarına ilişkin, savaş halinde kendine yeterli olma, diğer bir anlatımla otarşi gibi bazı amaçları bulunmaktadır. Bu itibarla, devletin artan fonksiyonları, düzenli finansman kaynaklarına ihtiyacını arttırmaktadır. Günümüzde devletler, kendilerinden beklenen artan fonksiyonlarını yerine getirmek amacıyla, gereken finansman kaynaklarının temini amaçlı, egemenliklerine dayanarak, vergilendirme yetkilerini, yasalar ile kullanmak

²²1982 Anayasa'sının "Temel Hak ve Ödevler" başlıklı ikinci kısmının "Siyasi Hak ve Ödevler" ile ilgili dördüncü bölümünün, 73'üncü maddesinde "Vergi Ödevi" düzenlenmektedir. İlgili madde hükmü uyarınca; "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilebilir".

1982 Anayasa'sında, devletin vergilendirme yetkisinin sınırları bazı hükümlerle belirlenmektedir. Söz konusu Anayasa'nın 10'uncu maddesinde; devlet organları ve idari makamların tüm işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun hareket etmek zorunda oldukları düzenlenmektedir. Ayrıca, devlet vergilendirme yetkisini, temel hak ve ödevleri ihlal etmeyecek şekilde kullanacaktır. Anayasa'nın "Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması" başlıklı 13'üncü maddesinde; sınırlama nedenleri olarak milli egemenlik, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu yararı ve genel ahlak sayıldıktan sonra, temel hak ve hürriyetler ile ilgili temel ve özel sınırlamaların, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı ve öngördükleri amaç dışında kullanılmayacağı hüküm altına alınmaktadır. Ayrıca, anayasanın 15'inci maddesinde; savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerin ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde, temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının kısmen veya tamamen durdurulabileceği veya bunlar için anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabileceği düzenlenmektedir.

²³Nami Çağan, **a.g.e.**, ss. 1;2;211; Ali Çımat, **a.g.e.**, s. 52; Billur Yaltı, **a.e.**, s. 15.

²⁴Devlet, kamu kaynaklarını halkın refahı, sosyal barış ve güvenliği optimum seviyeye çıkaracak şekilde kullanılmalıdır. Bu bağlamda, en az sosyal maliyet ile en fazla sosyal faydanın sağlanması, kamu kaynaklarının etkin kullanıldığına dair bir göstergedir. Bkz. Ahmet Burçin Yereli, Metin Meriç, **a.g.e.**, s. 35.

suretiyle, hukuki cebir altında vergi topladıklarından, vergilerin önemi giderek artmaktadır. Ancak, vergilendirme yetkisi, devletlere bazı haklar sağlamanın yanı sıra; vergilendirme yetkisinin sınırlarını oluşturan birtakım ödevler²⁵ de yüklemektedir²⁶.

Açıklandığı üzere; vergilendirme yetkisi kural olarak, devletin ülkesi sınırları dahilinde geçerlidir. Ancak, artan ekonomik, siyasi ve ticari ilişkiler sebebiyle, devletlerin, uluslararası platformda sıkça vergilendirme yetkilerinin çakışması, vergilendirme yetkilerini, çıkarlarını gözetecek şekilde bağımsız olarak kullanmalarını gerektirmektedir. Bu bağlamda, uluslararası çifte vergilendirmeyi²⁷ engellemek için, devletler ya tek taraflı olarak, vergi kanunlarına koydukları hükümler ile vergilendirme yetkilerini sınırlandırmakta ya da diğer devletler ile anlaşarak, karşılıklı olarak vergilendirme yetkilerini sınırlandırıcı nitelikte, iki taraflı ya da çok taraflı çifte vergilendirmeyi önlemeye yönelik anlaşmalar imzalamaktadırlar²⁸.

Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. Devletlerin vergilendirme yetkilerinin, başka bir güç tarafından, zor kullanılmak suretiyle ya da örtülü olarak sınırlandırılması durumunda, ilgili devletin mali egemenliği ve siyasal iktidarının yokluğu söz konusu olacaktır. Ancak, belirtildiği üzere, devletlerin mali egemenliğe sahip olmaları, vergilendirme yetkilerinin sınırlarını, diğer devletlerden

²⁵1982 Anayasası'nın "Devletin İktisadi ve Sosyal Ödevlerinin Sınırı" başlığını taşıyan 65'inci maddesi uyarınca; "Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir".

²⁶Nami Çağan, **a.g.e.**, ss. 4;6; Ahmet Burçin Yereli, Metin Meriç, **a.g.e.**, s. 35; S. Ateş Oktar, **Vergi Hukuku**, Türkmen Kitabevi, 5. baskı, İstanbul, 2010, s. 18.

²⁷Çifte vergilendirme kavramı; Almandada "Doppelbesteuerung", İngilizcede "double taxation" olarak ifade edilmektedir. Her iki tanımda dikkati çeken "ikilik" unsurudur. Bkz. M. Yıldırım Yüce, "Çifte Vergilendirme Sorunu ve Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Yolları", **Vergi Sorunları**, Sayı:6, Kasım-Aralık 1991, s. 57. Bu bağlamda, Türkçe'de "mükerrer vergilendirme" kavramı, uluslararası yazında "multiple taxation" olarak geçen ve birden fazla vergilendirmeyi kapsayan çifte vergilendirmeden farklılık sunmaktadır. Bkz. Selahattin Tuncer, "Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye", **Vergi Dünyası**, Sayı: 311, Temmuz 2007, s. 5; İbrahim Nihat Bayar, **Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Mahsup Sistemi**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Eylül, 2006, s. 5; Adnan Tezel, **Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye Uygulaması**, Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği Yayını, Yayın No: TÜSİAD-T/89.3.126, İstanbul, Haziran 1989, s. 3.

²⁸Nami Çağan, **a.g.e.**, ss. 9;211;212; Selçuk Tekin, **a.g.e.**, s. 75; Christina Djanani, Gernot Braehler, **a.g.e.**, s. 1.

bağımsız ve özgürce tespit etmelerine bağlı olsa da, vergilendirme yetkisinin kullanımı belirli anayasal kurallar ile sınırlandırılmak zorundadır. Diğer bir anlatımla, uluslararası hukukun, egemenliği sınırlandırdığı durumlarda, egemenlik alanında kullanılabilir, meşruiyeti ve kaynağı, egemenliğe dayanan vergilendirme yetkisi de buna bağlı olarak sınırlandırılacaktır. Devletler ayrıca, uluslararası ya da uluslararası ekonomik bütünleşmelere dahil olarak, yetki devri ile uluslararası düzeyde vergilendirme yetkilerini sınırlandırmaktadırlar²⁹.

2-Vergilendirme Yetkisinin Kapsamı

Kamu hizmetleri açısından önemli finansman kaynağı, devletin hükümlerlik gücünün göstergesi olan vergilerden hükümetler, toplumsal hayat ve milli ekonomilerini yönlendirmekte, etkin bir araç olarak yararlanmaktadır. Bu itibarla, devletler, gelir kaynaklarını arttırmak amacıyla, vergilendirilecek kişi ve olayların sayısını çoğaltmak ve vergileme alanlarını mümkün oldukça genişletme eğilimi sergilemektedirler³⁰. Konu bu açıdan değerlendirildiğinde, vergilendirme yetkisinin kapsamının tespiti önem arz etmektedir.

a)-Dar Anlamda Vergilendirme Yetkisi

Dar anlamda vergilendirme yetkisi; devletin ya da vergilendirme yetkisini devletten devralmış yetkili kamu kuruluşlarının, vergi koymaya ilişkin yetkisidir. Ödeme gücünü³¹ esas alan, dar anlamda vergilendirme yetkisi; adalet, milli

²⁹Lars Lüdemann, **a.g.e.**, s. 20; Nami Çağan, **a.e.**, ss. 10;211;267; Selim Kaneti, **Vergi Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 698, Özdem Kardeşler Matbaası, İstanbul, 1986/1987, s. 39; Ahmet Burçin Yereli, Metin Meriç, **a.g.e.**, s. 45; Ali Çımat, **a.g.e.**, s. 53; Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 15.

³⁰Adnan Tezel, **a.g.e.**, ss. 1-2.

³¹Konuya ilişkin bir AYM kararı uyarınca; “Vergi, yükümlülerin mali güçlerine göre, başka bir deyişle ekonomik ve kişisel durumlarına göre alınır. “Ödeme gücü” anlamına gelen mali gücün başlıca göstergeleri gelir, servet ve harcamalardır. Yükümlüler ödeme güçleri gözetilerek farklı vergilendirme rejimine tabi tutulurlar”. Bkz. AYMK., E.99/51. Şahnaz Gerek, Ali Rıza Aydın, **a.g.e.**, s. 26.

savunma ve iç güvenlik gibi tam kamusal malların³² ve hizmetlerin finansmanında kullanılmakta ve kapsamında tüm vergiler yer almaktadır³³.

Milli savunma, iç güvenlik, adalet ve benzeri hizmetlerde, söz konusu hizmetlerin, faydalarının bölünmezliği, diğer bir ifadeyle bedel ödemeyenlerin de sunulan hizmetlerden istifade etmeleri sebebiyle, fiyatlandırılmak suretiyle pazarlanmadığı için, bahse konu hizmetlerden kimin ne ölçüde yararlanmakta ya da yararlanmış olduğunu tespit etmek mümkün olmamaktadır. Bu itibarla hizmetlerin, faydalarının bölünmezliği, söz konusu hizmetlerin gönüllülük ilkesine dayanan piyasa finansmanına olanak tanımadığından, vergiler aracılığıyla finansmanı icap etmektedir³⁴.

b)-Geniş Anlamda Vergilendirme Yetkisi

Geniş anlamda vergilendirme yetkisi; devletin kamu giderlerini finansman amacıyla, gerçek ve tüzel kişiler üzerine koyduğu her çeşit mali yükümlülüktür. Bu itibarla, geniş anlamda vergilendirme yetkisi; vergilerin³⁵ yanı sıra; devlet egemenliğine dayanılarak alınan resim³⁶, harç³⁷, şerefîye³⁸ ile sosyal kamu

³²Tam kamusal mallar uluslararası yazında “pure public goods” olarak ifade edilmektedir. Bkz. Doğan Şenyüz, vd., **a.g.e.**, s. 22. Milli savunma, iç güvenlik, ormanlar, doğal kaynaklar, karayolları; tam kamusal mallara örnek olarak gösterilebilir. Bedava ve bölünmez nitelikleri dışallık yaratan kamusal mal ve hizmetler, rakipsizlik ve dışında tutulmada olanaksızlık özellikleri taşımaktadır. Bkz. Osman Pehlivan, **Kamu Ekonomisi**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2010, s. 40; Selahattin Tuncer, **Vergi Hukuku ve Uygulaması Cilt-II**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Ekim, 2006, ss. 328-329; Doğan Şenyüz, vd., **a.e.**, ss. 23-24; Pınar Akkoyunlu, “Kamu Malı ve Hizmeti Tanımı”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 40. Seri, Yıl: 2001, s. 7.

³³Nami Çağan, **a.g.e.**, s. 5; Selçuk Tekin, **a.g.e.**, s. 77.

³⁴Cholpan Oktar, **İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 3.

³⁵Alman VUK uyarınca vergi; “belirli bir edimin karşılığı olmayan, kamusal hukuksal bir kurumca gelir temini amacıyla kanunun vergi ödeme yükümlülüğünü bağladığı olay kişiliğinde gerçekleşen herkese ödemekle yükümlendirilen parasal edimdir” (m. 3/1). Bu itibarla, Alman hukukuna göre herkes vergi ödemekle yükümlüdür. Verginin hangi gidere tahsis edildiği belirli olmamakla birlikte vergi, genel kamu giderlerinin finansmanı amaçlı alınmakta ve karşılıksız nitelik arz etmektedir. Diğer bir ifadeyle, mükellefler ödedikleri vergilerin karşılığı olarak kendilerine herhangi bir edimin sunulmasını talep edememektedirler. Bkz. Funda Başaran, “Anayasa Temelinde “Benzeri Mali Yükümlülük” Kavramı”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 118, 1998, s. 121.

³⁶Resim; kişilerin aralarında ya da devletle olan ilişkilerinde, hukuki durumların ispatına yarayan, belgelerin düzenlenmesinden alınan bedeldir. Diğer bir tanım uyarınca resim; herhangi bir kamu hizmetinden yararlanma karşılığında ya da herhangi bir faaliyeti icra etmek için, gerekli izni almak için ödenen bedeldir. Bkz. Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, 1. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon,

kurumları, mesleki ve dini kuruluşlara ödenen prim, ödenek, aidat gibi vergi benzeri gelirleri³⁹ de kapsamaktadır. Bu bağlamda, geniş anlamda vergilendirme yetkisinin kullanımı, karşılık esasına dayanmakla birlikte, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin finansmanında, geniş anlamda vergilendirme yetkisinin kullanımı söz konusu olmaktadır⁴⁰.

mayıs 2010, s. 88; Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, 13. baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009, s. 106; Doğan Şenyüz, vd., **a.g.e.**, s. 66. Almandada “Abgabe”, İngilizcede “Duty” terimleriyle ifade edilen resim, her ne kadar karşılık esasına dayansa da karşılıksız da olabilmektedir. Bkz. S. Ateş Oktar, **Vergi Hukuku**, s. 6.

³⁷492 sayılı Harçlar Kanunu’nun gerekçesinde; “harç, fertlerin özel menfaatlerine ilişkin olarak, kamu kurumları ve hizmetlerinden yararlanmaları karşılığında yaptıkları ödemeler” olarak ifade edilmektedir. Harç; kamu hizmetlerinden yararlanmak üzere ödenen bedel olarak ifade edilmektedir. Bkz. Osman Pehlivan, **a.e.**, s. 88; Akif Erginay, **Kamu Maliyesi**, 18. baskı, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2010, s. 39; Abdurrahman Akdoğan, **a.e.**, 13. baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009, s. 104; Doğan Şenyüz, vd., **a.e.**, s. 65. Harç karşılık esasına dayansa da, buradaki karşılık fiyattan farklı bir özellik arz eder. Harca konu olan hizmet, genellikle yarı-kamusal nitelikte, ticari ve sınıai olmayan bir hizmettir. Bkz. S. Ateş Oktar, **a.e.**, s. 6. Harç ile hizmetin maliyeti arasında genellikle bir ilişkinin mevcudiyetinden bahsedilemez. Ayrıca, harç miktarı, hizmetten temin edilen faydanın derecesine göre veya hizmeti talep edenlerin ödeme güçleri uyarınca belirlenemez. S. Ateş Oktar, “Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Ek Mali Yükümlülükler ve Bir Totolojik Düzenlemenin Analizi”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 37. Seri, İstanbul, Yıl: 1996/1997, s. 164.

³⁸Rant vergisi niteliğindeki şerefiye; devletin kamu tüzel kişileri ve belediyelerin yerine getirdikleri bayındırlık hizmetleri neticesinde, mal varlıklarının değerinde artış oluşan kişilerden alınan bir değer artışı vergisidir. Bkz. Akif Erginay, **Kamu Maliyesi**, s.40; Abdurrahman Akdoğan, **a.e.**, s. 106; Doğan Şenyüz, vd., **a.e.**, s. 66 Bahse konu kavram; İngilizce literatürde “Betterment”, “Betterment Tax”, “Special Assessment”, Almandada ise “Anliegerbeitrag” kavramlarıyla ifade edilmektedir. Bkz. S. Ateş Oktar, **a.e.**, s. 7.

³⁹Vergi benzeri mali yükümlülükler; kamusal egemenliğe dayalı getirilebilecek tüm mali içerikli yükümlülükleri içeren, parafiskal yükümlülükler ve harcamalara katılma payından oluşmakla birlikte, kişi ya da kurumlardan, cebri olarak talep edilen farklı bedeller de vergi benzeri mali yükümlülükler niteliğine sahip olabilir. Ancak, söz konusu yükümlülüklerin hangileri olduğu ve sınırında fikir birliği mevcut değildir. S. Ateş Oktar, **a.e.**, s. 184; Funda Başaran, **a.g.e.**, s. 117.

Vergi benzerleri; genel kamusal gereksinimlerden çok, bazı diğer özel ihtiyaçların giderilmesi amacıyla alınmakta ve vergilerden karşılıklı nitelikte olmaları bakımından farklıdır. Vergilemenin asli fonksiyonu kamu giderlerinin finansmanıdır. Bu bağlamda, vergide de bir global karşılık mevcuttur. Ancak, buradaki karşılık “bire bir” karşılık olmadığından, vergi ve vergi benzerlerinin fiyat olduğu söylenemez. Bkz. S. Ateş Oktar, **a.e.**, s. 161.

Parafiskal gelirler; sosyo-ekonomik alanda devlet müdahaleciliğinin genişlemesi sebebiyle artan kamu harcamalarını karşılamak üzere, kamu ya da yarı kamu kurumu niteliğindeki ekonomik, sosyal ve mesleki kuruluşların gerçekleştirdikleri hizmetler sebebiyle kendi üyeleri ya da hizmetlerinden istifade edenlerden farklı adlarla aldıkları paralardır. Bkz. Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 90; Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s. 107. Parafiskal yükümlülükler; zorunlu, karşılıklı, tahsis ilkesine dayalı ve bütçe dışıdır. Parafiskal yükümlülükler dar anlamda; sosyal güvenlik ödemeleri, mesleki kuruluşlara yapılan ödemeler ve fonlara yapılan ödemelerden oluşmaktadır. Geniş anlamda parafiskal yükümlülükler ayrıca, şerefiye ya da harcamalara katılma paylarını da kapsamaktadır. Bkz. S. Ateş Oktar, **a.e.**, ss. 162;163;171.

⁴⁰Nami Çağan, **a.g.e.**, s. 5.

C-ULUSLARARASI VERGİ REKABETİ

Rekabet; nispeten adil bir rekabet ortamında, birden fazla benzer katılımcının, kurallara bağlı olarak, kıt bir şey ya da istenilebilir bir konumu elde etmek amacı ile yaptıkları çabalar⁴¹; mal ve hizmet piyasasında, işletmelerin özgür olarak ekonomik kararlarını vermelerini sağlayan yarış⁴² olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda, rekabet, ekonomik kararları bozmayan, diğer bir ifadeyle tarafsız vergi sistemlerinin, kaynak dağılımında, etkinliğin sağlanmasına katkıda bulunarak, yeni buluş ve gelişmelere öncülük ettiği, ileri sürülmektedir⁴³.

Hükümetler arasında cereyan eden vergi rekabeti, farklı değişkenler kullanılmak suretiyle, tanımlanılmaya çalışıldığından, kavrama ilişkin literatürde farklı tanımlar yer almaktadır. Bu itibarla, kavramın tanımlanmasında, vergi oranlarının dikkate alınması halinde, vergi rekabeti; üretim faktörlerinin serbest olarak hareketliliği ve birden fazla vergi otoritesinin mevcudiyetinin söz konusu olduğu bir ortamda, ilgili vergi otoritelerinin, üretim faktörlerini, kendi iktidar alanlarına çekmek için, uygulanan vergi oranlarını, genişletme olanaklarına sahip olmalarıdır. Diğer bir anlatımla vergi rekabeti; bir ülkenin uyguladığı vergileri önemli ölçüde azaltma⁴⁴ ve vergisel avantaj⁴⁵ ve imtiyazlar sunarak, özellikle az gelişmiş ülkeler açısından, önem arz eden yabancı yatırım faaliyetleri ve

⁴¹Erdal Türkan, **Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, s.69.

⁴²Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 570.

⁴³Farklı hükümetler arasında uluslararası platformda cereyan eden rekabet; devletin monopol gücünü sınırlandırarak, toplanan vergi gelirlerinin daha etkin kullanımını sağlamaktadır. Bkz. OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 14; Saygın Eyüpgiller, **Uluslararası Zarar Verici Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002, s. 19; Chris Edwards, Veronique de Rugy, **a.g.e.**, ss. 7;22.

⁴⁴STEINMO işletmelerin, yatırım kararlarında, uygulanan vergi oranlarının, yanı sıra kamusal hizmetlerin seviyesinin de belirleyici niteliğine değinmektedir. Bu itibarla, STEINMO herhangi bir ülkenin, yüksek oranlı vergilendirmenin sağladığı finansman imkânlarına, bağlı şekilde sunduğu kamu hizmetlerinin kalitesini arttırması halinde, bahse konu ülkede yapılacak yatırımlar açısından, cazip bir ortam oluşabileceğini ileri sürmektedir. Bkz. Şahin Akkaya, “Küreselleşme ve Vergi Politikası”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Seri: 42, 2002, s. 17; Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 110.

⁴⁵Konuya ilişkin olarak, vergisel avantajlar; düşük kurumlar vergisi, faiz gelirleri üzerinden düşük stopaj uygulaması, temettülerin dağıtımından vergi alınmaması, taşınmaz satışları ve miras ve intikallerin vergi dışı bırakılması, yurt dışı işlemlerden vergi ve harç alınmaması, gümrüksüz otomobil ve eşya edinilebilmesi, gerçek hissedarların gizli tutulması şeklindedir. Bkz. Nurettin Bilici, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010, s. 170.

işletmelerini ülkesine çekmek için imkan sağlama davranışıdır. Konuya ilişkin yapılan bir diğer tanım uyarınca vergi rekabeti; indirim, istisna, muafiyet, vergi erteleme⁴⁶, hızlandırılmış amortisman⁴⁷ gibi bazı vergisel ayrıcalıklar temin etmek suretiyle, mobilitesi yüksek üretim faktörlerine teşvik sağlanmasıdır⁴⁸. Bu bağlamda, geniş anlamıyla vergi rekabeti; vergilendirme yetkisine sahip devletin, diğer bir ifadeyle kamu idareleri, yerel yönetimler ve diğer idari birimlerin uyguladıkları vergi politikalarının diğer devletler üzerinde yarattığı etkilerdir⁴⁹.

Topluca ifade etmek gerekirse; vergilendirme yetkisine sahip ulus devletlerin aralarında, işgücü ve sermayenin faaliyet ve yerleşme alanını kendi çıkarları uyarınca etkileme, yönlendirme veya saptırma, diğer bir anlatımla yabancı yatırım ve sermayeyi, kendi ülkelerine çekme amacına yönelik, vergi araçlarının kullanılmasından kaynaklanan, efektif vergi oranlarının düşürülmesi şeklinde tanımlanabilen, vergilendirme yetkilerine sahip farklı birimlerin, bir bölge veya ülkedeki birey ve işletmeleri, sundukları vergisel ayrıcalıklar ile teşvik etmek amacı ile aralarında meydana gelen rekabettir⁵⁰.

Özetle; uluslararası vergi rekabeti; bir devletin diğer bir ülkede gerçekleşen ekonomik faaliyetleri, ülkesine çekmek amacıyla uyguladığı vergi politikasına ilişkin olmakla birlikte, bahse konu devlette, diğer ülkeye nazaran daha düşük vergi alınmasına sebebiyet vermektedir. Artan vergi rekabeti, vergi yükümlülerine

⁴⁶Vergi erteleme; bir ülkede yerleşik gerçek ve tüzel kişilerce, yabancı ülkelerde yerleşik şirket, vakıf ve diğer kurumlar aracılığıyla, doğrudan ya da dolaylı olarak elde edilen gelirin, hissedarlara dağıtılncaya kadar vergilendirilmemesidir. Bkz. Brian J. Arnold , **a.g.e.**, s. 83.

⁴⁷Amortisman; işletmede bir yıldan fazla kullanılması düşünülen duran varlıkların, değerinde bir hesap dönemi içinde, oluşabilecek değer azalışlarının, üretilen malların maliyetine eklenmesi ya da ilgili hesap döneminin gideri olarak değerlendirilmesidir. Bkz. Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 25.

⁴⁸Thomas F. Field, “Tax Competition in Europe and America,” **Tax Notes**, Vol: 98, No:14, March 31, 2003, s.2045; Diane M. Ring, “One Nation Among Many: Policy Implication of Cross-Border Tax Arbitrage”, **Boston College Law Review**, Vol: 44, No: 1, 2002, s. 163; Doğan Şenyüz, **Açıklamalı ve Yorumlu 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 72; Filiz Giray, “Zararlı Vergi Rekabeti ve Etkileri”, **Vergi Dünyası**, Sayı:260, Nisan 2003, s.125; Selahattin Tuncer, “**Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar**”, s. 5.

⁴⁹Chris Edwards, Veronique de Rugy, **a.g.e.**, s. 3.

⁵⁰Filiz Giray, “**Zararlı Vergi Rekabeti ve Etkileri**”, s. 126; Selahattin Tuncer, “**Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar**”, s. 5; Türkan Öncel, Yenal Öncel, “Uluslararası Vergi Rekabeti”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43-44. Seri, İstanbul, 2004, s. 5; A. Burçin Yereli, “Macroeconomics Effects of Tax Competition in Turkey”, **South-East Europe Review**, Volume 8, Number 1, May 2005, s. 19.

talepleri bağlamında, daha fazla etkinlik ve tatmin sunmak suretiyle, yükümlülere kendileri açısından daha uygun vergi sistemi uygulayan, ülkelere gitme olanağı sağlamaktadır⁵¹.

Burada belirtilmesi gereken bir husus bulunmaktadır. Vergiye duyarlı yatırım alan ve türleri tespit edildikten sonra, yabancı yatırımlara, yerli yatırımlara nazaran daha düşük düzeyde, gelir ve kurumlar vergisi uygulanması şeklinde sunulacak bir vergi teşviki neticesinde, yatırımların artması izlenecektir. Ancak, yabancı yatırımlara sunulan teşvik ile yatırım gerçekleştirilen ülkede, düşük vergileme yapılırsa da, ana işletmenin yerleşik olduğu ülkenin, yatırım yapılan ülkenin, yatırım geliri üzerindeki tam vergi yüküne eşit bir tutarın mahsubuna olanak sağlayan, yasal düzenleme yapılması halinde, yabancı yatırımlara sağlanan teşvik, gerçek bir teşvik niteliğinde değerlendirilebilir. Diğer taraftan ise; düşük oranlı veya vergi kesintili yabancı yatırım gelirinin, ana işletmenin yerleşik olduğu ülkede, yüksek oranda kurumlar vergisine tabi olması halinde, uygulanan düşük kurumlar vergisi, yüksek vergi oranları uygulayan ülkelerin yabancı yatırımcıları açısından, teşvik niteliği taşımayacak, mevcut yatırımlara ek yarar sağlamayacak, uluslararası transfer fiyatlamasından yararlanılarak, vergiden kaçınılmasına sebebiyet vererek, yabancı yatırımlara vergi teşviki sunulmasa dahi, yatırımlar gerçekleştirecek olan işletmelere gereksiz vergi avantajı tanınmış olacaktır⁵².

Literatürde⁵³ vergi rekabetinin farklı sınıflandırmaları söz konusudur. Bazı yazarlara göre; karlar üzerinden alınan, dolaysız vergilerin azaltılması suretiyle

⁵¹Richard Teather, "Harmful Tax Competition?", **Economic Affairs**, December 2002, s. 59; Semih Öz, "OECD'nin Vergi Cennetleri ile İlgili Çalışmalarında Son Gelişmeler", **Vergi Sorunları**, Sayı: 231, Aralık 2007, s. 32.

⁵²Ömer Faruk Batırel, "Vergi Teşvikleri ve Yatırım İlişkisi", **Vergi Dünyası**, Sayı: 274, Haziran 2004, ss. 36-38.

⁵³Vergi rekabetine ilişkin geliştirilen farklı modellerin mevcudiyetinin yanı sıra; literatürde konuya ilişkin olarak ilk çalışma Charles TIEBOUT tarafından, 1956 yılında yapılmıştır. Bkz. Türkan Öncel, Yenal Öncel, **a.g.e.**, s. 5. Yerel yönetimlerin, optimal hizmet alanlarını tespit etmede, rekabete gireceklerini dikkate alan TIEBOUT modeli, bazı varsayımlara dayanmaktadır; seçmenler tam hareketliliğe sahip olmakla birlikte, kamusal mal ve hizmetlere ilişkin tüketim tercihlerini, kendilerine en yüksek tatmini sağlayacak yerel topluluğa taşıyabilmektedir; seçmenler yerel vergilerin yanı sıra, gelir ve harcama yapılarına ilişkin tüm bilgilere sahiptir; seçmenlerin tercih edebileceği çok fazla yerel topluluğun mevcudiyeti söz konusudur. Ayrıca, yerel idareler arasında, seçmenlerin yerlerini değiştirmeleri, kendilerine ek maliyetler yüklememektedir; yerel idarelerin sundukları istihdam olanakları arasında, herhangi bir fark bulunmamaktadır; seçmenlerin

yurtiçinde, yerleşik işletmelerin rekabet güçlerinin arttırılmasını hedefleyen, vergi rekabeti “yararlı”; diğer taraftan yabancı sermayeyi ülkesine çekemeyen bir ülkenin, yabancı sermayeyi ülkesinde uygulanan vergi oranlarını azaltarak, çekmeye çalışması durumunda “haksız” vergi rekabeti uygulamaları söz konusu olmaktadır. Ayrıca, vergi rekabeti; aynı düzeyde yer alan yönetim birimlerinin aralarında, diğer bir ifadeyle, uluslararası platformda farklı ülkeler arasında gerçekleşmekte ise “yatay” vergi rekabeti; farklı düzeydeki yönetim birimleri

gelirleri sadece, kar paylarından ibarettir; seçmenlere sunulan kamu hizmetlerinin herhangi bir dışsallığı söz konusu değildir; yerel idareler tarafından sunulan kamu hizmetine karşılık, optimal bir yerel idare büyüklüğü mevcuttur; optimal büyüklüğün altında kalan yerleşim birimleri, diğer bir anlatımla yerel idareler seçmenleri, kendi birimlerine doğru çekmeyi amaçlamakta iken; optimal büyüklüğü aşan yerleşim yerleri ise; tersine hareket etmektedir. Bkz. Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 146; Charles Tiebout, “A Pure of Local Expenditures”, **Journal of Political Economy**, October 1956, ss. 419-420. TIEBOUT’a göre; yerel idareler, bölgelerinde ikamet etmekte olan vatandaşlarını kaybetmemek amacıyla, seçmenlerin tercihlerine hitap eder nitelikte hizmetler sunmalı, harcamalar gerçekleştirmeli ve de söz konusu yerlerde uygulanacak vergi oranlarını ayarlamalıdır. Yerel idarelerin belirtilenleri yapmaması halinde, bölgelerinde ikamet etmekte olan vatandaşların, yetki alanlarını farklılaştırmaları söz konusu olacaktır. Bu itibarla, yerel düzeyde uygulanan, ek bir verginin konulduğu bir durumda, bahse konu verginin, üzerindeki yükünü hissetmekte olan vergi mükellefi vergiden kaçınmak saikiyle söz konusu verginin uygulanmadığı bir yere faaliyetlerini aktarmak suretiyle, yetki alanını farklılaştıracaktır. Bkz. Zeynep Arıkan, “Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi”, **Review of Social, Economic&Business Studies**, Vol: 5/6, s. 288; Ahmet Naci Arıkan, “Vergi Baskısı Endeksi ve OECD’nin Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri ile Mücadelesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 339, Kasım 2009, s. 46. Bireylerin, diğer bir ifadeyle seçmenlerin, yaşayacakları yer seçiminde, bahse konu kişilerin, kamu hizmetlerine talepleri ve uygulanan yerel vergi düzeyini esas alan, TIEBOUT’un çalışmasında; sabit yerleşim yerleri olmayanlar açısından, yerel idarelerin aralarındaki rekabet, daha iyi hizmet sunulmasını temin ederek, tüm toplumun refahını arttırmaktadır. Diğer bir anlatımla, vatandaşların, daha düşük vergi uygulayan yerlere kayma ihtimalinin mevcudiyeti, yerel yönetimleri bir taraftan, vergi oranlarını azaltmaya, diğer taraftan ise, sınırlı kaynaklar dahilinde, daha iyi hizmet sunmaya yönlendirecektir. Bkz. Chris Edwars, Ruy de Veonique, **a.g.e.**, ss. 19-20. TIEBOUT modeli; herhangi bir yerleşim bölgesinden, diğerine geçişte taşınma maliyetinin bulunmadığı, idarelerce sunulan hizmetlerin, herhangi bir dışsallığa sebebiyet vermediği ve seçmenlerin her türlü bilgiye sahip olduğu, varsayımların gerçekleşmesi sebebiyle, eleştirilmektedir. Ayrıca ilgili modelde; yerel idareler arasında cereyan eden vergi rekabetinin, idarelerce hizmet sunumunda etkinlik sağlayacağı ileri sürülse de, oluşabilecek dışsal ekonomiler, dikkate alınmamıştır. Ancak, vergi rekabetinde, yerel idarelerin uyguladıkları mali politikalar, sermaye ve kalifiye işgücünün transferine sebebiyet vermesi nedeniyle, diğer bölgelerdeki refahı negatif etkileme potansiyeline, diğer bir ifadeyle negatif mali dışsallıklara sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, yeterli büyüklükteki bir yerel idarenin uyguladığı vergi rekabeti politikası, diğer yerel idarelerin, kendi alanlarındaki mal ve faktör fiyatlarını etkileyerek, piyasa dağılımının bozulmasına neden olabilmektedir. Bkz. Özgür Saraç, **a.g.e.**, ss. 147-148.

arasında, diğerk bir anlatımla ulusal düzeyde yerel ve ulusal devlet yapıları arasında gerçekleşiyor ise “dikey” vergi rekabeti söz konusu olmaktadır⁵⁴.

1-Yararlı Vergi Rekabeti

Ulusal vergi sistemlerinin karmaşık yapıda olmaları, kamu harcamalarından elde edilen fayda ile vergilendirilmiş unsurlar arasındaki ilişkilendirmelerin karmaşıklığı ile aynı amaçla çalışan, farklı devlet kurumlarının olması sebebiyle, vergi rekabetinin etkisini belirlemek oldukça zor olmaktadır. Bu itibarla, hükümetlerin, vergilendirme yetkilerini kullanmaları sırasında aldıkları kararlar, diğerk ülkeleri teşvik eder nitelikte ise; yararlı vergi rekabeti⁵⁵; rekabet, diğerk ülkeleri olumsuz etkilemekte ise, haksız vergi rekabeti söz konusu olacaktır⁵⁶.

Yararlı vergi rekabetinin en belirgin sonucu, daha düşük vergilerin, sermaye birikimi ve tasarrufları teşvik ederek, daha fazla yabancı yatırım, istihdam ve daha yüksek ekonomik refaha sebebiyet vermesidir. Yararlı vergi rekabeti sayesinde, ülkeler verimsiz harcamalarında kısıtlamalara giderek, vatandaşlarına⁵⁷ sunmakta oldukları kamusal hizmetlerin kalitesini artırarak, kaynakların daha etkin dağılımı ve kullanımı temin edilmek suretiyle, dünya genelinde refah ve yaşam standardı yükselmektedir⁵⁸.

⁵⁴John Wilson, “Theories of Tax Competition”, **National Tax Journal**, Vol: 52, No:2, s. 289; Timothy J. Goodspeed, “Tax Competition Benefit Taxes and Fiscal Federalizm”, **National Tax Journal**, Vol: 51, No:3, September 1998, s. 581.

⁵⁵Yararlı vergi rekabeti, uluslararası literatürde “useful tax competition” olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Selahattin Tuncer, “**Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar**”, s. 5; Richard Teather, **a.g.e.**, s. 58.

⁵⁶Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, s. 59.

⁵⁷ Vatandaşlık; kişiyi devlete bağlayan hukuki ve siyasi bir bağdır. Vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi şartlarının belirlenmesi, her devletin milli yetkisi dahilindedir. Bu bağlamda, her devlet, kendi vatandaşlık kanunları dahilinde, bir kimsenin, vatandaşı olup olmadığını belirleyebilmektedir. Bkz. Aysel Çelikel, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım A.Ş., 7. bası, İstanbul, Mayıs 2004, ss. 17-18 ; Ergin Nomer, Cemal Şanlı, **Devletler Hususi Hukuku**, Beta Basım A.Ş., Yenilenmiş 17. bası, İstanbul, Eylül 2009, s. 37. Uygulamada, devletler bireylerine, genellikle uyruklarını; doğum yeri ya da kan bağı kriterlerine göre veya karma bir kriterle göre vermektedir. Ayrıca, devletler, evlenme, evlat edinme, telsik ve göçmen kabul etme gibi bazı yollarla, yabancıları kendi uyruklarına kabul etmektedirler. Bkz. Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**, s. 166.

⁵⁸Ahmet Naci Arıkan, **a.g.e.**, s. 47; OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 14; Zeynep Arıkan, “**Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi**”, s. 291; A. Burçin Yereli, **a.g.e.**, s. 21.

TEATHER; vergi rekabetinin olmadığı bir ortamda, gelişmiş ülkelerin daha az gelişeceği; gelişmekte olan ya da az gelişmişlerin ise, oldukları yerde kalacak ya da daha da gerileceklerini ileri sürmektedir⁵⁹. Konuya ilişkin olarak, kamu tercihi teorisyenleri; vergi rekabetinin uygulanan vergilerin azaltılmasına sebebiyet vererek, hükümetlerin etkin ve verimli olmayan alanlarda, gerçekleştirecekleri yatırımlara engel olacak şekilde, eldeki kaynakların daha verimli kullanılması ile ülke refahının yükseleceği ve ulusal refahın artacağı görüşündedirler⁶⁰.

2-Haksız Vergi Rekabeti

1980'lerden itibaren, dünya ekonomisi küreselleşmenin etkisi altına girmiştir. Bu bağlamda küreselleşme; geniş vergi matrahı ve düşük vergi oranlarına yoğunlaşan, yeni dünya düzeni çerçevesinde oluşan global çevreye, ulusal vergi sistemlerini uyarlama ihtiyacının bir gereği olan, vergi reformlarını teşvik etmektedir. Küreselleşme ülkeleri, yatırımlar açısından, uygun mali iklim sağlayacak şekilde düzenlemek için, vergi sistemlerini ve kamu harcamalarını sürekli olarak gözden geçirmeye teşvik etmektedir⁶¹.

Ülkeye yurt dışından yönelen, sermayeye ilişkin transfer fiyatlaması ve örtülü sermayeye⁶² ilişkin düzenlemeler, ülkelerin vergileme kapasitelerinin, erozyona uğramasını engellemek ve uluslararası vergi politikalarını uygulamak amacıyla aldıkları önlem paketleridir. KEYK düzenlemeleri ise; ülkede yerleşik olan mükelleflerin, vergi cenneti ülkelerde elde ettikleri şirket kazançlarını, diğer bir ifadeyle ülke dışına aktarılan sermayeyi konu almaktadır⁶³.

⁵⁹Richard Teather, **a.g.e.**, s. 58.

⁶⁰Zeynep Arıkan, “Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi”, ss. 290-291.

⁶¹OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 13.

⁶²KVK'nun “Örtülü Sermaye” ye ilişkin maddesi uyarınca; kurumların, ortaklarından veya ortaklarla ilişkili olan kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin ederek işletmede kullandıkları her türlü borcun, hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun özsermayesinin üç katını aşan kısmı, ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye sayılacaktır.

⁶³Namık Kemal Uyanık, **Örtülü Sermaye Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Düzenlemeleri**, Türmob Yayınları, Yayın No:32, Ankara, 2007, s. 229.

Haksız vergi rekabeti; hükümetlerin yabancı sermaye ve yatırımları ülkelerine çekmek amacı ile vergilendirme yetkilerini kötüye kullanmak suretiyle, sermaye ve finansal yatırımların, yön değiştirilmesine sebebiyet vererek, vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimleri aracılığıyla, efektif vergi oranlarını, diğer ülkelere nazaran net olarak daha düşük tutularak, uygun olmayan rekabet şartları oluşturarak, uluslararası düzeyde ülkelerin vergi matrahlarını aşındırarak, diğer ülkelerin menfaatlerine zarar verilmesidir.

Topluca ifade etmek gerekirse; vergi rekabetinin olumsuz etkileri arasında; vergi gelirlerinin azalmasıyla, kamu harcamalarındaki düşüş, borçlanma yoluyla kamu harcamalarının finansmanı, yetersiz vergi inceleme oranı, gölge ekonomisinin büyümesi, vergi yükünün dağılımında meydana gelen adaletsizlik ve sunulan vergisel indirimler neticesinde vergi gelirlerinde meydana gelen düşüş belirtilebilir⁶⁴. SLEMROD, uluslararası haksız vergi rekabetini bertaraf etmek amacıyla, ülkelerin kurumlar vergilerinde, uyumlaştırmaya gitmelerinin gerekliliğine değinmektedir. SLEMROD'a göre; ülkeler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını⁶⁵, ülkelere çekmeleri amacıyla, vergi oranlarını araç olarak kullanmak yerine, yabancı sermaye ve yatırımcılara, yatırım indirimi şeklinde uygulamalara gitmelidirler⁶⁶.

Ç-VERGİ REKABETİNDE KULLANILAN ARAÇLAR

Küreselleşme neticesinde, ulusal vergi politikalarının etki alanlarının, küresel ölçeğe yayılması ile bazı üretim faktörlerinin, uluslararası hareketliliğinde izlenen artış, söz konusu üretim faktörlerinin ve de özellikle sermayenin, ulusal vergi sistemleri arasındaki farklılıklardan, yararlanma eğilimlerini arttırmıştır. Bu

⁶⁴Vergi rekabeti, vergi yükünün dağılımında adaletsizliklere yol açmaktadır. Bkz. Wolfgang Schön, "Tax Competition in Europe-The Legal Perspective", *EC Tax Review*, 2000-2, s.94; A. Burçin Yereli, *a.g.e.*, s.26.

⁶⁵ Uluslararası doğrudan yatırım; belirli bir ülkede yerleşik yatırımcının, diğer bir ülkede, uzun süreli ve yönetiminde önemli derecede etkide bulunduğu, bir işletmeye sahip olmasıdır. Bahse konu işletme, aynı bir tüzel kişiliğe sahip, bağlı işletme ya da iştirak niteliğinde olabileceği gibi, işyeri niteliği de taşıyabilir. Bkz. Semih Öz, *Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri*, s. 6.

⁶⁶Joel B. Slemrod, "Free Trade Taxation and Protectionist Taxation", *International Tax and Public Finance*, Vol: 2, Number: 3, November 1995, ss. 484-486.

itibarla, işletme ve bireyler, yeni bir vergi tesis edilmesi, mevcut olan bir verginin yerine aynı ya da benzer bir diğer verginin konulması ve uygulanan vergi oranlarında bir artış ya da indirimle gidilmesi karşısında, sergileyecekleri davranışları ayarlamak suretiyle, vergiye karşı tepkilerini ortaya koymaktadırlar. Yeni konulan vergilerin veya uygulanan vergi oranlarındaki artışın, yatırımı etkileyen diğer faktörlerin değişmez ya da veri kabul edildiği bir durumda, işletmeler tarafından, verginin maliyet unsuru olarak dikkate alınması ile gerçekleştirilecek yatırımlar üzerinde, olumsuz etki yaratması bekleneneğinden, vergi rekabetinde ülkeler tarafından en yaygın araç olarak, vergi tarife ve oranlarını kullanılmaktadır⁶⁷.

1-Vergi Oranı İndirimleri

Uluslararası haksız vergi rekabetinin olumsuz etkilerine maruz kalan devletler, tepki olarak mobilitesi yüksek üretim faktörlerinin, taşıdıkları vergi yükünün azaltılması suretiyle, yatırım ikliminin, uluslararası yatırımcılar açısından cazip hale büründürülmesini amaçlayarak, servet ve yabancı yatırım gelirlerinden alınan vergileri, önemli ölçülerde azaltma ya da kaldırma eğilimi sergilemektedirler. Bu bağlamda, vergi oranlarında rekabet, bir iktisadi faaliyetin vergi dışında bırakılması ya da vergi oranı sıfıra gelecek şekilde azaltılmasıdır⁶⁸.

⁶⁷Selahattin Tuncer, **a.e.**, s. 5; Şahin Akkaya, “Vergileme ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43-44 Seri, Yıl:2003, s. 60; Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 20; Yenal Öncel, “Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergileme”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 41. Seri, İstanbul, 2003, ss. 6-7; Wolfgang Schön, “Playing Different Games? Regulatory Competition in Tax and Company Law Compared”, **Common Market Tax Review**, Vol 42, Kluwer Law International, Netherlands, 2005, s. 332; Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 5. basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993, ss. 233-234; Duane Swank, Sven Steinmo, “The New Political Economy of Taxation in Advanced Capitalist Democracies”, **American Journal of Political Science**, Vol: 46, No: 3, July 2002, s. 645.

⁶⁸Bu bağlamda, ABD’de 1986’da kurumlar vergisi oranında yapılan indirim takiben, Kanada ve OECD’ye üye ülkelerin çoğunda da, kurumlar vergisi oranlarında bir indirim göze çarpmaktadır. Bkz. John Bossons, “International Tax Competition: The Foreign Government Response in Canada and Other Countries”, **National Tax Journal**, Vol: 41, No: 3, September 1998, ss. 349-351. Ayrıca, 1990’larda Norveç ve İsveç gibi bazı İskandinav ülkeleri, servet üzerinden alınan vergileri azaltmaya giderken; Hollanda, Avusturya ve Almanya ise, servet vergilerinin birçoğunu uygulamadan kaldırmıştır. Bkz. Chris Edwards, Ruy de Veonique, **a.g.e.**, ss. 12-13; Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 126.

ROIN; uluslararası vergi rekabetinin, ülkelerin uygulayacakları vergi oranları, birbirlerine eşitlenene kadar devam edeceğini belirtmekte ve ayrıca, vergi oranlarının sıfır olduğu bir durumda ise; ülkelerin yabancı sermayeyi çekmek amacıyla, vergi oranlarını araç olarak kullanmayacaklarından, ülkelerin aralarında vergi rekabeti yaparak, refahlarını arttıramayacaklarını ifade etmektedir⁶⁹.

Topluca belirtmek gerekirse; özellikle gelir⁷⁰ ve kurumlar vergisi oranları⁷¹, işletmelerin gerçekleştirecekleri, yatırım ve finansman kararları üzerinde etki yaratmakta olduğundan, herhangi bir ülkede uygulanan vergi oranları arttıkça, bahse konu ülkede, gerçekleştirilecek yatırımların izlenen artışlardan, olumsuz etkileneceği; diğer taraftan ise uygulanan gelir ve kurumlar vergisi oranları düştükçe; gerçekleştirilecek yatırımların, düşük vergi uygulamasından etkilenecek, artacağı varsayılmaktadır⁷².

Uluslararası alanda yapılan çalışmalarda; uygulanan kurumlar vergisi ile gerçekleştirilen yatırımlar arasındaki ilişkiyi belirleyen tek unsurun, ülkede uygulanan yasal kurumlar vergisi oranı olmadığı tespit edilmiştir. İlgili çalışmaların verilerinden elde edilen sonuç; kurumlara tanınan vergisel avantajlar ve efektif vergi yükü ya da oranının, yasal kurumlar vergisi oranına nazaran, yatırımlar üzerinde daha etkili oluşudur. Ayrıca, ücret üzerinden alınan vergileri de içerecek şekilde, kurumların tabi oldukları toplam vergi yükü, üretim ve dağıtım

⁶⁹Julie Roin, "Competition and Evasion: Another Perspective on International Tax Competition", **Georgetown Law Journal**, Vol: 93, Issue: 3, March 2001, ss. 5-13.

⁷⁰Ülkeler arasındaki vergi yükü farklılıklarına en duyarlı grup, yüksek gelir grubu ve kalifiye işgücüdür. Bkz. Chris Edwards, Veronique de Rugy, **a.g.e.**, s. 8.

⁷¹Konuya ilişkin olarak 2003 yılında KPMG tarafından yapılan bir çalışmanın bulguları; global düzeyde kurumlar vergisi oranlarında, azalma eğiliminin sürmekte olduğunu doğrular niteliktedir. Araştırma sonuçlarında dikkati çeken bir husus bulunmaktadır. Bulgular, güçlü ve gelişmiş ülke ekonomilerinin, daha yüksek kurumlar vergisi oranlarına sahip iken; kurumlar vergisi oranlarında indirimlere giderek, yabancı sermaye ve yatırımları ülkeye çekme eğiliminin, küçük ve az gelişmiş ülkelerde, daha yaygın olarak izlendiğine işaret etmektedir. Bkz. Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, "Vergi Rekabeti", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, Ocak- Haziran 2004, s. 3.

⁷²Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 22.

maliyetleri, alt yapı ve siyasal ve ekonomik istikrara dayanan, yatırımlara sunulan ortam da yatırımlar açısından belirleyici olmaktadır⁷³.

2-Vergi Konularının Kapsamı

Mükellefiyetin oluşmasını gerektiren nesne, fiil, olay ya da ekonomik değer olan, vergi konularının kapsamı, işletmelerin yatırım kararlarını etkilemekte olduğundan, işletmeler gerçekleştirecekleri yatırımlarını, verginin konusu dışındaki alanlara kaydırmak suretiyle, vergisel anlamda önemli yatırım avantajları temin edebilmektedirler⁷⁴.

3-Genel Amaçlı Teşvik Uygulamaları

AKTAN, teşvikleri; belirli ekonomik faaliyetlerin, diğer faaliyetlere nazaran daha fazla ve hızlı gelişmesinin temini amacıyla, kamu tarafından farklı yöntemler ile verilen maddi ya da gayri maddi destek ve özendirmeler olarak nitelendirirken; GİRAY, vergisel teşvikleri; ekonominin belirli sektörlerindeki, vergi yükünü azaltan ya da ortadan kaldıran önlemler⁷⁵ olarak tanımlamaktadır. BATIREL'e göre; belirli bir yatırım projesine, genel olarak yatırımlara sağlanan avantajlardan, farklı olarak tanınan, vergi indirimi niteliğindeki vergi teşvikleri, yatırımların diferansiyel vergilemesi ile ilgili olmaktadır. Bu itibarla, vergiye duyarlı yatırım alan ve türlerine tanınacak vergisel teşvikler, piyasa başarısızlıklarını düzeltmeye yönelmeleri ve gelir dağılımında adaleti temin etmeye katkıda bulunmaları durumunda, ekonomide fayda yaratarak, yatırımları artıracaktır. Ancak, yatırımlara sunulan vergi teşvikleri, yatırımların vergiye duyarlı olmaması durumunda; yatırımların sapmasına, hazinenin gelir kaybına, yolsuzlukların artmasına ve vergi yönetim maliyetlerinin yükselmesine sebebiyet verecektir. Bu bağlamda, genel amaçlı teşvikler, işletmelerin yatırım ve finansman kararlarını etkileyerek, ulusal vergilendirme alanı dahilinde, yerleşik ve yerleşik

⁷³Ömer Faruk Batirel, "Kurumlar Vergisinde Oran İndirimi ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar İlişkisi", **Vergi Dünyası**, Sayı:295, Mart 2006, s. 15.

⁷⁴Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 21.

⁷⁵Filiz Giray, **Vergi Teşvik Sistemi**, 1. basım, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2008, s.24.

olmayan, bütün vergi mükelleflerinin istifade edeceği istisna, muafiyet ve indirimler gibi bazı vergisel kolaylıkları içermektedir⁷⁶.

Türkiye’de 2003 yılından itibaren sürdürülen, iktisadi büyüme ve istikrar hedeflerine, özel kesiminin desteğiyle ulaşılabacağı esasına dayanan politikalar, özel kesim yatırımlarını özendirir, vergi teşviklerinin üzerinde durmaktadır. Konuya ilişkin, farklı vergisel teşvikler vergi sistemine dahil edilmeye çalışılarak, bu çerçevede teşvik önlemlerinin çoğu ülkemizde denenmiştir. Ancak, uygulamada dikkat edilmesi gereken husus; uygulanacak önlemlerin seçiminde, ayrıntılı şekilde fayda maliyet analizinin yapılmasıdır. Böylesi bir analize başvurmaksızın, vergi teşviklerine sistemde yer verilmesi, saydamlığı zedeleyecek ve hedeflenen ekonomik büyüme ve istihdamın teminine imkan sağlamayacaktır⁷⁷.

Vergisel açıdan sunulan teşvikler kapsamında; hızlandırılmış amortisman⁷⁸, zarar mahsubu, rüçhan hakkı satış kazancı istisnası⁷⁹, yatırım indirimi⁸⁰, finansman

⁷⁶Ömer Faruk Batirel, “**Vergi Teşvikleri ve Yatırım İlişkisi**”, ss. 36-38; Thomas F. Field, **a.g.e.**, s. 2045; Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 126.

⁷⁷Ömer Faruk Batirel, **a.e.**, ss. 36-40.

⁷⁸Hızlandırılmış amortisman uygulaması; uzun vadeli yatırımların, aleyhine ayrımcılığa yol açmamanın yanı sıra, yatırım indirimi ve düşük oranlı kurumlar vergisinin uygulanmasıyla sağlanacak, avantajların tümünü içermesi sebebiyle, olumlu bir vergi teşvik yöntemi olarak dikkate alınmaktadır. Yöntemin olumsuz tarafı; belirli miktarda yönetsel maliyet gerektirmesi ve zarar nakline ilişkin hususların, yeterli olarak düzenlenmediği durumda, getirisi sonraki dönemlere yaygın yatırımlar açısından, olumsuzluklara sebebiyet vermesidir. Bkz. Ömer Faruk Batirel, **a.e.**, s. 38.

⁷⁹Rüçhan hakkı TTK’nun 394’üncü maddesinde “yeni pay alma hakkı” olarak düzenlenmektedir. Anonim şirketin sermayesini arttırması durumunda, pay sahiplerinin her birinin, yeni hisse senetlerinden, şirket sermayesindeki payıyla orantılı olarak, satın alma hakkı “rüçhan hakkı” olarak ifade edilmektedir. Bkz. Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 96.

⁸⁰Yatırım indirimi; kanunda belirlenmiş yerde ve belirlenmiş koşullarda gerçekleştirilen yatırım harcamalarının, belirli bir oranının, vergi matrahından düşülmesiyle, vergi matrahından gerçekleştirilen indirim nedeniyle, ödenmeyecek vergi tutarı miktarı kadar, yatırımcıya finansman temin eden bir teşvik müessesesidir. Bkz. Muzaffer Küçük, “Yatırım İndiriminde Son Durum”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 351, Kasım 2010, s. 9. Yatırım indirimi; özel sektör yatırımlarını özendirme suretiyle, sermaye birikimini arttırmak, diğer bir ifadeyle yatırımların miktarını arttırmayı, belirli büyüklüklerde gerçekleşmesinin teminini, ülke ekonomisi açısından önemli addedilen alanlarda gerçekleşmesini, bölgeler itibarıyla yönlendirerek dengeli kalkınmayı, istihdam düzeyini arttırmayı, kurumlaşmayı sağlamayı amaçlamaktadır. Bkz. Filiz Giray, **Vergi Teşvik Sistemi**, s. 56. Bu çerçevede, yatırım indirimi; kaynak dağılımını etkilemenin yanı sıra; gerçekleştirilecek yatırımın net maliyetini azaltarak ya da net karlılığı arttırmak suretiyle, işletmelere vergisel avantajlar sunmaktadır. Bkz. Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 59.

Yatırım indiriminin; yatırım malları ve sabit varlıkların ikamesi durumunda, yenilerininin teşvikten istifade edebilmesi bağlamında, kısa ekonomik ömürlü yatırımlara sebebiyet vermesi, indirimden yararlananların indirimine konu varlıkları, satıp yeniden yenilerini almak suretiyle, mükerrer olarak indirimden faydalanmaları, oldukça yüksek yönetim maliyetlerine yol açması, zarar

fonu, risturn istisnası⁸¹, iştirak kazançları istisnası, emisyon primi istisnası⁸², gümrük vergisi iadesi gibi bazı uygulamalara yer verilmektedir⁸³.

4-Özel Amaçlı Teşvik Uygulamaları

Özel amaçlı uygulanan teşvikler, ülkede yerleşik mükellefleri, uygulama kapsamı dışında tutmak suretiyle, yabancıları hedef alarak, bir ya da birkaç işletme ve kişinin istifade edebileceği; serbest bölgeler, vergi tatilleri, ikili gelir vergisi uygulamaları ve sosyal damping gibi bazı teşvikleri içermekte olduğundan, bahse konu teşvikler, aynı alanda faaliyetlerini gerçekleştiren, yerli ve yabancı mükellefler arasında, vergi adaletini dikkate almayan uygulamalara dönüşebilme potansiyeli taşıdıkları itibarıyla, eleştirilere maruz kalmaktadırlar⁸⁴.

a)-Serbest Bölgeler

Sınai ve ticari faaliyetler açısından, daha geniş kapsamlı teşvik ve muafiyetlerin uygulandığı serbest bölgeler; genel olarak ülkenin siyasi sınırları

nakline yönelik düzenlemelerin yetersiz olmaları durumunda, yatırımlar kaynaklı karların gecikmesi halinde, yatırımlar aleyhine aksaklıklar doğurması mümkündür. Bkz. Ömer Faruk Batirel, “**Vergi Teşvikleri ve Yatırım İlişkisi**”, ss. 38-39.

⁸¹Risturn istisnası, sadece kooperatiflerde uygulanan bir istisna çeşitidir. Kooperatif üyelerinin, kooperatifle yaptıkları yıllık iş hacmi uyarınca, aldıkları kazanç iadesine risturn adı verilmektedir. Diğer bir anlatımla risturn; kooperatiflerin kendi üyeleriyle gerçekleştirdikleri işlemlerden, elde ettikleri karları, bahse konu üyelere, alışverişleri oranında dağıtmaları olarak ifade edilebilir. Bkz. Cholpan Oktar, **a.e.**, s. 95.

Risturn istisnası uyarınca; sadece kendi ortaklarıyla iş yapan ve kazanç dağıtmayan kooperatifler diğer bazı koşulları karşılamaları durumunda kurumlar vergisinden muaf olmaktadır.

Aşağıda sayılacak risturnlar kurumlar vergisinden istisna edilmiştir:

Tüketim kooperatiflerinde; ortakların kişisel ve ailevi gıda ve giyecek ihtiyaçlarını karşılamak üzere satın aldıkları malların kıymetleri uyarınca hesaplanan risturnlar;

Üretim kooperatiflerinde; ortakların üreterek, kooperatiflere sattıkları ya da kooperatiftan üretim faaliyetinde kullanılmak suretiyle, satın aldıkları malların kıymetleri uyarınca, hesaplanan risturnler;

Kredi kooperatiflerinde; ortakların kullandıkları krediler uyarınca hesaplanan risturnlar;

Kooperatif ortaklarının, idare giderlerine karşılık, ödedikleri paralardan harcanmayarak, kendilerine iade edilen kısımlar.

Bu risturnlar, gelir vergisi tevkifatına tabi tutulmamakta ve bahse konu risturnların, ortaklara dağıtımı da kar dağıtımı olarak değerlendirilmemektedir.

⁸²Emisyon primi, ortaklar tarafından işletmeye eklenen değer olarak değerlendirilmekte olduğundan, emisyon primi istisnasının getiriliş amacı; eski ortaklar ile yeni ortaklar arasında denge tesisidir. Bu itibarla, yeni çıkarılan hisselerin, primli olarak çıkarılması, eski hisse sahiplerinin, elinde bulunan hisselerin, şirketin toplam mal varlığı içindeki, payının azalması ve eski hisse sahiplerinin zararlar karşılıklarının, engellenmesini sağlamaktadır. Bkz. Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 97.

⁸³Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 104.

⁸⁴**A.e.**, ss. 126-127.

içerisinde olup, gümrük hattının dışında kalan, ülkede geçerli ticari, mali ve ekonomik alanlarda, mevcut hukuki ve idari düzenlemelerin, tamamen ya da kısmen uygulanmasının söz konusu olmadığı, fiziki açıdan, ülkenin diğer kısımlarından ayrılan yerlerdir. Diğer bir tanım uyarınca serbest bölgeler; çeşitli sektörlerde faaliyetlerini gerçekleştiren işletmelerin, diğer bir ifadeyle endüstri ile devletin birlikte mevcut oldukları alanlardır⁸⁵.

İhracatın arttırılması ve ucuz hammadde girişinin sağlanması amaçlanan serbest bölgelerde, faaliyetlerini gerçekleştiren işletmelere, sunulan çeşitli vergisel avantajlar ve diğer bazı kolaylıklar sebebiyle, serbest bölgelerde faaliyette bulunan işletmelerin, üretim maliyetleri azaldığından, ilgili işletmelerin gerçekleştirdikleri ithalat, ihracat ve transit ticaretin hacmi ise artmaktadır. Bu itibarla, işlemlerin yabancı para birimi karşılığı yapıldığı, ulaştırma olanaklarının yüksek olduğu yerlerde kurulan, vergi teşviklerinin sağlandığı, serbest bölgelerin kurulma amacı; bölgesel kalkınmayı sağlama, yabancı sermaye girişini arttırma, teknoloji transferini kolaylaştırma ve üretim maliyetlerini azaltarak, uluslararası platformda rekabet avantajı sağlamaktır. Topluca ifade edilecek olursa; serbest bölgelerin kurulmasındaki amaç, mikro düzeyde kişilerin; makro düzeyde ise ülke refahının arttırılmasıdır⁸⁶.

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun⁸⁷ 6'ncı maddesinde, serbest bölgelerin, gümrük hattı dışında sayılacağı ve bahse konu bölgelerde, vergi, resim, harç, gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine ilişkin mevzuat hükümlerinin uygulanmayacağı düzenlenmektedir. Ancak, 6 Şubat 2004 tarihli 25365 sayılı RG'de yayınlanan 5084 sayılı Kanun uyarınca ilgili madde; "Bu bölgelerde gümrük ve kambiyo mükellefiyetine dair mevzuat hükümler uygulanamaz" olarak değiştirilmek suretiyle, serbest bölgelerde sunulan vergisel ayrıcalıklar, tümüyle

⁸⁵İbrahim Organ, Arzu Organ, "Vergisel Avantajlı İki Bölge: Serbest Bölge- Teknoloji Geliştirme Bölgeleri", **Vergi Dünyası**, Sayı: 294, Şubat 2006, s. 158; M. Vefa Toroslu, **Serbest Bölgeler**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 1; Nurettin Bilici, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, s. 182; Filiz Giray, "Vergi Rekabeti ve Serbest Bölgeler", **Vergi Dünyası**, Sayı 272, Nisan 2004, s.180.

⁸⁶İbrahim Organ, Arzu Organ, **a.e.**, ss. 157-158; Nurettin Bilici, **a.e.**, s. 182; Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 164; Fatih Saraçoğlu, Kemal İğdeli, "Türk Vergi Sistemi Açısından Serbest Bölgelerdeki Vergi Uygulamalarının Değerlendirilmesi", **Mali Kılavuz**, Temmuz- Eylül 2005, s. 139.

⁸⁷RG. T: 15.6.1985, RG. No:18785.

kaldırılmıştır. Ancak, 5084 sayılı Kanun'a eklenen geçici madde ile söz konusu kanunun, yayımlandığı tarih itibarıyla, faaliyet ruhsatına sahip olanların, ruhsat süresi boyunca gelir ve kurumlar vergisine ilişkin haklarının, korunmasının sağlanması amaçlanmaktadır⁸⁸.

Ülkemizde 1980'li yıllardan itibaren, ihracatı artırıcı politikalara önem verilmesi ile serbest bölgelere ilişkin, ciddi düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak, ilgili bölgelerin gelişimleri; kuruluş amaçlarından ayrılarak farklılaşmıştır. Zaman içerisinde, serbest bölgeler daha çok yurt dışından getirilen ürünlerin, Türkiye'ye ve Türkiye'den getirilen ürünlerin, yurt dışına pazarlandığı yerler haline dönüşmüştür. Bu bağlamda, serbest bölgelerin, kendilerine tanınan koruyucu düzenlemelerden istifade etmek suretiyle, sunulan teşvikleri kötüye kullanmakta oldukları, ayrıca denetim dışı kalmaları sebebiyle, rekabeti olumsuz etkiledikleri ileri sürülmektedir. Serbest bölgelerde dikkatleri çeken diğer bir husus ise; kuruluş amaçları ihracatın teşvik edilmesi olmakla beraber, bahse konu yerlerin, ithalat ağırlıklı faaliyetlerine devam etmeleridir. Özetle; ilgili bölgeler, yabancı sermaye girişinin düşüklüğü sebebiyle, ekonomik gelişime, yatırım ve istihdamın artırılmasına, kendilerinden beklenenin altında katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, serbest bölgelerde bulunan işletmeler, yurtiçi kaynaklı gelirlerini, bu bölgelerde elde edilmiş, bölge dışında çalışan, yüksek ücret geliri elde eden personeli ise, buralarda çalışıyor şeklinde göstererek, önemli miktarda vergi kayıp ve kaçaklarına sebebiyet verdiklerinden, serbest bölgelerin haksız rekabete yol açarak, burada faaliyetlerini gerçekleştiren işletmelerin, transfer fiyatlamasından yararlanmak suretiyle, Türkiye'deki vergiye tabi kazançlarını, bahse konu bölgelere transfer ettikleri iddia edilerek, OECD, IMF ve AB baskılarıyla, ilgili yerlerde sunulan vergisel avantajlar sınırlandırılmaya gidilmiştir. Kanımızca, ekonomide yaratıkları sayılan olumsuz etkilerini bir tarafa bırakacak olursak, yeni düzenlemeler ile ilgili bölgeler, ekonomik büyüme ve istikrarın artırılmasını sağlama amaçlı kullanılabilir⁸⁹.

⁸⁸Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, s. 419.

⁸⁹Nurettin Bilici, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, s. 183; Fatih Saraçoğlu, Kemal İğdeli, **a.g.e.**, s. 146.

b)-Vergi Tatili Uygulaması

Vergi uygulamalarında önceleri değişik adlarla yer alan “vergi tatili” kavramı, 1990’lı yılların başlarında; gelişmekte olan ülkelerde, yatırımlarını gerçekleştiren, yabancı sermayeli işletmelere tanınan, geçici bazı vergisel kolaylık ve avantajları ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Gelişmekte olan ülkeler tarafından uygulanan, maliye politikası tedbirleri niteliğindeki, vergi tatili; yerli endüstrilerin gelişmesi ya da farklılaştırılmasının temini amacıyla, yeni endüstrilere, belirli bir dönem sürecince, sunulan gelir vergisi istisnasıdır. Bu itibarla, yabancı sermayeyi ülkeye çekmeyi hedef alan, bahse konu istisna, genellikle belirli bir dönem için, öncü ya da bebeklik çağındaki, endüstrilere tanınarak, yabancı sermayenin ülkeye gelmesini takiben, belirli bir dönem vergi dışı tutulmasını temin etmektedir⁹⁰.

Vergi tatili uygulamalarına, genellikle gelişmekte olan ülkelerde, söz konusu ülkelerin, kalkınmaları açısından gerekli, uzun dönem yabancı yatırımların yapılmasının temini, istihdam ve ülkeye döviz girdilerinin arttırılması; gelişmiş ülkelerde ise; satışların arttırılması amacıyla başvurulmaktadır. Günümüzde vergi tatili uygulamaları, doğrudan yabancı yatırımları, ülkeye çekmede kullanılan yaygın bir vergi teşvik yöntemi olarak kullanılmaktadır⁹¹.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde belirtildiği üzere, geçici bir süreyle sınırlı olmak kaydıyla, vergi tatili uygulamalarına başvurulmasıyla, yabancı yatırımcı ile ev sahibi ülke arasında, başlangıçta genellikle yabancı işletmenin, üstün konuma sahip olduğu; yabancı sermayenin ülkeye girişini takiben, ev sahibi ülkenin, pazarlık gücünün artmakta olduğu, bir pazarlık süreci başlamaktadır.

⁹⁰Vergi tatili, İngilizce literatürde “tax holiday” olarak geçmektedir. Brezilya, Burma, Kıbrıs, Macaristan, Hindistan Endonezya, İrlanda, Güney Kore, Malezya, Fas, Nijerya, Çin, Filipinler, Polonya, Portekiz, Rusya, Singapur ve Tayvan gibi birçok ülkede, vergi tatili uygulamalarına rastlanmaktadır. Bu bağlamda, İrlanda imalatçı işletmelerin elde ettikleri karlara % 10’luk özel bir vergi uygulamıştır. Ancak, bu özel vergi oranı Avrupa Topluluğu kuralları uyarınca sonra kaldırılmıştır. Konuya ilişkin olarak, Malezya ise ileri teknoloji işletmelerine, beş yıllık tam vergi istisnası tanımıştır. Bkz. Erkan Yetkiner, “Vergi Tatilinin (Tax Holidays) Doğrudan Yabancı Yatırımların Teşvikindeki Yeri”, **Vergi Dünyası**, Temmuz 2004, Sayı: 275, ss. 55-56; Özgür Saraç, **a.g.e.**, ss. 127-128; Selahattin Tuncer, “**Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar**”, s. 5.

⁹¹Filiz Giray, **Vergi Teşvik Sistemi**, s. 63.

Yönetiminin basit olması, vergi koşullarında kesinlik taşınması, işletmelere faaliyetlerine başlama aşamasında, kolaylık sağlanması, vergi teşkilatının, rüşvet ve benzeri sebepler ile yozlaşmış olduğu ülkelerde, yabancı yatırımcının vergi teşkilatı ile muhatap olmaması gibi bazı avantajlar sunan, vergi tatili uygulamaları bazı olumsuzluklar⁹² da içermektedir.

BATIREL tarafından “en kötü” teşvik önlemi olarak addedilen, vergi tatili uygulamalarında;

*vergi dışı kalan kar miktarı sınırsızdır;

*vergiden kaçınma ve kötü kullanılma teşvik edilmektedir;

*mükellefler vergiden istisna edilen işlemleri, gerçekleştiren işletmeler ile ekonomik ilişkiye girerek, karlarını transfer fiyatlaması yoluyla, söz konusu işletmelere aktarabilmektedirler;

*teşvik türleri arasında, en az saydam olanı ve çok sayıda sapmalara yol açandır;

*vergi tatilinin uygulandığı dönemlerde, mükellefler mevcut yatırımlarını yeni yatırım şeklinde gösterme eğiliminde olabilmektedirler;

*ekonomiye uzun dönemde önemli bir katkı sağlanamamakta ve kısa vadeli projeler teşvik edilmektedir;

*vergi tatili sebebiyle, alınamayan verginin miktarı, diğer bir ifadeyle uygulanacak vergi tatilinin maliyeti, belirli değildir;

*hükümetler vergi yönetimi için yaptıkları harcamaların karşılığında, gelir elde etmemektedir;

⁹²Erkan Yetkiner, “Vergi Tatilinin(Tax Holidays) Doğrudan Yabancı Yatırımların Teşvikindeki Yeri”, s. 57; Ömer Faruk Batirel, “Vergi Teşvikleri ve Yatırım İlişkisi”, s. 38; Özgür Saraç, a.g.e., s. 128.

*mevcut ve yeni işletmeler arasında, eski işletmeler aleyhine rekabet şartları bozulmaktadır.

Konuya ilişkin yapılan çalışmalar neticesinde; doğrudan yabancı yatırımların artırılması amacıyla, başvuru vergi tatili uygulamasının, belirtilen amaca hizmet etmeksizin, uygulamada etkisiz olduğu tespit edilmiştir. Bu itibarla, YETKİNER tarafından da ifade ettiği üzere; vergi idaresi tarafından bilimsel araştırma verilerinden yararlanılmaksızın ilgili yönteme başvurulması, “uçurum kenarından gözü kapalı yürümek” tir⁹³.

Ülkemizde de 5520 sayılı KVK'nun yasa taslağının hazırlanması sürecinde, Vergi Konseyi tarafından “Büyük Yatırımlarda Vergi İndirimi” başlığı altında, vergi tatiline yer verilmekte idi. Ancak, TBMM'ne sevk edilen nihai tasarıda, bahse konu öneriye değinilmemiş ve tasarı bu şekilde kanunlaşmıştır⁹⁴.

c)-İkili Gelir Vergisi Sistemleri

Artan vergi rekabeti ortamında, özellikle gelişmiş ülkeler, vergi sistemlerini revize ederek, uluslararası rekabet güçlerini korumaya çalışmaktadırlar. Bu itibarla, 1990'lı yıllarda, özellikle İskandinav ülkeleri, mobilitesi yüksek faiz, kar payı ve sermaye kazançları gibi sermaye gelirlerinden, daha düşük ve düz oranlı vergi talep eden; işgücü gelirlerinden ise, daha yüksek ve artan oranlı verginin alındığı, ikili gelir vergisi sistemi uygulamalarına başvurarak, uluslararası sermaye piyasalarında rekabet güçlerini korumaya çalışmaktadırlar⁹⁵.

Emek ve sermaye gelirlerinin farklı oranlarda vergilendirildiği, ikili gelir vergisi sistemlerinde, uluslararası platformda mobilitesi yüksek sermayenin, iktidar alanına getirilebilmesi ve/veya iktidar alanında tutulması amacıyla, sermaye gelirlerinin vergi yükü hafifletilmeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan ise,

⁹³Erkan Yetkiner, **a.e.**, s. 60.

⁹⁴Selahattin Tuncer, “**Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar**”, s. 6.

⁹⁵İkili gelir vergisinin İngilizce karşılığı “dual income tax”dir. Bkz. Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, **a.g.e.**, ss. 4-5; İhsan Günaydın, Levent Yahya Eser, “Global Vergi Rekabetine Karşı Ülkelerin Kendilerini En İyi Koruma Yolu Nedir?”, **Vergi Sorunları**, Sayı:239, Ağustos 2008, s. 22; İhsan Günaydın; Levent Yahya Eser, **a.g.e.**, s. 22.

sermayenin vergi yükünün azaltılmasının sebebiyet verdiği, vergi hâsılatı kaybının giderilmesi amacıyla, emek gelirlerinin vergi yükü arttırılarak, gelir vergisi sisteminde ikili bir yapı oluşturulmaktadır. Genellikle sermaye gelirlerinin, emek gelirlerinin tabi olduğu artan oranlı tarifinin, en düşük oranına denk gelen, düz oranlı bir tarife uyarınca vergilendirilmekte olduğu, ikili gelir vergisi uygulamalarına, 1991’de İsveç, 1992’de Norveç ve 1993’de Finlandiya’da; günümüzde ise İtalya, Hollanda, Avusturya ve Almanya’da rastlanmaktadır⁹⁶.

ç)-Sosyal Damping

Sosyal dampingin vergi rekabeti araçlarından birisi mi, yoksa bağımsız bir kavram mı olduğu, uluslararası literatürde tartışmalıdır. Konuya ilişkin olarak, genel geçer kabul görmüş tanım uyarınca, sosyal damping; ülkelerin potansiyel rakiplerinin karşısında, rekabetçi bir üstünlük kazanmak amacıyla, yaşam kalitesinde bir gerilemeye sebep olması pahasına, sağlamaya çalıştıkları her çeşit rekabetçi üstünlüktür⁹⁷.

Ülke uygulamaları çeşitlik arz etse de, yabancı sermaye ve yatırımlara gereksinim duyan hükümetler, işgücü maliyetlerini azaltmak amacıyla; işçi haklarının sınırlandırılması, çalışma şartlarının kötüleştirilmesi, ücretlerin azaltılması, sendikal hakların baskılanması, çocuk işçi kullanılması şeklinde anti sosyal tedbirlere başvurmaktadırlar. Az gelişmiş ülkelerde, sayılan tedbirlerin uygulanması ile ulusal sanayi, uluslararası düzeyde rekabet gücü kazanmakta ve bahse konu yerler, yabancı sermaye ve yatırımlar açısından avantajlı pozisyon elde etmektedirler⁹⁸.

⁹⁶Norveç’te 1992’de, sermaye gelirleri %28 oranında vergiye tabi iken; emek gelirlerine uygulanan en yüksek oran %50 idi. Bkz. Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, **a.e.**, ss. 4-5; Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 130

⁹⁷Sosyal damping kavramı İngilizce literatürde “social dumping” olarak yer almaktadır. Bkz. Selahattin Tuncer, “**Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar**”, ss. 6-7.

⁹⁸Selahattin Tuncer, **a.e.**, s. 7; Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 132.

Ç-VERGİ CENNETLERİ

Vergi cenneti, uluslararası vergi rekabetinden doğmuş bir kavram olmakla birlikte, teorik açıdan vergi cenneti kavramını, tüm boyutlarıyla ortaya koyabilecek, tek ve kesin bir kriterin olmayışı sebebiyle, kabul edilebilir ortak bir tanımı mevcut değildir⁹⁹.

Vergi cennetlerine ilişkin yapılan farklı tanımlar uyarınca vergi cennetleri; ya çok düşük vergi oranları uygulayan ya da hiç vergi uygulamayan, diğer bir ifadeyle, yüksek efektif vergi oranlarına daha fazla duyarlı, yabancı doğrudan yatırımların¹⁰⁰ çok düşük vergi oranlarına tabi oldukları, cebri nitelik taşıyan bir verginin olmadığı ya da vergisel önemli bazı avantajların sunulduğu yerlerdir. Vergi cennetleri, yerleşik olmayan sermayeye, yerleşik olduğu ülkedeki, vergisel sorumluluklardan kaçınabilmesi amacıyla, özel ve de ayırıcı nitelikte, vergisel düzenlemeler sağlayan sistemlerdir. Bu bağlamda, vergi rekabetinden olumsuz etkilenecek, vergi tabanını kaybeden kamu idarelerince; vergi cennetleri; “daha düşük veya daha esnek vergileme yapılan tüm ülkeleri kapsayan bir adaletsizlik kaynağı” olarak görülmektedir¹⁰¹.

⁹⁹Vergi cenneti kavramı uluslararası yazında “tax haven” olarak yer almaktadır. Aslında, “haven” sözcüğünün Türkçe karşılığı “liman”, “barınak” ya da “sığınak” olmakla birlikte; “heaven” sözcüğü “cennet” anlamı taşır, ancak “tax haven” ibaresi, Türk mali literatürüne “vergi cenneti” kavramıyla yerleşmiştir. Vergi cenneti ülkelerin çoğu, az gelişmiş ülke niteliğinde ise de; İrlanda, İsviçre ve Lüksemburg gibi bazı gelişmiş ülkelerde, kimi zaman vergi cenneti olarak kabul edilmektedir. Selahattin Tuncer, “**Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar**”, s. 6; Fethi Heper, Şennur Hoşyumruk, “Vergi Cennetleriyle İlgili Çalışmalarda Son Durum-I”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:10, Sayı:116, Ağustos 2002, s. 38.

¹⁰⁰Uygulamada ülkeler, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını arttırmak amacıyla, kurumlar vergisi oranlarında indirimlerin yanı sıra, yatırımların vergi yükünü azaltmaya çalışmaktadırlar. Bu bağlamda, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ülkelerin uyguladıkları vergi oranları arasında, doğru orantılı bir korelasyonun varlığı dikkatleri çekmektedir. Bkz. Sven Stowhase, “Tax Rate Differentials and Sector Specific Foreign Direct Investment: Empirical Evidence from the EU”, **Finanz Archiv**, Volume: 61, 2005, ss. 535-536.

¹⁰¹S. Saygın Eyüpgiller, “Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri”, **Mali Çözüm**, Sayı:53, 2000, s. 125; İhsan Günaydın, “Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımı”, **Vergi Sorunları**, Sayı:126, Mart 1999, s. 76; Esra Ekmekçi, **Küreselleşme ve Vergilemede Yeni Eğilimler**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2003, s. 10; Chris Edwards, Veronique de Rugy, a.g.e., s. 7; Mustafa Çamlıca, “Uluslararası Vergiden Kaçınma, Vergi Kaçakçılığı ve Vergi Anlaşmalarının İstisması”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 93, Haziran 1996, s.95; İsa Coşkun, “Vergi Cennetleri”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 192, Ağustos 1997, s. 41.

Bu bağlamda, uluslararası çalışmalarda vergi cenneti ülkelerin listeleri; gelir vergisi uygulamayan ülkeler¹⁰²; düşük gelir vergisi uygulayan ülkeler¹⁰³ ve de yabancı sermaye ve yatırımlara birçok vergi avantajları sunmakta olan ülkeleri¹⁰⁴ içerecek şekilde oluşturulmuştur.

1-Vergi Cennetlerini Belirleyen Unsurlar

OECD'nin 1998 tarihli raporu¹⁰⁵ vergi cenneti ülkelerin temel dört özelliğine dikkat çekmektedir¹⁰⁶. Herhangi bir yerin vergi cenneti olarak addedilebilmesi için burada;

- *vergilendirmenin olmaması ya da sadece nominal vergileme yapılması;
- *vergi yargısı, vergi mevzuatı ve vergi idaresinin şeffaflıktan uzak olması, diğer bir anlatımla mali şeffaflığın olmayışı;
- *uluslararası etkin bilgi alışverişinin olmaması;
- *esaslı bir reel iktisadi faaliyetin olmaması¹⁰⁷ gerekmektedir.

a)-Hiç Vergi Olmayışı ya da Sadece Nominal Vergileme Yapılması

Vergi cennetlerinin varoluş sebebinin, yabancı sermaye ve yatırımları ülkelere çekmek olduğu hususu, dikkate alınacak olursa, vergi cennetlerinin en

¹⁰²Andora, Bahamalar, Bermuda, Turks&Caicos, Cayman Adaları'nda kazanç, irat ya da servet üzerinden vergi alınmamaktadır. Bkz. Zeynep Arıkan, "**Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi**", s. 295; Erkan Yetkiner, "**Vergi Cennetlerinin Sunduğu Bazı Vergi ve Yatırım Avantajları**", s. 92.

¹⁰³Angora, Solomon Adaları, Honk Kong, Panama, Liberya'da düşük gelir vergileri uygulanmaktadır. Bkz. Zeynep Arıkan, **a.e.**, s. 295; Erkan Yetkiner, **a.e.**, s. 92.

¹⁰⁴Buralarda yurtiçinde gerçekleştirilen faaliyetlerden elde edilen kazançlar vergilendirilmekte, bunun yanı sıra, yurt dışı faaliyetlerden elde edilen kazançlar ise, vergi dışı kalmaktadır. Liberya, Panama, İsviçre, Cebelitarık, Isle of Man, Jersey, Barbados Channel adaları, Luksenburg ve Monako. Bkz. Zeynep Arıkan, **a.e.**, s. 295. Erkan Yetkiner, **a.e.**, s. 92.

¹⁰⁵Bahse konu raporun başlığı, "**Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**" şeklindedir.

¹⁰⁶OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, ss. 20-22.

¹⁰⁷Esaslı bir reel iktisadi faaliyetin olmaması kriteri OECD'nin 2001 raporunda kaldırılmıştır.

temel özelliği, buralarda çok uluslu işletmelerin¹⁰⁸, finansal hizmetleri ve portföy yatırımlarına¹⁰⁹ uygulanan vergi oranlarının, diğer ülkelerde uygulanan oranlara nazaran oldukça düşük ya da sıfır düzeyinde olmasıdır¹¹⁰.

Ancak, ülkede uygulanan hiç bir verginin olmayışı ya da düşük oranda vergileme yapılması, bir yerin vergi cenneti olarak nitelendirilebilmesi için gerekli, ancak yeterli değildir. Bu itibarla, tamamlayıcı unsur olarak ayrıca, bahse konu ülkenin kendisini, diğer ülkeler ve yabancı yatırımcılara, vergi cenneti olarak tanıtmaması ya da vergi mükellefleri tarafından, vergi cenneti olarak algılanması gerekmektedir¹¹¹. Aksi takdirde, ülkede düşük vergileme yapılması ya da hiç vergi uygulanmaması, bir yerin vergi cenneti olduğu anlamına gelmeyecektir.

b)-Uluslararası Etkin Bilgi Alışverişinin Sağlanmaması

Vergi cennetlerinin diğer bir özelliği ise; ülkelerinde veya ülkeleri aracılığıyla, diğer ülkelerde iş yapan kişiler açısından, ticari mahremiyet ve de özellikle vergi mahremiyeti ön planda tutarak, buradaki yabancı yatırımcılara, güvenli ve avantajlı ortam sunmak suretiyle, buralarda gerçekleşen banka

¹⁰⁸ SANDLER tarafından da ifade edildiği üzere; çok uluslu işletme, geçmişi 1670'lara dayanan, yeni olmayan bir fenomendir. Bkz. Daniel Sandler, **Tax Treaties and Controlled Foreign Company Legislation**, Kluwer Law International, London, 1998, s. 1. Herkesçe bilinen ve örtülü bir uzlaşmanın ürünü, mevcut ekonomik sistemin parçası olarak değerlendirilip, müsamaha gösterilen, vergi cennetleriyle etkin olarak mücadeleye, özellikle Almanya ve Fransa'nın baskılarıyla, 2008 yılının son çeyreğinden itibaren başlanmıştır. Almanya ve Fransa'nın ortak özelliği; ilgili yerlerin, diğer Avrupa ülkelerine nazaran, daha yüksek vergi oranlarına sahip olmaları ve OECD'nin uzun süre gri listesinde yer alan Avusturya, Belçika, Lüksemburg ve İsviçre'nin vergi uygulamaları sebebiyle, büyük zararlara uğramış olmalarıdır.

Diğer taraftan ise, pek çok batılı devlet, vergi cennetleriyle aralarındaki sıkı ilişkiler ve bahse konu yerlerden dolayı bir şekilde yararlanmaları sebebiyle, vergi cennetleriyle mücadele konusuna soğuk bakmışlardır. Bu bağlamda, İngiltere'nin, Antigua, Bermuda, Cayman Adaları, Gibraltar, Guernsey, Man Adası, Jersey, İngiliz Virgin Adaları, Montserrat, Türk ve Caicos adalarıyla; ABD'nin; Amerikan Virgin adaları, Hollanda'nın Antigua ve Barbuda, Aruba ve Hollanda Antilleri ve Yeni Zelanda'nın Cook Adası ve Niue ile yakın bir ilişkisi bulunmaktadır. Bkz. Hüseyin Işık, "Küresel Ekonomik Krizin Sonucu Olarak Vergi Cennetleriyle Mücadelede Geline Yeni Aşama", **Vergi Dünyası**, Sayı:341, Ocak 2010, ss. 48-52.

¹⁰⁹ Portföy yatırımları; hisse senedi veya tahvil sahiplerinin, işletmelerin üstünde doğrudan kontrol yetkilerine sahip olmamaları sebebiyle, pasif yatırım niteliği taşımaktadır. Bkz. Semih Öz, **a.e.**, s. 7.

¹¹⁰ İhsan Günaydın, "Vergi Cennetleri Global Yoksulluk Probleminin Bir Nedeni Midir?-I", **Vergi Sorunları**, Sayı: 206, Kasım 2005, s. 123; Semih Öz, "**OECD'nin Vergi Cennetleri İle İlgili Çalışmalarında Son Gelişmeler**", s. 33; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 5.

¹¹¹ Niyazi Cangir, "Vergide Rekabet ya da Vergi Politikasının Değişen İşlevi-I, **Yaklaşım**, Sayı: 91, Temmuz, 2000, s. 111; İhsan Günaydın, "**Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları**", s. 79.

işlemleri¹¹² ve ticaretin mahremiyet altında yürütülmesidir. Diğer bir anlatımla, ilgili yerlerden vergi istihbaratı yapma olanağı neredeyse yoktur. Gizlilik ve güvenlilik ilkeleri uyarınca yasal düzenlemeler diğer ülkeler ile etkin bilgi alışverişine uygun nitelik taşımamakta olduğundan, buralardaki bankalar ile işlem gerçekleştiren kişi ya da kuruluşlara ilişkin, bilgi ve ticari sırlardan hiçbir şekilde üçüncü kişi, kuruluş veya diğer ülkeler yararlanamazlar¹¹³.

Günümüzde uluslararası platformda gerçekleşen mal ve sermaye hareketlerinden doğan vergisel sorunların çözümünde, uluslararası bilgi alışverişinin önemi, tüm ülkeler tarafından fark edilmiştir. Bu bağlamda, bilgi değişimi; vergi kaçakçılığına ve vergiden kaçınmaya yönelik düzenlemelerin ortaya çıkarılmasını sağlayacak şekilde, kişi ve işletmelere ilişkin verginin doğru miktarlarda tahakkuk ve tahsili için gereken, tüm bilginin bir vergi idaresinden diğerine aktarılmasıdır¹¹⁴.

Vergi cennetlerinin çoğu diğer ülkeler ile uluslararası vergi anlaşmaları imzalamaktan imtina etmektedir. Burada “çoğu”nun ibaresine yer verilmesinin sebebi, ülkelerini belirli işlemler açısından çekici kılmak amacıyla, diğer ülkeler ile anlaşma imzalamaya yönelen, bazı vergi cennetlerinin bulunmasıdır¹¹⁵. Ancak, vergi cennetleri hakkında genel kanı; bahse konu yerlerin, uluslararası anlaşmaların ülkeler arasında bilgi paylaşımını öngörmesi sebebiyle, genel anlamda kendi aralarında ve diğer ülkeler ile vergi anlaşmaları imzalamaktan kaçınmalarıdır. Diğer bir ifadeyle, vergi cennetlerinin anlaşmalar imzalamaları durumunda, diğer

¹¹²Müşterilerin rızaları olmaksızın, iş ve işlemlerine ilişkin bilgilerin, üçüncü şahıslara verilmemesi, bankacılık mesleğinin gereğidir. Ancak, vergi idarelerinin, üçüncü şahıslar olarak değerlendirilmemesi gerekmektedir. Bu itibarla, vergi idarelerinin, doğru ve gerçek bir vergileme amaçlı, bankalardan zorunlu bilgileri talep etmelerinin hukukiliği kabul edilebilir. Bkz. Erol Karsan, **Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No: 1986/280, İstanbul, 1984, s. 56.

¹¹³OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 23; İhsan Günaydın, “**Vergi Cennetleri Global Yoksulluk Probleminin Bir Nedeni Midir?-I**”, s. 123; Zeynep Arıkan, “**Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi**”, s. 293; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 6.

¹¹⁴Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 321.

¹¹⁵Hollanda Antilleri, Jersey, Nevis, Malta, İsviçre gibi bazı vergi cennetleri, yoğun bir anlaşma ağına sahip iken; vergi cenneti olarak nitelendirilen ülkelerin çoğu, diğer ülkeler ile vergi anlaşmaları imzalamamaktadırlar. Bkz. İhsan Günaydın, “**Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımları**”, s. 79.

lkeler ile bilgi paylaşımı dahilinde, bankacılık ve ticari işlemler açısından, buradaki kişiler ya da işletmelere sağlayacağı mahremiyet ortadan kalkacağından, ilgili yerler vergi anlaşmaları akdetmekten, genel anlamıyla imtina etmektedirler¹¹⁶.

Topluca belirtmek gerekirse; haksız vergi rekabetine yol açan vergi cenneti ya da tercihli vergi rejimine sahip ülke; dar yükümlülere gelirlerini, vergi dışı bir ortama aktarma imkanı sağlanmakta ve söz konusu gelirler hakkında dar yükümlünün ikametghının¹¹⁷ bulunduğu devlete, herhangi bir bilgi vermemektedir¹¹⁸. Bu itibarla, ülkenin vergi istihbaratından, diğer ülkelerin yararlandırılmaması, vergi cennetlerini, kurulan paravan řirketler¹¹⁹ vasıtasıyla karapara¹²⁰ aklama ve vergi kaakılıėı¹²¹ gibi yasal olmayan faaliyetler için, uygun yerlere dnştrilmektedir.

¹¹⁶OECD 1998 raporunda; uluslararası bilgi paylaşımı konusu, özellikle vurgulanmaktadır. Bkz. Joann M. Weiner, Hugh J. Ault, "The OECD's Report on Harmful Tax Competition", **National Tax Journal**, Vol: 51, No:3, September 1998, ss. 601-602; Osman Pehlivan, **Uluslararası Vergi Hukuku**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2002, ss. 91-92; İsa Coşkun, **a.g.e.**, s. 28.

¹¹⁷ İkametgâh kavramı, Yeni Medeni Kanun'da "yerleşim yeri" olarak değiştirilmiştir. "Mali yerleşim yeri", diğer bir ifadeyle, "mali ikametgâh", vergi literatürüne ifte vergilendirme anlaşmalarıyla dahil olmuş yeni bir kavramdır. Mali ikametgâhın tespitinin amacı, vergilendirme olduğundan, kişi ile vergilendirme yetkisine sahip egemenlik gücü arasında, doğal bağ bu sayede kurulmaktadır. Bkz. Zeynep Arıkan, **Türk Vergi Hukukunda Mali İkametgâh**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Mayıs 2007, Ankara, s. 11.

¹¹⁸Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 4; Billur Yaltı, "2000'li Yılların Vergisel Mozaiği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I", (evrimii), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm. (10.01.2008)

¹¹⁹Paravan veya hayali şirketler; herhangi bir ticaret ya da imalat faaliyeti gerçekleştirmeyen ve genel olarak, sınır ötesi merkezlerde kurulan şirketlerdir. Bahse konu işletmelerin, göstermelik şirketlerden farklı olarak, sadece kağıt üzerinde varlıkları bulunmaktadır. Göstermelik işletmelerde de, benzer şekilde, kara paranın aklanması amacı olmakla birlikte, bu şirketlerin ayrıca, yasal faaliyetleri ve de işyerleri bulunmaktadır. Paravan şirketlerin kurulma amaçları; kara paranın ayrıştırılması sürecinde, fon transferlerinin söz konusu şirketler aracılığıyla, aktarılmasıyla herhangi bir incelemenin yapılması durumunda iz sürmenin zorlaştırılmasıdır. Bkz. TBB, **Karaparanın Aklanması Suçu ile Mücadele ve Bankaların Yükümlülükleri**, Yayın No: 235, 2003, ss. 21-22.

¹²⁰Kara para; yüksek getiri sağlayan; uyuşturucu, silah kaçakçılığı, terör, ocuk ve kadın ticareti gibi örgütlü suçlardan elde edilen parayı kapsamaktadır. Bkz. Nurettin Bilici, "**Vergi Cenneti lkeler, Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi ve Soruna zm Arayışları**", (evrimii), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm.(02.10.2007) Kara para; yerleştirme, ayrıştırma ve bütünleştirme aşamaları sonucunda aklanmaktadır. Yerleştirme aşaması; yasadışı yollarla, diğer bir ifadeyle suç işlenmesi neticesinde, elde edilen nakit paranın, bankalara yatırıldığı aşama olmakla birlikte, kara para aklayıcıları açısından en zor aşamadır. Kara para; ülke içinde satılan bir menkul ya da gayrimenkulun değerinin karşılığı olarak, kumardan elde edilen gelir ya da şans oyunlarından kazanılmış gelir gibi gösterilmek suretiyle, bankaya yatırılabilir. Diğer taraftan ise kara para, nakit olarak yurt dışına aktarılıp, vergi cenneti ülkedeki bir finans kuruluşuna yatırılabilir. Konuya ilişkin olarak, bazı organize gruplar kara para aklama amaçıyla, bizzat kendileri banka kurmaktadırlar. Bu itibarla, kara para aklayıcıları, kıyı

c)-Mali Şeffaflığın Olmaması

Vergi mükelleflerinin haklarının korunması ve vergi yasalarına dayanan idari uygulamalar karşısında mağdur olmamalarını sağlayan şeffaf vergi sisteminde bulunması gereken iki unsur vardır. İlk olarak; vergi mükelleflerine uygulanacak hükümlerin, mükellefler tarafından kolayca anlaşılmasının sağlanacağı şekilde açık ve net olması icap etmektedir. Bu itibarla, vergi mükellefleri de vergilendirmeden doğabilecek mağduriyetlerini engellemek amacıyla yasadaki hükümleri vergi idarelerine ileri sürebilirler. Ayrıca, vergi sisteminin ayrıntılarının gerektiği zamanlarda diğer ülkelerin vergi idarelerine açık olması gerekmektedir. Bunun sağlanması sayesinde vergi sistemleri kaynaklı sorunlar daha kolay çözülür ve vergilendirmede birden fazla ülkeyi ilgilendiren hallerde vergi idarelerinin karşılıklı bilgi alışverişinde bulunurlar. Bu bağlamda, vergi cennetlerinin vergi mevzuatları şeffaflıktan¹²² yoksun olmakla birlikte; bahse konu yerlerde yasal düzenlemeler açık ve net değildir.

Vergi cennetlerinde, vergi mükellefi ile idare arasında vergi oranları ya da matrahlar üzerinde, özel anlaşmalar yapılmasına olanak veren düzenlemelerin mevcudiyeti ve vergi cennetleriyle, diğer ülkelerin vergi idareleri arasında, etkin bilgi alışverişi olmayışı, bahse konu yerlerdeki, mali şeffaflığın yokluğuna işaret etmektedir. Vergi cenneti ülkelerde mali sistemin şeffaflıktan yoksunluğu, altyapı

bankacılığının kendilerine sağladığı avantajları, denetimleri bertaraf etmek ve yasal mercilerce yapılacak soruşturmaları sonuçsuz bırakmak için kullanılmaktadırlar. Ayrıştırma aşamasında; finans sistemine aktarılan kara paranın kaynağından uzaklaştırılması, diğer bir anlatımla izinin kaybettirilmesi amacıyla, yasal işlemlere benzeyecek şekilde; farklı isimler adına hesap açılması, değişik isimlere havale yapılması, çekle ödeme yapılması gibi işlemler yapılmaktadır. Ayrıştırma aşamasında da kara para aklayıcılarının, birçoğu vergi cenneti ülkelerdeki, hızla çalışan bankalardan istifade etmektedirler. Bütünleştirme aşamasında; önceki aşamalarda aklanan kara para, ülke ekonomisine ve finansal sisteme yasal yollarla elde edilmiş gibi geri dönmektedir. Bu itibarla, bahse konu kara para, vergi cenneti ülkede kurulan paravan şirketin geliri ya da vergi cenneti bir ülkeden temin edilen bir kredi şeklinde gösterilebilmektedir. Bkz. Aziz Taşdelen, **Hukuksal Açından Türkiye’de Kara Paranın Aklanması ve Önlenmesi**, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, ss. 37-39.

¹²¹Çalışmanın önceki kısmında da belirtildiği üzere; işletmelerin ödenmesi gereken vergileri, yasalara ve vergi etiğine aykırı şekilde ödememek ya da noksan ödemek suretiyle giriştikleri işlem ve davranışlar “vergi kaçakçılığı” olarak adlandırılmaktadır. Bahse konu davranış ve işlemler, vergi kanunları açısından suç sayılmakla birlikte, ağır yaptırımlarla cezalandırılmaktadır. Bkz. Selahattin Tuncer, “İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına”, (Çevrimiçi),http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080110599.htm, (06.05.2008).

¹²²OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 23.

eksikliklerinden kaynaklanabileceği gibi; bazı ülkeler sırdaş hesap benzeri uygulamalarla, sistemin şeffaf olmamasını istemediklerinden, bahse konu yerler kara para aklanması ve uluslararası vergi kaçakçılığı açısından da tercih edilebilir niteliktedirler¹²³.

ç)-Esaslı Reel İktisadi Faaliyetin Olmaması

Kişi ve kurumların, yabancı sermaye ve yatırımlara sunduğu, vergisel avantajlardan yararlanmak amacıyla, yöneldiği vergi cennetlerinde, işlemler sadece kâğıt üzerinde ilgili yerlerde gerçekleşmiş gibi gösterilse de; asli faaliyet buralarda gerçekleşmemektedir. Diğer bir ifadeyle, mükellefler, gelir sağlayıcı faaliyetleri bahse konu yerlerde, gerçekleşmemesine karşın, kendilerine sunulan avantajlar sebebiyle, işlemlerini vergi cennetlerine yönlendirmektedirler¹²⁴. Bu bağlamda, kayıt dışı¹²⁵ ekonomik alanlar şeklinde yapılandırılan, vergi cennetleri vergi planlaması yaparak, vergi yüklerini en aza indirmeye çalışan vergi mükellefleri tarafından, kara para aklanmak amacıyla tercih edilen yerler olmaktadır¹²⁶.

Ancak, kamuoyundan gelen tepkiler ve OECD'nin lider ülkelerinden ABD'de BUSH'un iktidara gelmesiyle yaşanan değişimler ile 2001 yılında, geçerli bir iktisadi faaliyetin mevcudiyetinin söz konusu olmaması kriterinin, vergi cennetlerini belirlemede dikkate alınmaması gerektiği yönünde karar verilmiştir¹²⁷.

¹²³Yüksel Karaca, "Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri: OECD Bünyesindeki Çalışmalar Ne Aşamada?", **Vergi Dünyası**, Sayı: 238, Haziran 2001, s. 94; Nurettin Bilici, "**Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları**", (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm.\(02.10.2007\)](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm.(02.10.2007))

¹²⁴OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 23; Eran Öz, "OECD, Vergi Rekabeti ve Vergi Reformunun Geleceği", **Maliye Dergisi**, Sayı:145, Ocak-Nisan 2004, s. 210; Zeynep Arıkan, "**Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi**", s. 314.

¹²⁵Gelişmekte olan ülkeler açısından önem arz eden bir sorun olan, kayıt dışılık ile vergi kaçakçılığı arasında yakın ve fonksiyonel bir ilişki bulunmaktadır. İşletmeler büyüdükçe, gelişmişlik düzeyi arttıkça, vergi denetimi genişleyip, etkinliği arttıkça, kayıt dışılık ve vergi kaçakçılığı da azalma eğilimi sergileyecektir. Bkz. Selahattin Tuncer, "**İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına**", (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080110599.htm.\(06.05.2008\)](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080110599.htm.(06.05.2008)).

¹²⁶Zeynep Arıkan, "**Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi**", s. 314.

¹²⁷Selahattin Tuncer, "**Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar**", s. 6; Semih Öz, "**OECD'nin Vergi Cennetleri İle İlgili Çalışmalarında Son Gelişmeler**", ss. 35-36.

D-Tercihli Vergi Rejimleri

Tercihli vergi rejimleri; haksız vergi rekabetine sebebiyet veren, diğer bir ifadeyle, uygulandığı ülkeye yabancı sermaye akışını temin etmek suretiyle, yarar sağlar iken; diğer ülkelerin vergi hâsılatında azalmalara sebebiyet vererek, diğer ülkeler açısından, ciddi gelir kayıpları doğuran, vergi cenneti niteliklerini, tümüyle taşımamaları sebebiyle, bu şekilde adlandırılmayıp, tercih yaratan vergi rejimleri sunan ülkelerdir. Rejimi uygulayan ülkeler açısından avantajlara, diğer ülkeler açısından ise, olumsuzluklara sebebiyet vererek, haksız vergi rekabetine yol açan tercihli vergi rejimleri; ülke dışındaki, vergi farklılıklarına duyarlı, mobilitesi yüksek finansal hizmetleri hedefleyen cazip vergi rejimleridir¹²⁸.

OECD'nin "Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue" başlıklı raporunda; tercihli vergi rejimlerinin bazı özellikleri vurgulanmaktadır¹²⁹:

*düşük ya da sıfır efektif vergi oranını uygulanması¹³⁰;

*vergi rejiminde, sadece yabancı yatırımcı ve sermayenin istifade edebileceği, vergisel teşvikler içeren serbest vergi kantonları¹³¹ oluşturulması;

*vergi sisteminin şeffaflıktan yoksunluğu;

¹²⁸TOBB tarafından yayınlanan bir çalışma uyarınca; İrlanda Cumhuriyeti, İsviçre ve Lüksemburg tercihli vergi sistemlerine sahiptir. Bkz. Naci Ağbal, "Globalleşme ve Vergi Sistemlerinin Geleceği", *Yaklaşım*, Sayı: 105, Eylül 2001, s. 78; Niyazi Cangir, *a.g.e.*, s. 111; Zeynep Arıkan, "Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi", s. 293; Vito Tanzi, "Globalleşme ve Vergilemedeki Mali Boşluklar", *Çev. Hüseyin Şen, Vergi Dünyası*, Sayı: 241, Eylül 2001, s.165.

¹²⁹OECD, *Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue*, s. 25.

¹³⁰Düşük ya da sıfır efektif vergi oranı uygulanması; matrahın tanımıyla oynanılmasıyla ödenen verginin gerçekte elde edilen gelire oranının düşük olmasıdır. Bkz. Niyazi Cangir, *a.g.e.*, s. 111.

¹³¹Vergi rejimi içerisinde serbest vergi kantonları oluşturulması, özellikle yaratılmış bahse konu rejimin iç yasalardan ayrıştırılmasını ve ilgili rejimden, ülkede ikamet eden kişiler dışında, yabancı yatırımların istifade etmelerini ifade etmektedir. Bkz. Saygın Eyüpgiller, "Vergi Cennetleri ve Tercihli Vergi Sistemleri: Uygun Olmayan Vergi Rekabetinin 1998 OECD, Vergi Komitesi Raporu Işığında Değerlendirilmesi", s. 189. Diğer bir anlatımla, serbest vergi kantonlarının, iç piyasadan ayrıştırılması; devletin kendi vergi mükelleflerinin, ilgili rejimin sunduğu vergisel avantajlardan faydalanmalarını engellemek ve iç piyasada faaliyetlerini gerçekleştiren, yabancı işletmelerin, yaratılan bu serbest vergi kantonlarından faydalanmalarını yasaklamak şeklinde olabilmektedir. Bkz. Niyazi Cangir, *a.e.*, s. 111.

*uluslararası alanda etkin bilgi alışverişinin olmamasıdır.

Tercihli vergi rejimlerinin belirlenmesine ilişkin bahse konu raporda, yukarıda açıklanan dört kriterin yanı sıra, bazı yardımcı kriterlere de yer verilmektedir. Bu itibarla; bahse konu rejimlerde;

*matrah suni olarak tanımlanmakta¹³²;

*uluslararası transfer fiyatlandırması ilkeleri uygulanmamakta;

*yabancı ülke kaynaklı gelirler, vergi dışı bırakılmakta;

*vergi oran ya da matrahları, vergi mükellefleri ile pazarlıklar neticesinde belirlenmekte;

*reel yatırım faaliyetleri bulunmamakta;

*uluslararası düzeyde, vergi idareleri ile bilgi alışverişinde mahremiyet söz konusu olmakta,

*çok sayıda çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması yapılmakta;

*verginin minimizasyonunu sağlayan düzenlemeler bulunmaktadır¹³³.

Genellikle sigortacılık, fon yönetimi, kıyı bankacılığı¹³⁴, finans ve leasing alanlarında oluşturulan tercihli vergi rejimleri konusunda, OECD'nin 2000 yılı

¹³²Matrahın suni olarak tanımlanması; matrahın tanımında yer almayan bazı unsurların, haklı bir gerekçeye dayanmaksızın, mükelleflerin vergilendirilmelerinde, vergi matrahının azalmasına sebep olunmasıdır. Bkz. Niyazi Cangir, **a.e.**, s. 112.

¹³³OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, ss. 30-34; Özgür Saraç, **a.g.e.**, ss. 204- 205; İhsan Günaydın, Serkan Benk, "Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Yolları-I", **Vergi Sorunları**, Sayı: 179, Ağustos 2003, s. 139; Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 235.

¹³⁴Kıyı bankacılığı, diğer bir ifadeyle, "off-shore" sistemi; bir ülkenin kıyısında bulunan, ancak hukuki açıdan, o ülkeye dahil sayılmayan alanda yapılan bankacılığı kapsamaktadır. Kıyı bankacılığı sisteminde, söz konusu kıyı ülkesinde, ikamet etmeyenlerin yatırımlarını bahse konu yerlere çekmek hedeflenmektedir. Buralardaki yatırımlar, genellikle portföy yatırımları şeklindedir. Kıyı bankacılığı sistemi yatırımcısına, vergisiz ya da düşük vergilemeden yararlanmak suretiyle yüksek faiz geliri elde edilmesi ve vergi denetiminden kaçılması gibi bazı avantajlar sağlamaktadır. Kıyı bankacılığı faaliyetlerinin, genellikle vergi cenneti ülkelerde yürütülmekte olması, söz konusu

Gelişme Raporu'nda "İstanbul Atatürk Hava Limanı Kıyı Bankacılığı" ve "Türk Serbest Bölgeleri" de, tercihli vergi rejimleri arasında yer almakla birlikte, 21 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı R.G.'de yayımlanan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nca çıkarılan "Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkındaki Yönetmelik" ile bahse konu uygulama yürürlükten kaldırılmıştır¹³⁵.

Uluslararası haksız vergi rekabeti ve vergi cennetleri ile mücadele konusunda ülkemizde, 5520 sayılı KVK'nun "Dar Mükellefiyette Vergi Kesintisi"ne ilişkin hükmü uyarınca vergi cennetleri ile mücadeleye yönelik; bahse konu yerlere yapılan ödemelerin, Türkiye'deki vergi matrahını aşındırmasının engellenmeye çalışılması amacıyla, Bakanlar Kurulu'nca, vergi cenneti olarak ilan edilmiş ülkelere, tam mükellef kurumlar tarafından, ödeme şeklinde yapılan tüm transferler, bunların vergi konusuna dahil olup olmadığına ya da ödeme yapılan kurumun, vergi mükellefi olup olmadığı dikkate alınmaksızın, %30 oranında vergi kesintisine tabi tutulacaktır. İlgili madde hükmünde, vergi cenneti olarak nitelendirilen ve haksız vergi rekabetine sebebiyet veren ülkelerde, yerleşik kurumlara yapılan, her türlü ödeme üzerinden, Türkiye'deki kurum kazançlarının taşıdığı vergi yüküne, yaklaşık bir oranda vergi kesintisi yapılması gerektiği düzenlenmektedir. Bu itibarla, nakden veya hesaben yapılan ya da tahakkuk ettirilen ödemelerin, bahse konu yerlerde yerleşik ya da buralarda faaliyetlerini gerçekleştiren kurumlara yapılmış olması, vergi kesintisinin uygulanması açısından yeterli olmaktadır¹³⁶.

kavramların çoğunlukla birlikte anılmasına yol açmıştır. Bkz. Nurettin Bilici, "Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları", (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm.(02.10.2007)

¹³⁵Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, s. 319; Zeynep Arıkan, "Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi", s. 214; Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2002, s. 110.

¹³⁶İbrahim Kocabey, "Vergi Cennetlerini Cehenneme Dönüştürecek Düzenlemeler", **Yaklaşım**, Yıl: 14, Sayı: 168, Aralık 2006, s. 114; Selahattin Tuncer, "Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar", s. 6. Bkz. GVK m. 30/7.

E-HAKSIZ VERGİ REKABETİ KONUSUNDA ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR

Uluslararası platformda oluşan küresel vergi sorunlarının, ulusal ekonomileri etkilemeleri ve ekonomilerin artan entegrasyonu, herhangi bir ülkenin vergi sistemine ilişkin uygulamaların, diğer ülkelerin vergi politikalarını etkilemesine yol açmıştır. Devletler vergilendirme yetkilerini genişletmeye çalışırken; çok uluslu işletmeler, transfer fiyatlandırması¹³⁷ yöntemlerinden yararlanmak suretiyle, faaliyetlerinden elde ettikleri karlarını, ülkeler arasında yeniden dağıtmaktadır. Bu bağlamda, bazı ülkelerin yabancı sermayeyi ülkelerine çekebilmek amacıyla, ulusal mevzuatlarında muafiyet ve istisnalara geniş olarak yer verme eğilimi sergiledikleri izlenmektedir¹³⁸.

Haksız vergi rekabeti ile mücadele konusunda, uluslararası çalışmalar bağlamında, takip eden bölümde OECD tarafından yayımlanmış çeşitli raporların yanı sıra; AB'nin Code of Conduct for Business Taxation¹³⁹ başlıklı düzenlemesine yer verilecektir. Bu itibarla, konuya ilişkin olarak, AB farklı vergilerde, asgari vergi oranlarını belirlemekte ve vergi uyumlaştırması yaparak, diğer bir anlatımla vergi tabanında koordinasyona gitmektedir¹⁴⁰.

¹³⁷Transfer fiyatlaması; işletmenin bir bölümünün, diğer bir bölümüne sunduğu, mal ve hizmetler için uyguladığı fiyat ya da ticari bir işletmenin, kendi bölümleri veya kolları arasındaki mal ve hizmet satışlarında uyguladığı fiyattır. Bkz. Tuncay Kapusuzoğlu, "Transfer Fiyatlaması Nedir", **Vergi Dünyası**, Eylül 1998, s.1. Konuya ilişkin yapılan diğer bir tanım uyarınca; transfer fiyatlaması; bağlantılı uluslararası işletmeler arasındaki, ülke sınırlarını aşan mal ve hizmet transferlerine uygulanan fiyatlamadır. Bkz. Yenal Öncel, "**Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergileme**", s. 5.

¹³⁸Alan M. Rugman, Lorraine Eden, **Multinationals and Transfer Pricing**, St. Martin's Press, New York, 1985, s. 2; Savaş Çevik, "Küreselleşen Dünyada Vergi Politikası: Vergi Politikasında Dönüşüm ve Küresel Sorunlar", **Vergi Dünyası**, Yıl: 23, Sayı:270, Şubat 2004, s. 154.

¹³⁹AB'de haksız vergi rekabetiyle mücadele için getirilen metin Türkçe kullanımında, "Şirketlerin Vergilendirilmesinde Eylem Kodu" olarak tanımlanmaktadır. Bkz. Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, ss. 38-39.

Çalışmanın izleyen kısımlarında konuya ilişkin yapılacak açıklamalarda ilgili metinden "Eylem Kodu" olarak bahsedilecektir.

¹⁴⁰Vergi uyumlaştırılması; tek tip bir uygulama olmaktan çok, haksız vergi rekabetini bertaraf edecek şekilde, ulusal vergi sistemleri arasında yakınlaşmaya referansta bulunmaktadır. Bkz. Esra Ekmekçi, **a.g.e.**, s. 18; Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, **a.g.e.**, s. 16.

1-OECD Düzenlemeleri

Vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimleri, bahse konu yerlerin, kendilerine sağladığı imkanlardan istifade etmek suretiyle, buldukları ülkelerde sunulan hizmetlerin finansmanına, vergi ödemek suretiyle katılmayarak, söz konusu hizmetlerden yararlanmakta olan, “bedavacı”, “karşılıksız faydalanıcı” olarak adlandırılacak bir grubun, oluşmasına sebebiyet vererek, hükümetlerin yeni gelir kaynakları arayışına yönelmeleri, vergi gelirlerinin dağılımının değişmesine neden olarak ticari, yatırım ve finansman kararlarında sapmalara yol açarak, ulusal refah düzeyini azaltmaktadır. Bu itibarla, sundukları kamusal hizmetleri yeterince gerçekleştirmeye çalışan vergi kaynakları azalan hükümetlerin, mobilitesi yüksek sermaye dışındaki diğer üretim faktörleri, özellikle işgücü üzerindeki vergi yükünü¹⁴¹ arttırması, adaleti zedelemekte, ülkedeki kayıt dışı istihdam ve işsizlik oranlarını arttırmaktadır¹⁴².

Yukarıda ana hatlarıyla açıklanılmaya çalışılan, vergi cennetlerinin ülkeler üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin bertaraf edilmesi amacıyla, OECD vergi cennetleri, tercihli vergi rejimleri ve haksız vergi rekabetine ilişkin çalışmalarına 1996’da başlamıştır.

a)-Haksız Vergi Rekabeti-Yükselen Global Bir Sorun Raporu

27-28 Nisan 1998’de Paris’te yayımlanan, üye ülkelerde bireysel hakların daha iyi korunmasına ve daha yüksek seviyede refahın oluşmasına yardımcı olmayı

¹⁴¹BİLİCİ tarafından yapılan tanım uyarınca; serbest ticareti etkileyen vergi yükü faktörü; bir ülkede, bir yıl içinde toplanan kamu gelirlerinin, bahse konu ülkenin gayrisafi yurtiçi hasılasına oranıdır. Bkz. Nurettin Bilici, “Vergi Yükü Sorunu ve Ekonomik Rekabet”, **Vergi Dünyası**, Temmuz 2003, Sayı: 263, s. 155.

¹⁴²Zeynep Arıkan, “**Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi**”, s. 322; TOBB, **Vergilemede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi**, Ankara, TOBB Genel Yayın No:359, 2001, s. 31; Coşkun Can Aktan, İstiklal Y. Vural, **a.g.e.**, ss. 5-6; Nurettin Bilici, “**Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye’deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları**”, (Çevrimiçi), [http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm.\(02.10.2007\)](http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm.(02.10.2007)).

amaçlayan, “Haksız Vergi Rekabeti-Yükselen Global Bir Sorun¹⁴³” başlıklı raporda OECD tarafından geleceğin temel vergi meselesi olarak, haksız vergi rekabeti deklare edilmiştir¹⁴⁴.

Haksız vergi rekabetine ilişkin olarak, ilgili raporu hazırlayan komite tarafından, raporda vurgulanan sorunların çözümü açısından, bazı öneriler sunulmaktadır. Bunlar; zararlı tercihli vergi rejimlerine yönelik rehber hazırlanması, haksız vergi uygulamalarına ilişkin forum kurulması, vergi cenneti ülkelerin listesinin hazırlanması, ulusal düzenlemeler ve vergi anlaşmalarında gerçekleştirilecek değişikliklere yönelik tavsiyelerin tespiti ve haksız vergi rekabetine ilişkin izlenecek alanların belirlenmesidir. Raporun yayımlanma amacı; finansal ve diğer iktisadi faaliyetlere yönelik kararları, saptırıcı yönde etkileyerek, haksız vergi rekabeti uygulayan, vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerinin, söz konusu uygulamalara yer vermeyen ülkelerin, vergi tabanlarının aşındırıp vergi sistemlerinin adilliği ve tarafsızlığının zedelendiğinin ifade edilmesidir¹⁴⁵.

Raporun ilk bölümünde; uluslararası vergilendirmede mevcut durum değerlendirilip, küreselleşmenin yarattığı olumsuz etkilerden söz edilerek, gelişen ve değişen dünyada, vergilendirme alanında değişimleri kapsayacak, yeni politikalara olan gereksinim ve uluslararası bilgi değişimi¹⁴⁶ ve işbirliğinin¹⁴⁷

¹⁴³**Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue.**

¹⁴⁴Billur Yaltı, “2000’li Yılların Vergisel Mozaigi: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm. (10.01.2008).

¹⁴⁵OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 8; Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, ss. 234-235; Ahmet Naci Arıkan, **a.g.e.**, s. 46.

¹⁴⁶2000 yılında OECD tarafından küresel standartlar getirmek amacıyla oluşturulan Küresel Forum, OECD üyesi olup olmadığı fark etmeksizin, ülkeler arasında eşit ve adil bir rekabet sağlayacak şekilde, şeffaflık ve bilgi değişimine ilişkin standartları temin ederek uygulamayı amaçlamaktadır. Küresel adil vergi rekabetinin temeli, iktisadi işlemlerin gerçekleştirildiği merkezlerin, vergisel açıdan sınırsız bilgi değişimine açık olmaları ve vergiye ilişkin işlemlerinde saydamlık temin etmeleridir. Bu çerçevede, ülkeler kendi yürürlükteki yasalarını uygulayabilmeleri açısından, diğer ülkelerden gereksinim duydukları bilgileri, temin edebilmelidirler. Ancak, bazı ülkelerin uygulamalarında, diğer ülkelere bilgi vermektan imtina etmeleri ya da vermemeleri, kendileri açısından rekabet avantajı sağlarken, diğer ülkelerin vergi gelirlerinin azalmasına ve iktisadi faaliyetlerin olumsuz etkilenerek gerilemesine sebebiyet vermektedir. Bkz. Hüseyin Işık, “**Küresel Ekonomik Krizin Sonucu Olarak Vergi Cennetleriyle Mücadelede Geline Yeni Aşama**”, s. 50; Semih Öz, “Vergi Cennetlerinde Faaliyette Bulunacak Mükelleflere Uygulanacak Olası Yapırlar”, **Yaklaşım**, Sayı:141, Eylül 2004, ss. 28-29.

gerekliliği üzerinde durulmaktadır¹⁴⁸. Raporda; ayrıca vergi cenneti ve tercihli vergi rejimleri uygulamalarıyla, bahse konu yerlerin, mobilitesi yüksek yabancı sermayeyi çekmek amacıyla, diğer ülkelerden farklı olarak, önemli ölçüde düşük vergi oranları uygulamak suretiyle, olumsuz etkilere yol açtıklarına değinilmektedir. Bu çerçevede, haksız vergi rekabetinin yarattığı olumsuz etkiler¹⁴⁹;

*finansal ve de dolaylı bir şekilde fiziki yatırım kararlarının yön değiştirmesi;

*vergi yapılarının bütünlüğü ve vergi adaletinin zedelenmesi;

OECD'nin banka bilgilerine ulaşmayı konu alan raporu uyarınca; OECD'ye üye devletlerin vergi idareleri banka bilgilerini, doğrudan veya dolaylı, yasal veya idari yollar aracılığıyla banka bilgilerine erişime yetkili ve söz konusu bilgileri kendilerinden talep etmekte olan ülkelerle paylaşmalıdırlar. Diğer bir anlatımla, raporda, üye devletlerin vergi idarelerinin, banka bilgilerine ulaşmalarına izin vermeleri talep edilmektedir. Ancak, talep edilen bilginin, ticari ve mesleki sırların açıklanmasını içermesi durumunda, söz konusu talebin reddi olanaklı olmaktadır. Bunun yanı sıra, yetkililerce temin edilen bilginin, sadece ihtiyaç duyulan amaca ilişkin kullanılabilceği hüküm altına alınmaktadır. Bkz. Nurettin Bilici, "Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları", (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm. (02.10.2007)

Bu bağlamda, konuya ilişkin alınabilecek önlemler; sırdaş hesap şeklindeki uygulamaların bertaraf edilerek, bankaların müşterilerine ait kimlik bilgilerinin talep edilmesi, vergi ceza davalarında bilgi değişimi engeller nitelikteki uygulamaların ve politikaların tahlili, medeni davalarda ise banka bilgilerine ulaşmaya ilişkin imkanların yaratılmasıdır. Bkz. Billur Yaltı, "2000'li Yılların Vergisel Mozaigi: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-II", (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm. (20.03.2007)

Bu itibarla, uluslararası bilgi değişimi kapsamında, OECD'nin Gelir ve Servetin Vergilendirilmesi ile İlgili Anlaşma Modeli'nin 26'ncı maddesi ve 18 Nisan 2002 tarihli "Vergi Konularında Etkin Bilgi Değişimi İçin Anlaşma Modeli" uyarınca; banka gizliliği iddiası, uluslararası bilgi sağlanmasını engelleyecek bir neden olarak dikkate alınmaz. Ayrıca, OECD, bünyesinde bulunan, İş ve Endüstri Danışma Komitesi'nin (BIAC) katılımını genişleterek, küresel vergi işbirliğinde, birtakım kısıtlayıcı hedeflerin izlenmeyeceğini taahhüt etmiştir. Bunlar; vergi sistemleri ve vergi oranlarını uyumlaştırmak; minimum vergilendirme düzeylerini belirlemek; ticari olarak motive olan sınır ötesi yatırım akışlarını etkileyecek faaliyetlerde bulunmak; holding şirketleri gibi ticari olarak yararlı yapıları dışlamak; meşru vergi planlamasını kesintiye uğratmak; bilgi değişiminin meşrulaştırılması sırasında mahremiyet haklarını ihlal etmek; herhangi bir ülkenin kendi vergi yapısını ve vergi politikalarını belirleme hakkını reddetmektir. Bkz. Esra Ekmekçi, **a.g.e.**, s. 16.

¹⁴⁷Ahmet Naci Arıkan, **a.g.e.**, s. 52.

¹⁴⁸Yüksel Karaca, "Zararlı Vergi Rekabetinden Zararlı Vergi Uygulamalarına: OECD Projesine ilişkin 2001 Raporu Yayınlandı", **Vergi Sorunları**, Ocak 2002, s. 44; Fethi Heper, Şennur Hoşyumruk, "Vergi Cennetleriyle İlgili Çalışmalarda Son Durum-II", **Yaklaşım**, Yıl:10, Sayı:117, Eylül 2002, s. 26.

¹⁴⁹OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 16.

*mükelleflerin vergi düzenlemelerine uyumunun zayıflaması ve bedavacılık sorununun artması;

*kamu harcamaları ile vergiler arasındaki ilişkinin yeniden yapılandırılması gereği;

*vergi yükünün tüketim, servet ve işgücü gibi mobilitesi düşük kaynaklara doğru kayması ve kamusal yeniden dağıtıcı hedeflerden uzaklaşılması;

*vergi idareleri ile mükelleflerinin, vergi toplama ve vergi kurallarına uyma maliyetlerinin artması

olarak belirtilmektedir.

Bahse konu raporun ikinci bölümünde; vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerinin özellikleri ile belirleyici unsurlarına yer verilmektedir. Bu bağlamda, haksız vergi rekabeti uygulamasından söz edilebilmesi için; çalışmanın ilgili kısmında da açıkça ifade edildiği üzere; düşük vergilerin yanı sıra; uluslararası düzeyde, ülkeler arasında etkin bilgi alışverişinin olmaması, vergi sistemleri içerisinde, özel nitelik taşıyan bazı rejimlerin uygulanması, vergi sisteminin saydamlıktan uzak olması ve ekonomik anlamda gerçekleştirilen faaliyetlerin bulunmaması¹⁵⁰ gerekmektedir.

Raporun üçüncü bölümünde ise; vergi cennetleri, tercihli vergi rejimleri ve haksız vergi rekabetine ilişkin önlemler ve bazı tavsiye kararları yer almaktadır. OECD Komitesi, haksız vergi rekabetinin yaygınlaşması ve sermaye hareketlerindeki bozulmanın, dünya genelinde refah kaybına sebebiyet vermemesi için; üye ülkelere vergi tabanlarını koruyabilecekleri şekilde davranmalarını önermektedir. Bu itibarla, haksız vergi rekabetine sebebiyet veren uygulamalara karşı alınacak önlemler; ülkelerin mevzuatlarına, ülkelerin vergi anlaşmalarına ve

¹⁵⁰OECD, a.e., s. 23.

de uluslararası işbirliğini güçlendirmeye yönelik tavsiye kararları şeklinde sınıflandırılmaktadır¹⁵¹. Ülkelerin mevzuatlarına ilişkin tavsiye kararları;

*KEYK düzenlemeleri;

*yabancı yatırım fonları ve benzeri kuruluşlara ilişkin düzenlemeleri;

*haksız vergi rekabeti bağlamında, iştirak kazançları istisnasında ya da yurt dışı kaynaklı kazançlarda, istisna sağlayan diğer sistemlerde sınırlandırmalara ilişkin düzenlemeleri;

*ülkelerin bilgi toplama kuralları;

*idari uygulamalara yönelik kuralları;

*transfer fiyatlandırmasına yönelik düzenlemeleri içermektedir.

Uluslararası vergi anlaşmalarına ilişkin tavsiye kararları¹⁵² ise;

*uluslararası bilgi alışverişinin daha fazla ve etkin kullanılması;

*vergi anlaşmalarına, haksız vergisel avantajlardan istifade etmekte olan gelirlerin, ilgili anlaşmaların hükümlerinden yararlanmalarını sınırlandıracak nitelikte hükümler dahil edilmesi;

*anlaşmaları kötüye kullanmaya ilişkin ulusal önleme kurallarıyla uluslararası vergi anlaşması hükümlerinin, hukuki açıdan konularının netleştirilmesi;

¹⁵¹Ahmet Naci Arıkan, **a.g.e.**, s. 52; Niyazi Cangir, **a.g.e.**, s. 107; Fethi Heper, Şennur Hoşyumruk, **“Vergi Cennetleriyle İlgili Çalışmalarda Son Durum-II”**, s. 26; Billur Yaltı, “2000’li Yılların Vergisel Mozaïği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I”,(Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm.

¹⁵²Billur Yaltı, “2000’li Yılların Vergisel Mozaïği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I”,(Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm. (10.01.2008).

*Mali İşler Komitesi'nce mevcut alanda bulunan, belirli gelir unsurları ve kişileri belirli koşullarda, kapsam dışı tutan kuralların listesinin hazırlanıp, anlaşmaya taraf ülkelerin ise, bahse konu listeleri, anlaşma görüşmeleri sırasında referans şeklinde kullanmaları;

*vergi cennetleri ile mevcut anlaşmaların feshi ve yeni vergi anlaşmaları yapılması;

*ülkelerin yarattıkları haksız vergi rekabeti ortamından istifade eden mükellefler hakkında, ortaklaşa vergi denetimi, eğitimi, bilgi değişimi gibi bazı ortak uygulamalara gidilmesi;

*ülkelerin, diğer ülkelerin vergi alacaklarının tahsiline ilişkin, karşılıklı olarak yardımlaşma hükümlerini değerlendirmeye ve imzalayacakları vergi anlaşmalarına ilgili amaca hizmet edecek şekilde hüküm koymaya teşvik edilmeleridir.

Raporda, uluslararası vergi anlaşmalarının önündeki engellerin mevcudiyeti sebebiyle, ülkelerin haksız vergi uygulamaları ile mücadelede yetersizliğine değinilmektedir. Haksız vergi uygulamalarının engellenmesine ilişkin önlemler alınması, ilgili otoritelerin yetkilerini aşabilmekte, ülkelerin konuya ilişkin geliştireceği tedbirlerin diğer ülkeler tarafından uygulanmaması halinde, bahse konu ülkenin mükellefleri rekabet açısından dezavantajlı duruma gelebilmekte, haksız vergi rekabeti türlerinin tamamının gözetim altına alınması, idari maliyetlerin önemli düzeylerde artmasına sebebiyet verebilmekte, koordinesiz iki taraflı önlemler vergi mükelleflerinin uyum maliyetlerini arttırabilmektedir¹⁵³.

¹⁵³Vergi cennetleriyle mücadele konusuna özellikle, gelişmiş ülkeler global anlamda yaklaşım sergilemektedirler. Uluslararası mücadelenin ne derece anlamlı olduğunu, **der Spiegel** dergisinin Mayıs 2008'de yayınladığı rapordan da, açıkça fark edebilmekteyiz. Söz konusu raporda; 2008 yılında Alman vatandaşlarının, yaklaşık 500 milyar Euro'yu özellikle İsviçre-Liechtenstein bankalarında tuttıkları ve de bu sebeple, Almanya'nın 50 milyar Euro civarında vergi kaybına uğramasıyla açıklanabilir. Bkz. Nurettin Bilici, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, s. 170; OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, s. 37.

Son olarak, uluslararası işbirliğine ilişkin tavsiye kararları; OECD'ye üye ülkelerin rehber kararlarını uygulaması ve kural ve tavsiye kararlarının uygulanabilmesi amacıyla bir forum oluşturulmasını içermektedir. Rehberdeki kurallar uyarınca OECD'ye üye ülkeler, haksız vergi rekabeti yaratan yeni kurallar koymaktan ya da mevcutların kapsamını genişletmekten kaçınacaklardır. Üye ülkeler mevcut yasa ve idari düzenlemelerini değerlendirerek, haksız vergi rekabeti yaratan uygulamalarını, iki yıl içerisinde foruma bildireceklerdir. Ayrıca, üye ülkeler rehberde ilişkin kuralların, konsey tarafından onaylandığı tarihi takiben, beş yıl içinde ilgili liste ile tespit edilen hükümlerini kaldıracaklardır. Ancak, 31.12.2000 itibarıyla, bahse konu düzenlemelerden yararlanan vergi yükümlüleri açısından, sağlanan avantajlar en geç 31.12.2005'de sona erdirilecektir.

Kendi ülkesinde ya da herhangi başka bir ülkede mevcut, önerilen ya da yeni getirilen bir düzenlemenin ilgili listede bulunmadığı fikrinde olan, her üye devlet, söz konusu düzenlemelerin, forum tarafından incelenmesi ve liste kapsamına dahil edilmesini talep edebilecektir. Forum ise; kendisine yöneltilen talebe ilişkin, bağlayıcı olmayacak nitelikte görüş bildirecektir. Diğer ülkelere uygulanan haksız vergi rekabetine sebebiyet veren uygulamalara karşı, ulusal mevzuat ve vergi anlaşmaları ile alınan önlemler, forum tarafından koordine edilecektir. Bu bağlamda, forum, OECD'ye üye olmayan ülkelerin, bu rehberde yer alan kurallara uymasını teşvik edecektir¹⁵⁴.

Topluca ifade edilecek olursa; OECD konuya ilişkin tavsiyelerinde; haksız vergi uygulamaları ile mücadele amaçlı çalışmaların yürütülmesi, izlenmesi, geliştirilmesi, bir yıl içerisinde vergi cenneti ülkeleri kapsayan bir liste oluşturulması, üye ülkelerdeki tercih yaratan vergi rejimlerinin tespit edilip değerlendirilme yapılması ve ilgili çalışmalara üye olmayan ülkelerinde katkısının temini amaçlı konu ile ilgili ülke temsilcilerinden oluşan Küresel Forum oluşturulmasını öngörmektedir. Küresel Forum faaliyetlerini, küresel ölçekte toplantılar yaparak ya da yayınladığı raporları, kamuoyuna duyurmak suretiyle

¹⁵⁴Billur Yaltı, "2000'li Yılların Vergisel Mozaği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I", (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame?file_name=2000082214.htm. (10.01.2008).

sürdürmekte ve OECD çalışmalarının, sadece üye ülkeler bazında sınırlı kalmaması için, konuya ilişkin toplantı ve seminer gibi bazı etkinlikler gerçekleştirmektedir¹⁵⁵.

OECD Vergi Sorunları Komitesi, raporu ile yukarıda açıklanılmaya çalışılan kriterleri dikkate alarak, farklı ülke uygulamaları incelemiş ve kırk bir ülkenin vergi cenneti olma kriterlerini taşıdığını tespit etmiş ve söz konusu ülkeler, OECD ile işbirliğine davet edilmiştir. Aralık 2003 tarihi itibarıyla, ilgili ülkelere otuzaltı tanesi, OECD'nin işbirliği önerisini kabul ederek, uluslararası işbirliğine katılmayı taahhüt¹⁵⁶ etmişlerdir. Haksız vergi rekabeti olarak kabul edilen vergi rejimlerine sahip ülkelerin bu uygulamalarını, işbirliği taahhütünde bulunan ülkelerin ise vergi cenneti olma niteliğinden kurtulabilmeleri için; haksız vergi uygulamalarının kapsamını genişletmemeleri, bu nitelikte yeni uygulamaları yürürlüğe koymaktan imtina etmeleri ve vergi sistemlerindeki haksız vergi uygulamalarını da aşamalı olarak 31 Aralık 2005 tarihine kadar aşamalı olarak kaldırmaları gerekmektedir. Ancak, belirtilen sürelerde, bulunan taahhütlerin yerine getirilmemesi durumunda, taahhütte bulunan ülkeler de, işbirliğine yanaşmayan ülkeler listesine dahil edilecektir¹⁵⁷.

Konuya ilişkin olarak, Lüksemburg ve raporu sınırlı ve dengesiz olarak nitelendirilen İsviçre, raporun sadece, mobilitesi yüksek faaliyetler ve finansal hizmetler ile sınırlandırılmasına karşı çıkıp, raporu onaylamamışlardır. Bu bağlamda, İsviçre, raporda yer alan haksız vergi rekabeti tanımı ve engellenmesi

¹⁵⁵Niyazi Cangir, **a.g.e.**, s. 107; Fethi Heper, Şennur Hoşyumruk, “**Vergi Cennetleriyle İlgili Çalışmalarda Son Durum-II**”, s. 27.

¹⁵⁶Vergi cenneti niteliği taşıyan ülkeler taahhütlerinde, OECD'nin 1998 raporundaki tavsiyelerine uygun olarak, vergi cenneti olmalarına sebep olan nedenleri kaldıracak, uluslararası bilgi alışverişi sağlayacak düzenlemelere gidecek, vergi sistemlerinin saydamlaşmasını temin edecek, gerçek ekonomik faaliyetlerde bulunulmaksızın, kağıt üzerinde kurulan paravan şirketlerin kurulmasına izin vermeyecek, OECD'nin transfer fiyatlandırması kurallarını uygulayacak, ülkelerinde uygulamakta oldukları istisna, muafiyet ve diğer bazı vergisel avantajları makul düzeylere indirmek suretiyle azaltacak, OECD ile haksız vergi rekabeti konusunda ortak çalışmalar yapacak, uluslararası işbirliğine yanaşmayan ülkelere uygulanacak olan ortak müeyyidelere katılacaklarını ifade etmektedirler. Bkz. Fethi Heper, Şennur Hoşyumruk, “**Vergi Cennetleri ile İlgili Çalışmalarda Son Durum-II**”, s. 30.

¹⁵⁷Yüksel Karaca, “**Zararlı Vergi Rekabetinden Zararlı Vergi Uygulamalarına: OECD Projesine İlişkin 2001 Raporu Yayınlandı**”, ss. 50-51; Fethi Heper, Şennur Hoşyumruk, **a.e.**, s. 29.

amacıyla önerilen işbirliği çalışmalarının; ülkeleri yüksek vergi oranları uygulamaya yönlendireceğini belirtmektedir¹⁵⁸.

Haksız vergi rekabetine ilişkin OECD çalışmaları değerlendirildiğinde; bahse konu çalışmaların, diyalog ve konsensüse dayanması sebebiyle, OECD tarafından alınan kararların, uluslararası hukuk açısından yaptırım gücü bulunmaması, OECD tarafından kararlaştırılan yaptırımların uygulanma şansını sınırlandırmaktadır. Ancak, OECD'nin kararları, üye ülkeler açısından bağlayıcıdır. Bu bağlamda, OECD tarafından düzenlenen, vergi cennetleri ve haksız vergi rejimleri listesindeki pek çok ülke, ilgili listelerde yer almamak amacıyla, mevzuatlarında konuya ilişkin gerekli düzenlemeleri yapmışlardır. OECD'ye göre devletler, uluslararası kabul edilen standartlara uydukları müddetçe, kendi vergi sistemlerini istedikleri biçimde şekillendirebilmektedirler¹⁵⁹. Ancak, OECD'nin haksız vergi rekabeti konusundaki yaklaşımı; OECD'nin bir “zenginler kulübü” niteliği taşımakta olduğu ve küçük devletlerin mali egemenliğini tehdit etmekte olduğu görüşü, ileri sürülerek eleştirilmektedir. OECD yetkililerinin konuya ilişkin cevabı ise; uluslararası işbirliğinin, mali egemenliğin kısıtlanması anlamına gelmeyeceği şeklindedir¹⁶⁰.

b)-Vergi Anlaşmaları ve Üs Şirketlerin Kullanımı Raporu

KEYK ilişkin Vergi Anlaşmaları ve Üs Şirketlerin Kullanımı Raporu'nda¹⁶¹; üs şirketler tarafından yaratılan olumsuz etkilerin, bertaraf edilmesi amacı ile ABD'nin Subpart F düzenlemesinin kullanımının sonuçları tartışılmakta, vergi mükelleflerinin, tercihli vergi rejimleri ya da vergi cennetleri gibi düşük vergilerin uygulandığı ülkelerde, üs şirketler kurma surma yolunu seçerek, elde ettikleri gelirleri, ilgili şirketlere transfer ederek, ikamet ettikleri ülkelere ödemeleri

¹⁵⁸Esra Ekmekçi, **a.g.e.**, ss. 11-12; OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, ss. 73-78.

¹⁵⁹OECD, **a.e.**, s. 16; Nurettin Bilici, “**Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığın Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları**”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm. (02.10.2007)

¹⁶⁰Esra Ekmekçi, **a.g.e.**, ss. 14-16.

¹⁶¹**Double Taxation Conventions and the Use of Base Companies Report.**

gereken vergileri azalttıkları, farklı ülke uygulamalarında böylesi bir yaklaşıma karşı alınan önlemler ve getirilen düzenlemelerin, vergi anlaşmaları açısından, uluslararası düzeyde yarattıkları etki ve konuya ilişkin uygulamaların değerlendirilmesini hedeflediği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, transfer fiyatlaması kuralları, bilgi alma, ispat yükü, ekonomik yaklaşıma yönelik düzenlemeler ve de Subpart F düzenlemesinin, vergi anlaşmaları ile etkileşimi incelenmektedir¹⁶².

Konuya ilişkin olarak, OECD raporunda; Subpart F düzenlemelerinin, sadece, yabancı ülkelerde kurulmuş, kontrol edilen yabancı şirketler tarafından elde edilen gelirin, ilgili şirketin hissedarlarına dağıtılmaması halinde uygulamasının söz konusu olabileceğine, ancak gerçek ekonomik faaliyetler gerçekleştiren ve sunulan vergisel avantajlardan yararlanmak amacıyla kurulmayan şirketlerin, uygulama kapsamında olmayacağı belirtilmektedir. Diğer bir anlatımla, KEYK tarafından kar dağıtımı yapıldığı durumlarda, Subpart F düzenlemelerinin uygulanmaması gerektiği ve aktif faaliyetlerle işgal eden vergiden kaçınma amacı taşımayan kurumların, düzenleme kapsamında yer almayacakları ifade edilmektedir. Bu itibarla, KEYK düzenlemelerine dayanılarak, hissedarlar nezdinde yapılacak vergilemenin üç yöntemle dayalı olarak yapılabileceğine, ancak söz konusu yöntemlerin, hiçbirisinin uygulamalara başvuran üyeler tarafından kesin bir şekilde uygulanmayıp, şartlara uygun olacak şekilde, farklı biçimlerde uygulandığı belirtilmektedir. Söz konusu yöntemler; fiktif kar payı yöntemi; hissedarlar tarafından elde edilmiş sayılma, diğer bir anlatımla kurum perdesinin kaldırılması yöntemi ve gelirin hissedarların tasarrufunda olması sebebiyle, özel bir sermaye geliri niteliğini dikkate alan mali güce göre vergileme yöntemidir¹⁶³.

¹⁶²Meltem Sağlam, **Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançlarının Vergilendirilmesi**, Yaklaşım Yayıncılık, İstanbul, 2011, ss. 50-51.

¹⁶³Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 51.

c)-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Raporu

KEYKlere ilişkin düzenlemelere yer veren, “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Raporu¹⁶⁴”, OECD 2 numaralı Vergi Politikaları Analizleri ve Vergi İstatistikleri Çalışma Grubu tarafından hazırlanıp, Mali İşler Komitesi tarafından 1996 yılının Haziran ayında kabul edilmiştir. İlgili raporun hazırlanacağı tarih itibarıyla, 14 üye ülkenin, konuya ilişkin düzenlemeleri bulunmaktaydı. Raporla söz konusu ülkelerde uygulanan KEYK düzenlemeleri yer almaktadır. Bu bağlamda, raporda farklı ülke düzenlemelerinin, genel özellikleri, diğer vergi güvenlik müesseseleri ile ilişkisi değerlendirilmiştir. İnceleme kapsamındaki üye ülkelerin düzenlemelerine ilişkin özet bilgiler ise raporun sonunda bulunmaktadır. Burada belirtilmesi gereken; bahse konu raporun, ülke uygulamaları hakkında özet bilgiler vermekte oluşu, raporda konuya ilişkin temel bazı kavramlara değinilmiş olması, ancak KEYKlere ilişkin OECD’nin ayrıntılı yaklaşımını yansıtacak şekilde, öneri, eleştiri ve tartışmalara yer verilmemiş olmasıdır¹⁶⁵.

ç)-Küresel Vergi Rekabetine Doğru: Haksız Vergi Uygulamalarını Belirleme ve Elimine Etmede İlerlemeler Raporu

OECD’nin 26 Haziran 2000 tarihli “Küresel Vergi Rekabetine Doğru: Haksız Vergi Uygulamalarını Belirleme ve Elimine Etmede İlerlemeler¹⁶⁶” başlıklı raporunda, 1998 raporuyla oluşturulan küresel forumun çalışmaları özetlenerek, bahse konu çalışmalara ilişkin yapılanlar ve ileride ne yapılması gerektiği hususunda bilgiler sunulmakta ve raporun amacının; vergilerin, sermaye dağılım kararlarındaki etkisinin bertaraf edilmesi ve vergi yükünün adil bir şekilde paylaşılması olduğu, ülkeler arasında vergi uyumlaştırması sağlanması amacıyla,

¹⁶⁴ *Controlled Foreign Company Legislation* başlıklı rapor; KEYKlere ilişkin bilgiler ihtiva etmesi sebebi ile çalışmanın farklı kısımlarında ilgili raporun kitap olarak düzenlenmiş versiyonuna, baş ucu kaynağı olarak çeşitli referanslar yapılmaktadır.

¹⁶⁵ Meltem Sağlam, *a.g.e.*, s. 52; Namık Kemal Uyanık, *a.g.e.*, s. 233.

¹⁶⁶ İlgili rapor yayınlarda, *Towards Global Tax Co-Operation: Progress in Identifying and Eliminating Harmful Tax Practices* olarak geçmektedir.

ülkelere uygulamaları gereken vergi oranlarının dikte ettirilmediği belirtilmektedir¹⁶⁷.

Söz konusu raporda ayrıca, dünya çapında şüpheli para hareketlerini yönlendiren otuzbeş adet vergi cenneti yerlere ilişkin liste yayımlanmıştır. Burada dikkati çeken; listede bulunan yerlerin, yarısının, yirmidokuz OECD üyesi ülkenin egemenliği altındaki topraklarda olmasıdır. Bunlardan, İngiltere'nin dokuz, ABD ve Hollanda'nın ikişer, Fransa'nın ise bir vergi cenneti toprağı vardır. OECD ilgili listede yer alan bölge ve ülke yönetimlerine mali yasalarını 31 Temmuz 2001 tarihine kadar uluslararası normlara uygun hale getirmelerini ve şüpheli sermaye hareketlerine, merkez olmaya son vermeleri açısından süre tanınmaktadır. Bu bağlamda, sürenin sonunda gerekli yasal düzenlemeleri gerçekleştirmeyen merkezlerin, uluslararası müeyyidelerle karşılaşacağı ifade edilmiştir. Diğer bir anlatımla, OECD işbirliğine gitmeyen vergi cenneti ülkelere ve sistemlerinde zararlı vergi uygulamaları yer alan ve bu uygulamalara son vermede isteksiz tavır sergileyen diğer ülkelere karşı, OECD üyesi olan ve olmayan ülkelerin de desteğini kapsayacak şekilde, bazı müeyyideler uygulanması konusunda karar almıştır. Söz konusu müeyyideler; indirim, istisna ve diğer vergisel kolaylıkların kaldırılması, zarar verici vergi uygulamalarına ilişkin işlemlerin tevkifata tabi tutulması, işlemler üzerinden harç alınması, yabancı ülkede ödenen vergilerin vergi indiriminden yararlandırılmaması, kapsamlı ve sıkı vergi denetimlerinin yapılması, gerçekleşen işlemlerin vergi incelemesi niteliği taşıyan ayrıntılı raporlama kurallarına tabi tutulması, ulusal mevzuatta karşı önlemlere gidilmesi, kapsamlı çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları yapılmaması, mevcut anlaşmaların da iptali için çalışmalar yapılması, vergi cenneti kaynaklı gelirlere uygulanan iştirak kazançları istisnası ve diğer vergisel ayrıcalıkların kaldırılması, şirket kurulması ya

¹⁶⁷Fethi Heper; Şennur Hoşyumruk, “Vergi Cennetleriyle İlgili Çalışmalarda Son Durum-II”, s. 27.

da elden çıkarılması durumunda bahse konu işlemlere ilişkin maliyet ve indirimleri kabul edilmemesi, şeklindedir¹⁶⁸.

d)-Haksız Vergi Rekabeti Uygulamaları Üzerine OECD'nin Projesi; 2001 Yılı İlerleme Raporu

14 Kasım 2001'de OECD Mali İşler Komitesi, "Haksız Vergi Rekabeti Uygulamaları Üzerine OECD'nin Projesi: 2001 Yılı İlerleme Raporu"¹⁶⁹ başlıklı raporu kabul edilerek yayınlanmıştır. Bahse konu raporda, 1998 ve 2000 raporları ekseninde, zararlı vergi uygulamaları ile gerçekleştirilen çalışmalar değerlendirilmekte ve işbirliğine yanaşmayan vergi cenneti ülkelere uygulanacak müeyyidelerin, vergi cennetlerine ve OECD'ye üye ülkelerdeki tercihli vergi rejimlerine aynı anda uygulanmasına ilişkin karar alınmıştır. 2001 raporu uyarınca vergi cennetlerine karşı alınacak ortak önlemler; zararlı vergi uygulamalarının sebebiyet verdiği etkiler, dikkate alınmak suretiyle ölçülendirilmeli ve bahse konu uygulamaların, olumsuz etkilerini nötralize etmeyi hedeflemelidir. Ayrıca, OECD'ye üye ülkeler, alınan ortak önlemleri uygulama konusunda, tamamen serbest olmakla birlikte, zararlı vergi uygulamalarının kendisinde yaratacağı, zararı tespit etmede ve münferit olarak önlem almakta serbesttir¹⁷⁰.

¹⁶⁸Fethi Heper, Şennur Hoşyumruk, "Vergi Cennetleriyle İlgili Çalışmalarda Son Durum-II", ss. 30-31; Saygın Eyüpgiller, "Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri", s. 125; Nurettin Bilici, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, s. 171.

¹⁶⁹**The OECD's Project on Harmful Tax Practices; The 2001 Progress Report**

¹⁷⁰Vergi cenneti bölgeler; Amerikan Virjin Adaları, Anguilla, Bermudes, İngiliz Virgin Adaları, Caimans Adaları, Cebelitarık (Gibraltar), Montserrat, Turks ve Caicos Adaları, Grenade, Guernesey/Sark/Alerney, Man Adası, Jersey, Antigua ve Barbuda, Aruba, Hollanda Antilleri, Cook Adaları Devleti, Niue Devleti, Bahamas Cumhuriyeti, Bahreyn Krallığı, Belize, Bermuda, Cayman Adaları, Kıbrıs, Dominik Cumhuriyeti, Malta, Maurice Adası, Nauru Cumhuriyeti, Panama, Samoa, Saint-Marin, Seychelles Cumhuriyeti, Saint Kits ve Nevis Federasyonu, Sainte Lucie, Saint Vincent ve Grenadines, Vanuatu Cumhuriyetidir. Geriye kalan; Andora, Liberya, Liechtenstein Prenslığı, Monako Prenslığı, Marshall Adaları, OECD ile işbirliği konusunda herhangi bir girişimde bulunmamışlardır. Nurettin Bilici, "Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye'deki Vergi Kaçakçılığın Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları", (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm. (02.10.2007); Yüksel Karaca, "Zararlı Vergi Rekabetinden Zararlı Vergi Uygulamalarına: OECD Projesine İlişkin 2001 Raporu Yayınlandı", s. 53.

e)-Diğer Çalışmalar

OECD tarafından haksız vergi uygulamalarını engellemede iki taraflı çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının kullanılabilmesi hususu “2004 İlerleme Raporu¹⁷¹”nda belirtilerek, haksız vergi rekabetiyle mücadelede, üye ülkelerin bahse konu ülkelerle çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalamaları önerilmektedir.

Zarar verici vergi rekabetine ilişkin OECD; 2006’da “Üye Ülkelerde 2006 İlerleme Raporu¹⁷²” ve “Vergisel İşbirliği 2009-Adil Rekabet Ortamına Doğru” başlıklı raporunu yayınlamıştır. OECD 2009 raporunda; Türkiye’nin şeffaflık ve uluslararası bilgi değişimi standartlarına uyma konusunda taahütte bulunduğu ve ilgili standartları önemli ölçüde uyguladığı ifade edilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de başta İsviçre olmak üzere, bilgi vermektan kaçınan ülkelerle, bilgi alışverişinde uluslararası standartlara uygun anlaşmalar imzalanmaya başlansa da, ilgili anlaşmalardan kaynaklanan hakların kullanılarak, diğer ülkelerle bağlantılı konularda bilgi isteme ve ortak vergi incelemeleri gerçekleştirmek gerekmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’nin diğer ülkelerle, ortak vergi incelemesi gerçekleştirebilecek, yeterli sayı ve nicelikte inceleme elemanına sahip olduğu göz önünde bulundurulursa, uluslararası inceleme faaliyetleri yapılarak vergi tabanı genişletilmelidir¹⁷³.

2-Avrupa Birliği Düzenlemeleri

Avrupa Birliği’nin görevi; ABA uyarınca ortak pazar, ekonomik ve parasal birlik kurarak, ortak politika ve faaliyetler uygulamak suretiyle, topluluğun bütününde, ekonomik faaliyetlerin uyum içerisinde, dengeli ve sürdürülebilir olarak gerçekleştirilmesi, istihdam ve sosyal korunmanın, en üst düzeye çıkartılarak, ekonomik ve sosyal gelişmeyi teşvik etmek, kadın erkek eşitliğinin

¹⁷¹The OECD’s Project on Harmful Tax Practices: The 2004 Progress Report

¹⁷²2006 Update on Progress in Member Countries

¹⁷³Hüseyin Işık, “Küresel Ekonomik Krizin Sonucu Olarak Vergi Cennetleriyle Mücadelede Geline Yeni Aşama”, s. 57.

temini, sürdürülebilir ve enflasyonsuz bir büyümenin gerçekleştirilmesi, rekabet ortamının en üst düzeyde yaratılması ve ekonomik performansta uyumun temini, çevre kalitesinin geliştirilmesi ve korunması, yaşam standartları ve kalitesinin arttırılması, ortak bir dış politika ve güvenlik politikası izlemek suretiyle uluslar arası alanda birlikteliği koruyarak aşamalı bir şekilde ortak savunma politikası geliştirmek ve topluluğa üye devletlerin aralarında ekonomik ve sosyal bütünleşme ve dayanışmanın teminidir¹⁷⁴.

AB hukuku, üye devletlerin egemenlik yetkilerinin bir kısmını devrettikleri, ulusal hukuka üstün, doğrudan uygulanabilir ve uluslarüstü bir hukuk düzenidir. Ülkeler tarafından topluluğa devredilen yetki sayesinde, devredilen alanlardaki düzenlemeler, anlaşma hükümleri aracılığıyla, topluluk kurumlarının bağlayıcı ve doğrudan uygulanabilir nitelikteki işlemleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu itibarla, hukuk yaratma ve uygulama işlevinin önemli bir kısmının topluluk bünyesinde merkezileşmesi söz konusu olmaktadır¹⁷⁵.

Avrupa Ekonomik Topluluğu kurulduğunda, muamele ve özel tüketim vergilerinin; topluluğa üye devletlerin, aralarında gerçekleştirdikleri ticareti; kurumlar vergisinin ise; üye devletler arasındaki sermaye hareketlerinin önünde engel oluşturduğu düşünülmekteydi. Diğer taraftan ise; gelir vergisinin, sermaye ve işgücünün mobilitesi üzerinde engelleyici etkisi itibarıyla, topluluğa üye devletlerin ulusal yetki alanlarında kalması uygun görülmiştir. Bu bağlamda, dolaylı vergiler alanında, topluluk kurumları açık olarak yetkilendirilmiş olmakta; dolaysız vergiler alanında ise, açık yetkilendirme hükmüne rastlanmamakla birlikte, mevzuatların uyumlaştırılması başlığıyla oybirliğine dayalı, ortak pazarın işleyişi ya da kuruluşunu doğrudan etkileyen alanlarda, konseyin mevzuat uyumlaştırmasına başvurabileceğinin hüküm altına alındığı, 94'üncü maddede ifade edilen, genel

¹⁷⁴Şeref Ünal, **Avrupa Birliği Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 45; Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, s. 6. Bkz. ABA m. 2.

¹⁷⁵Billur Yaltı, **a.e.**, ss. 1-2.

boşluk doldurmaya ilişkin düzenleme, dolaysız vergiler alanında topluluk kurumlarının yetkilerinin hukuki dayanağıdır¹⁷⁶.

AB’de dolaysız vergiler, üye devletlerin yetki alanlarında kalmış olsa da, devletlerin yetkilerini, topluluk hukukuna uygun olacak şekilde kullanmaları ve vatandaşlık temelinde ayırıcılık yapmaktan kaçınmak zorunda oldukları, yerleşik içtihatla dönüşmüştür¹⁷⁷.

Topluluk kurumlarının sahip oldukları yetkilerinin sınırını oluşturan Maastricht Anlaşması¹⁷⁸ ile eklenen 5’inci madde uyarınca “Topluluk, bu Anlaşmayla kendisine tanınan yetkilerin ve amaçların sınırı içinde tasarıfta bulunacaktır. Münhasır yetkisine girmeyen alanlarda topluluk, ikincillik ilkesine göre, yalnızca önerilen tasarıfta amaçları üye ülkeler tarafından yeterince gerçekleştirilemediği ve dolayısıyla önerilen tasarıfta boyut ve etkileri bakımından topluluk tarafından daha iyi gerçekleştirilebileceği takdirde ve bu oranda tasarıfta bulunur. Topluluğun hiçbir tasarrufu, iş bu Anlaşmanın amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli olanı aşmayacaktır¹⁷⁹”. Bu itibarla mal, hizmet, kişi ve de sermayenin serbest dolaşımını sağlayan iç pazarın¹⁸⁰ kurulması, oluşturulan bu iç pazarda rekabetin bozulmamasını temin eden sistemin yaratılması ve de topluluğa üye devletlerin hukuklarının ortak pazarın işleyişinin icap ettirdiği ölçüde uyumlaştırılması gerekmektedir¹⁸¹.

¹⁷⁶ **A.e.**, ss. 7;8;19.

¹⁷⁷ **A.e.**, s. 78.

¹⁷⁸ AB’ni kuran Maastricht Anlaşması 1991 Aralık ayında Avrupa Konseyi (European Council) tarafından kabul edilmiş ve 1 Kasım 1993’de yürürlüğe girmiştir. Bahse konu anlaşma ile Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun adı değişerek “Avrupa Topluluğu” (European Community) olmuştur. Bkz. Şeref Ünal, **a.g.e.**, ss. 21-22.

¹⁷⁹ Billur Yaltı, **Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergiler**, s. 5.

¹⁸⁰ AB Anlaşması’nda, iç pazar; içerisinde, diğer bir ifadeyle üye devletler arasında, malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımının önündeki engellerin bertarafının AB Anlaşması hükümlerince garanti altında olduğu ve iç sınırların söz konusu olmadığı bir alandır. Bkz m. 3/1-c. Bkz. Billur Yaltı, **a.e.**, s. 6. Bu bağlamda, iç pazarın işleyişi; sermayenin bir üye devletten, diğer bir üye devlete sapmadan akışının teminini, uluslararası işlemlerde engellerin bertaraf edilmesini, serbest rekabet ortamının sağlanmasını, ekonomik verimliliğin artırılmasını, topluluğa üye ülkelerin topluluktaki gerçek ve tüzel kişiler açısından ayırıcı nitelikteki yasaların kaldırılmasını gerektirmektedir. Bkz. Billur Yaltı, **a.e.**, s. 27.

¹⁸¹ **A.e.**, s. 7.

Komisyunun dolaysız vergilere ilişkin yaptığı ilk girişim, 1969 yılında Birleşme ve Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergeleri¹⁸² tasarılarının oluşturulması ile somutlaşmıştır¹⁸³. 1969’da başlayan girişimlerin bir kısmı, Birleşme-Bölünme Yönergesi¹⁸⁴, Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesi¹⁸⁵ ve Tahkim Anlaşması¹⁸⁶ ile ifade edilmektedir¹⁸⁷.

Avrupa Birliği Komisyonu 1996 yılında oluşturduğu vergi paketi ile, AB dahilinde haksız vergi rekabetine yönelik; tek pazar üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılması, vergi gelirlerinde azalmanın engellenmesi ve vergi sistemlerinin daha uyumlu çalışmasını teşvik etmeyi hedeflemiştir¹⁸⁸. AB’nde vergi uyumlaştırılmasının temini ve haksız vergi rekabetinin engellenmesi konusundaki en önemli ve kapsamlı girişimlerden birisi; yukarıda da belirtildiği üzere; 1 Aralık 1997 tarihinde konsey

¹⁸²Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesi; bir yavru şirketin, diğer bir üye devlette kurulu olan ana şirketine, dağıttığı karın ekonomik açıdan çifte vergilendirmeye tabi olmasının engellenmesini öngörmektedir. Bu bağlamda, çifte vergilendirme; ana şirketin yerleşik olduğu devletin, yavru şirketten elde edilen kar paylarını, vergiden istisna etmesi ya da ana şirkete, yavru şirketin elde ettiği kar üzerinden, ilgili şirket tarafından ödenen kurumlar vergisi ve gelir vergisi kesintileri için mahsup imkanı tanınarak, engellenebilir. Bkz. Marjaana Helminen, “Is There a Future for CFC-Regimes in the EU? ”, **Intertax International Tax Review**, Vol. 33, Issue 3, 2005, s. 118.

Söz konusu yönergenin hükümlerinden istifade edilebilmesi için; ana ve yavru şirketlerin de, üye devletlerden birinde, ilgili ülkelerin mevzuatları uyarınca kurulmuş olması ve bahse konu ülkede, kurumlar vergisine tabi olması icap etmektedir. Vergi uygulamaları açısından; yavru şirketin sermayesinin %25’lik kısmını elinde bulunduran şirket, ana şirket olarak dikkate alınmakta ise de, üye ülkeler, yavru şirketlere minimum iştirak oranlarını daha düşük yüzdeler ile belirlemenin yanı sıra, en az iki yıl boyunca yavru şirkete iştirak koşulunu da uygulayabilirler. Bkz. Billur Yaltı, **Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergiler**, s. 24.

¹⁸³Billur Yaltı, **a.e.**, s. 19.

¹⁸⁴Birleşme-Bölünme Yönergesi; uluslararası platformda, üye devletlerde yerleşik şirketlerin, aralarında gerçekleşen birleşme, bölünme, sabit kıymetlerin transferleri ve hisse değişiminde, işlemin gerçekleştiği tarihteki gizli değer artış kazançlarının vergiye tabi tutulması suretiyle oluşabilecek, mali engelleri bertaraf etmeyi garanti altına almaktadır. Bu itibarla, bahse konu işlemler, herhangi topluluğa üye devlette yerleşik şirketler arasında gerçekleştiğinde oluşan değer artış kazançları, fiilen realize edildikleri tarihe kadar ertelenmektedir. Bkz. **A.e.**, s. 23.

¹⁸⁵Ana Şirket-Yavru Şirket Yönergesi; uluslararası yazında “Parent Subsidiary Directive” olarak geçmektedir. Bkz. Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 118.

¹⁸⁶Tahkim Anlaşması; bağlı işletmeler arasında transfer fiyatlaması ayarlamaları kaynaklı uyumsuzlukların vergi idareleri tarafından, belirli bir süre dahilinde çözüme kavuşturulması, çözümün temininin söz konusu olmaması durumunda ise, çifte vergilendirmenin bertarafı amaçlı tahkim usulüne gidilmesini öngörmektedir. Bkz. Billur Yaltı, **Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergiler**, s. 25.

¹⁸⁷**A.e.**, ss. 20-21.

¹⁸⁸Billur Yaltı, “2000’li Yılların Vergisel Mozaigi: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm.(10.01.2008)

tarafından kabul edilen ve işletmelerin vergilendirilmesinde, uyulması gerekli temel prensipleri esas alan “Eylem Kodu¹⁸⁹”tır.

Eylem Kodu; şirket vergilerinde, gerçekleştirilecek ticari faaliyetin yerini önemli düzeyde etkileyen ya da etkileme imkanı olan kuralları içermekte ve kapsamında; yasalar, tüzükler ve diğer idari uygulamalar yer almaktadır. Konuya ilişkin olarak, nominal vergi oranları, vergi matrahı ya da başkaca diğer faktörler ile sağlanan sıfır oranda dahil olmak üzere önemli düzeyde düşük efektif vergileme içeren vergi kuralları, potansiyel olarak zararlı nitelikte kodun kapsamında değerlendirilmektedir¹⁹⁰.

Eylem Kodu, kodun bir politik taahüt niteliğinde olduğu ve üye devletlerin hak ve yükümlülüklerini ya da üye devletler ile topluluğun, anlaşma kaynaklı yetki alanlarını etkilemeyeceğinin ifade edildiği bir Konsey Kararı ile çıkarılmıştır. Bu çerçevede, komisyon kodun hukuken bağlayıcı olmadığı, ancak AB’ne üye devletleri, adil rekabet ilkelerini gözeterek hareket etmeleri ve haksız vergi uygulamalarına başvurmaktan kaçınmaları hususunda, politik düzeyde bağlamakta olduğunu ifade etmektedir¹⁹¹.

AB’ne üye devletler Eylem Kodu ile; yeni haksız vergi düzenlemesi getirmekten kaçınma, mevcut yasaları ve uygulamalarını tekrar değerlendirme ve haksız rekabete sebebiyet veren düzenlemelerini, en kısa zamanda yürürlükten kaldırma, birbirlerini bahse konu düzenlemenin kapsamına girebilecek mevcut bir vergi düzenlemesinden ya da düzenleme önerisinden bilgilendirme, bu kapsamdaki vergi düzenlemelerini değerlendirmek amacıyla, grup oluşturma, üçüncü ülkelerdeki

¹⁸⁹Eylem Kodu; Business Code of Conduct, literatürde hazırlayan grubun adını ifade edecek şekilde, “Primarolo Komitesi Raporu” olarak da adlandırılmaktadır. Bkz. Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 210. Primarolo grubu, metinde de belirtildiği üzere; üye devletlerin haksız vergi rekabetine sebebiyet veren düzenlemeleri kaldırmalarını öngörmüşlerdir. Söz konusu grup, üye devletlerin konuya ilişkin düzenlemelerini değerlendirirken, grup içi hizmetler, finansal hizmetler, off-shore şirketler, sektöre özgü diğer rejimler, bölgesel teşvikler ve diğer düzenlemeler adı altında beş kategoride incelemeler yapmıştır. Bkz. Billur Yaltı, **Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergiler**, s. 59; Nurettin Bilici, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, s. 171.

¹⁹⁰Billur Yaltı, **a.e.**, s. 53.

¹⁹¹**A.e.**, s. 44.

haksız vergi düzenlemelerinin bertaraf edilmesini hedefleyen, ilkelerin kabul edilmesini teşvik etme taahhütünde bulunmuşlardır¹⁹².

Vergi düzenlemesinin haksız rekabete sebebiyet verip vermediğini ölçmek amacıyla Eylem Kodu uyarınca bazı kriterlerden yararlanılabilir¹⁹³:

*vergisel avantajların, sadece dar yükümlülere ya da dar yükümlülere yürütülmekte olan işlemlere yönelik yönelmediği;

*vergisel avantajların, ulusal pazarda, ulusal vergi matrahını etkilemeyecek şekilde kapalı olarak uygulanıp uygulanmadığı;

*bahse konu avantajı sunan üye devlette, gerçek bir iktisadi faaliyet ve ekonomik varlığın mevcudiyetinin söz konusu olmasa dahi tanınıp tanınmadığı;

*çok uluslu bir işletme grubunun faaliyetleri kaynaklı, elde edilen karın tespitine ilişkin kuralların uluslararası genel geçer kabul görmüş ilkelerden ayrılıp ayrılmadığı;

*vergisel düzenlemelerin şeffaf olup olmadığı¹⁹⁴

uygulamaların zarar verici niteliğinin tespitinde değerlendirilmelidir.

Bu bağlamda, sadece finans ve diğer hizmet faaliyetleri ile sınırlı olmayıp, tüm ticari faaliyetleri kapsayan düzenlemenin hedefi; vergi matrahının şirketlerin lehine olacak şekilde ayrıcalıklı olarak tespitini ve vergi indirimleri aracılığıyla vergi yükünün etkili olarak azaltılmasını sağlayan, diğer bir ifadeyle ilgili üye devlette uygulananndan önemli düzeyde düşük ya da sıfır oranı dahil miktarda gerçekleşen ve

¹⁹²Billur Yaltı, “2000’li Yılların Vergisel Mozaïği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm.(10.01.2008)

¹⁹³Billur Yaltı, **Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergiler**, ss. 53-54.

¹⁹⁴Billur Yaltı, “2000’li Yılların Vergisel Mozaïği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I”,(Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm. (10.01.2008).

topluluk içerisinde ticari faaliyetin yerini tespit eden veya belirleme potansiyeline sahip vergisel uygulamalardır¹⁹⁵.

Belirtildiği üzere; üye devletlerin diğer devletleri, kodun kapsamında değerlendirilebilecek mevcut bir vergisel düzenlemeden ya da düzenleme önerisinden haberdar etmesi, bu nitelikte kuralları değerlendirmek amacıyla bir grup kurulması ve bahse konu grubun değerlendirdiği kurallara ilişkin düzenli olarak konseye rapor vermesi yoluyla iştişare usulü kodda öngörülmektedir¹⁹⁶.

OECD ve AB'nin haksız vergi rekabetine ilişkin çalışmaları mukayeseli olarak değerlendirilirse; AB tarafından yapılan düzenlemelerin; özellikle ticari faaliyetlere ilişkin iken; OECD'nin çalışmalarının, finansal ve diğer faaliyetlere ilişkin olmakla birlikte, Eylem Kodu ile üye ülkelere belirli sorumluluklar yüklenirken; OECD çalışmalarında dikkatleri çeken husus; vergi cennetleri ile olan uluslararası bilgi alışverişidir¹⁹⁷.

¹⁹⁵Özgür Saraç, **a.g.e.**, s. 212; Billur Yaltı, **a.e.**

¹⁹⁶Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, ss. 54-55.

¹⁹⁷Joann M. Weiner, Hugh J. Ault, **a.g.e.**, s. 607.

İKİNCİ BÖLÜM

KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM REJİMLERİ

A-GENEL OLARAK

Günümüzde devletlerin vatandaşlarının global düzeyde elde ettikleri geliri vergilendirmek suretiyle vergilendirme yetkilerini genişletmeye çalıştıkları izlenmektedir. Diğer bir ifadeyle, birçok ülke uygulamasında dikkati çeken husus; vatandaşların, uluslararası platformda farklı ülkelere elde ettikleri gelir toplamı üzerinden vergiye tabi tutulmaları; vatandaş olmayan ya da bahse konu ülkelere yerleşik olmayanların ise; sadece ilgili ülkelere elde ettikleri gelirin vergilendirilmesidir.

Uluslararası işletmelerin vergilendirilmesinde “ayrı varlık yaklaşımı”¹⁹⁸ uyarınca yurt dışındaki yabancı bağlı işletmelerin geliri, ana işletmeye transfer edilinceye kadar vergiye tabi olmadığından, çok uluslu işletmeler gelirlerini düşük oranda vergilemeye tabi oldukları ülkelere aktarmak suretiyle kendilerine sunulan “ulusal vergilemenin ertelenmesi”, diğer bir anlatımla “vergi tatili”¹⁹⁹ avantajını

¹⁹⁸Ayrı varlık yaklaşımı uluslararası yazında “seperate entity approach” ya da “Trennungsprinzip” olarak kullanılmaktadır. Bahse konu yaklaşım; çok uluslu şirket grubuna dahil her bir birimi, bağımsız varlık olarak kabul ederek, elde ettiği gelirin, ayrı olarak vergilendirilmesi esasına dayanmaktadır. Bkz. Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 5; Katharina Braehler, **Controlled Foreign Companies-Rules**, Peter Lang GmbH, Frankfurt, 2007, s. 3; Michael Lang, Hans Jörgen Aigner, Ulrich Scheuerle, Marcus Stefaner, **CFC Legislation, Tax Treaties and EC Law**, Kluwer Law International, Netherlands 2004, s. 16; Jennifer A. Klein, **Hinzurechnungsbesteuerung-Aktuelle Entwicklungen der CFC-Legislation in ausgewählten EU-Staaten**, Diplomica Verlag, 2004, s. 23; Wilhelm Haarmann, **Grenzen der Gestaltung im Internationalen Steuerrecht**, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1994, s. 55; Harald Kuckhoff, Rolf Schreiber, **Verrechnungspreise in der Betriebsprüfung-Der Fremdvergleich bei Lieferungen und Leistungen**, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1997, s.9.

¹⁹⁹Vergi uygulamalarında önceleri değişik adlarla yer alan “vergi tatili” kavramı, 1990'lı yılların başlarında, gelişmekte olan ülkelere yatırım gerçekleştiren, yabancı sermayeli işletmelere tanınan, geçici bazı vergisel kolaylık ve avantajları ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Bkz. Selahattin Tuncer, **“Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar”**, s. 5. Çalışmanın önceki kısmında da belirtildiği üzere; günümüzde bahse konu teşvik türüne, mobilitesi yüksek işletmelerin daha duyarlı olması ve mobilite imkânlarının da küreselleşme etkisiyle artması sebebiyle, doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekmede, yaygın olarak başvurulmaktadır. Filiz Giray, **Vergi Teşvik Sistemi**, s. 63. Vergi tatili uygulamasını sakıncalı bulanların, konuya ilişkin eleştirisi, sermaye ihracının tarafsızlığını zedelemesinden kaynaklanmaktadır. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, Paris, 2000, s. 17.

kullanılmaktadırlar. Açıklanmaya çalışıldığı üzere; yurt dışı kaynaklı gelirin, dolaylı olarak yabancı ülkedeki bağlı işletmeden elde edilmesi durumunda, yabancı kurumdan elde edilen gelirin vergilendirilmesi, diğer ülkede yerleşik hissedarlara kar payı dağıtımını yapılana kadar ertelenmektedir²⁰⁰.

Ulusal verginin ertelenmesi veya vergiden kaçınma imkanı, yerleşiklerin ikamet ettikleri ülkeler açısından sermaye ihracında tarafsızlığı zedelemektedir. Bu bağlamda, yurt dışında yabancı kurumlar aracılığıyla faaliyetlerini gerçekleştiren mükelleflerin ikamet ettikleri ülkelerde daha az oranda vergi ödemeleri söz konusu olacağından, vergi ertelenmesi imkanının sınırlandırılmaması durumunda yabancı yatırımlar açısından düşük vergilemenin sunulduğu bölgeler itibarıyla yabancı yatırımlar teşvik edilmiş olacaktır²⁰¹.

Vergi ertelemenin, işletmelere sağladığı getiri; yabancı ülkede elde edilen kazanç tutarı, yurtiçi ve yurt dışı efektif vergi oranları arasındaki fark, erteleme süresi ve piyasa faiz oranına bağlı olarak farklılaşmaktadır²⁰². Bu itibarla;

$$\text{“Vergi Sonra Kar}=\text{Sermaye}\times(1+\text{Getiri}\times(1-\text{Efektif Vergi Oranı})-\text{Sermaye}^{\text{203}}\text{”}$$

²⁰⁰Michael Lang, vd., **a.g.e.**, ss. 15-16; OECD, **a.e.**, s. 16; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 117; Renata Fontana, “The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I”, **European Taxation**, Vol: 46, No:7, June 2006, s. 259; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 4.

²⁰¹Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 117.

²⁰²Son yıllarda özellikle enflasyon ve nominal faiz oranlarında izlenen düşüşler, vergi ertelemesinin, çok uluslu işletmelere sağladığı getirinin azalmasını doğurmaktadır. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 16.

²⁰³(After Tax Profit=Capital×((1+Return×(1-Tax Rate))-Capital). Bkz. Alexander Rust, “CFC Legislation and EC Law”, **Intertax**, Vol: 36, Issue 11, 2008, s. 492.

	Almanya 29.83% Vergi Oranı	Kıbrıs % 10 Vergi Oranı	Vergi Cenneti % 0 Vergi Oranı
%5 Getiri 10 Yıl	% 41	% 55	%63
%10 Getiri 20 Yıl	% 288	%460	% 573

Tabloda, farklı efektif vergi oranlarına sahip üç ülkede gerçekleştirilen yatırımların, yatırımcılara sağladığı vergi sonrası kar miktarları hesaplanmaktadır. Karşılaştırma, sermaye yatırımı, getiri oranı ve gözlenen zaman dilimi, diğer bir ifadeyle vergi erteleme süresinin sabit olduğu varsayımı altında yapılmaktadır.

Konuya ilişkin formülün değerlendirilmesiyle; ülkeler arasındaki efektif vergi oranı²⁰⁴ farklarının artması ve de vergi erteleme süresinin uzamasının; işletmenin vergi ertelemeinden²⁰⁵ sağlayacağı vergi sonrası karının artmasına sebebiyet vereceği anlaşılmaktadır²⁰⁶.

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere; vergi mükellefleri vergi sonrası karlarını arttırmak amacıyla düşük vergi oranlarının uygulandığı ya da yabancı sermaye açısından vergisel avantajların sunulduğu bölge ya da ülkelerde bağlı işletme ya da iştirakler kurmak suretiyle elde ettikleri geliri, bahse konu ülkelerde yerleşik işletmelerine aktarma imkanına sahip olacaklardır. Bu bağlamda, KEYK düzenlemelerinin amacı, düşük vergilemenin yapıldığı ülkelerde yatırımlarını gerçekleştiren mükelleflerin bahse konu ülkelere sağladıkları vergisel avantajların, uluslararası yatırım kararları üzerindeki olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesidir. Konuya ilişkin düzenlemeler ile yurt dışı yatırımlar üzerindeki vergi yükü ve yurt dışı ülke vergi oranları, ikamet ülke vergi oranına kadar arttırılmak

En yüksek vergi oranına sahip Almanya'da, yatırımın vergi sonrası karı (%5 getiri/10 yıl ve %10 getiri/20 yıl) koşulları altında; %41/%288'e tekabül eder iken; %0 vergi oranı uygulanan vergi cennetinde ise; yatırımdan elde edilen vergi sonrası kar; %63/%573 olarak hesaplanmıştır. Bu itibarla, tablodan da açıkça anlaşılacağı üzere; ülkedeki efektif vergi oranlarının azalmasının, buna bağlı olarak gerçekleştirilecek yatırımlardan elde edilecek, vergi sonrası karı arttırdığı izlenmekte olduğundan, vergi mükellefleri, gerçekleştirecekleri yatırımların vergi sonrası karını arttırmak amacıyla, düşük vergileme yapılan ülke ya da bölgelere yönelerek yatırımlarını buralarda değerlendirmektedirler. Bkz. Alexander Rust, **a.e.**, ss. 492-493; Alexander Rust, **Die Hinzurechnungsbesteuerung**, Verlag C.H. Beck, München 2007, s. 13.

²⁰⁴Efektif vergi oranları; vergi mükelleflerinin gerçek gelirlerine uygulanan ve ödenecek verginin hesaplanması hususunda, mükellef tarafından kullanılan orandır. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 429.

²⁰⁵Vergi ertemesinin leh ve aleyhinde bir çok argüman ileri sürülmektedir. Bu bağlamda, genel vergi teşvik aracı olarak vergi erteleme, yabancı sermayeyi teşvik eden, en yerinde vergi teşvik yöntemi olarak değerlendirilmektedir. Vergi erteleme savunucuları tarafından ayrıca, söz konusu yöntemin, yabancı yatırımları teşvik etmek suretiyle arttırarak, milli gelir, büyüme, istihdam ve vergi gelirleri üzerinde olumlu etkilere sebebiyet vereceği ileri sürülmektedir. Ayrıca, vergi erteleme imkanının bertaraf edilmesi, uluslararası vergilemede, kaynak ilkesini benimseyen bazı ülkelerin, uluslararası vergi anlaşmaları akdetmekten kaçınmalarına yol açmaktadır. Bu itibarla, ABD tarafından akdedilen anlaşmalarda, verginin ülkeler arasında paylaşımına ilişkin hükümlere yer verilmemektedir. Diğer taraftan ise; vergi erteleme engellenmesine ilişkin ileri sürülen en önemli argüman, elde edilen gelirin, kaynağı dikkate alınmaksızın, aynı efektif vergi oranlarına tabi olması gerektiğine dayanan, sermaye ihracında tarafsızlığın sağlanmasıdır. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, ss. 16-17.

²⁰⁶Alexander Rust, "CFC Legislation and EC Law", s. 492.

suretiyle eşitlenmesi, diğer bir anlatımla “sermaye ihracının tarafsızlığı” sağlanmaya çalışılmaktadır²⁰⁷.

Adolf WAGNER’in kurucusu olduğu sermaye ihracının tarafsızlığı ilkesi ile amaçlanan, önceki bölümde de ifade edildiği üzere; ülkede ikamet eden kişilerin yatırımlarını nerede gerçekleştirdiğine bakılmaksızın elde ettiği gelirin, aynı oranda vergilendirilmesi ve uluslararası yatırımcıların maliyet unsuru olarak verginin etkisini dikkate alınmaksızın yatırım kararları almalarının sağlanması olduğundan, sermaye ihracının tarafsızlığının temini; yatırımların en etkin kullanılacakları ülkelere doğru mobilitesini arttıracığından, buna bağlı olarak da küresel refah artacaktır²⁰⁸.

Ülke mevzuatında, KEYKlere ilişkin düzenlemeler bulunmaması durumunda yüksek vergi oranı uygulanan ülkelerin vergi gelirinde azalma izlenecektir. Ayrıca, yüksek vergi oranı uygulayan ülkelere düşük vergi oranlı ülkelere gelir transferlerinin söz konusu olması durumunda; ilgili ülkeler ya mobilitesi düşük gelire uyguladıkları vergi oranlarını arttıracak ya da hükümet harcamalarını azaltmaya gideceklerdir. Bu bağlamda, KEYKlere ilişkin düzenlemeler, yüksek vergili ülkelere vergi tabanında oluşabilecek erozyonu bertaraf ederek vergi mükellefleri açısından eşit vergilemeyi temin etmektedir. Bu itibarla, RUST’a göre; hükümetler tarafından konuya ilişkin düzenlemeler, uluslararası vergi anlaşmaları ve Avrupa Birliği hukukunu ihlal etmemek kaydıyla istenilen şekilde yapılabilecektir²⁰⁹.

Belirtildiği üzere; yabancı bağlı işletmenin faaliyette bulunduğu ülkedeki vergi yükünün ana işletmenin yerleşik olduğu ülkede uygulanan vergi yükünden, düşük olması durumunda, gelirin düşük vergilendirme rejimlerine kayma tehlikesine karşı devletler haksız vergi rekabetine yol açan vergi cenneti ülkeler ile

²⁰⁷Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 9; Alexander Rust, a.e., s. 493; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 17.

²⁰⁸Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, s. 26; Michael Lang, vd., a.g.e., s. 15; Dietrich Kellersmann, Corinna Treisch, **Europäische Unternehmensbesteuerung**, 1. Auflage, Gabler, Wiesbaden, 2002, s. 74.

²⁰⁹Alexander Rust, “CFC Legislation and EC Law”, s. 493.

mücadele amaçlı KEYK ve transfer fiyatlandırması gibi vergi güvenlik müesseselerini vergi sistemlerine dahil etmektedirler.

KEYK düzenlemeleri, ülkede yerleşik birey ve işletmelerin düşük vergi oranlarına sahip diğer ülkeleri kullanmak suretiyle vergi ödememelerini engellemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, düzenlemeler ile KEYK'in yurt dışı kaynaklı geliri, ilgili kurumun hissedarlarının elde ettiği gelir varsayımı altında kurum hissedarlarına, şirket tarafından dağıtılan kar payı olarak vergilendirilmektedir²¹⁰.

1990'lı yıllarda izlenen uluslararası gelişmelere paralel Türkiye de, küreselleşme, ekonomik ve mali alanlarda serbestleşme politikalarının etkisi ile uluslararası vergi rekabetinin zarar verici etkisine maruz kalmıştır. Özellikle, uluslararası ticaretin önemli aktörlerinden çok uluslu işletmelerin, karşılaştıkları vergi yüklerini azaltmak amacıyla uluslararası vergi rekabetinin lehlerine olan olumlu etkilerinden yararlanmaya çalışmaları, önlem alma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, 5520 sayılı Yasa ile gelir ve kurumlar vergisi oranları indirilirken, gelir vergisi tarifesindeki dilim sayısında azaltılmaya gidilmiştir²¹¹.

Ayrıca, bu bağlamda haksız vergi rekabetine sebebiyet veren ülke uygulamalarının, vergi sistemimizde yarattığı vergi kayıp ve kaçaklarının engellenmesi ve uluslararası vergi uygulamalarındaki gelişmelere paralel, ticari ve sınaî nitelikte olmayan yatırımlarını, yurt dışında düşük vergi oranlı ülkelere yönlendiren vergi mükellefleri ile Türkiye'de yatırımlarını gerçekleştiren vergi mükellefleri arasında yaratılan vergi eşitsizliğiyle mücadele amaçlı KEYK'lere ilişkin düzenleme 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan ve

²¹⁰Renata Fontana, "The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I", s. 259; OECD, a.e., s. 11.

²¹¹Semih Öz, a.e., s. 5.

01.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5520 sayılı KVK'nun 7'inci maddesinde hüküm altına alınmıştır²¹².

Topluca ifade etmek gerekirse; yabancı bağlı işletmelerin kar dağıtımına, ana işletme tarafından karar verildiğinden, diğer bir anlatımla ekonomik bakış açısından, kurumun elde ettiği geliri, hissedarların geliri olarak dikkate alan KEYK'lere ilişkin düzenlemelerin mevcut olmadığı bir sistemde, vergi mükellefleri, bağlı işletmelerini, yurt dışında diledikleri yerde kurmak suretiyle, mobilitesi yüksek varlık ve gelirini, bahse konu yerlere aktarabilecek ve de uygulayacağı kar dağıtım politikaları ile işletme grubunun karşılaşacağı, toplam global vergi yükünü azaltma imkanına sahip olacaktır. KEYK düzenlemelerinin temel amacı belirtildiği üzere; ülkelerin vergi matrahlarının aşındırılmasının engellenmesi olsa da; ilgili düzenlemeler ayrıca, vergi ertelemesini bertaraf ederek, sermaye ihracının tarafsızlığı ve vergi mükelleflerinin eşit vergilendirilmesini sağlamaktadır²¹³. Özetle; KEYK düzenlemeleriyle amaçlanan²¹⁴;

*uluslararası vergiden kaçınma²¹⁵ ve verginin ertelemesinin engellenmesi;

*sermaye ihracının tarafsızlığı ilkesinin sağlanması;

*ulusal vergi tabanlarındaki aşınmaların bertaraf edilmesi;

*vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimi uygulayan ülkeler ile mücadele;

*daha adil bir vergi sistemi temini²¹⁶;

²¹²5520 sayılı KVK gerekçesi. Bkz. (Çevrimiçi) <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028>. (31/03/2007).

²¹³Alexander Rust, "CFC Legislation and EC Law", ss. 492-493; Michael Lang, vd., a.g.e., s. 16; Marjaana Helminen, a.g.e., s. 117.

²¹⁴Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması** s. 12.

²¹⁵HELMINEN, mükelleflerin vergiden kaçınma amacını, "tax avoidance motive" olarak ifade etmektedir. Bkz. Marjaana Helminen, a.g.e., s. 117.

²¹⁶Debbie Ann Gordon, "Controlled Foreign Corporation Rules-A Proposal for the Caribbean", **Intertax**, Vol 32, Issue 1, Kluwer Law International, 2004, s. 35.

*uygulamada transfer fiyatlandırması düzenlemelerinden ve “mali ikametgâh ölçütü²¹⁷” uygulamasından doğan sorunların çözümüdür.

B-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİ

OECD 2 numaralı Vergi Politikaları Analizleri ve Vergi İstatistikleri Çalışma Grubu tarafından hazırlanıp Mali İşler Komitesi tarafından, 1996 yılının Haziran ayında kabul edilen Rapor’un hazırlanadığı tarih itibarıyla, ondört üye ülkenin KEYKlere yönelik düzenlemeleri bulunmaktaydı. Günümüzde ise, az sayıda konuya ilişkin düzenlemesi olmayan ülkelerde, yurt dışına yönelen sermayenin vergilendirilmesi hususunda, genel vergi sistemlerinde yer alan

²¹⁷BAYRAKLI, vergi ikametgâhını; “ülkelerin tam vergi yükümlülüğü içerisinde gerçek ve tüzel kişileri vergilendirebilme haklarına sahip olabilmeleri için, gerçek kişilerin ülke içinde fiziki veya hukuki olarak bir ikamete mahsus ikametgâha sahip olmaları veya ülke içerisinde belirli bir süre oturmaları; tüzel kişilerin de o ülkede iş merkezi veya kanuni merkeze sahip olmaları hali” şeklinde açıklamaktadır. Bkz. Zeynep Arıkan, **Türk Vergi Hukukunda Mali İkametgâh**, s. 7; H. Hüseyin Bayraklı, **Türk ve Alman Vergi Hukukunda Vergi İkametgâhı**, Yayınlanmamış Doçentlik Çalışması, Afyon, 1990, s. 6. Gerçek ve tüzel kişilerin mali ikametgâhları, ülkelerin iç hukuk kuralları uyarınca tespit edilmektedir. Bu itibarla, özellikle çok uluslu işletmelerin, kuruluş yeri, fiili yönetim, iş merkezi ve kontrol merkezleri değişik ülkelerde bulunmaktadır. Çok uluslu işletmelerin, farklı ülkelerde yerleşik yabancı şirketlere tamamen ya da kısmen sahip olmaları, farklı ülkelerde araştırma, dağıtım ve yeniden satış faaliyetleri gerçekleştirmeleri, farklı ülkelerden finansman kaynakları temin etmeleri ve farklı ülkelerde yerleşik hissedarlarının mevcudiyeti, söz konusu işletmelerin mali ikametgâhlarının tespitini güçleştirmektedir. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 71. Bu bağlamda, kurumların mali ikametgâhlarının, farklı testler uygulanmak suretiyle belirlenmesini takiben, yapılan testlerin pozitif sonuç vermesi durumunda, bahse konu kurum, ilgili ülkede vergilendirilecektir. Konuya ilişkin olarak, KEYKlerin yerleşikliklerinin tespiti amacıyla uygulanan bazı temel testler bulunmaktadır. Bunlar; kuruluş yeri; merkezi yönetim yeri; işlerin toplandığı yer; yönetim kurulu üyelerinin uyruklarının ya da ikametgâhlarının bulunduğu yer; kontrol eden hissedarların uyruklarının ya da ikametgâhlarının bulunduğu yer testi olmakla birlikte; farklı ülke uygulamalarında, mali ikametgâhın tespitinde kullanılan en yaygın testler; kuruluş ve merkezi yönetim yeri testleridir. Ancak, bahse konu yöntemlerin, artan ulaşım ve iletişim olanakları ile kötüye kullanılma ihtimallerini gözetmeme ve fiziki varlıklar ile ticari faaliyetlerin yanı sıra, kurumun hissedarlarının yerleşikliklerini de dikkate alma hususunda, açıklık taşıyama gibi bazı zayıf yönleri mevcuttur. Ayrıca, herhangi bir kurumun kuruluş yeri ya da merkezinin ya da yönetim kurulunun bulunduğu yer, hissedarların kontrolü altında olması ve günümüzde birçok ülkede şirket kuruluşunun kolay ve de az maliyetli olması sebebiyle, manipülasyonlara açıktır. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 158-159.

vergiden kaçınmayı engelleyen düzenlemeler aracılığıyla, ortaya çıkabilecek sorunlar bertaraf edilmeye çalışılmaktadır²¹⁸.

Ulusal verginin ertelemesinin bertaraf edilmesi amaçlı, KEYKlere ilişkin farklı ülke düzenlemeleri değerlendirildiğinde dikkat çeken; mükelleflerin, vergiden kaçınmaya giderek, kamu hizmetlerinden yararlandıkları yerler yerine, kendilerine vergisel açıdan avantajlar sunan yerlere yönelmelerini engellenmeye yönelik hükümler içeren düzenlemelerin, yerleşik vergi mükelleflerinin, önemli etkide buldukları, hissedarlarından ayrı varlık yaklaşımı altında değerlendirilecek, yurt dışında yerleşik, yabancı bağlı işletme ve iştirakleri kapsıyor olmasıdır²¹⁹.

Belirtildiği üzere; KEYK düzenlemeleri, ülkede yerleşik hissedarların, hisse sahibi oldukları, yurt dışında kurulu yabancı kurumları kapsamaktadır. Bu itibarla ilgili düzenlemeler, yurt dışında yatırımlarını gerçekleştiren mükelleflerin, diğer bir ifadeyle hissedarların, dağıtılmamış kurum kazançlarının, vergilendirilmesi açısından, yurtiçinde yatırım gerçekleştiren mükelleflere nazaran, daha dezavantajlı pozisyonlar elde etmelerine yol açmaktadır. Yabancı kurumun hissedarları, bu bağlamda, bir nevi kar dağıtımını yapmaya zorlanmakta iken; yerli vergi mükellefleri açısından, böylesi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ayrıca, yerli yatırımların aksine, yurt dışında yatırım gerçekleştiren mükellefler, KEYK düzenlemelerine uyum açısından, yüksek maliyetlerden zarar görmekte ve KEYK düzenlemelerinin uygulanması, çifte vergilendirmeye sebebiyet vermektedir. Sayılan olumsuzlukların yanı sıra, sadece belirli ülkelerin, KEYK düzenlemeleri uygulamaları, farklı ülkelerde yatırımlar gerçekleştiren kurumların, farklı muamelelere tabi olmalarına yol açmaktadır²²⁰.

²¹⁸Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 233.

²¹⁹Uygulamalarında hiçbir istisna hükmüne yer vermeyen, Yeni Zelanda'nın KEYKlere ilişkin düzenlemesi dışında, diğer ülke uygulamaları amaç, metot ve etkileri açısından genel anlamda benzerlikler ihtiva etmektedir. Bkz.OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 31; Debbie Ann Gordon, **a.g.e.**, s. 29.

²²⁰Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 120.

Konuya ilişkin olarak; ABD’de 1937 yılında, düşük vergi oranları uygulayan, diğer bir ifadeyle vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerinde kurulan, KEYKlere ilişkin “Foreign Personal Holding Company” düzenlemesi ile; vergiden kaçınma amacı ile yabancı ülkelerde kurulan işletmelerin, kullanımının engellenmesi hedeflenmekteydi. Söz konusu düzenlemeyi takiben, ABD’de yerleşik işletmelerin, II. Dünya Savaşı sonrası, vergi cennetleri ya da düşük vergi oranları uygulayan ülkeleri, yoğun olarak kullanarak, karlarını yurt dışında bırakmaya başlamaları sebebiyle, KENNEDY yönetimi, 16 Ekim 1962’de, yabancı bağlı işletmeler aracılığıyla vergi erteleme olanaklarını sınırlandırmak ve yurt dışına yatırılan fonların, ABD’ne geri getirilmesi amacıyla, önlem niteliğinde “Subpart F” düzenlemesi olarak adlandırılan, KEYK düzenlemelerini uygulamaya başlamıştır²²¹.

ABD’ni takiben İngiltere, Fransa²²², Almanya, Yeni Zelanda, Kanada gibi ülkelerde de KEYKlere ilişkin düzenlemelere²²³ gidilmiştir. Almanya, 8 Eylül

²²¹Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması** ss. 9-10; J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 368; Mehlika Sultan Ak, **“Amerika Birleşik Devletleri’nde KEYK Rejimi Uygulaması”**, Vergi Dünyası, Sayı: 350, Ekim 2010, s. 51; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 18;21.

²²²1968 yılında yürürlüğe giren kambiyo kontrolleri ile Fransa’da ödenmesi gereken vergiden kaçınmak ya da verginin ertelenmesi saikiyle, vergi cennetlerinin kötüye kullanılması engellenmeye çalışılsa da, bahse konu düzenlemelerin, yetersiz olması sebebiyle konuya ilişkin olarak özel düzenlemeler yapılması gerekli bulunmuştur. Bkz. J. Brian Arnold, **a.e.**, s. 187.

²²³KEYK’lere ilişkin olarak farklı ülkelerde yapılan düzenlemeler kronolojik olarak; ABD’de 1961’de; Almanya’da 1972’de; Kanada’da 1972’de; Japonya’da 1978’de; Fransa’da 1980’de; İngiltere’de 1984’de; Yeni Zelanda’da 1987’de; İsveç ve Avustralya’da 1990’da; Norveç ve İtalya’da 1992’de; Finlandiya’da 1993’de; İspanya, Endonezya ve Portekiz ve Danimarka’da 1995’de; Kore’de 1996’da, Macaristan ve Meksika’da 1996’da; Güney Afrika’da 1997’de; Estonya’da 1999’da; Litvanya ve Hollanda’da 2001’de; İsrail’de 2002’de Türkiye’de konuya ilişkin düzenlemeler; KVK’de 2006 ve GVK’de 2007’de gerçekleştirildi. Düzenlemelerin yer aldığı kanunlar dikkate alındığında; ABD’de Internal Revenue Code “Subpart F” Section 957’de; Almanya’da Aussensteuergesetz’in 7-14 maddeleri arasında; Fransa’da Code General des Impots adı Kanun’un 209B bölümünde; İngiltere’de 1988 Income and Corporation Taxes Act’in 747-756. maddeleri arasında; Türkiye’de ise 21 Haziran 2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan ve 1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe giren 5520 sayılı KVK’nun 7’inci maddesi ve 193 sayılı GVK’ni 75’inci maddesinde hüküm altına alınmaktadır. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 49. Burada dikkati çeken husus; ülkelerin pek çoğunun düzenlemelerin yakın tarihe dayanmasıdır. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, ss. 16-17. Ayrıca, ülke düzenlemelerinde ortak özellikler bulunmakla birlikte; ülkeler ekonomik şartlarını göz önünde bulundurmak suretiyle, farklı düzenlemeler yapmışlardır. Bkz. Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 229.

1972’de “Hinzurechnungsbesteuerung” olarak adlandırılan kanun ile, yurt dışında yerleşik bağlı işletmeler tarafından elde edilen gelirin, vergilendirilmesinin esaslarını belirlese de; söz konusu kanun ilerleyen tarihlerde Alman “Aussensteuergesetz” ’in 7-14 maddeleri arasında hüküm altına alınmıştır. Fransa’da 1980’de yürürlüğe giren “Code General des Impots” ile, Fransız hissedarların kontrolü altındaki, yabancı ülkelerde kurulmuş işletmelerin karlarının, vergiye tabi olması amacıyla KEYK düzenlemelerine gidilmiştir. 1992 yılında ise düzenlemelerin kapsamı genişletilmek suretiyle değişikliğe uğramıştır. Son olarak ise, 2006’da yürürlüğe giren sistem ile, konuya ilişkin düzenlemeler, “Code General des Impots” ’un 209 B bölümünde yer almaktadır. İngiltere’de 1984 yılında kambiyo kontrollerinin²²⁴ kaldırılmasını takiben, çok uluslu işletmelerin, vergiden kaçınmak için vergi cennetlerine ya da tercihli vergi rejimlerine sundukları vergisel avantajlardan dolayı yönelmelerinden kaynaklanan, vergisel sorunları bertaraf etmek amacıyla, KEYKlere ilişkin düzenlemeler, “Finance Act”de hüküm altına alınmıştır²²⁵.

OECD, üye ülkelerine KEYKlere ilişkin düzenleme uygulamalarını, ilk olarak, 1987 yılında önermiş ve daha sonra 1998 yılında yayımladığı raporunda, vergi cennetleri ile mücadele etme amaçlı, üye ülkelere ilişkin düzenlemeleri bulunmayanlara, konuya ilişkin düzenlemeleri uygulamaya başlamalarını; uygulayanlara ise, zarar verici vergi rekabetini gözönünde bulundurarak, uygulamalarını tekrar gözden geçirmelerini önermiştir²²⁶.

Son yıllarda, özellikle ciddi miktarlarda sermaye ihraç eden ülkelerin, vergi tabanlarında aşınma gözlemlendiğinden, pek çok ülke, uluslararası bilgi değişimi ve şeffaflık kurallarına, artan anlam yükleyerek, KEYKlere ilişkin düzenlemeler yapmaya başlamışlardır. Ancak, bahse konu düzenlemeler, yerel mahkemeler ve

²²⁴Birçok ülke tarafından kambiyo kontrolleri; ülkelerinde yerleşiklerin fonlarını yurt dışına transfer etme ya da yatırımlarda kullanmalarını engellemek üzere uygulanmaktadır. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 18.

²²⁵OECD, a.e., s. 24; Mehlika Sultan Ak, “Avrupa Birliği Ülkelerinde KEYK Rejimi Uygulaması”, **Vergi Dünyası**, Ağustos 2010, Sayı: 348, s. 47.

²²⁶Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 11.

vergi idareleri tarafından özellikle, AB içerisinde “sermayenin serbest dolaşımı”²²⁷ ve “işyeri”²²⁸ kurma özgürlüğü”nü kısıtlayıcı nitelik taşıdığı bağlamında eleştirilmektedir²²⁹.

Topluca ifade etmek gerekirse; ülke uygulamaları açısından, KEYK düzenlemeleri farklılık arz etse de, uygulamalar amaç, yöntem ve yarattıkları etkiler açısından genellikle benzer niteliktedir. Bu bağlamda; yerleşik vergi mükellefinin doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol ettiği, yurt dışında faaliyet gösteren bağlı işletmenin, vergi cenneti ya da tercihli vergi rejimi niteliği taşıyan bir bölgede mevcudiyeti durumunda, bahse konu yerleşik vergi mükellefi vergiye tabi olmaktadır²³⁰.

²²⁷AB’yi kuran Roma Anlaşması, topluluk içerisinde, kaynakların optimal dağılımı açısından, üye ülkelerin kendileri için en uygun yatırım yerini seçmekte özgür olmalarını gerektirmektedir. Bkz. Semih Öz, a.e., s. 34.

²²⁸Uluslararası vergi hukukunda, işletmeden bağımsız hukuki varlığa sahip olan işyeri; bir işletmenin yerleşik olduğu devlet dışındaki, bir devlette sahip olduğu, hukuki açıdan bahse konu işletmeden bağımsız olmayan kuruluşları ifade etmektedir. Bu itibarla, bir ülkede yerleşik bir şirketin farklı bir ülkede kurduğu ya da iştirak ettiği bağlı işletmeler, işyerleri olarak nitelendirilmektedir. Bkz. Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, ss. 135-136.

İşyeri kavramının tanımı yapılırken, vergilendirme yetkisinin belirlenmesi bakımından; realizasyon ve aidiyet olmak üzere iki farklı yaklaşım bulunmaktadır. Realizasyon teorisi uyarınca; işyerinin mevcudiyeti, ilgili yerde değer yaratılmasına ve gelir teminine bağlıdır. Sınai, alım-satım faaliyetleri ve bankacılık gibi bazı hizmet faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi halinde, değer fazlası yaratılması söz konusu olduğundan, sayılan hizmetlerin yerine getirildiği yerler, işyeri olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan ise aidiyet teorisine göre; vergi mükelleflerinin diğer bir ülkede, kendisine ait bulundurduğu tüm yerler, işyeri özelliği taşımaktadır. İlgili teoride, kazancın elde edilmesine, dolaylı da olsa etkinin varlığı, işyeri olarak nitelendirme yapılması açısından yeterlidir. Bu bağlamda; etüd, araştırma büroları, laboratuvarlar, satın alma büroları işyeri olarak addedilmektedir. Uluslararası alanda dikkati çeken; öncelikle aidiyet teorisinin dikkate alınıp, daha sonra ise işyeri niteliklerine göre ayrıca, özel düzenlemeler yapılmasıdır. Bkz. Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, ss. 13-14.

OECD ve BM’e göre işyeri; bir işletmenin işinin tamamen veya kısmen yürütüldüğü yer olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda işyerleri; yönetim yeri, şube, büro, fabrika, atölye, maden ocağı, doğal gaz kuyusu, doğal kaynakların teminine olanak sağlayan yerler ve benzerleridir. Bkz. A.e., s. 14; Billur Yaltı, a.e., ss. 136-138. Ancak, OECD Model Anlaşması’nın 5’inci maddesi uyarınca; depo, ambar ve mal teşhir mahalleri işyeri olarak değerlendirilmemektedir. Bkz. Selahattin Tuncer, **“Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye”**, s. 7.

²²⁹Jennifer A. Klein, a.g.e., s. 58; Renata Fontana, **“The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I”**, s. 259; Michael Lang, vd., a.g.e., s. 16.

²³⁰Düzenlemelerde dikkatleri çeken, ülkelerin KEYKlere ilişkin düzenlemelerinin, diğer ülkeleri kopyalamakta olduklarıdır. Otuz yıl öncesine dayanan Almanya’daki düzenlemelerin bir kısmı, ABD’nin “Subpart F” düzenlemelerinden alınmıştır. Fransa ve Japonya ise, Almanya’nın düzenlemelerini örnek olacak şekilde almışlardır. Bkz. Michael Lang, vd., a.e., s. 17.

C-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAVRAMI

Vergi ertelemesinin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışan bazı ülkeler, yurt dışında elde edilen kar paylarının vergilendirilmesine ilişkin, birey ve işletmelerin, yurt dışında kontrolleri altında bulundukları işletmelere, diğer bir ifadeyle KEYKlere ilişkin düzenlemeler yapmaktadırlar. KEYK kavramı; İngilizce literatürde “controlled foreign company²³¹”, “controlled foreign corporation²³²” terimleri ile; Alman vergi literatüründe ise “Basisgesellschaft²³³” ya da “Zwischengesellschaft²³⁴” olarak ifade edilmektedir.

KEYKlere ilişkin yapılan farklı tanımlarda, dikkate alınan kıstaslardan birisi; ülkede yerleşik mükelleflerin, ilgili kurumlar üzerinde, önemli derecede etkiye sahip olmalarıdır. Bu bağlamda kontrol; şirketin sermayesine, yönetimine ya da kontrolüne sahip olunması ya da sayılanların karmasına sahiplik ile açıklanmakta ve KEYKin tanımında kullanılan oranlar ise, ülkeler arasında farklılık göstermektedir²³⁵.

Almanya’da; yabancı bağlı işletmenin, KEYK kapsamında değerlendirilebilmesi için; söz konusu işletmede, Alman vatandaşı hissedar ya da ortakların, hakim güce sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca, ilgili bağlı işletme, düşük vergi oranlarının uygulandığı bir bölge ya da ülkede kurulmalı ve pasif nitelik arz eden gelir elde etmelidir²³⁶. İngiltere düzenlemelerine göre; herhangi bir vergileme döneminde, bir işletme Birleşik Krallık dışında yerleşik ise, bahse konu işletme Birleşik Krallık’ta yerleşik kişi ya da işletmelerce doğrudan ya da dolaylı kontrol altında tutuluyorsa ve de ayrıca, ilgili işletmenin yerleşik olduğu ülkede elde ettiği gelir üzerinden ödediği vergi, İngiltere’de yerleşik olması durumunda

²³¹OECD, *Controlled Foreign Company Legislation*, s. 10.

²³²Marjaana Helminen, *a.g.e.*, s. 117.

²³³Katharina Braehler, *a.g.e.*, s. 7;

²³⁴KEYKlere ilişkin düzenlemelerin yer aldığı AStG’de, “Basisgesellschaft” yerine “Zwischengesellschaft” kavramına yer verilmektedir. Bkz. Jennifer A. Klein, *a.g.e.*, s. 24.

²³⁵Namık Kemal Uyanık, *a.g.e.*, s. 246.

²³⁶Bkz. AStG m. 8.

ödeyeceği verginin, $\frac{3}{4}$ 'ünden az ise söz konusu işletmeler, KEYK olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, İngiltere Gelir İdaresi'nce, düşük vergi uygulayan ülkelerin sıralandığı beyaz ve gri listeler yayınlanmaktadır. İtalya'da yerleşik bir kişi, yurt dışındaki bir kurum, işletme ya da herhangi bir birimi doğrudan veya dolaylı olarak kontrol etmekteyse ve de ayrıca, bahse konu yabancı işletme siyah listede yer alan, diğer bir ifadeyle avantajlı vergi ortamı sunan bir bölge ya da ülkede yerleşik ise; söz konusu işletme İtalyan düzenlemeleri uyarınca KEYK olarak değerlendirilip, ilgili işletmelerden elde edilen gelir, İtalya'da yerleşik kişinin geliri olarak dikkate alınarak, vergiye tabi olmaktadır. İtalya'da 2009 yılında siyah listede yer alan bölge ve ülkelerde yerleşik yabancı kurumlar dışındaki kurumlara uygulanmak amaçlı yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bu itibarla, eğer yabancı bağlı işletme, İtalya'da yerleşik olması durumunda tabi olacağı efektif kurumlar vergisi oranının %50'sinden daha az bir vergiye tabi ise ve de söz konusu işletmenin gelirinin %50'den fazlası, grup şirketleriyle arasında gerçekleştirilen hizmetlerden elde edilen veya pasif gelirden oluşmakta ise, ilgili işletme KEYK düzenlemelerine tabi olacaktır. Fransa düzenlemeleri uyarınca Fransa²³⁷, da yerleşik bir şirketin doğrudan ya da dolaylı %50 veya daha fazla bir oranda hisseye sahip olduğu, avantajlı vergi rejimi sunan vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerinde kurulmuş bir bağlı işletmenin, sadece pasif gelirinin değil, tüm gelirinin, Fransa'da yerleşik şirkete, bahse konu yabancı kurumda sahip olduğu hisse oranında atfedilmesi gerekmektedir. Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. Fransa'da KEYK düzenlemelerine başvurulabilmesi açısından, en az sahip olunması gereken hisse oranının %10 olarak kabul edilmesi, iştirak

²³⁷Fransa'da gerçek kişiler, GVK hükümlerine tabi olarak, tüm dünya gelirleri üzerinden vergilendirilirken; şirketler kurumlar vergisine tabidirler. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 187. Bu bağlamda, Fransız mevzuatı açısından gerçek kişiler, dünya üzerinden elde ettikleri gelir; şirketler ise, sadece Fransa'da gerçekleştirdikleri, ticari faaliyetlerden elde ettikleri gelir üzerinden vergilendirilmektedirler. Bu itibarla, Fransız şirketlerin, uluslararası faaliyetleri dolayısıyla yurt dışından elde ettikleri gelirleri, edildikleri esnada ve de daha sonra Fransa'da yerleşik kişilere dağıtılması durumunda, vergiye tabi olmamaktadır. Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. Fransız mevzuatı uyarınca, sadece yabancı ülkelerde yerleşik bağlı işletme ve şube kaynaklı ticari kazançlar, vergiye tabi değildir, bunun yanı sıra Fransa'da yerleşik gerçek ve tüzel kişilerce elde edilen pasif gelirler ve yatırım gelirleri, Fransa'da vergiye tabidir. Bkz. J. Brian Arnold, **a.e.**, ss. 187;188;189;191;202; Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 64.

kazançları istisnasından istifade ederek KEYK düzenlemeleri dışında kalanları da içermektedir²³⁸.

Topluca ifade etmek gerekirse; KEYKler konusunda yapılan düzenlemeler, ülkede yerleşik vergi mükelleflerinin, yurtdışında faaliyet gerçekleştiren ve önemli ölçüde etkiledikleri işletmeleriyle ilgili olmakla beraber, bahse konu düzenlemelerin amacı; vergi ödemeyi ertelemek veya vergi ödemedi kaçınmak amacıyla, gelirin yurt dışındaki ilgili işletmelere aktarılmasını engellemektir. Bu bağlamda, KEYK düzenlemeleri ile hükümetler, yabancı ülkelerdeki bağlı işletmelerin dağıtılmamış karlarını, ilgili işletmenin hissedarların yerleşik olduğu ülkede, hissedarlara dağıtılmış gibi vergilendirilmesini öngörmektedir. Bu bağlamda, farklı ülke uygulamalarında, yabancı bağlı işletmenin gerçek ve tüzel kişi hissedarları KEYK düzenlemelerine tabi olmaktadır. KEYK hissedarının vergilendirilmesinde, hissedar ile kurum arasında bağlantı kurulmakta ve gelirin hissedarın kullanımına girdiği kabul edilerek, diğer bir anlatımla kar dağıtılmış olarak dikkate alınmak suretiyle vergilendirilmektedir²³⁹.

1-Yabancılık Unsuru

Çok uluslu işletmeye bağlı bir işletme, ancak söz konusu ülkede yerleşik değil ise, ilgili işletme kullanılmak suretiyle, verginin ertelenmesi söz konusu olabileceğinden, KEYK düzenlemelerine başvurulabilmesi, yabancılık unsurunun mevcudiyetine bağlı olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, vergi cennetleri ile mücadele amacı taşıyan düzenlemelerin hedefi; yerli vergi mükelleflerinin, yurt dışındaki bağlı işletmeleri kaynaklı gelirlerin, toplanmasını sağlayarak, bahse konu ana işletmenin, merkezinin bulunduğu ülkede, vergiden kaçınılmasını engellemeye çalışmaktır. Açıklanılmaya çalışılan sebeple, konuya ilişkin yapılacak düzenlemeler, sadece yabancı işletmeler açısından uygulanacaktır. Ülke uygulamalarında dikkati çeken, işletmelerin, yabancı işletmeler olarak addedilmelerinde, genellikle “yerleşiklik” kriterinin dikkate alınması ve

²³⁸Mehlika Sultan Ak, “Avrupa Birliği Ülkelerinde KEYK Rejimi Uygulaması”, s. 49.

²³⁹Katharina Braehler, a.g.e., ss. 3-6

işletmelerin, yabancılık unsuru taşıması hususunun ise, ülkelerin iç hukuk kuralları uyarınca tespit edilmekte olmasıdır²⁴⁰.

Yurt dışında yeni bir şirket kurulması ya da halihazırda mevcut şirketlere ortak olunması; yeni şirket kurulumu veya şirketlerin yeniden şirketleşmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda, vergi cenneti ya da düşük vergi oranlarının uygulandığı ülkelerde, ana şirkete bağlı yeni bir şirket; yurtdışından elde edilen kazançların, yurt dışında kurulan bağlı şirkete transferi ya da yabancı şirketin elde ettiği gelirin, ülkeye getirilmemesini sağlamak üzere, genellikle düşük sermaye yatırımlarıyla kurulmaktadır. Bu bağlamda, günümüzde yurt dışında şirket kuruluşu daha az prosedüre tabi olmakla birlikte, internet ortamında şirket satın alınmakta, toplantılar düzenlenmekte ve de yatırım kararları da sanal ortamda verilmekte olduğundan, vergi uygulamaları açısından, söz konusu şirketlerin sahiplerine yönelik, bilgilerin temininin zorluğu, ayrı düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir²⁴¹.

Şirketlerin yeniden şirketleştirilmesi; vergi cennetleri ya da düşük vergileme yapan bölgelerde kurulu şirketlere, yurtdışındaki şirkete ait hisselerin satışıyla mümkün olmaktadır. Yerli şirketler gerçekleştirilen satış neticesinde, yabancı şirketler dönüştürülerek, ilgili ülkelerin yabancı yatırımlara sunduğu vergisel avantajların yanı sıra, ülke içinde yabancı şirketlerin istifade ettiği, istisna ve vergi teşviklerinden de yararlandırılmaktadırlar²⁴².

Konuya ilişkin belirtilmesi gereken, uygulamalar açısından önem arz eden diğer bir husus ise; yurt dışında kurulmak suretiyle, yurtdışından kontrol edilen tüm şirketlerin, yabancı şirket özelliği taşımalarıdır. Ancak, düzenlemelerde hüküm altına alınan şartların sağlanması durumunda, yurt dışında kurulan yabancı şirketlerden bazıları, kontrol edilen yabancı kurum düzenlemelerine tabi olmaktadır. Diğer bir anlatımla, KEYKler genellikle, yurt dışında pasif gelir elde etmek ve/veya vergi kaçırmak amacıyla kurulduğundan, yabancı işletmelerin

²⁴⁰J. Brian Arnold, **a.g.e.**, ss. 413-414; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 18.

²⁴¹Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 237.

²⁴²**A.e.**, ss. 237-238.

tamamı, KEYK niteliği taşımamaktadır. Bu itibarla, bahse konu şirketlerin üretim, pazarlama ve diğer ticari amaçlar ile kurulmaları durumunda, KEYK düzenlemelerine tabi olmamaları gerekmektedir²⁴³.

Özetle; yabancı bağlı işletmenin, KEYK düzenlemeleri kapsamında vergiye tabi tutulabilmesi için; bahse konu bağlı işletmenin, ana merkezinin bulunduğu ülkede, tam mükellefiyete²⁴⁴ tabi olmaması, diğer bir ifadeyle yerleşik olmaması şartı aranmaktadır. Bu bağlamda, 5520 sayılı Yasa'nın ilgili madde hükmünde; yabancı ülkelerin kanunları uyarınca kurulmuş, buralarda yerleşik, yabancı unsurlar içeren, yabancı bağlı işletmelerin, belirtilen şartları da sağlamaları durumunda, Türkiye'de KEYK düzenlemeleri dahilinde vergiye tabi olacakları düzenlenmektedir.

2-Kontrol Unsuru

Farklı ülke uygulamalarında, KEYK düzenlemeleri, ülkede yerleşik vergi mükelleflerinin, üzerinde önemli düzeyde etkiye, diğer bir ifadeyle kontrole sahip oldukları, söz konusu ülkede yerleşik olmayan, yabancı bağlı işletmeler açısından uygulanmaktadır. Diğer bir anlatımla, yabancı ülkede faaliyetlerini gerçekleştiren bağlı işletmelerin, KEYK düzenlemelerine tabi olmaları açısından; bahse konu işletmenin, çok uluslu işletme grubunun ana merkezinin, yerleşik olduğu ülkeden kontrol edilmesi icap etmektedir²⁴⁵.

²⁴³ A.e., s. 238.

²⁴⁴ KVK'muz uyarınca, bir işletmenin tam mükellef olarak değerlendirilerek vergiye tabi tutulması için, bahse konu işletmenin, yasal ya da iş merkezinin, Türkiye'de olması gerekmektedir. KVK'nun 3'üncü maddesinin 5 numaralı fıkrası uyarınca; işletmelerin iş merkezleri; vergiye tabi kurumların kuruluş kanunlarında, tüzüklerinde, ana statülerinde veya sözleşmelerinde gösterilen merkezdir. Aynı Kanun'un ilgili maddesinin 6 numaralı fıkrasında ise, iş merkezi; iş bakımından işlemlerin fiilen toplandığı ve yönetildiği merkez olarak ifade edilmektedir. Kanun hükümlerinden de anlaşılacağı üzere; yasal ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan, diğer bir ifadeyle Türkiye'de yerleşik olmayan kurumlar, KVK'muz kapsamında yabancı kurumlar olarak nitelendirilmektedir.

²⁴⁵ Kontrol ibaresiyle; söz konusu işletmenin hisselerinin, belirli bir oranına, genellikle çoğunluğuna sahip olunması ifade edilmektedir. Ancak, Portekiz ve Danimarka uygulamalarında; buralarda yerleşik mükelleflerin, yabancı bağlı işletmenin hisselerinin %25'ine sahip olması; bahse konu işletmelerin, KEYK düzenlemelerine tabi olması açısından yeterli görülmektedir. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, ss. 32;138. Fransa uygulamasında ise; kontrol oranı; %10 olarak belirlenmiştir. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, ss. 18-19.

Konuya ilişkin olarak kontrolün tanımlanmasında; işletmede sahip olunan sermaye payı esas alınsa da, oy hakkı ya da kar payı gibi diğer bazı kriterlerin de değerlendirmelerde dikkate alındığı izlenmektedir. Bu bağlamda, yabancı bağlı işletmede, tam mükellef diğer bir işletmenin %50 ya da daha fazla oy hakkına sahip olması durumunda; bahse konu mükellefin, ilgili işletmenin gelirinden kendi payına düşen kısmını, dilediği zaman isteme açısından, yeterli güce sahip olduğu kabul edilmektedir²⁴⁶.

OECD tarafından; “Controlled Foreign Company Legislation” başlıklı yayında belirtildiği üzere, kontrol kavramı ile; yabancı bağlı işletmeler üzerindeki “önemli etki” diğer bir anlatımla, bahse konu yabancı işletmenin, ilgili işletmenin hissedarlarının arzuları doğrultusunda idare edilmesi ifade edilmektedir. Bu itibarla, herhangi bir ülkede yerleşik hissedarların, yabancı bağlı işletmede %50’den fazla işletme hissesine sahip olmaları durumunda; söz konusu kişiler, işletmenin diğer hissedarlarına başvurmaksızın, işletme hakkında karar almaya, diğer bir anlatımla müdürleri seçme, işletmeyi kontrol etme ve karlar üzerinde karar verme yetkisine sahip olmaktadırlar. Konuya ilişkin olarak, KEYKlere yönelik farklı ülke düzenlemeleri uyarınca, birçok ülkede yabancı bağlı işletme üzerinde kontrole sahip olduğu; genellikle şirkete ekonomik katılımı ifade eden, şirket hisselerinin %50’sine ya da oy kullanma hakkı²⁴⁷ sunan hisselerinin %50’sine sahiplik ile belirlenmektedir²⁴⁸.

Yabancı bağlı işletme hissedarlarının, KEYK düzenlemesine tabi olmamak amacıyla aralarında yapacakları sözleşmeleri kullanmak suretiyle, oy kullanma haklarını başkalarına devretmelerinin yaratacağı olumsuz sonuçları bertaraf etmek amacıyla, birçok ülkede kontrolün tespitinde; oy kullanma hakkının yanı sıra; hisse

²⁴⁶J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 415; OECD, **a.e.**, s. 34.

²⁴⁷Herhangi bir işletmede oy haklarının %50’sinden fazlasına sahiplik; oy kullanma hakkındaki kontrolü ifade etmektedir. Bu durum ise, işletmenin ilgili hissedarlarına, müdürlerin çoğunluğunu belirleme yetkisi tanımak suretiyle, işletmenin yönetimi üzerinde dolaylı bir kontrol sağlamaktadır. Bkz. OECD, **a.e.**, s. 34.

²⁴⁸J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 414; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 19; OECD, **a.e.**, s. 32.

sahipliği de dikkate alınmaktadır. Bu itibarla, kontrolün tespitinde, oy hakkı tanımayan hisse senetlerinin de değerlendirmelerde esas alınmasıyla, hissedarların oy hakkı tanımayan hisse senetlerini ellerinde tutmak suretiyle, KEYK düzenlemelerinden kaçınmaları bertaraf edilmeye çalışılmaktadır²⁴⁹.

Yurt dışındaki bağlı işletmenin kontrolü tek bir mükellef, diğer bir anlatımla tek bir kişi, holding ya da ailede olabileceği gibi; birbirleriyle bağlantılı çok sayıda yurtiçinde yerleşik hissedardara da ait olabileceğinden, yabancı bağlı işletmenin, yurtiçinde yerleşik vergi mükellefleri tarafından kontrolünün belirlenmesi açısından; doğrudan ve dolaylı olarak sahip olunan hisseler birarada dikkate alınmaktadır²⁵⁰. Bu bağlamda, Avusturalya, Kanada, Yeni Zelanda ve ABD’ de; yabancı bağlı işletmenin KEYK kapsamında değerlendirilmesi için; en fazla beş yerleşik tarafından kontrol edilmesi şartı aranmaktadır²⁵¹.

Ayrıca, ülkeler arasında uygulaması değişiklik arz eden ilişkili kişilerle²⁵² birlikte zımnî kontrol yöntemi uyarınca yabancı bağlı işletmedeki hisselerin, bahse konu işletme ile ilişkili kişiler arasında dağıtılması suretiyle, KEYK düzenlemeleri kapsamına girmekten kaçınılmasının engellenmesi hedeflenmektedir²⁵³.

²⁴⁹J. Brian Arnold, **a.e.**, s. 418.

²⁵⁰Uygulamada sıkça karşılaşılan bir durum olmamakla birlikte, çok sayıda yerleşik ortağın yabancı kurumun hisselerine sahip olması durumunda, bahse konu hisselerin toplamı, kontrol açısından tespit edilen oranın üzerinde olsa da, ilgili hisselerin sahiplerine sağladığı güç etkili bir şekilde kullanılmamaktadır. Bkz. J. Brian Arnold, **a.e.**, ss. 422-423; Michael Lang, **vd.**, **a.e.**, s. 19.

²⁵¹Konuya ilişkin olarak ayrıca; dünyada başka hiç bir yerde, düzenlemelerden kaçınmaya uygun olması nedeniyle uygulanmasa da, ABD’de; yabancı bağlı işletmede, en az %10 oy hakkına sahip hissedarlar düzenlemelere tabi olmaktadır. Bkz. J. Brian Arnold, **a.e.**, s. 422. Kontrolün en fazla beş hissedarın elinde olması şartının arandığı ilgili ülkelerde, ayrıca söz konusu hissedarlar arasında herhangi bağ veya ilişkinin mevcudiyeti dikkate alınmamaktadır. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 33.

²⁵²KVK’nda ilişkili kişi; “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı” başlıklı 13’üncü maddede düzenlenmektedir. Madde hükmü itibarıyla ilişkili kişi; “kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder”.

²⁵³Danimarka, Norveç ve Portekiz dışında tüm ülke düzenlemeleri ilişkili kişileri de içerecek şekilde, zımnî kontrolü esas almaktadırlar. İşletme üzerinde kontrolün, belirli bir mükellef grubunun elinde olmasının esas alındığı, Avustralya, Kanada, Danimarka, Yeni Zelanda, İspanya ve ABD’de yabancı bağlı kurumdaki hisselerin, ilişkili kişiler arasında dağıtılmasıyla, KEYK düzenlemeleri dışına çıkılması engellenmeye çalışıldığından, zımnî sahiplik kuralları, ilgili ülkeler açısından önem

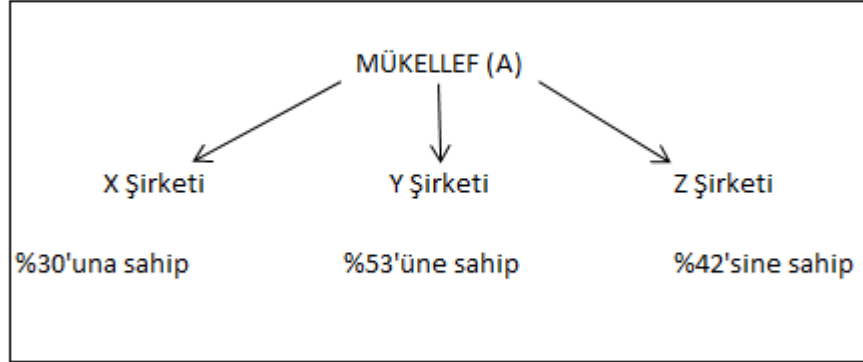
a)-Kontrolün Tespitinde Yöntem

Yurt dışındaki yabancı kurumun, KEYK düzenlemelerinin uygulanacağı ülkede, yerleşik gerçek ve tüzel kişi hissedarlarının, bahse konu yabancı kurumda kontrolünün belirlenmesinde, farklı ülke uygulamalarında, doğrudan ve dolaylı kontrol altındaki hisselerin toplamı esas alınmaktadır.

(1)Doğrudan Kontrol

Doğrudan kontrol; tam mükelleflerin, yurt dışında kurulan bir kurumun, hisselerine ve/veya diğer kontrole ilişkin araçlara sahip olarak, ilgili kurumda önemli etki taşımaları şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda, tam mükelleflerin ellerindeki kontrol araçlarının, kontrol açısından tespit edilen oranın üzerinde olması ve düzenlemelerde hüküm altına alınan diğer şartların da mevcudiyeti halinde, bahse konu kurum KEYK olarak addedilmektedir²⁵⁴.

Tablo I

"

arz etmektedir. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, ss. 37;117;121;123;133;138;141; J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 420.

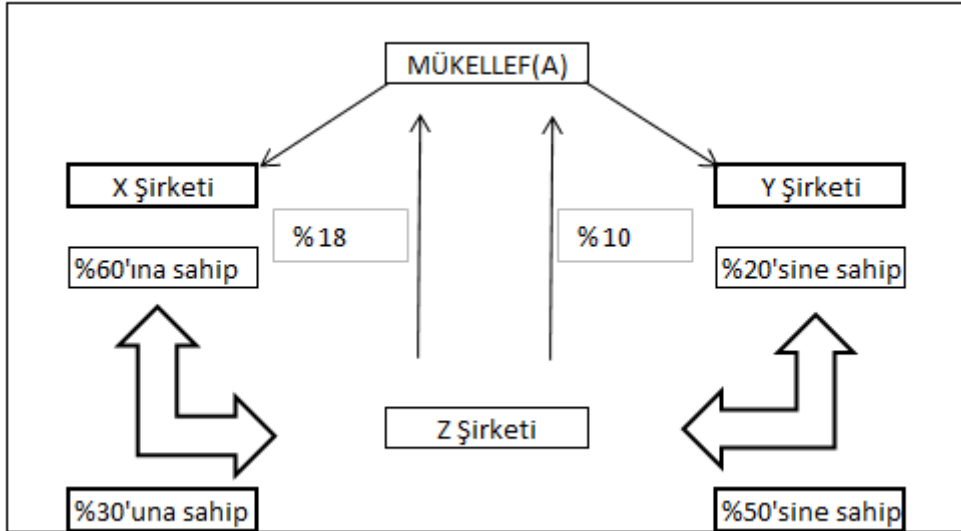
²⁵⁴Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 209.

Tablo I’de verilen örnekte; (X), (Y) ve (Z) şirketleri, yurt dışında yerleşik yabancı kurumlardır. (A) mükellefi; (X) şirketinin %30’una; (Y) şirketinin %53’ine ve de (Z) şirketinin %42’sine doğrudan sahip olmak suretiyle, (A) mükellefinin (X), (Y), (Z) şirketlerinin her birinde, ilgili oranlarda, sermaye payı, oy hakkı ya da kar payını kapsayacak şekilde doğrudan kontrolü bulunmaktadır.

(2) Dolaylı Kontrol

KEYK düzenlemelerine sahip farklı ülkelerin tümünde, kontrol oranın belirlenmesinde, doğrudan kontrolün yanı sıra, dolaylı kontrol de dikkate alınmaktadır²⁵⁵.

Tablo II

Tablo II’de yer alan (X) şirketi, (Y) şirketi, (Z) şirketi yurt dışında yerleşik yabancı kurumlardır. (A) mükellefi; (X) şirketinin %60’una; (Y) şirketinin

²⁵⁵OECD, *Controlled Foreign Company Legislation*, s. 35.

%20'sine doğrudan sahip iken; (Z) şirketinde doğrudan sahipliği bulunmamaktadır. Örnekte; (X) şirketi (Z) şirketinin %30'una ve de (Y) şirketi ise (Z) şirketinin %50 hissesine doğrudan sahiptir. Bu bağlamda, (A) mükellefi; (Z) şirketine, (X) şirketi vasıtasıyla (60×30)=%18 oranında dolaylı olarak ve de (Y) şirketi vasıtasıyla ise de; (20×5)= %10 hissesine dolaylı bir şekilde sahip olmaktadır. Dolayısıyla, ilgili örnekten (A) mükellefinin, (Z) şirketinin hisselerine dolaylı olarak, (X) ve (Y) şirketleri aracılığıyla toplam %28 oranında sahip olmaktadır.

ı-Değişken Oranlı Hesaplama Yöntemi

Kontrolün tespitine ilişkin yapılacak değerlendirmelerde, dolaylı kontrolün hesaplanmasında değişken ve sabit oranlı hesaplama yöntemleri kullanılmaktadır. Değişken oranlı hesaplama yöntemi uyarınca dolaylı kontrol; yerleşik hissedarların, dolaylı kontrole aracılık eden yabancı bağlı işletmede, doğrudan sahip oldukları hisse oranları ile, bahse konu yabancı işletmenin, diğer bir yabancı işletmede, doğrudan sahip olduğu hisse oranlarının çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır²⁵⁶.

ii-Sabit Oranlı Hesaplama Yöntemi

İngiltere ve Avustralya'da uygulandığı üzere; KEYKlerin, en az %50 hissesine sahip olduğu, tüm yabancı kurumları da kontrol ettiğini esas alan, sabit oranlı hesaplama yönteminde; söz konusu kurumlar da KEYK olarak dikkate alınmaktadır. Bu itibarla; İngiltere'de, bir İngiliz yerleşimin, %50'den fazlasına sahip olduğu, bir KEYKin %50'den fazla hisseye sahip olduğu, tüm diğer yabancı kurumlardaki hisselerin tamamına sahip olarak, söz konusu yabancı kurumları kontrol ettiği kabul edilmektedir²⁵⁷.

(3)Doğrudan ve Dolaylı Kontrol

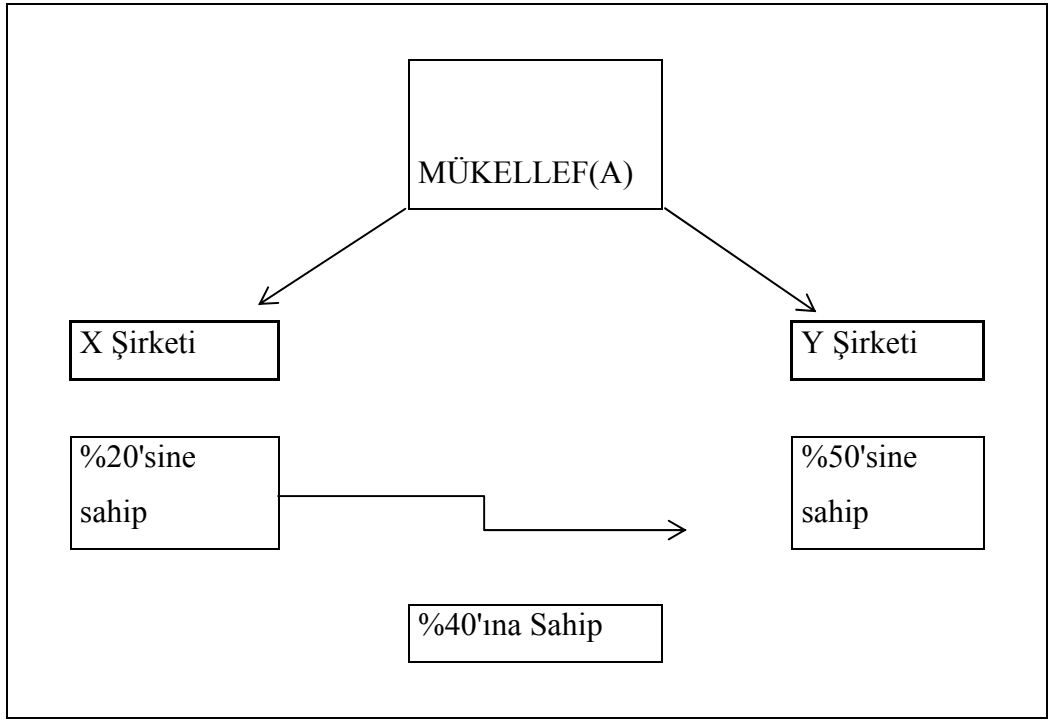
KEYKlere ilişkin düzenlemeler uyarınca, doğrudan ve dolaylı sahip olunan kontrolün, yapılacak değerlendirmelerde birlikte dikkate alınmasıyla; KEYKin

²⁵⁶J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 418.

²⁵⁷J. Brian Arnold, **a.e.**, ss. 315;419.

hisselerine, diğ er bir yabancı işletme ya da işletmelerce sahip olunmak suretiyle, söz konusu düzenlemelerin kapsamında kaçınmak mümkün olmamaktadır²⁵⁸.

Tablo III

Tablo III'deki örnekte; (X) ve (Y) şirketleri, yurt dışında yer alan yabancı kurumlardır. (A) mükellefi; (X) Şirketinde %20; (Y) Şirketinde %50 doğrudan hisseye sahiptir. Ayrıca; (X) Şirketi de (Y) Şirketinin %40'ına sahiptir. Bu itibarla, (A) mükellefi; (Y) şirketine (X) Şirketi vasıtasıyla $(\%20 \times \%40) = \%8$ dolaylı olarak sahip olduğundan; (A) mükellefi (Y) şirketinin, doğrudan ve dolaylı olmak üzere toplam %58'ine sahip olmaktadır.

²⁵⁸OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 35; J. Brian Arnold, **a.e.**, s. 418.

b)-Kontrolün Tespitinde Oran

Avusturya, Norveç, İsveç, İspanya, Finlandiya, İtalya ve Almanya'da kontrolün varlığı açısından; buralardaki yerleşiklerin, yabancı bağlı işletmelerin; oy hakkı tanıyan ya da ortaklık hisselerinin, %50'sinden fazlasına sahip olmaları gerekmektedir²⁵⁹. Danimarka ve Portekiz'de KEYK düzenlemelerin uygulanabilmesi için; kayıtlı sermayenin minimum %25'ine sahip olunması yeterli iken; Fransa'da ilgili oran %10'dur. Bu itibarla, Danimarka, Fransa ve Portekiz dışında kalan diğer ülkelerde; kayıtlı sermayenin %50'sinden fazla ortaklık payına sahip olunması; yabancı işletmelerin, yerli hissedarlar tarafından kontrol edilebildiği şeklinde değerlendirilmektedir²⁶⁰.

Almanya'da KEYK düzenlemeleri, tam mükellefiyete tabi hissedarların, doğrudan ya da dolaylı %50 sermayesine, oy kullanma hakkına sahip olmak suretiyle, bahse konu yabancı bağlı işletmeleri ellerinde tutmaları durumunda uygulanmaktadır. İngiltere'de KEYK düzenlemeleri kapsamında, İngiltere'de yerleşik vergi mükellefleri nezdinde vergilendirme yapılabilmesi için; İngiltere'de yerleşik hissedarların, Birleşik Krallık dışında yerleşik bağlı işletmenin, %50'sinden fazlasına sahip olmaları, diğer bir ifadeyle İngiliz hissedarlarca kontrol edilmeleri gerekmektedir. ABD'de yurt dışındaki bağlı işletmenin, KEYK olarak addedilebilmesi için; ABD vatandaşı olan ortağın, bahse konu işletmede, hesap döneminin herhangi bir anında, doğrudan veya dolaylı, diğer ABD vatandaşı hissedarlarla beraber ya da ayrı ayrı %50'den fazla ortaklığının, diğer bir ifadeyle ilgili işletmenin, sermaye ya da oy kullanma hakkının %50'sinden fazlasına sahip olma şartı aranmaktadır. Fransa mevzuatı, ayrıcalıklı vergi rejimlerinin sunduğu vergisel avantajlardan istifade eden bir işletmenin, mali haklarının veya oy hakkının %50'den fazlasına, doğrudan veya dolaylı sahip olan Fransız hissedarları kapsamaktadır. Fransa'da bahse konu oran, 2005 yılına kadar % 10 iken, 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren ise söz konusu oran %50 olarak belirlenmiştir. Ayrıca,

²⁵⁹Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 23; OECD, **a.e.**, ss. 32;33;141.

²⁶⁰Danimarka'da KEYK düzenlemelerine başvurulabilmesi için %50 oy hakkı ve %25 ortaklık hissesi aranmaktadır. Semih Öz, **a.e.**, s. 23; OECD, **a.e.**, s. 138; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 19.

yabancı ülkede yerleşik kurumun %50'den fazlası, Fransız şirketler tarafından kontrol edilen bir birim tarafından, sözleşmede temsil edilmekteyse, her bir kurum açısından söz konusu oran %5'e kadar indirilmektedir. İtalya'da, yabancı bağlı işletmenin KEYK kapsamında değerlendirilebilmesi açısından; vergisel amaçla yapılmış özel bir düzenleme olmadığından, kontrolün tanımı itibarıyla; İtalya Medeni Kanunu'nun 2359 kısmında yer alan şartlar dikkate alınmaktadır. Söz konusu hüküm uyarınca İtalya'da yerleşik hissedarlar, yabancı bağlı işletmenin çoğunluk hissesini elinde tutmakta iseler ve bahse konu kişilerin işletmede alınan kararlarda etkili oy hakları mevcut ise, kontrol unsurunun mevcudiyeti kabul edilmektedir. Bu itibarla, İtalya'da, "esaslı ölçüde etkide bulunma" ölçütü dikkate alınmaktadır. Ayrıca, İtalya'da anonim ortaklıklara ilişkin özel bir hüküm bulunmaktadır. Anonim ortaklıklarda, İtalyan hissedarlar kurumun en az %20'sini ellerinde tutuyor iseler, KEYK düzenlemelerine başvurulmaktadır²⁶¹.

Türkiye'de; KVK'nun 7'nci maddesinin 1 numaralı fıkrası uyarınca;

"Tam mükellef gerçek kişi ya da kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kar payının ve oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerin kurum kazançları, dağıtılsın veya dağıtılmasın aşağıdaki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde, Türkiye'de kurumlar vergisine tabidir".

Kanun hükmünden de anlaşılacağı üzere; ülkemizde KEYKler açısından, kontrolün belirlenmesinde, sermaye payı, diğer bir ifadeyle şirket hissesi ya da ortaklık payı, oy kullanma hakkı ve kar payı oranları dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda, ana işletmeye bağlı yabancı ülkedeki bağlı işletmenin²⁶², yurt dışında

²⁶¹Mehlika Sultan Ak, "Avrupa Birliği Ülkelerinde KEYK Rejimi Uygulaması", ss. 47-48; Semih Öz, Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması s. 23; Katharina Braehler, a.g.e., s. 98, OECD, a.e., s. 32; Michael Lang, vd., a.e., ss. 257-258.

²⁶²KVK'nın 7'nci maddesinde KEYK rejimiyle ilgili olarak, yurt dışında faaliyetlerini gerçekleştiren bahse konu işletme için "iştirak" ibaresi kullanılmaktadır. Ancak, genel olarak ulusal düzenlemelerde, uluslararası kurumlarca ve öğretide yer alan tanımlarda, bir işletmenin %10'una kadar pay sahibi olunması durumunda; yatırım "portföy yatırımı", %10-%50 arasında pay sahibi

elde ettiği gelirin, Türkiye’de vergiye tabi olabilmesi; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı, ayrı ayrı ya da birlikte, yabancı bağlı işletmenin, sermaye, kâr payı ya da oy kullanma hakkının en az %50’sine sahipliğine bağlı olmaktadır. Bu bağlamda, ilgili madde hükmünde “doğrudan veya dolaylı” ve “ayrı ayrı ya da birlikte” ifadelerinin kullanılması suretiyle, yurt dışındaki yabancı bağlı işletmenin hisselerinin, farklı işletme veya kişiler arasında dağıtılmak suretiyle, belirtilen kontrol oranının altında kalınarak, düzenleme kapsamı dışına çıkılması engellenmektedir. Konuya ilişkin olarak; 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nde yer alan düzenleme şu şekildedir:

“Maddede sözü edilen “doğrudan veya dolaylı” ve “ayrı ayrı ya da birlikte” ifadeleriyle yurt dışındaki iştirakin ortaklık paylarının grup şirketleri veya gerçek kişiler arasında paylaştırılıp, maddede belirtilen kontrol oranının altında kalınarak kapsam dışına çıkılması engellenmektedir.

Ayrıca, kontrol edilen yabancı kurum tespiti yapılırken dolaylı iştirak ilişkisinin birkaç kademeli olması halinde, en sondaki dolaylı iştirake kadar ortaklık ilişkileri dikkate alınacaktır”.

Topluca ifade etmek gerekirse; düzenlemede kontrolün tespitinde; yabancı kurumda hisse sahibi, tüm gerçek ve tüzel kişi hissedarların, sahip oldukları hisselerinin, toplu olarak dikkate alınacağı, hüküm altına alınmaktadır.

c)-Kontrolün Tespitinde Zaman

Yurt dışındaki yabancı bağlı işletme üzerindeki, kontrolün mevcudiyetinin sorgulanmasında, dünya uygulamalarında genellikle, KEYKin ilgili hesap döneminin sonundaki durumu dikkate alınmaktadır. Ancak, Danimarka, Yeni Zelanda, İngiltere, ABD, Kanada ve Türkiye gibi ölkelerde, bahse konu kontrol

olunması halinde “iştirak”, %50’den fazla pay sahipliği durumunda ise, “bağlı işletme” olarak adlandırılmaktadır.

oranına, yılın herhangi bir döneminde sahip olunması, düzenlemelerin uygulanabilmesi açısından yeterli görülmektedir²⁶³.

KVK'nun 7'nci maddesinin 3 numaralı fıkrası uyarınca “kontrol oranı olarak, ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek oran dikkate alınır”. Ayrıca, uygulama esaslarının düzenlendiği 1 Seri No'lu KV Genel Tebliği'nde:

“Yurt dışı iştirakin KEYK olup olmadığının tespitinde, kontrol oranı olarak ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek oran dikkate alınacaktır.

Yurt dışı iştirake ilişkin iştirak payının (sermaye, kâr payı veya oy kullanma hakkının) tamamının, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapanmasından önce herhangi bir tarihte muvazaa olmaksızın elden çıkartılmış olması halinde, ilgili yurt dışı iştirak hakkında bu madde hükümleri uygulanmayacaktır”

şeklinde hüküm bulunmaktadır.

Bu itibarla, Kurumlar Vergisi Genel Tebliği ve madde hükmünün bir arada değerlendirilmesiyle; tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin, yabancı bağlı işletmede, hesap dönemi içerisinde herhangi bir günde, sahip oldukları en yüksek oran, kontrol oranı olarak dikkate alınacaktır.

Ç-KÜRESEL VE BÖLGESEL YAKLAŞIM

KEYKlere ilişkin yapılan düzenlemeler genel olarak; gelirin elde edildiği hedef ülke²⁶⁴ ya da gelirin özelliğini²⁶⁵ esas almaktadır. Ancak, belirtilen yöntemler

²⁶³OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, ss. 39;64;123;133;146.

²⁶⁴KEYK düzenlemeleri açısından, bağlı işletmenin faaliyet gösterdiği ülkeyi esas alan yaklaşım, diğer bir ifadeyle “bölgesel yaklaşım”, uluslararası yayınlarda; “designated jurisdiction approach”, “jurisdictional approach”, “designed target territory approach” olarak adlandırılmaktadır. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 427; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 20; Renata Fontana, “**The Uncertain**

dışında diğer farklı yöntemlerin uygulanması da mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, bölgesel yaklaşım uyarınca, genellikle hedef ülkelerin tespiti amacıyla, ülke listeleri hazırlanmasının yanı sıra, karşılaştırılmalı vergi yöntemine²⁶⁶ başvurulmaktadır.

OECD'ye üye ülkelerde ve AB ülkelerinin çoğunda²⁶⁷, yabancı bağlı işletmenin, gelir elde ettiği hedef ülkeyi, diğer bir ifadeyle bölgesel yaklaşımı esas alan düzenlemelerde; söz konusu işletme tarafından gelirin elde edildiği yerin ayrıntılı tanımı yapılmakta veya yer ismen belirtilerek, ayrıca siyah²⁶⁸, beyaz²⁶⁹ ya da gri²⁷⁰ liste şeklinde kapsamlı listeler yayımlanarak, mükelleflere belirli oranda güven sağlanmaktadır. Bu itibarla, KEYK düzenlemeleri açısından yabancı bağlı işletme, siyah listede bulunan bir ülkede, yani hukuki anlamda bağlayıcı vergi cennetinde faaliyetlerini gerçekleştirmekte ise; KEYK kapsamında

Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I", s. 260; OECD, **a.e.**, s. 43.

²⁶⁵Gelirin özelliğini esas alan, küresel yaklaşım, İngilizce literatürde; "transactional approach", "global approach" kavramlarıyla ifade edilmektedir. Bkz. Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 20; Renata Fontana, **a.e.**, s. 260; Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 248; OECD, **a.e.**, s. 20.

²⁶⁶Konuya ilişkin uygulanan diğer yöntemlerden birisi; yurt dışındaki yabancı kurumun yerleşik olduğu ülkedeki kurum kazancı üzerindeki vergi yükünün; KEYK düzenlemeleri bağlamında tespit edilen vergi oranı ile karşılaştırılmasıdır. Bkz. OECD, **a.e.**, s. 131

²⁶⁷Renata Fontana, **"The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I"**, s. 260; Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 14.

²⁶⁸KEYKlere ilişkin İtalya, Portekiz, İspanya ve Finlandiya siyah listeye sahiptir. Portekiz'in seksen üç ülkeden oluşan siyah listesinin yanı sıra; İspanya'nın listesindeki kırk sekiz ülkede, yerleşik bağlı işletmelerin, KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirileceği öngörülmektedir. Bkz. Semih Öz, **a.e.**, ss. 16-17.

²⁶⁹İsveç, İngiltere, Finlandiya ve Estonya'da beyaz liste uygulaması söz konusudur. Bkz. Stefanie Bille, **Hinzurechnungsbesteuerung in Europa**, Shaker Verlag, Aachen, 2004, s. 83; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 125. İngiltere'nin beyaz liste uygulamasında özellik arz eden husus; belirli işletmeler beyaz listede yer alan ülkelerde faaliyetlerini gerçekleştirirler de, siyah listedeki ülkelerde faaliyette bulunan işletmeler gibi değerlendirilerek, KEYK kapsamında dikkate alınacaklardır. Litvanya'nın beyaz listesinde; Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Belçika, Kanada, Çin, Hırvatistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Gürcistan, Yunanistan, Macaristan, İzlanda, İrlanda, İtalya, Kazakistan, Kore Cumhuriyeti, Letonya, Lüksemburg, Malta, Moldavya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Singapur, Slovakya, Slovenya, Güney Afrika, İspanya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Ukrayna, İngiltere, ABD ve Özbekistan yer almaktadır. Estonya'nın beyaz listesi ise; tüm AB üyesi ülkeleri, Japonya'yı ve çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalanmış bütün ülkeleri kapsamaktadır. Bkz. Semih Öz, **a.e.**, ss. 15-17.

²⁷⁰Estonya, Finlandiya, Macaristan, Litvanya, İspanya, Portekiz ve İsveç'te KEYKlere ilişkin gri liste uygulanması mevcuttur. Konuya ilişkin olarak; İngiltere'de yayınlanan beyaz ve gri listeler; düşük vergi oranı uygulanan ya da belirli faaliyetlere düşük vergi oranları uygulanan, diğer bir anlatımla KEYK düzenlemelerinin uygulanacağı ve uygulanmayacağı ülkeleri içermektedir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 237; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 141.

değerlendirilerek, vergiye tabi tutulacak; beyaz listede, diğer bir anlatımla vergi cenneti olmayan bir ülkede faaliyetlerini gerçekleştiren bağlı işletme ise KEYK düzenlemelerinin kapsamı dışında değerlendirilecektir. Yukarıda da belirtildiği üzere; beyaz ve siyah listelerin yanı sıra, bazı ülkeler hukuki anlamda bağlayıcı olmayan gri listeler yayımlamaktadırlar. Hedef ülke yaklaşımı; uygulamasının basit olması ve düşük uyum maliyetleri gibi avantajlarının yanı sıra; ülkeler ve yabancı kurumlar arasında farklılıklara sebebiyet veren düzenlemelere imkan tanınması sebebiyle eleştirilere maruz kalmaktadır²⁷¹.

Yurt dışında bulunan bağlı işletmenin elde ettiği gelirin niteliğini esas alan, küresel yaklaşım uyarınca yabancı bağlı işletme tarafından elde edilen gelirin bileşiminde aktif ile pasif gelirlerin oranı dikkate alınarak, yabancı işletme kaynaklı gelir içerisinde pasif gelirin belirli bir oranı geçmesi durumunda, söz konusu yabancı bağlı işletme KEYK kapsamında değerlendirilmektedir. Bu itibarla, gelirin özelliği yaklaşımı, elde edildiği kaynaktan bağımsız şekilde benzer tüm gelirleri kapsayarak, sermaye ihracının tarafsızlığını sağlaması sebebiyle tercih edilmektedir²⁷².

Farklı ülke uygulamalarında, açıklanılmaya çalışılan iki yaklaşımın birarada kullanımı dikkat çekmektedir. KEYK düzenlemelerine ilişkin kurallar; genel olarak düşük vergileme uygulamalarına sahip rejimlerin, diğer bir ifadeyle vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerinin tanımı ile ülkeler arasında uygulanan vergi oranlarının karşılaştırılmasını gerektirdiğinden, uygulamada hangi yaklaşımın esas alınacağı farklı kriterler dikkate alınarak belirlenmektedir. Konuya ilişkin düzenlemeler irdelendiğinde; sadece birkaç ülkede yöntemlerin, saf şekilde uygulandığı, ancak yöntemlerin karşılıklı etkileşim ve birarada kullanımının kaçınılmaz olduğu fark edilmektedir. Bu itibarla, Avustralya ve İtalya hedef ülke ve küresel yaklaşımı birarada kullanan; Estonya, Litvanya, Portekiz ve İspanya ise; küresel yaklaşımın,

²⁷¹Renata Fontana, “The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I”, s. 260; Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, ss. 14;15;18.

²⁷²Semih Öz, a.e., ss. 57-58.

hedef ülke rejimi ve karşılaştırmalı vergi yöntemiyle birarada kullanıldığı ülkelerdendir²⁷³.

1-Bölgesel Yaklaşım

Belirtildiği üzere; KEYK düzenlemelerine ilişkin bölgesel yaklaşım uyarınca, genellikle hedef ülkelerin tespiti amacıyla, ülke listeleri hazırlanmasının yanı sıra, karşılaştırılmalı vergi yöntemine başvurulmaktadır. Farklı ülke uygulamalarında, yabancı bağlı işletmenin, gelir elde ettiği hedef ülkeyi esas alan düzenlemelerde; bahse konu işletmenin, gelir elde ettiği yerin ayrıntılı tanımı yapılmakta veya yer ismen belirtilerek kapsamlı listeler yayımlanmaktadır.

a)-Ülke Listeleri

KEYK düzenlemelerinde, yabancı bağlı işletmenin, gelirinin elde edildiği yeri esas alan, diğer bir ifadeyle ülkeden ülkeye, aynı ülkede zaman içinde değişiklik arz eden hedef ülke düzenlemelerinde; belirtildiği üzere; gelirin elde edildiği yerin tanımının yanı sıra, ayrıca ismen belirtilmek suretiyle, hukuki açıdan bağlayıcı vergi cennetlerini gösteren, diğer bir ifadeyle vergi cennetleri ve avantajlı vergi rejimi uygulamalarından ötürü, KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirilecek; “siyah”, yüksek oranda kurumlar vergisi uygulayan ve/veya uluslararası vergi anlaşmaları imzalanmış ülkeleri içeren “beyaz” ya da belirli durumların söz konusu olması halinde, KEYK düzenlemelerine gidilecek yerleri işaret eden, “gri liste”ler yayımlanmaktadır. Diğer bir anlatımla, KEYKlere ilişkin düzenlemelerde, pek çok ülke düşük vergilendirme rejimlerine sahip yerleri belirlemede, vergi cennetlerini içeren, düşük vergi uygulayan ya da hiçbir verginin uygulanmadığı ülkelere yönelik daha somut ve kesin düzenlemelere gitmek suretiyle, konuya ilişkin listeler oluşturmaktadır²⁷⁴.

²⁷³Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 239; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, ss. 20-21

²⁷⁴J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 432; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 44; Renata Fontana, “**The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I**”, s. 260; Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 236.

Yabancı ülkede uygulanan vergi oranının yüksek olması ya da aynı olması durumunda, KEYK'in vergiden kaçınma ya da vergi ertelemesine aracılık etmek için kullanılmayacak olmasını esas alan, hedef ülke yaklaşımı uyarınca KEYK kapsamında değerlendirilen yabancı bağlı işletmenin, yerleşik olarak faaliyetlerini gerçekleştirdiği ülkenin vergi sistemi irdelenmekte olduğundan, yabancı bağlı işletme, yüksek vergi oranlarının uygulandığı bir ülkede, diğer bir ifadeyle beyaz listede yer alan bir yerde faaliyetlerini gerçekleştirmekte ise, söz konusu işletmenin elde ettiği gelir, pasif nitelik arz etse de, düzenlemelere tabi olmayacaktır²⁷⁵.

Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. KEYK düzenlemelerine yasa ile ilave edilen listeler, vergi mükelleflerinin yanı sıra; gelir idareleri açısından da bağlayıcıdır. Ancak, hukuki bağlayıcılık taşıyan listelerin yanı sıra, kanuna ekli olmayan ve vergi idareleri tarafından hazırlanan rehber niteliğindeki listeler, KEYK uygulamalarında, belirsizlik düzeyinin minimize edilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu itibarla, hedef ülke yaklaşımında, KEYK düzenlemelerine ilişkin listelerin yapılması, bahse konu listelerin değerlendirilmesi, bazı ülkelerin listelerden çıkartılması ve farklı ülkelerin konuya ilişkin uygulamaları takip edilmek suretiyle listelere eklenmesi, idari açıdan zorluklara yol açsa da, listeler vergi yükümlülükleri nezdinde güvenlik alanı oluşturmaktadır²⁷⁶.

b)-Vergi Yükü Karşılaştırılması

Karşılaştırmalı vergi yaklaşımına ilişkin yapılan yasal düzenlemeler; KEYK'in ödediği vergiye ilişkin yasal vergi oranını, diğer bir ifadeyle nominal vergi oranını, efektif vergi oranı ve gerçekten ödenen vergi tutarı ile KEYK'i yurtiçinde yerleşik bir işletme olarak değerlendirmek suretiyle, uygulanacak vergi oranını dikkate almaktadır. Konuya ilişkin bölgesel yaklaşım uyarınca, KEYK'in

²⁷⁵J. Brian Arnold, *a.e.*, ss. 428-429.

²⁷⁶Semih Öz, *Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması*, s. 18; OECD, *Controlled Foreign Company Legislation*, s. 43; J. Brian Arnold, *a.g.e.*, s. 432.

vergi yükü karşılaştırmasını esas alarak yapılacak tanımlanmasında, farklı ölçütlerine dayanan yöntemlerden yararlanılması mümkün olmaktadır. Bu itibarla, yurtiçinde uygulanan vergi oranları ile yabancı ülkelerin vergi oranlarının, karşılaştırmasının yapılması esasına dayanan düzenlemelerin, uygulanabilmesi açısından en önemli kriter; çok uluslu işletmeye bağlı ve yurt dışında faaliyetlerini gerçekleştiren bağlı işletme ya da iştirakin, düşük oranda vergilemeye tabi tutulmasıdır²⁷⁷.

Danimarkada ilgili ülkede uygulanan vergi oranlarının 3/4'ünden düşük vergi oranı uygulayan bölgeler ya da ülkeler, vergi cenneti olarak addedilmektedir. İsrail'de ise; belirli ülkelerin vergi cenneti olarak nitelendirilmesinde esas alınacak oran %20'dir. Diğer bir anlatımla, %20'den düşük vergi oranı uygulayan ülkelerde faaliyetlerini gerçekleştiren işletmeler, KEYK olarak değerlendirilmektedir. Almanya'da ise vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimleri, gelirin ülkede fiili olarak uygulanan %25'in altında vergiye tabi olduğu yerlerdir. Norveç'te ise KEYK düzenlemelerine başvurulabilmesi için aranan yurt dışı vergi oranı, burada uygulanan kurumlar vergisi oranının 2/3'ünden az olması olarak belirlenmiştir. Finlandiya'da, ülkede uygulanan vergi oranlarından, 3/5 oranında daha düşük vergi oranı uygulayan ülkelerde faaliyetlerini gerçekleştiren bağlı işletmeler KEYK olarak değerlendirilmektedir. Fransa'da KEYK düzenlemeleri; yabancı bağlı işletmenin faaliyette bulunduğu yurt dışı ülkedeki vergi oranlarının, Fransa'daki vergi oranlarından 1/2 oranında düşük olması halinde uygulanmaktadır. İsveç'te, yurt dışında uygulanan vergi oranı ve vergi yapısının, İsveç'teki kurumlar vergisi oran ve yapısından farklı olduğu durumlarda düzenlemelere başvurulmaktadır. Japonya'da ise; "her çeşit ya da belli türdeki kurum kazançlarının tabi olduğu vergi yükünün, Japonyadaki kurumlarınkine kıyasla önemli ölçüde düşük bulunması" düşük vergilendirmenin belirlenmesinde ölçüt alınmaktadır. Yabancı bağlı işletmenin kurulduğu yer dikkate alınmak suretiyle, bölgesel yaklaşım metodunun uygulandığı İngiltere uygulamalarında, herhangi bir ülke ya da bölgenin düşük vergi oranlı ülke olarak nitelendirilmesi açısından, herhangi bir vergilendirme

²⁷⁷Karşılaştırmalı vergi yaklaşımı; yayınlarda "comparable tax approach" olarak kullanılmaktadır. Bkz. OECD, a.e., s. 42; Michael Lang, vd., a.g.e., s. 19; J. Brian Arnold, a.e., s. 429.

döneminde elde edilen gelir üzerinden, yurt dışındaki kanunlar uyarınca ödenen verginin, bahse konu gelir üzerinden, İngiltere kanunlarına göre isabet eden verginin %75'inden az olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle, İngiltere KEYK düzenlemeleri uyarınca, yabancı bağılı işletmenin yerleşik olduğu bölgede, düşük vergi oranı uygulaması söz konusu değilse, KEYKin mevcudiyetinden bahsedilemeyecektir²⁷⁸.

5520 sayılı Kanun'un KEYKlere ilişkin maddesinde, vergi yükü tanımına yer verilmeksizin, yabancı bağılı işletmenin gelirinin Türkiye'de vergilendirilebilmesi açısından; faaliyette bulunan ülke, vergi yükü için alt eşik getirilerek, yurt dışındaki iştirakin, ticarî bilânço kârı üzerinden %10'dan az oranda gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması şartı gözetilmekte²⁷⁹ ve vergi yükünün, KVK'nın 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi uyarınca belirleneceği düzenlenmektedir. İlgili madde hükmü uyarınca;

“vergi yükü, kanunî veya iş merkezinin bulunduğu ülkede, ilgili dönemde tahakkuk eden ve kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler dahil olmak üzere toplam gelir ve kurumlar vergisi benzeri verginin, bu dönemde elde edilen toplam dağıtılabılır kurum kazancı ile tahakkuk eden gelir ve kurumlar vergisi toplamına oranlanması suretiyle”

tespit edilmektedir.

Yapılan açıklamalar ile ifade edilmek istenildiği üzere; Türkiye'de KEYKlere ilişkin düzenlemede, vergi yükü karşılaştırması yöntemi uygulanmakta, diğer bir ifadeyle KEYKin yerleşik olduğu ülke ya da bölgedeki kurum kazancının tabi olduğu fiili vergi yükü ile söz konusu düzenleme dahilinde belirlenen, diğer bir anlatımla ilgili maddede belirtilen vergi oranı karşılaştırılmak suretiyle KEYKler tespit edilmektedir.

²⁷⁸Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, ss. 19-20; Stefanie Bille, **a.g.e.**, s. 84; OECD, **a.e.**, ss. 16;123;125;136; Michael Lang, **vd.**, **a.g.e.**, s. 19.

²⁷⁹Bkz. KVK m. 7/1(b).

(1) Nominal Vergi Oranlarının Karşılaştırılması

Düşük vergi oranları uygulanan rejimlerin belirlenmesinde, gösterge olarak nominal vergi oranlarının kullanılması, uygulama açısından kolaylık sağlasa da, birçok hükümetin belirli gelir türlerine düşük ya da sıfır vergi oranı uygulaması ya da bahse konu ülkelerin, yürürlükteki vergi sistemlerinin, yabancı yatırımcılara özel vergisel indirimler sunması, olumsuzluklar içerdiğinden yöntemin uygulanmasıyla, her zaman doğru sonuçlar alınamamaktadır. Bu bağlamda, yöntem ülkelerin gelire uyguladıkları efektif vergi oranından çokça farklılaşabilecek, daha yüksek vergi oranları uygulamaları olasılığı itibarıyla, naif, yanıltıcı ve her zaman doğru sonuçlara ulaşılmasını sağlayamayan bir yöntem olarak dikkate alınmaktadır²⁸⁰.

(2) Efektif Vergi Oranlarının Karşılaştırılması

KEYK düzenlemelerinde, yabancı yatırım ve yatırımcılar açısından vergisel avantajlar sunan vergi cennetlerinin belirlenmesinde, ana işletmenin ikamet ülkesi ile KEYK bulunduğu ülke arasındaki, nominal vergi oranlarının karşılaştırılmasının yanı sıra, bahse konu yerlerin efektif vergi oranlarının karşılaştırmalı analizi yapılmaktadır²⁸¹.

²⁸⁰Vergi kanunlarıyla hüküm altına alınan “nominal vergi oranı”; ödenebilir verginin tespiti amacıyla, vergi matrahına uygulanan vergi oranını ifade etmektedir. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 429; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 20.

²⁸¹Efektif vergi oranı; vergi mükellefinin vergilendirilebilir matrahı yerine, gerçekten elde ettiği gelire uygulanan ve mükellefçe fiilen ödenecek verginin hesaplanması sırasında esas alınan, gerçek vergi yükünü ifade eden vergi oranıdır. Bkz. § 3 Bölüm/A kısım/ dipnot 391. ÖNCEL’e göre; efektif vergi oranı; vergi öncesi ve sonrası getiri oranları arasındaki farkın, vergi öncesi getiri oranına oranlanmasıyla bulunur. Efektif vergi oranı, diğer bir bakış açısıyla, vergi mükellefiyeti nedeniyle getirideki azalma oranını temsil etmektedir. Bkz. Yenal Öncel, “Kurumlar Vergisinde Değişim ve Vergi Rekabeti, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 47. Seri, Yıl: 2005, s. 8; Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 20.

Efektif vergi oranlarının karşılaştırılması yönteminde; yabancı ülkelerdeki bağlı işletmelerin elde ettikleri gelir, düzenlemeyi uygulayacak ülkenin, vergi kanunları dikkate alınarak tekrar hesaplanacaktır. Ancak, vergisel uygulamalar açısından, bağlı işletme tarafından yurt dışında elde edilen gelirin, ulusal mevzuat hükümleri dahilinde tekrar hesaplanması oldukça zor olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yöntemin uygulanmasında, karşılaştırma yapılacak her iki ülke açısından, her yıl tekrarlanarak efektif vergi oranının belirlenmesi güç olmaktadır²⁸².

(3)Gerçek Vergi Miktarının Karşılaştırılması

KEYK düzenlemelerinin kapsamının belirlenmesinde, esas alınabilecek bir diğer yöntem ise; ana işletmeye bağlı işletmelerin, yabancı yatırımlara sunulan vergisel avantajlardan istifade etmek amacıyla vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerinde bulduklarını dikkate alan, KEYK tarafından yurt dışında ödenen vergiler ile bahse konu bağlı işletmenin, ana ülkede kurulup, kontrolü ellerinde bulduran hissedarların, ilgili ülkede yerleşik olmaları durumunda, ödenmesi gereken vergi tutarı karşılaştırılmaktadır. Yüksek vergi oranlarının uygulandığı bir ülkenin, durumlarda mükelleflere vergisel avantaj sunmak amacıyla kullanılabileceğini dikkate alarak açıklanılmaya çalışılan yöntem, yabancı bağlı işletmenin, belirli bir ülkede kurulması ile sağladığı gerçek vergi avantajını, en doğru şekilde tespit etmesi sebebiyle en iyi yöntem olarak değerlendirilmektedir²⁸³.

Burada belirtilmesi gereken, yöntemin uygulamasında; KEYKin ödediği tüm vergilerin hesaplanması gerektiğinden, düşük vergilemenin yapıldığı bir ülkede yerleşik KEYKin, yüksek vergilemenin söz konusu olduğu bir ülkede şubesi aracılığıyla faaliyetlerini gerçekleştirdiği durumda, ödemiş olduğu vergiler,

²⁸²J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 429; Michael Lang, **vd.**, **a.e.**, s. 20.

²⁸³OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 42; Michael Lang, **vd.**, **a.e.**, s. 20.

şubeninkiler ile birarada değerlendirilecek ve bahse konu işletme, düşük vergilemenin olduğu bir ülkede kurulmuş kabul edilmeyecektir²⁸⁴.

Vergi uygulamaları açısından, yabancı işletmenin, ana işletmenin bulunduğu ülkede yerleşik olması halinde ödeyeceği verginin, hesaplanarak değerlendirilmesi, vergi mükellefleri ve vergi idarelerine aşırı bir yük doğurmaktadır. Yöntemin uygulanmasında ayrıca, üçüncü ülkelerde ödenen vergilerin, yapılacak hesaplamalara dahil edilmesi zorluk arz etmektedir. Konuya ilişkin olarak; KEYK tarafından yerleşik olunan ülkede ödenen vergiler ile birlikte üçüncü ülkelerde ödenen vergilerin de hesaplamalarda dikkate alındığı KEYK uygulamalarına; Portekiz ve İspanya'da rastlanmaktadır²⁸⁵.

2-Küresel Yaklaşım

KEYK düzenlemelerinde, yabancı bağlı işletme kaynaklı gelirin, elde edildiği ülkeyi hedef alan yaklaşımın yanı sıra; düzenleme kapsamında değerlendirilecek KEYKlerin belirlenmesine ilişkin, elde edilen gelirin özelliğini esas alan küresel yaklaşım; yabancı bağlı işletmelerin elde ettikleri geliri dikkate almak suretiyle, aktif ve pasif nitelikteki gelirler arasında ayrıma başvurmaktadır. Bu itibarla, ilgili düzenlemelerde amaçlanan; belirli nitelik taşıyan kazançların, bağlı işletmelerin kullanılması suretiyle yurtiçinde uygulanan vergilerden kaçınılmasının engellenmesi olduğundan, söz konusu rejimin uygulanması, vergi mükelleflerinin yurt dışı faaliyetlerine ilişkin, defter ve belgelerini ana ülke mevzuatı uyarınca tutmaları, yurt dışı faaliyetlere ilişkin parasal tutarları yabancı para biriminden ulusal para birimine çevirmelerini ve ayrıca vergi beyannamesi vermelerini gerektirdiğinden, vergi mükellefleri nezdinde bazı maliyetlere sebebiyet vermektedir²⁸⁶.

²⁸⁴J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 429.

²⁸⁵Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 245; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 20.

²⁸⁶Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 18; Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 20.

Bu bağlamda, KEYK'in pasif gelirinin, toplam gayrisafi hasılatı oranı, düzenlemelerinin uygulanması açısından belirleyici olmaktadır. Konuya ilişkin olarak, farklı ülke uygulamalarında, üretim, ticaret gibi aktif faaliyetler dışında gerçekleştirilen faaliyetlerden elde edilen, likit olarak kolayca vergi cennetlerine vergiden kaçınma ya da vergi erteleme amaçlı yöneltilebilen faiz, kira, kar payı²⁸⁷ gibi bazı gelir türleri, pasif gelir olarak nitelendirilmektedir. Belirtilmesi gereken; farklı ülke uygulamalarında pasif gelir tanımı değişiklik arz etse de, yurt dışı kaynaklı gelirin vergilendirmesini hüküm altına alan yasal düzenlemelerde, diğer bir ifadeyle iç hukukta pasif gelirin kapsamına ilişkin ayrıntılı açıklamalar yapılmaktadır²⁸⁸.

5520 sayılı KVK'nun 7'inci maddesi uyarınca yabancı bağlı işletmenin ilgili yıldaki toplam gayrisafi hâsılatının 100.000 YTL karşılığı yabancı parayı geçmesi şartıyla, toplam gayrisafi hâsılatının %25 ya da fazlasının, faaliyet ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticarî, ziraî veya serbest meslek faaliyeti dışındaki faiz, kâr payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi pasif nitelik taşıyan gelirlere oluşması halinde, bahse konu kazancın, Türkiye'de vergilendirilmesi gerekmektedir. Diğer bir anlatımla, yurt dışında yabancı kurumun, elde ettiği gelirin özelliğini, esas alan düzenlemede, tam mükellef gerçek kişi ve de kurumların, yurt dışı iştirakleri kaynaklı gelirlerinin, kanunda hüküm altına alınan şartların gerçekleşmesi halinde, Türkiye'de kurumlar vergisine tâbi olacağı düzenlenmektedir. Ancak, yurt dışında yerleşik bağlı işletmenin gelirinin, kanunda belirtilen oranda pasif gelir ya da hâsılatı oluşturduğu ile ilgili işletmenin elde ettiği hâsılat miktarının belirlenmesi, bahse konu

²⁸⁷Fransa, Almanya ve İspanya KEYK ilişkin düzenlemelerinde pasif gelir uygulamasını esas almaktadırlar. Bkz. Semih Öz, *a.e.*, s. 20; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 141.

²⁸⁸Michael Lang, vd., *a.g.e.*, s. 21; Daniel Sandler, *a.g.e.*, s. 105; Renata Fontana, **"The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I"**, s. 260.

işletmenin faaliyetleri açısından, ayrıntılı bilgilere ulaşmayı gerektirdiğinden, söz konusu madde hükmünün uygulanması zorluklara sebebiyet vermektedir²⁸⁹.

KEYKlerin tespitine ilişkin küresel yaklaşım, diğer bir ifadeyle gelirin özelliği yaklaşımı, bölgesel yaklaşıma nazaran vergi mükellefleri ve idareleri açısından daha zahmetli ve maliyetli olmasına rağmen; kesin ve kapsamlı nitelik arz etmesi ve ülkelerin aralarında ayırımı başvurmaması gibi bazı nedenlerle, daha adil sonuçlar yarattığından tercih edilmektedir²⁹⁰.

a)-Aktif Gelir

Uluslararası rekabet açısından, belirli çalışma ve emek karşılığında, ticari ve sınai faaliyetler ve bahse konu faaliyetlere benzer diğer faaliyetlerden elde edilen gelir, zararlı nitelikte değerlendirilmemektedir. Konuya yönelik düzenlemeler uyarınca işletmelerin aktif ticari kazançları açısından, bahse konu ülkede faaliyet gösteren diğer işletmelerin tabi olduğu vergi yükünden fazla bir vergi yüküne tabi olmaları öngörülmemektedir²⁹¹.

Aktif faaliyetlerden elde edilen gelir; Alman AStG'in 8'inci maddesinin 1 numaralı fıkrasında yer alan listede sayılmak suretiyle belirtilmektedir. Bu itibarla, listede yer almayan gelir çeşitleri ise, pasif gelir tanımı kapsamında değerlendirilmektedir.

Hüküm altına alınan listede yer alan ve KEYK düzenlemelerinin uygulanamayacağı, aktif gelirler; ticari ve zirai kazanç; endüstriyel hizmetlerden, enerji üretiminden, madeni kaynakların işletilmesinden; banka ve sigortacılıktan elde edilen kazanç ve bunlardan sağlanan kar paylarından; hizmetlerden; kiralama ve leasingten; ödünç para alınması veya verilmesinden; sermaye değer artış kazancının dağıtılmasından; işletmenin sermayesinin azalmasından ya da

²⁸⁹Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 58.

²⁹⁰Renata Fontana, **"The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I"**, s. 260.

²⁹¹Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 22.

işletmenin tasfiyesinden ve işletmenin hisselerinin satışından elde edilen gelirlerdir²⁹².

Uygulamada, bazı gelirlerin aktif ya da pasif gelir olarak tanımlanması ve belirlenmesi hususunda, farklı ülkelerde değişik uygulamalar söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda örneğin; sigortacılık faaliyetleri, Estonya’da; bankacılık ve sigortacılık faaliyetleri, Avusturya ve Portekiz’de aktif gelir olarak dikkate alınmakta iken; Norveç uygulamasında ise, faaliyetin kapsamı ve bazı şartların gerçekleşmesi esaslı olarak aktif gelir olarak değerlendirilmektedir²⁹³.

b)-Pasif Gelir

Pasif gelir²⁹⁴; üretim ve ticaret gibi faaliyetlerin dışındaki faaliyetlerden elde edilen, genel olarak kolaylıkla vergi cennetlerine, vergiden kaçınma ya da vergi erteleme amaçlı likit olarak aktarılabilen gelirdir. Farklı ülke uygulamalarında pasif gelir kapsamında kar payı, faiz²⁹⁵, kira²⁹⁶ gelirleri, gayrimaddi hak bedelleri, sermaye değer artış kazançları ve finansal kiralama, diğer bir ifadeyle leasingten elde edilen gelir dikkate alınmaktadır. KEYKlerin belirlenmesi açısından pasif

²⁹²Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 259.

²⁹³Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 230.

²⁹⁴Pasif gelir; ABD, Avustralya, İspanya’da “tainted income”; Avusturya, Hollanda, Portekiz, Norveç, İsveç ve İsrail’de ise; “passive income”; Danimarka’da; faiz, kar payı, telif ücreti, leasingten, hisselerin elde çıkarılmasından elde edilen sermaye gelirlerini içeren “financial income”; Litvanya’da ise “positive income” kavramlarıyla ifade edilmektedir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 231; Thomas M. Brinker, Richard Sherman; “Both the US and the UK Tax Their Citizens and Residents on Their Worldwide Income”, **Journal of International Taxation**, May 2003, s. 20; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, ss. 118;123.

²⁹⁵KEYK düzenlemelerine sahip ülkelerin genelinde, faiz geliri elde eden birey, hissedar, kurum ve diğer vergi yükümlülerinin, elde ettikleri faiz gelirleri, pasif gelir niteliğinde değerlendirilerek, vergi matrahlarına ilavesi öngörülmektedir. Ancak, burada bir hususa değinmek gerekmektedir. Yurt dışında faaliyette bulunan bağlı işletmelerin, aldıkları borçlardan doğan faizler, alınan borcun kullanımına bağlı olarak değerlendirilmelidir. Bu itibarla, bağlı işletme tarafından ödünç alınan para, borç alan işletme tarafından faaliyetleri sürdürmek için kullanılmışsa, söz konusu faiz geliri pasif gelir olarak nitelendirilmeyecektir. Ayrıca, bankalar ve diğer finansal kurumların faaliyetlerinden elde ettikleri faizler, aktif gelir niteliği ile dikkate alınmalıdır. Bkz. OECD, **a.e.**, s. 50; Bkz. Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 21.

²⁹⁶Kira ve gayri maddi hak bedelleri, KEYK uygulamalarında ülkeden ülkeye farklılık arz ederek, aktif veya pasif gelir olarak dikkate alınmaktadır. Bkz. Semih Öz, **a.e.**, s. 21.

gelirin tanımının ülkeler arasında farklılık arz eden niteliği itibarıyla, ülkelerin yasal düzenlemelerinde pasif gelir tanımını ayrıca yapmaları faydalı olacaktır²⁹⁷.

KEYKlere ilişkin düzenlemeler irdelendiğinde; pasif gelirlerin pozitif olarak ayrı ayrı sayılmak suretiyle, pasif gelir tanımının yapıldığı ülke sayısının; aktif gelirlerin tanımı yapılarak, sayılanlar dışında kalan gelirlerin, pasif gelir niteliğinde, ana işletmenin yerleşik olduğu ülkede vergiye tabi tutulduğu, diğer bir anlatımla aktif gelir kapsamında değerlendirilmeyen gelirlerin, negatif olarak belirlendiği ülke sayısından daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, ABD, Kanada, Avustralya, Norveç, İsrail, Litvanya, Danimarka, Fransa ve İspanya'da KEYK mevzuatı pasif gelir uygulamasına dayanmakta; Almanya, Avusturya, Estonya ve İtalya ise; pasif gelirin negatif tanımlamalarının yapıldığı ülkelere örnek oluşturmaktadır²⁹⁸.

Kanun hükmünün lafzından da açıkça anlaşılacağı üzere; Türkiye'de 5520 sayılı KVK ile hüküm altına alındığı üzere; iştirakin ilgili yıldaki toplam gayri safi hasılatının 100.000 YTL karşılığı yabancı parayı geçmesi halinde;

“toplam gayri safi hasılatının %25 veya fazlasının faaliyet ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticarî, ziraî veya serbest meslek faaliyeti dışındaki faiz, kâr payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi pasif nitelikli gelirlerden oluşması”

durumunda, yurt dışı kaynaklı kazancın, Türkiye'de vergiye tabi olması gerekmekte olduğundan, Türkiye uygulamasında gelirin özelliği esas alınmaktadır²⁹⁹.

²⁹⁷Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 20; **A.e.**, s. 20; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 49.

²⁹⁸Semih Öz, **a.e.**, s. 20; OECD, **a.e.**, ss. 49;123;141;142;149;150; Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 229-230.

²⁹⁹Semih Öz, **a.e.**, s. 39.

Konuya ilişkin uygulama esaslarının yer aldığı 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nde pasif nitelikli gelirlere ilişkin aşağıdaki hükümler yer almaktadır:

“yurt dışı iştirakin faaliyeti ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelirler dışındaki faiz, kar payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi gelirlerden oluşmaktadır. Yurt dışı iştirakin faaliyetiyle orantılı olmayan sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle elde edilen ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelirler de pasif nitelikli gelir sayılacaktır.

KEYK’in pasif nitelikli gayri safi hasılatının niteliğinin belirlenmesinde, söz konusu şirketin iştiraklerinden elde edeceği kar paylarının pasif nitelikli gelir vasfı değişmeyeceğinden, KEYK’in iştiraklerinin aktif ticari faaliyetle uğraşmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır”.

Topluca ifade edilecek olursa; yapılacak değerlendirmelerde dikkat edilmesi gereken husus, toplam gelirin %25’inin pasif gelirlere oluşması değil; pasif gelir ile ilişkilendirilebilecek hasılatın, toplam hasılatın %25’ini oluşturması gerektiğidir. Ayrıca, gerek 5520 sayılı Kanun’un madde hükmünde, gerekse 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nde konuya ilişkin olarak; “yurt dışı iştirakin faaliyeti ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelirler dışındaki faiz, kar payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi gelirlerden” ifadesiyle, “gibi” ibaresine yer verilmek suretiyle, pasif gelirler ilgili madde hükmünde sayılan gelirler ile sınırlandırılmamaktadır. Bu itibarla, kanun hükmünde, farklı gelirlerin de KEYK uygulamalarına dahil edilmesine olanak sağlayacak şekilde, pasif gelirler negatif bir şekilde tanımlanmaktadır³⁰⁰.

³⁰⁰Semih Öz, a.e., s. 39.

c)-Üs Şirket Geliri

Özellikle düşük vergi oranlarının geçerli olduğu ülkelerde kurulan üs şirketler; kuruldukları ülkelerde, ticari ve üretim faaliyeti gerçekleştirmeksizin, mükellefin kendi ülkesinde ödemesi gereken vergiyi azaltmak amacıyla, diğer bir ifadeyle vergilendirilmesi gereken geliri, bünyesinde tutmak suretiyle, mükelleflerin gelirinin bir kısmını, ikamet devletin vergilemesinden korumaktadır. Diğer bir ifadeyle, üs şirketlerin kurulmasının esas amacı olan vergiden kaçınma; yabancı mükelleflere, bazı vergisel avantajlar sunan, kaynak ülke vergi sisteminden veya yüksek vergilemeye sebebiyet veren, ulusal vergi yasalarından kaynaklanabileceği üzere; kaynak ülkede elde edilen gelirlerin vergilendirilmesi hususunda, avantajlı hükümler ihtiva eden vergi anlaşmalarından da kaynaklanmaktadır³⁰¹.

KEYK düzenlemelerine sahip ülkelerden üs şirket gelirlerini düzenlemelerinde açıkça belirtmek suretiyle vergilendiren, ABD'nin yanı sıra Avustralya ve İspanya'da da, üs şirket gelirleri, buralarda yerleşik hissedarlara atfedilen gelirler arasındadır. Bu itibarla, özellikle mal ve hizmet satışı kaynaklı, yurtiçinde yerleşik hissedarlara atfedilebilen, üs şirket gelirlerinin, belirli koşulları taşıması halinde, hissedarların vergilendirilebilir gelirleri kapsamına dahil edilmesini gerekmektedir³⁰².

ABD'de üs şirketler tarafından elde edilen gelir; yasal mevzuatda açıkça sayılmak suretiyle vergilendirmektedir. Üs şirket gelirleri; pasif karakterli gelirler; yabancı üs şirket satış gelirleri; yabancı üs şirket hizmet gelirleri; yabancı üs şirket taşımacılık faaliyetlerinden elde edilen gelirler; yabancı üs şirket petrol ve petrol ürünlerine ilişkin gelirlerden oluşmaktadır³⁰³.

³⁰¹Üs şirket, İngilizce literatürde "base company" terimiyle ifade edilmektedir. Bkz. Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 303

³⁰²Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 22; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 55; Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 232.

³⁰³Bkz. IRC Section 954.

D-HİSSEDARLARIN VERGİLENDİRİLMESİ

Yurt dışında bulunan KEYKlerin ilgili kurumların hissedarları tarafından, ikamet edilen ülkedeki vergiden kaçınma hedefi ile kullanımının engellenmesi amacıyla, konuya ilişkin farklı ülke düzenlemelerinde, hissedarların vergilendirilmesi ayrıntılı olarak hüküm altına alınmaktadır. Bu bağlamda, konuya ilişkin düzenlemeler uyarınca tespit edilen, sahipliğe ilişkin öngörülen şartların sağlanması durumunda, ülkede yerleşik gerçek ve tüzel kişiler, ortaklıklar, kurumlar, birlikler, vakıflar, şeffaf kurumlar, şubeler, fonlar kooperatifler vergi mükellefi olarak addedilmektedirler³⁰⁴.

KEYK düzenlemeleri uyarınca, bahse konu kurumlarda hisse sahibi olan, diğer bir ifadeyle söz konusu yabancı bağlı işletmelerin hissedarları olarak tam mükellef gerçek kişiler, tüzel kişiler ile birlikte KEYK düzenlemeleri bağlamında vergiye tabi tutulmakta ve bahse konu kişilere de yurt dışı kaynaklı gelir atfedilmektedir.

KEYKlerden elde edilen gelirin hissedarlara atfedilmesinde; tam mükellef gerçek ve tüzel kişiler arasında ayırımın esas alınarak, sadece yabancı kurumun tam mükellef tüzel kişi hissedarlarının vergilendirilmesine gidilen sistemlerde³⁰⁵, ilgili kurumların, tam mükellef gerçek kişi hissedarları, KEYK düzenlemeleri dışında kalmaktadırlar. Bu itibarla, gerçek kişilerin, yurt dışı kaynaklı pasif gelirlerinin vergilendirilmesini kapsayan düzenlemelerin bulunmaması durumunda, gerçek

³⁰⁴Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 264.

³⁰⁵Tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarlar arasında ayırım yapan ülkeler; Macaristan, Litvanya, İngiltere, Fransa ve Estonya'dır. Estonya dışında kalan, sayılan ülkelerde; KEYK düzenlemeleri, tam mükellef gerçek kişi hissedarlara uygulanmamakta iken; Estonya'da ise; tersi bir uygulama söz konusudur. Diğer bir anlatımla, Estonya düzenlemesi uyarınca; ilgili kurumların tam mükellef gerçek kişi hissedarları, düzenlemelere tabi iken; tam mükellef tüzel kişi hissedarlar ise, düzenlemelerin kapsamının dışında kalmaktadırlar. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 265.

kişilerin yurt dışında şirket sahibi olmaları teşvik edilmiş ve kanuni bir boşluk yaratılmış olacaktır³⁰⁶.

Düzenlemelerin amacı esas alınır, diğer bir ifadeyle düzenlemeler ile hedeflenen; vergiden kaçınılmasının engellenmesi olmasından hareketle; tam mükellef hissedarların aralarında, bunların gerçek kişi ya da tüzel kişi olmaları hususu gözetilerek ayırıma gidilemez. Uygulamalar açısından, gerçek ve tüzel kişi hissedarların, farklı muamelelere tabi tutulmak suretiyle ayrımcılık yapılması durumunda, yabancı bağlı işletmenin ülkede yerleşik tam mükellef gerçek kişi hissedarları, vergiyi maliyet unsuru olarak değerlendirerek, vergi sonrası global karlarını arttırmak amacıyla, düşük vergili ve yabancı yatırımlara vergisel avantajlar sunan, bölge ve yerlerde bağlı işletmeler kurmak suretiyle vergiden kaçınabileceklerdir³⁰⁷.

KEYK kaynaklı kazancın dağıtılması hususunda küçük hissedarların, yeterli etki taşımamaları ve bahse konu kurumun işleyişine ilişkin gerekli bilgileri temin etmelerinin güçlüğü dikkate alınır, düzenlemelerin en az sahiplik³⁰⁸ kuralı içerecek şekilde, formüle edilmesi; adaletin teminine imkan tanıyacaktır. Bu bağlamda, yerleşik hissedarların, yabancı kurumda sahip oldukları kontrol oranı, genellikle %10 olarak tespit edilmektedir. Estonya, Finlandiya, Macaristan, İsrail, İsveç, Yeni Zelanda, Almanya, ABD ve Fransa’da KEYK düzenlemelerinin uygulanabilmesi açısından; hissedarların yabancı kurumda en az %10 hisseye sahip olmaları şartı gözetilmektedir. En az sahiplik oranının belirtilen orandan farklı tespit edildiği ülkelerden, Japonya’da ilgili oran %5³⁰⁹; İngiltere’de ise %25’tir.

³⁰⁶Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 241; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 62.

³⁰⁷OECD, **a.e.**, s. 62; J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 427.

³⁰⁸En az sahiplik kuralı; “minimum ownership requirement” olarak ifade edilmektedir. ABD’de, yerleşik hissedarların yabancı kurum üzerinde kontrolünün belirlenmesinde, en az sahiplik kuralı uygulanmaktadır. Bkz. OECD, **a.e.**, s. 37. Türkiye’de KEYK düzenlemelerinin uygulanabilmesi açısından; yerleşik gerçek ve tüzel kişi hissedarların, yabancı kuruma belirli bir oranda iştirak etmeleri aranmamaktadır. Diğer bir anlatımla, ülkemiz düzenlemesi, hissedarlara ilişkin en az sahiplik kuralı gözetmemektedir. Bizim dışımızda, en az hisse sahipliğini esas almayan diğer ülkeler; Avustralya, Norveç ve İspanya’dır. Bkz. OECD, **a.e.**, ss. 63-64.

³⁰⁹Japonya uygulamasında ilgili oran, 1992 öncesinde %10 idi. Bkz. OECD, **a.e.**, s. 63.

Ayrıca, yabancı kurumda sahip olunulması icap eden yatırım tutarına yönelik asgari düzeyde parasal sınırın uygulandığı ülkeler de bulunmaktadır³¹⁰.

Vergiye tabi tutulacak yabancı kurumun hissedarların tespitinde, payların elde tutulma süreleri ve elde edildikleri tarih açısından da farklı düzenlemeler yer almaktadır. Bu itibarla, ilgili hesap döneminin son gününde ellerinde pay bulunduran hissedarları esas alan³¹¹ İsrail, Litvanya, İspanya ve ABD'nin yanı sıra İngiltere ve Yeni Zelanda'da, yurt dışındaki KEYK olarak addedilen kurumda hesap dönemi içerisinde herhangi bir tarihte pay sahibi olan yerleşik gerçek ve tüzel kişiler dikkate alınmaktadır. Konuya ilişkin KVK'nun ilgili madde hükmü³¹² değerlendirilecek olursa; söz konusu hükmün, vergiye tabi tutulacak mükelleflere ilişkin bir düzenleme olmaktan çok; KEYKlerden gelir elde edip vergiye tabi tutulacak mükellefler nezdinde vergilendirilecek gelirin belirlenmesine yönelik olduğu dikkat çekmektedir³¹³.

KEYKlerin hissedarları olan yerleşikler nezdinde vergilendirilecek kazancın hesaplanması açısından; uygulamalarda daha çok tercih edilen gelir ayrıştırması yönteminde³¹⁴; belirli bir dönem içerisinde yabancı kurum tarafından elde edilen aktif ve pasif gelir arasında, gelirin özelliği esas alınarak ayırım yapılmak suretiyle sadece pasif gelir yerleşik hissedarlar nezdinde vergilendirilmektedir. Ayrıca, genellikle bölgesel yaklaşım ile birlikte uygulanan,

³¹⁰KEYK düzenlemelerinde yer alan istisnaların değerlendirileceği bölümde, konuya ayrıntılarıyla yer verilecek olması sebebiyle, açıklama bu şekli ile sınırlandırılmaktadır.

³¹¹KEYK'in hesap döneminin son gününde, ilgili kurumda hissedar olan, yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin, düzenlemeler kapsamında değerlendirildiği sistemlerde; belirli bir süre pay sahibi olan hissedarlar, vergiye tabi tutulmadıklarından, söz konusu durum uygulamalar açısından kolaylık arz etse de; yabancı kurumun hesap döneminin sonuna yakın bir tarihte, hisse sahibi olan mükellefler açısından adaletsizliklere yol açarak; ilgili kurumun hissedarlarına, kurumda sahip oldukları hisselerini, hesap döneminin bitmesini beklemeden elden çıkarmaları ve daha sonra ise izleyen vergilendirme döneminde, bir önceki dönem ellerinden çıkardıkları hisseleri satın alarak vergiden kaçınma imkanı sunmaktadır. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, ss. 425-426.

³¹²Bkz. KVK m. 7/4.

³¹³Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 274; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 64.

³¹⁴Avustralya, Avusturya, İsrail, Kanada, Danimarka, Almanya, Norveç, İspanya ve ABD'de; ilgili kurumda sahip oldukları hisseleri oranında hissedarlara atfedilecek KEYK kaynaklı kazanç, gelir ayrıştırılması yönteminin uygulanması ile tespit edilmektedir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, ss. 280-281; OECD, **a.e.**, ss. 129;136;141.

gelir ayrıştırılması yöntemine nazaran, uygulaması daha kolay kurum yöntemi³¹⁵ uyarınca ise; KEYK kaynaklı kazancın, aktif/pasif niteliği, göz ardı edilmek suretiyle, kazancın tamamı yerleşik hissedarlara atfedilerek vergilendirilmektedir³¹⁶. Burada belirtilmesi gereken, vergi uygulamaları açısından, hissedarlar nezdinde vergilendirilecek gelirin hesaplanmasına ilişkin açıklanan iki yöntemin karşılıklı etkileşim içerisinde olmalarıdır³¹⁷.

KEYKlerde dolaylı kontrolün mevcudiyeti durumunda, ilgili kurumun hissedarlarına atfedilecek kurum kazancının, hesaplanmasına yönelik; dolaylı iştirake aracılık eden kurumların, şeffaf kurumlar olarak değerlendirildiği, atlama yöntemi uyarınca dolaylı olarak kontrol edilen yabancı kurum tarafından elde edilen gelirin, doğrudan yerleşik hissedarlara atfedilemesi gerekmektedir. ABD tarafından da uygulanan ve atlama yöntemine nazaran daha çok tercih edilen; dolaylı kontrolün bulunduğu durumlarda uygulanabilecek, diğer bir yöntem ise; dolaylı bir şekilde kontrol edilen kurumun ilgili döneme ilişkin kazancının ilk etapta dolaylı kontrole aracılık eden kurumlara daha sonra ise bahse konu kurumların yerleşik hissedarlarına atfedilmesi yöntemidir³¹⁸.

OECD'nin "Çifte Vergilendirme Anlaşmaları ve Üs Şirketlerin Kullanımı" raporunda; yabancı bağlı işletmelerce, ilgili işletmenin farklı bir ülkede yerleşik hissedarlarına dağıtılmamış gelirlerin, söz konusu hissedarlar nezdinde vergiye tabi tutulmasının temin edilmesine yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Bu bağlamda, yurt dışı kaynaklı gelirin, diğer bir ifadeyle karın, yerleşik hissedarlar düzeyinde

³¹⁵Kurum yöntemi, İngilizce literatürde, "entity approach" olarak ifade edilmektedir. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 448. KEYK tarafından elde edilen tüm geliri, yerleşik hissedarlara atfeden kurum yöntemi; Estonya, Finlandiya, Fransa, Macaristan, İtalya, Japonya, Litvanya, Hollanda, Yeni Zelanda, Norveç, Portekiz, İsveç(taslak) ve İngiltere'de uygulanmaktadır. Bu bağlamda, belirtilen ülkelerde, KEYK tarafından elde edilen tüm gelir, ilgili kurumun hissedarlarına, bahse konu kurumda sahip oldukları hisseleri oranında atfedilmektedir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, ss. 282-283; OECD, **a.e.**, ss. 125;127;131;136;138.

³¹⁶Konuya ilişkin olarak belirtilmesi gereken; gelir ayrıştırılması yönteminin esas alındığı ülkelerde, KEYKlerin aktif gelirleri, hissedarlar nezdinde vergilendirmeye tabi tutulmayacağından; kurum yönteminin uygulandığı sistemlerde ise; KEYK kaynaklı gelirlerin büyük kısmının, pasif gelirden oluşması durumlarında, düzenleme kapsamı dışında kalan bazı gelirin, hissedarlara atfedilmesi mümkün olmadığından, düzenlemenin kapsamı dışında kalan, gelir açısından bir nevi istisna uygulaması söz konusu olmaktadır. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, ss. 468;474; OECD, **a.e.**, s. 69.

³¹⁷J. Brian Arnold, **a.e.**, ss. 447;449;450.

³¹⁸Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 308.

vergilendirilmesine ilişkin fiktif dağıtım yöntemi³¹⁹, kurum perdesinin kaldırılması yöntemi³²⁰ ve ödeme gücüne göre vergilendirme³²¹ yöntemlerine değinilmektedir³²².

KEYKlere ilişkin farklı ülke uygulamaları değerlendirildiğinde; ülkelerin genelde fiktif dağıtım ya da kurum perdesinin kaldırılması yöntemini ya da söz konusu iki yöntemin birlikte kullanılmasını esas aldıkları dikkat çekmektedir.

1-Fiktif Dağıtım Yöntemi

KEYKlerin ayrı varlık yaklaşımı altında değerlendirilmeyerek, KEYKler tarafından elde edilen gelirin, ilgili işletmenin yerleşik olduğu ülkede, vergi mükellefi statüsünde olan yabancı bağlı işletme tarafından elde edildiğini esas alan, diğer bir ifadeyle bahse konu gelir, bağlı işletme bazında ilgili işletmenin yerleşik olduğu ülkenin mevzuatı uyarınca vergilendirildikten sonra hissedarlara atfedildiği fiktif dağıtım yönteminde; kurum tarafından kar dağıtımını gerçekleştirilmese de, ilgili işletmenin hissedarları, fiktif bir kar payı elde ediyormuşçasına vergiye tabi tutmaktadırlar. Almanya, İsrail, Litvanya ve Portekiz’de fiktif dağıtım yöntemi uygulanmaktadır³²³.

³¹⁹Belirli şartlar altında, yabancı kurum tarafından, ilgili kurumun hissedarlarına dağıtılmamış karların ortaklar nezdinde dağıtılmış sayılmasına ilişkin yöntem, uluslararası yazında; “fictive dividend approach”, “deemed dividend theory”, “fictive distribution” ya da “deemed dividend approach” olarak kullanılmaktadır. Bkz. Renata Fontana, “**The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I**”, s. 261; J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 495; Alexander Rust, “**CFC Legislation and EC Law**”, s. 493; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 20; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 117.

³²⁰KEYKlerin ortaklarının vergilendirilmesine ilişkin kurum perdesinin kaldırılması yöntemi, konuya ilişkin kaynaklarda, “piercing the veil approach” veya HELMINEN tarafından da ifade edildiği üzere; “look-through approach” olarak karşılık bulmaktadır. Bkz. OECD, **a.e.**, s. 20; Renata Fontana, **a.e.**, s. 261; Alexander Rust, **a.e.**, s. 493; Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 117.

³²¹Ödeme gücü yöntemi, KEYKlerden elde edilen ya da elde edilmesi gereken kazancın, hissedarların tasarufu altında özel bir sermaye geliri olarak, KEYKlerin hissedarlarının, mali gücünü, diğer bir anlatımla vergi ödeme güçlerini arttırdığına dayanmaktadır. Bkz. OECD, **a.e.**, s. 20.

³²²Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 15.

³²³Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 164; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 268; Alexander Rust, “**CFC Legislation and EC Law**”, s. 493.

Türk vergi sisteminde KEYKlere ilişkin uygulanması gereken hükümler, gerçek ve tüzel kişi hissedarlar açısından farklı kanunlarda düzenlenmektedir. Bu bağlamda, KEYKlerin gerçek kişi hissedarlarına ilişkin düzenleme; GVK'nun "Menkul Sermaye İradı" başlığı altında yer almaktadır. GVK'nun 75'inci maddesinin 2 numaralı bendine eklenen hüküm şu şekildedir:

"5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 7nci maddesindeki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde; Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kar payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kazançları dağıtılsın veya dağıtılmasın, iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren yıl itibarıyla dağıtılan kar payı sayılır. Türkiye'de vergilendirilmiş kazancın iştirak tarafından sonradan dağıtılması durumunda, elde edilen kar paylarının vergilendirilmiş kısmı bu tutardan indirilir".

GVK'muzdaki KEYKlerin gerçek kişi hissedarlarına ilişkin hükmün kanundaki yeri esas alınarsa, diğer bir anlatımla ilgili hüküm kanunun "Menkul Sermaye İradı" başlığı altında düzenlendiğinden; kanun koyucunun Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin yurt dışındaki bağlı iştirakleri kaynaklı gelirlerini, maddede açıklanan şartların meydana gelmesi halinde, gerçek kişi hissedarlarca, yurt dışındaki yabancı bağlı işletme ya da iştiraktan elde edilmiş menkul sermaye iradı, diğer bir anlatımla kar payı olarak vergilendirmeyi hedeflediğini belirtebiliriz. Bu itibarla, yabancı bağlı işletmelerin gerçek kişi hissedarları açısından, GVK'muz uyarınca fiktif dağıtım yönteminin esas alındığını belirtebiliriz. Ayrıca, GVK'da KVK'a atıf yapılmak suretiyle gerçek kişilerin KVK'nun KEYKlere ilişkin 7'inci maddesinde hüküm altına alınan şartlara sahip

kurumlardan, elde ettikleri gelirin gelir vergisi kapsamında vergilendirmeye tabi olacağı düzenlenmektedir³²⁴.

2-Kurum Perdesinin Kaldırılması Yöntemi

Yurt dışındaki KEYK tarafından elde edilen geliri, yurt dışında kurulmuş bir şube aracılığıyla elde edilmiş olarak dikkate alan, kurum perdesinin kaldırılması yöntemi; KEYKlerin elde ettikleri gelirin, ilgili yabancı bağlı iştirakin hissedarlarına atfedilmesinde, KEYKin sahip olduğu tüzel kişilik dikkate alınmaksızın, ayrı varlık yaklaşımı uyarınca, diğer bir ifadeyle KEYKin farklı bir vergi sujesi olarak ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olduğunu esas alan yöntem; ilgili işletmenin karlarını, kurum perdesinin kaldırılması suretiyle, bağlı işletmenin hissedarlarına atfetmektedir. Diğer bir ifadeyle, yöntemin uygulanmasında KEYKin elde ettiği gelirin, yabancı bağlı işletme tarafından elde edildiği esas alınmak suretiyle ilgili işletmenin hissedarlarına atfedilmektedir. Bu bağlamda, KEYKin hissedarlarına atfedilecek gelirin niteliği, ülkelerin iç hukuk kurallarına göre farklılık gösterebilse de, bahse konu gelir birçok ülke uygulamasında, ticari kazanç olarak dikkate alınmaktadır. Ancak, KEYKin yerleşik olduğu ülkede, ilgili işletme ayrı bir tüzel kişiliğe haiz iken, bahse konu işletmenin hissedarlarının, yerleşik olduğu ülkelerin perspektifinde ise bu işletmenin şeffaf kurum olarak değerlendirildiği bir durumda, yöntemin uygulanması bazı karışıklıklara sebebiyet verecektir³²⁵.

Ayrı varlık yaklaşımına uygun olarak, yabancı kurumun perdesinin kaldırılması suretiyle KEYK gelirinin hissedarlar nezdinde vergilendirilmesi, fiktif dağıtım yöntemine göre daha adil ve basit nitelik arz etmektedir. Ancak, söz konusu yöntemin uygulanması, idareye karmaşık kurallar yüklemesi sebebi ile

³²⁴Meltem Sağlam, **a.e.**, ss. 167-168.

³²⁵Tüzel kişiliğe sahip olmayıp, ayrı varlık yaklaşımı altında değerlendirilebilecek kurumlar dışında kalan şeffaf kurumların elde ettikleri kazanç ve zararları, ilgili kurumların hissedarlarına atfedilmek suretiyle, kurum tarafından elde edilen gelir, doğrudan hissedarlar nezdinde vergiye tabi olmaktadır. Farklı ülke düzenlemelerinde; genellikle ortaklıkları içermek üzere, ayrıca dernek ve vakıflar da şeffaf kurumlar olarak değerlendirilmektedir. Bkz.Meltem Sağlam, **a.e.**, ss. 165;170; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 268; J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 495.

sorunlara yol açmaktadır. Yöntemi uygulayan ülkeler incelendiğinde, fiktif dağıtım yöntemine nazaran, uygulayan ülke sayısının daha az olduğu dikkat çekmektedir. Söz konusu yöntem Avusturya ve İtalya’da uygulanmaktadır³²⁶.

Türkiye’de, KEYKlerin tüzel kişi hissedarlarına ilişkin düzenleme, KVK’da hüküm altına alınmaktadır. 5520 sayılı KVK’unda “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı” başlıklı maddesi, kanunun “Tam Mükellefiyet Esasında Verginin Tarhı ve Ödenmesi” başlıklı “İkinci Kısım”ının “Matrah Tayini” başlıklı “Birinci Bölüm”ünde yer almaktadır:

“(1) Tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az %50’sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kurum kazançları, dağıtılsın veya dağıtılmasın aşağıdaki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde, Türkiye’de kurumlar vergisine tâbidir:

a) İştirakin toplam gayrisafi hâsulatının %25 veya fazlasının faaliyet ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticarî, zirâî veya serbest meslek faaliyeti dışındaki faiz, kâr payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi pasif nitelikli gelirlere oluşması.

b) Yurt dışındaki iştirakin ticarî bilânço kârı üzerinden %10’dan az oranda gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşınması.

c) Yurt dışında kurulu iştirakin ilgili yıldaki toplam gayrisafi hâsulatının 100.000 YTL karşılığı yabancı parayı geçmesi.

³²⁶Meltem Sağlam, a.e., s. 165.

(2) Birinci fıkrada yer alan toplam vergi yükü, Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendindeki tanıma göre tespit edilir.

(3) Kontrol oranı olarak, ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek oran dikkate alınır.

(4) Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir.

(5) Bu maddeye göre Türkiye’de vergilenmiş kazancın yurt dışındaki kurum tarafından sonradan dağıtılması durumunda, elde edilen kâr paylarının vergilenmemiş kısmı kurumlar vergisine tâbi tutulur.”

Madde hükmünün değerlendirilmesi neticesinde kanun koyucunun ilgili düzenlemeye “Matrah Tayini” başlığı altında yer vermesiyle, Türkiye’de yerleşik işletmelerin, yurt dışındaki bağlı işletmelerinin elde ettikleri gelir, yukarıda yer alan kanun hükmünde belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde, yurt dışından elde edilmiş ticari kazanç niteliğinde, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla Türkiye’de tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında eklenmesini hedeflemekte olduğunu ifade edebiliriz. Bu itibarla, bahse konu yabancı bağlı işletmelerin tüzel kişi hissedarlarının vergilendirilmesinde kurum perdesinin kaldırılması yöntemine başvurulduğu belirtilebilir³²⁷.

³²⁷Meltem Sağlam, a.e., s. 166.

E-VERGİNİN BEYANI

1-Şekil

KEYKlerin ilgili dönemde elde ettikleri gelirden, yerleşik hissedarlara kurumda sahip oldukları hisseleri oranında atfedilecek gelir, yurtiçi ve yurt dışı faaliyetleri kapsayacak şekilde, tek beyannamede topluca veya yurt dışı kaynaklı gelir açısından, ayrı bir beyanname düzenlenmek suretiyle beyan edilmektedir. Bu bağlamda, KEYK kaynaklı gelirin ayrı beyannamede beyanı ile yurt dışı kaynaklı zararların, yurtiçi ve yurt dışı faaliyetlerden elde edilen gelirden mahsubu engellenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, farklı ülke uygulamalarında, beyannamelerin verilmesi sırasında bazı ek düzenlemelerin yapılması icap etmektedir. Bu itibarla, Almanya’da; KEYKlerin tam mükellef hissedarlarının, vergi idaresi tarafından talep edilen belgeleri de içerecek şekilde, KEYKlere ait finansal tabloları Alman Gelir İdaresi’ne ibrazı gerekmektedir. Benzer bir uygulamaya sahip Fransa’da, KEYKlere ilişkin bilgilerin, burada yerleşik hissedarlar tarafından Fransa mevzuatı uyarınca düzenlenmek suretiyle gelir idaresine ibrazı icap etmektedir³²⁸.

KEYKlerin ilgili dönemde elde ettikleri gelirden, Türkiye’de yerleşik hissedarlara atfedilecek gelirin beyanı konusunda, ilgili kurumlara ilişkin madde hükmü, diğer hükümler ve 1 Seri No’lu KV Genel Tebliğ’inin düzenlemelerinin birarada değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, “Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir³²⁹”.

³²⁸Estonya’da yurtiçi ve yurt dışı faaliyetlerden elde edilen kazançlar tek beyannamede topluca beyan edilirken; İtalya’da; yurt dışı faaliyet kaynaklı kazançların ayrıca beyanı icap etmektedir. Fransa’da ise 2005 yılına kadar KEYK gelirlerinin, ayrı beyannameler ile beyanı söz konusu iken 2005’den sonra, yerleşik mükelleflerin verecekleri beyannamelerde, yurtiçi faaliyetlerden elde edilen kazançlar ile birlikte vergilendirilmesi benimsenmiştir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, ss. 324-325.

³²⁹Bkz. KVK m. 7/4.

Konuya ilişkin olarak madde hükmü, yerleşik hissedarların verecekleri beyanname ve eklerine yönelik açıklamalara yer verilmemektedir. Bu itibarla, KEYK kazançları, beyannamede KEYK kazançlarının beyanı hususunda satır bulunmaması sebebiyle, beyannamenin “Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler” satırına eklenerek, ilgili vergilendirme dönemi matrahına dahil edilmektedir³³⁰.

Ayrıca, Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında 1 Seri No’lu Tebliğ’in³³¹ “Mükelleften İstenilecek Belgeler” başlığı altında yer alan, “7.1.Yıllık Belgelendirme”ye ilişkin bölümünde; “Kurumlar vergisi mükelleflerinin, ilişkili kişilerle bir hesap dönemi içinde yaptıkları mal veya hizmet alım ya da satım işlemleri ile ilgili olarak (Ek 2)’de yer alan “TRANSFER FİYATLANDIRMASI, KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM ve ÖRTÜLÜ SERMAYEYE İLİŞKİN FORM”u³³² doldurmaları ve kurumlar vergisi beyanamesi ekinde, bağlı bulunulan vergi dairesine göndermelerinin gerekmekte” olduğu düzenlenmektedir. Açıklanılmaya çalışılan düzenlemeler dikkate alındığında; KEYK düzenlemelerinde Türkiye’de yerleşik hissedarlara atfedilecek kazancın, ilgili kurumların yerleşik oldukları ülkelerin hukuku uyarınca belirlenmesi yöntemi tercih edildiğinden KEYKlere ilişkin bilanço, kar/zarar cetveli veya fiili kar payı dağıtımına ilişkin belgelerin vergi idaresine sunulması yükümlülüğü bulunmamaktadır³³³.

2-Oran

KEYKlerin yerleşik hissedarlarına atfedilecek gelire uygulanacak vergi oranı ülkeler arasında farklılık arz etse de, genel anlamıyla gelir veya kurumlar vergisine tabi gerçek kişi ya da kurumların tabi oldukları genel vergi oranlarıdır³³⁴. Bu itibarla, 5520 sayılı KVK’nun 7’nci maddesi dahilinde beyan edilecek yabancı

³³⁰Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 325.

³³¹18.11.2007 tarih ve 26704 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

³³²İlgili form için bkz. (Çevrimiçi), http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/Tebliğler/5520/Trans_Fiyat_Teb1/Ek_2.htm,(18.02.2008)

³³³Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 326.

³³⁴İtalya’da KEYK gelirleri, %27 oranında vergiye tabi iken; Estonya’da hesaplanan net gelir; yerleşik hissedarın elde ettiği diğer gelirleriyle birleştirilmek suretiyle düz oranlı vergilendirilmektedir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 327.

kurumların geliri; daha evvel de belirtildiği üzere; ilgili kurumların tam mükellef gerçek kişi ve kurum hissedarlarının verecekleri beyannamelere eklenerek beyan edildiğinden yurt dışı kaynaklı gelire uygulanan, genel vergi oranı dışında bir oranın uygulanması söz konusu olmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, KEYKlerin kazançlarının, tam mükellef kurum niteliğindeki hissedarlar nezdinde vergilendirilmesinde; 5520 sayılı KVK'nun 32'nci maddesi uyarınca, %20 oranında kurumlar vergisi uygulanırken; ilgili kurumların tam mükellef gerçek kişi hissedarlarının nezdinde vergilendirmesinde ise; 193 sayılı GVK'nun 103'üncü maddesi uyarınca, artan oranlı gelir vergisi tarifesi³³⁵ uygulanmaktadır.

F-İSTİSNALAR

KEYK düzenlemeleri kapsamında vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerinin kullanılmak suretiyle yabancı iştirak kaynaklı gelirin, yurt dışında bırakılarak ikamet edilen ülkede vergiden kaçınılmasının engellenmesinin yanı sıra vergiden kaçınma amacı gütmeyen mükelleflerin zarar görmemesi hedeflenmektedir. KEYKlerin elde ettikleri gelirin vergilendirilmesinde genel olarak ikamet ülkesinde vergilendirme yapılırken³³⁶, çeşitli ülkelerde konuya ilişkin farklı istisna türleri uygulanmaktadır. Bu bağlamda;

³³⁵İlgili madde uyarınca;

Gelir vergisine tabi gelirler;	
9.400 TL'ye kadar	%15
23.000 TL'nin 9.400 TL'si için 1.410 TL, fazlası	%20
53.000 TL'nin 23.000 TL'si için 4.130 TL, fazlası	%27
53.000 TL'den fazlasının 53.000 TL'si için 12.230 TL, fazlası	%35

oranında vergilendirilir³³⁶.

³³⁶Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 23; Erhan Gümüş, "KEYK Kazançlarının Vergilendirilmesi", **Vergi Dünyası**, Sayı: 304, Aralık 2006, s. 207.

*KEYKin, ikamet ülkesinde faaliyette bulunması durumunda “faaliyette bulunma istisnası³³⁷”;

*belirli koşullarda, elde edilen karın dağıtılması halinde “kar payı dağıtım istisnası”;

*pasif gelirin toplam gelir içinde, belirli bir orandan az olması³³⁸ ya da KEYKin gelirinin, belirli bir tutardan düşük³³⁹ olması durumunda “de minimis rule”;

*kurum hisselerinin belirli hisse senedi borsalarında işlem görmesi durumunda ise “halka açık olma istisnası” uygulanmaktadır.

1-Faaliyette Bulunma İstisnası

KEYKin, ikamet ülkesinde faaliyette bulunması durumunda uygulanan istisnanın hedefi; posta kutusu şirketler ile kağıt üstü şirketlerin, suni ticari faaliyetlerin ifasında aracılık etmesinin engellenmesidir³⁴⁰. Bu bağlamda, faaliyette bulunma istisnasında dikkate alınan unsurlar; KEYK tarafından gerçekleştirilen faaliyetin türü; KEYKin yerleşik olduğu ülkedeki varlığının kapsamı ve yapısı ile KEYK kaynaklı elde edilen gelirin niteliğidir. Bu itibarla, istisnanın uygulanması nitelik ve nicelik şartlarına bağlı olmaktadır. Nitelik şartı uyarınca bahse konu yabancı bağlı işletmenin, sadece aktif faaliyet ile işgal etmesi değil; gerçekleştirdiği faaliyetlerin, işletmenin esas faaliyeti niteliğinde olması veya yabancı bağlı işletme kaynaklı gelirin, büyük bir kısmının aktif nitelik taşıması

³³⁷Faaliyette bulunma istisnası uyarınca İngiltere ve İtalya’da, KEYKin ikamet ülkesinde faaliyetlerini gerçekleştirmesi durumunda istisna hükümlerinden yararlanılması söz konusu olmaktadır. Bkz. Semih Öz, **a.e.**, s. 23.

³³⁸İspanya uygulaması açısından; KEYKin pasif gelirinin, toplam gelir içerisinde %15’den az olması durumunda, istisna hükümlerinden yararlanılması söz konusu olmaktadır. Bkz. Semih Öz, **a.e.**, s. 24; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 142.

³³⁹Düzenlemelerin uygulanması açısından; İngiltere’de KEYK gelirin 50.000 Pound’dan, Almanya’da pasif gelirin toplam gelirin %10’undan ve 80.000 Euro’dan az olmaması gerekmektedir. Bkz. Semih Öz, **a.e.**, s. 24.

³⁴⁰Bahse konu şirketler uluslararası literatürde, “letter box companies” ve “paper companies” olarak ifade edilmektedir. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 476; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 71.

istisnanın uygulanabilmesi için aranan şartlardandır. Nicelik şartı uyarınca ise yabancı bağılı işletmenin elde ettiği aktif gelirin, yabancı işletmenin toplam gayrisafi hasılatına oranlanması suretiyle bir karşılaştırma yapılmalıdır³⁴¹.

İstisnanın uygulanmasında KEYKler tarafından elde edilen gelirin, münhasıran yerleşik olunan, vergisel avantaj sunan düşük vergili ülkede elde edilmemesi ya da yerleşik olunan ülke ya da bölgenin dışında gerçekleştirilen faaliyetlerden elde edilemekle birlikte, işletme ile ilişki içinde bulunmayan kişiler ile gerçekleştirilen işlemlerden kaynaklanması şartlarının mevcudiyeti dikkate alınmaktadır. İngiltere uygulamasında, reel ticari işlemler istisna faaliyetler arasında değerlendirilmektedir. Bu itibarla, gerçek ticari ve sınai faaliyet istisnasının uygulanabilmesi yabancı kurumun gerçekleştirdiği faaliyet ve söz konusu faaliyet neticesinde elde edilen gelirin aktif nitelik taşımaya bağlı olmaktadır. İngiltere düzenlemeleri uyarınca İngiltere’de gerçekleştirilen faaliyetin öncelikli olarak yatırım, İngiltere’ye ya da İngiltere’den veya ilişkili kişilerle ya da ilişkili kişilerden mal alım-satımı faaliyeti olmaması; alım, satım, dağıtım, hizmet ve finansal faaliyetlerden oluşması durumunda ise, gayrisafi kazancın %50’den fazlasının, ilişkili kişiler ile gerçekleştirilen işlemlerden oluşmaması icap etmekte olup, işletme ile ilişkili kişilerle gerçekleştirilen işlemler, istisnanın uygulanmasında dikkate alınmamaktadır³⁴².

Faaliyette bulunma istisnasının holdingler açısından uygulanabilmesi holdinglerin gerçekleştirdikleri faaliyetlerini, yurt dışında yerleşik işyeri aracılığıyla idare ettirmeleri ve elde edilen kar paylarının, aktif nitelikte gelir elde eden ya da KEYKlere ilişkin düzenlemeler kapsamında yer almayan iştirakler kaynaklı olması gerekmektedir. Bu bağlamda, İngiltere’de herhangi bir holdingin söz konusu istisnadan yararlanabilmesi yerleşik olunan ülkede işyerinin mevcudiyetine, gerçekleştirilen faaliyetlerin bahse konu yerden idare edilmesine, gayri safi hasılatın en az %90’ının, aynı ülkede yerleşik ve KEYK düzenlemeleri dahilinde değerlendirilemeyecek faaliyetlerle iştigal eden bağılı işletme kaynaklı

³⁴¹J. Brian Arnold, *a.e.*, s. 475; OECD, *a.e.*, ss. 69-70.

³⁴²J. Brian Arnold, *a.e.*, s. 479.

olması ya da kontrol edilen yerel holdingten elde edilmesi ya da nerede yerleşik olduğu dikkate alınmaksızın, düzenleme kapsamında yer almayan faaliyetler gerçekleştiren iştirakler kaynaklı olması gerekmektedir³⁴³.

Japonya’da personel, donanım ve ticari mevcudiyeti bakımından, yerleşik olunan ülkede ticari faaliyet sürdürebilecek yeterli varlığa sahip, yabancı bağlı işletmeler tarafından elde edilen gelir istisnadan istifade etmektedir. Bu bağlamda Japonya’da pazarlama, finansal faaliyetler, gemicilik ve hava taşımacılığı işleriyle iştigal eden bir yabancı bağlı işletmenin, bahse konu istisna kapsamında değerlendirilebilmesi için ilgili işletmenin işlemlerin, kendisi ile ilişkili olmayanlarla gerçekleştirilmesi icap etmektedir. Bu itibarla yabancı bağlı işletmenin mal alım maliyetinin yarısından fazlasının ilişki içerisinde olunmayan kişilerden temin edilen mallardan ya da gayri safi satış hasılatının yarısından fazlasının, ilişkili olmayan kişilere gerçekleştirilen mal satışı kaynaklı olması gerekmektedir³⁴⁴.

Faaliyette bulunma istisnasının uygulanmasında esas faaliyeti aktif ticari faaliyet veya elde ettiği gelirin %50’den fazlası, aktif gelir kaynaklı olan yabancı bağlı işletmelere tanınan bir istisna olması, tespit edilen sınıra kadar olan pasif gelirin yurtiçinde vergiden kaçırılmasına sebebiyet vermektedir³⁴⁵.

2-De Minimis Rule

KEYK düzenlemelerinin uygulanmasında kolaylık ve sadelik temin etmek amaçlı “de minimis rule” uyarınca ilgili kurum tarafından elde edilen pasif gelirin ya da toplam gelirin belirli bir tutarın altında kalması halinde, söz konusu yabancı kurum hissedarlarının paylarına isabet eden tutarlar hesaplanmamaktadır. Bu bağlamda, küçük değer kuralı uyarınca Almanya’da kontrol edilen işletmenin, pasif nitelikteki faaliyetlerden elde ettiği gelirin toplam gelir içerisindeki payı %10’u aşmıyorsa, ayrıca söz konusu gelirin atfedildiği hissedarın geliri 80.000 Euro’dan

³⁴³OECD, *Controlled Foreign Company Legislation*, s. 74; J. Brian Arnold, *a.e.*, s. 480.

³⁴⁴J. Brian Arnold, *a.e.*, s. 479; OECD, *a.e.*, s. 72.

³⁴⁵OECD, *a.e.*, s. 70.

az ise; Kanada’da KEYKler tarafından elde edilen pasif gelirin, ilgili hesap dönemi içerisinde 5000 CAD’nin altında kalması durumunda; İngiltere’de işletmenin vergiye tabi kazancı 50.000 Pound’u geçmemekte ise, ilgili işletmelerin KEYK düzenlemelerine tabi olmaları söz konusu olmamaktadır³⁴⁶.

ABD’de vergilendirme döneminde KEYK tarafından elde edilen brüt sigorta gelirleri ile yabancı bağlı işletme kaynaklı üs şirket gelirinin toplamının; brüt gelirin %5’inden veya 1.000.000 USD’den az olması halinde, KEYK gelirleri vergilendirme kapsamı dışında kalmaktadır. Burada bir hususa değinmek gerekmektedir; ABD’de büyük değer kuralı uyarınca herhangi bir vergilendirme döneminde, söz konusu KEYKin brüt sigorta geliri ile yabancı kurum kaynaklı gelirinin toplamının, KEYKin ilgili vergilendirme dönemindeki toplam gelirinin %70’ini aşması durumunda, KEYKin tüm geliri KEYK düzenlemeleri bağlamında vergiye tabi olacaktır³⁴⁷.

5520 sayılı Kanun’un 7’nci maddesinde KEYKlere ilişkin hüküm altına alınan tek istisna, küçük değer kuralıdır. Bu itibarla yurt dışındaki iştirakin KVK açısından KEYK olarak değerlendirilebilmesi için ilgili yıldaki gayri safi hasılat tutarının 100.000YTL karşılığı yabancı paranın üzerinde olması gerekmektedir. Bu itibarla, diğer bütün koşullar sağlanmış olsa da işletmenin gayrisafi hasılatının 100.000YTL’yi geçmemesi durumunda, bahse konu yabancı işletmenin KEYK düzenlemesine tabi olmak suretiyle, Türkiye’de yerleşik hissedarlarına gelir atfedilmesi söz konusu olmayacağından, kanunda hüküm altına alınan tutar, uygulamalar açısından asgari bir tutardır.

Küçük değer kuralının eleştirilen yanı toplam gelirin belirli bir yüzdesi şeklinde uygulanması halinde, yüksek ciroya sahip KEYKler açısından yüksek tutarlarda istisna uygulamalarına sebebiyet vermesidir. Ancak KEYK

³⁴⁶De minimis rule, Türkçe literatürde “küçük değer kuralı” olarak kullanılmaktadır. Aussensteuergesetz’in ilgili maddesi “Freigrenze bei Gemischten Einkünften” başlığını taşımaktadır. Bkz. AStG m. 9. İngiltere’de bahse konu oran, 1998’e kadar 20.000 Pound olarak belirlenmiştir. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 50; Thomas M. Brinker, Richard Sherman, **a.g.e.**, s. 22; OECD, **a.e.**, s. 75.

³⁴⁷J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 492.

düzenlemelerinin uygulanmasında, miktara bağlı sınırlama içeren ülkeler tarafından yaygın olarak benimsenmeyen asgari yatırım eşiği koşulu KEYK düzenlemelerinin adil, verimli ve etkin bir şekilde uygulanmasını temin etmesinin yanı sıra yabancı işletmenin çekirdek hissedar grubu tarafından kontrolünün sebebiyet verdiği olumsuzlukları bir ölçüde gidermesi yönüyle faydalı olmaktadır³⁴⁸.

3-Halka Açık Olma İstisnası

KEYKin borsaya kayıtlı olması durumunda uygulanan, halka açık olma istisnasının çıkış noktası hisselerin önemli kısmı halka açık olan şirketlerin kar dağıtımına ilişkin ticari kısıtlamalara tabi olarak daha düşük olasılıkla, grup şirketlerince vergiden kaçınma aracı olarak kullanılmasıdır. Bu bağlamda, İngiltere’de 2006 yılına kadar uygulanan bahse konu istisna uyarınca hisselerinin en az %35’i menkul kıymet borsasında işlem gören işletmeler KEYK düzenlemelerine tabi olmamakta idiler³⁴⁹.

4-Kar Payı Dağıtım İstisnası

Çeşitli ülke uygulamalarında KEYK düzenlemeleri ile hedeflenen vergisel açıdan avantaj sunan ülke ya da bölgelerde kurulan yabancı işletmeler tarafından elde edilen gelirin, yerleşik hissedarlara dağıtılmamak suretiyle vergiden kaçınılmasını engellemektir. Bu itibarla, belirli bir dönem içinde yurt dışında yerleşik kurumlar tarafından elde edilen karın yerleşik hissedarlara dağıtılması halinde KEYK düzenlemelerine başvurulması anlamsız olmaktadır. Bu bağlamda kar dağıtım istisnası, 1975’lere kadar ABD’de uygulanmıştır. Ancak, söz konusu istisna, karmaşık nitelik arz etmesi ve mükelleflerin kötüye kullanımları sebebiyle uygulamadan kaldırılmıştır³⁵⁰.

Günümüzde sadece İngiltere’de uygulanan kar payı dağıtım istisnası uyarınca KEYKin İngiltere KVK uyarınca hesaplanan dağıtılabilir net karının

³⁴⁸OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 76.

³⁴⁹Halka açık olma istisnası, “public quotation condition” olarak ifade edilmektedir. Bkz. OECD, **a.e.**, s. 75.

³⁵⁰J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 484; OECD, **a.e.**, s. 68.

%90'ının, en geç ilgili hesap döneminin kapandığı ayı izleyen onsekiz ay içerisinde, doğrudan ya da dolaylı olarak İngiltere'de yerleşik hissedarlara dağıtılması halinde, yabancı kurumlardan elde edilen gelire istisna hükümleri uygulanmaktadır. Konuya ilişkin olarak İngiltere Gelir İdaresi, ayrıca 2009 yılında kar paylarına yönelik detaylı değişiklikleri rapor şeklinde resmi internet sitesinde yayımlayarak, bahse konu rapor ile kar payı dağıtımını istisnasını 24 ay içerisinde kademeli olarak yürürlükten kaldıracağını ifade etmiştir³⁵¹.

5-İyi Niyet Testi

İngiltere mevzuatı uyarınca yabancı bağlı işletme ya da iştirakin mevcudiyetinin temel hedefi elde edilen kazancın farklı bir yere transfer edilmesi suretiyle İngiltere'de ödenecek vergiyi azaltmak değil ise, diğer bir anlatımla KEYK iyi niyet testini³⁵² karşılırsa, ilgili işletme KEYK düzenlemelerine tabi olmamaktadır. İtalya'da ise siyah listede bulunan bir bölge ya da ülkede yerleşik olarak faaliyetler gerçekleştiren kurumun esas faaliyetinin; gerçek ticari ve endüstriyel faaliyeti etkin olarak sürdürmek olduğunu ispatlaması durumunda, KEYK düzenlemeleri uygulanmamaktadır. Konuya ilişkin olarak İtalya'da 2009'da 78 nolu kararname ile yapılan değişiklik uyarınca KEYKlerin, yerleşik olduğu bölge veya ülke piyasasında gerçekleştirdikleri faaliyetleri sürdürme amacını ispat etmeleri durumunda düzenlemeler uygulanmamaktadır. Bu bağlamda, İtalya'da yerleşik ortağın yabancı bağlı işletmenin yerleşik olduğu bölge veya ülke piyasası ile gerçekleştirdiği kurum faaliyeti arasında güçlü bir bağın mevcudiyetini ispatlaması gerekmektedir. Ancak KEYK'in yurt dışı kaynaklı gelirinin %50'den fazlasının; finansal yatırım, royalti, fikri hakların satış ya da kiralanmasından, aynı çok uluslu işletme grubuna ait işletmelere sunulan hizmetlerden elde edilen pasif gelirden meydana gelmesi durumunda, ilgili istisna hükmünden istifade edilmesi söz konusu olmamaktadır³⁵³.

³⁵¹OECD, a.e., s. 68; Meltem Sağlam, a.g.e., s. 288.

³⁵²İyi niyet testi İngilizce kaynaklarda "motive test" olarak yer almaktadır.

³⁵³Mehlika Sultan Ak, "Avrupa Birliği Ülkelerinde KEYK Rejimi Uygulaması", s. 49.

6-Yüksek Vergi Oranı İstisnası

Yüksek vergi oranı istisnası uyarınca KEYKIn yabancı bağlı işletme ya da iştirak kaynaklı geliri ile sigorta gelirleri, IRC Section 11’de tespit edilen en yüksek vergi oranının %90’ından daha yüksek yurt dışı gelir vergisine tabi ise bahse konu gelir, KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirilmeyecektir³⁵⁴.

G-YURT DIŞINDA ÖDENEN VERGİLERİN MAHSUBU

Çalışmanın ilk bölümünde de belirtildiği üzere; ekonomik çifte vergilendirme aynı ekonomik gelirin iki ayrı vergi yükümlüsünde ayrı ayrı vergilendirilmesini ifade etmektedir. Bu bağlamda, öncelikle kurum kazancının vergilendirilip daha sonra ise bahse konu kazancın dağıtılmasını takiben, hissedarların elde ettikleri kar paylarının vergiye tabi tutulması durumunda ekonomik anlamda çifte vergilendirme oluşacaktır.

KEYKlere ilişkin farklı ülke düzenlemeleri uyarınca, bahse konu kurumların kazançları, söz konusu ülkelerde yerleşik hissedarlara hisseleri oranında atfedilmek suretiyle, vergiye tabi tutulmaktadır. Kontrol edilen yabancı bağlı işletme kaynaklı kazançların hissedarlara atfedilmesi hususunda kurum yöntemini uygulayan sistemlerde yabancı bağlı işletme kaynaklı gelir üzerinden yurt dışında ödenen verginin tamamının, yerleşik hissedarlara atfedilen gelir üzerinden hesaplanan vergiden mahsubu mümkün olmaktadır. Ancak, yabancı kurumun hissedarlarına atfedilecek gelirin tespiti açısından, gelir ayrıştırması yönteminin uygulandığı durumlarda ise sadece vergiye tabi pasif gelirlere ilişkin vergiler mahsup edilmektedir³⁵⁵.

Bu itibarla, ekonomik çifte vergilendirmenin bertaraf edilmesi amacıyla ikamet ülkesinde KEYK düzenlemeleri çerçevesinde vergilendirilen kurum kazançlarının ayrıca kar payı niteliğinde de vergilendirilmesinin engellenmesi amacıyla; Danimarka, Avusturya (taslak), Avustralya, Estonya, Almanya, İsrail,

³⁵⁴Buradaki vergi oranı efektif vergi oranıdır. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, ss. 100;102.

³⁵⁵J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 499; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 117.

Hollanda, Norveç, İspanya, İsveç, Finlandiya, Fransa, ABD ve İtalya'da istisna yöntemine; İngiltere ve Yeni Zelanda'da ise yurt dışında ödenen vergi açısından indirim yöntemine başvurulmaktadır. Belirtildiği üzere sayılan yöntemlerden yararlanılmasıyla amaçlanan KEYK düzenlemeleri bağlamında vergilendirilen gelirin, ayrıca genel hükümler uyarınca kar payı olarak vergilendirilmesinin engellenmesidir³⁵⁶.

Çifte vergilendirmeyi bertaraf etmeye yönelik KEYK düzenlemelerine sahip ülkelerin çoğu tarafından benimsenen KEYKlerin yerleşik oldukları ülkelerde, dağıtılmamış gelirleri üzerinden ödedikleri vergilerin, ilgili kurumların yerleşik hissedarlarına atfedilen gelir üzerinden tahakkuk ettirilen vergilerden mahsup edilmesidir. Ayrıca, KEYKler tarafından üçüncü ülkelerde ödenen vergilerin de yerleşik hissedarlara atfedilen gelir üzerinden tahakkuk ettirilen vergilerden mahsubu mümkün olmaktadır. Ancak yapılacak mahsubun KEYK düzenlemesini uygulayacak ülke ile yabancı kurumun yerleşik olduğu ülke arasında çifte vergiledirmenin önlenmesine yönelik anlaşmanın mevcudiyetine bağlanması veya sınırlayıcı kanuni düzenlemeler uygulamalarda sorunlara sebebiyet vermektedir³⁵⁷.

KEYKlerin hissedarlarınca KEYK tarafından elde edilen gelirin hissedarlara atfedilmesinden sonra, ancak kar dağıtımını gerçekleştirilmeden önce ilgili kurumda sahip oldukları hisselerini elden çıkarmaları kaynaklı gelirleri, diğer bir ifadeyle sermaye değer artış kazançlarının vergilendirilmesi, çifte vergilendirmeye sebebiyet verebilmektedir. Bu itibarla Avustralya, Danimarka, İsrail, Almanya, İngiltere, Kanada, Norveç, ABD ve İspanya'nın konuya ilişkin düzenlemeleri,

³⁵⁶İngiltere'de "KEYK düzenlemeleri kapsamında mukim ortaklara atfedilen gelirler üzerinden hesaplanan/ödenen vergiler, aynı döneme ilişkin olarak, KEYK tarafından dağıtılan kar payları üzerinden hesaplanan vergiden mahsup edilmek suretiyle" uluslararası çifte vergilendirme bertaraf edilmektedir. Bkz. Meltem Sağlam,**a.g.e.**, ss. 350;353; J. Brian Arnold, **a.e.**, s. 499; Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 26.

³⁵⁷KEYKler tarafından üçüncü ülkelerde ödenen vergilerin, ilgili kurumların yerleşik hissedarlarına atfedilen gelirler üzerinden, tahakkuk ettirilen vergilerden mahsup imkanı tanıyan ülkelere İngiltere, Finlandiya ve Portekiz örnek oluşturmaktadır. Diğer taraftan ise Estonya, Norveç ve Hollanda'da, üçüncü ülkelerde ödenen vergilerin mahsubu mümkün olmamaktadır. Bkz. Meltem Sağlam,**a.e.**, ss. 338;339;377;378.

KEYKlerin hissedarlarınca, hisselerinin elden çıkarılmasından elde edilen sermaye değer artış kazançlarının vergilendirilmesi hususunda, ortaya çıkabilecek çifte vergilendirme sorunlarını engellemeye ilişkin hükümler ihtiva etmektedir³⁵⁸.

5520 sayılı KVK'nun "Yurt dışında Ödenen Vergilerin Mahsubu" başlıklı 33'üncü maddesinin 2 numaralı fıkrası uyarınca;

"Kanunun 7. maddesinin uygulandığı hallerde, yurt dışındaki iştirakin ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergiler, kontrol edilen yabancı şirketin Türkiye'de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilir."

Madde hükmünün lafzından da açıkça anlaşılacağı üzere KEYKlerin sadece "gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergiler" açısından, yurt dışında ödedikleri vergilerin, Türkiye'de vergilendirilecek kazanç üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsubuna imkân tanınmaktadır. Konuya ilişkin olarak 1 Seri No'lu KV Genel Tebliği'nin 7.4.'üncü bölümünde "İştirakin Yurt Dışında Ödediği Vergilerin Mahsubu" başlığı altında; KVK'nun 33'üncü maddesi uyarınca, yurt dışındaki iştirakin bulunduğu ülkede ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerin, KEYK'in Türkiye'de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği; ancak KEYK'in bulunduğu ülke dışındaki ülkelerde, ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerin, ilgili kurumun Türkiye'de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilmesinin mümkün olmadığı düzenlenmektedir.

Yabancı ülkelerde vergi ödendiği, yetkili makamlardan alınarak mahallindeki Türk elçilik veya konsoloslukları, yoksa mahallinde Türk menfaatlerini koruyan ülkenin, aynı nitelikteki temsilcilerince tasdik olunan belgeler ile tevsik olunmadıkça, yabancı ülkelerde ödenen vergilerin, Türkiye'de

³⁵⁸Meltem Sağlam, a.e., ss. 354-355.

tarh olunan vergiden indirilemeyeceği şeklindeki düzenlemeye göre; yurt dışında ödenen vergilerin, tasdik edilmiş belgelerle tevsiki icap etmektedir³⁵⁹. Aksi taktirde, yabancı ülkede ödenen vergilerin, Türkiye’de tarh olunan vergiden indirilemeyeceği hüküm altına alınmaktadır. Ayrıca, “Kurumlar vergisinden indirim konusu yapılan vergilerin yabancı ülkelere ödendiğini gösterir belgelerin, tarhiyat sırasında mükellef tarafından ibraz edilememesi halinde, yabancı ülkede ödenen veya ödenecek olan vergi, Kanunun 32 nci maddesindeki kurumlar vergisi oranını aşmamak şartıyla o ülkede geçerli olan oran üzerinden hesaplanır ve tarhiyatın bu suretle hesaplanan tutara isabet eden kısmı ertelenir. İbraz edilmesi gereken belgeler, tarh tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde ilgili vergi dairesine ibraz edildiği takdirde, bu belgelerde yazılı kesin tutara göre tarhiyat düzeltilir”³⁶⁰. Mücbir sebepler olmaksızın, belgelerin süresi içerisinde ibraz edilmemesi veya bu belgelerin ibrazından sonra ertelenen vergi tutarından daha düşük bir mahsup hakkı olduğunun anlaşılması durumunda, ertelenen vergiler için Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre gecikme zammı hesaplanacaktır³⁶¹. Konuya ilişkin “madde hükmünün uygulanmasında yabancı para ile ödenen vergilere, bunların ilgili bulunduğu kazançların genel sonuç hesaplarına intikali esnasındaki kur³⁶²”un uygulanacağı düzenlenmektedir.

5520 sayılı KVK’nun “Dar Mükellefiyette Vergi Kesintisi” başlıklı30’uncu maddesinin 7 numaralı fıkrası, ilgili hüküm uyarınca yapılacak vergi kesintisinin, ilk bakışta mükerrer vergilendirmeye sebebiyet vereceği düşünüldüğünden, yurt dışında ödenen vergilerin mahsubu açısından değerlendirilmelidir. Söz konusu hüküm uyarınca, kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun dikkate alınmasıyla, Bakanlar Kurulu’nca ilan edilen ülkelerde, yerleşik ya da faaliyetlerini gerçekleştiren kurumlara, nakden veya hesaben yapılan ya da tahakkuk ettirilen her türlü ödemeden yapılan bu ödemelerin, verginin konusuna girip girmediğine ya da kendisine ödeme yapılan

³⁵⁹Bkz. KVK m. 33/6.

³⁶⁰Bkz. KVK m. 33/7.

³⁶¹Bkz. KVK m. 33/8.

³⁶²Bkz. KVK m. 33/9.

kurumun, mükellef olup olmadığına bakılmaksızın, %30 oranında vergi kesintisi yapılması gerekmektedir. Burada belirtilmesi gereken, konuya ilişkin olarak Bakanlar Kurulu'nca henüz bir listenin yayımlanmış olmamasıdır. Ancak, yayımlanacak listede yer alacak ülkelerde, KEYK düzenlemeleri kapsamına tabi olacak yabancı bağlı iştirake yapılacak veya tahakkuk ettirilecek ödemelerden, vergi kesintisinin yapılması gerekecektir. Bu bağlamda, KVK 30/7 uyarınca yapılacak vergi kesintisinin, ilk bakışta mükerrer vergilendirmeye sebebiyet vereceği düşünülse de; bahse konu vergilerin, KEYK düzenlemeleri kapsamında tarh edilecek vergilerden KVK'nun "Yurt İçinde Kesilen Vergilerin Mahsubu" başlıklı³⁴üncü maddesinin 3 numaralı fıkrası uyarınca mahsubu mümkün olmaktadır. İlgili fıkra; KEYKlere yapılan ödemelerden, kanunun 30'uncu maddesinin yedinci fıkrası uyarınca kesilen vergilerin, bahse konu şirketin Türkiye'deki beyannameye dahil edilen kurum kazancı üzerinden hesaplanacak kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği, ancak mahsup edilecek verginin KEYK'in bu ödemelerden kaynaklanan, kazancına isabet eden kurumlar vergisini aşamayacağı hüküm altına alınmaktadır. Bu itibarla, vergi cenneti ülkelerdeki kurumlara aktarılabilecek ödemeler üzerinden yapılacak vergi kesintisi ile KEYKlere ilişkin düzenlemenin çakışması mükerrer vergilendirmeye sebebiyet vermeyecektir³⁶³.

H-ZARAR MAHSUBU

KEYKlerde oluşan zararlarının mahsubu ve/veya sonraki yıllara devredilmesi hususunda iki farklı uygulama bulunmaktadır. Bu itibarla, bahse konu kurumların faaliyetlerinin zarar ile sonuçlanması halinde, ilgili kurumların zararlarının, yabancı kurumların yerleşik hissedarlarına atfedilmek suretiyle, hissedarların vergiye tabi gelirlerinden mahsup edilmesi ve/veya sonraki yıllara devredilmesi mümkün iken; ayrıca oluşan zararların, KEYKlerin bünyesinde elde edilen gelirlerden mahsubu ve/veya sonraki yıllara devredilmesi de uygulamalara konu olmaktadır. Bu itibarla, yurt dışındaki yabancı bağlı işletme nezdinde oluşan

³⁶³Meltem Sağlam, a.g.e., s. 343.

zararların, yerleşik hissedarlara ilgili işletmede sahip oldukları hisseleri oranında atfedilmesi; yurt dışı kaynaklı kazançların, hissedarlara atfedilmesinde kurumun tüzel kişiliğinin dikkate alınmaksızın aktif-pasif gelir ayırımı yapılmadan, yerleşik hissedarlara atfedilmekte olduğu kurum perdesinin kaldırılması yönteminin uygulandığı durumlara uygun olduğu benimsenmektedir³⁶⁴.

KEYKlerin yerleşik hissedarlarına atfedilen, yabancı kurumların ilgili dönem zararlarının, yerleşik hissedarların yurtiçinden elde ettikleri gelirlerinden mahsup edilmesi, vergi yazınında “bütünleşik zarar mahsubu” olarak ifade edilmektedir. Bu itibarla, yerleşik hissedarlardan mahsup edilemeyen kısımlar ise, genel hükümler uyarınca gelecek yıllara devredilmektedir. Bütünleşik zarar mahsubu uygulamasının yer aldığı ülke örneği olarak Fransa gösterilebilir. Fransa’da KEYKlerin yıl sonunda kar elde etmeleri ya da seneyi zararla kapamaları halinde; kar ve zararın tamamı, yerleşik hissedarlara, kurumlarda sahip oldukları payları oranında atfedilerek, ilgili hissedarların yurtiçinden elde ettikleri gelirlerle konsolidasyonu sağlanmaktadır³⁶⁵.

Konuya ilişkin diğer bir uygulama ise; koşullu zarar mahsubu olarak adlandırılmaktadır. Koşullu zarar mahsubunda; yurt dışındaki birden fazla KEYKa iştirak eden yerleşik hissedarların, iştirak etmekte oldukları bir yabancı kurumun zararının, iştirak ettiği diğer bir KEYKin elde ettiği gelirinden mahsubu yapılmaktadır. Bu bağlamda, mahsup edilemeyen tutarlar ise bütünleşik zarar mahsubu uygulamasında olduğu gibi genel hükümler uyarınca gelecek yıllara devredilmektedir³⁶⁶.

Belirtildiği üzere; yurt dışındaki yabancı bağlı işletme nezdinde oluşan zararların yerleşik hissedarlara, ilgili işletmede sahip oldukları hisleri oranında atfedilmesinin yanı sıra; ilgili kurumların zararlarının hissedarlara atfedilmeksizin,

³⁶⁴Yurt dışındaki yabancı bağlı işletme kaynaklı zararların, ilgili işletmenin yerleşik hissedarlarına işletmede sahip oldukları hisleri oranında atfedilmesi yöntemi, Fransa ve Norveç’te uygulanmaktadır. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 328; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 77.

³⁶⁵Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 329.

³⁶⁶İsrail’de KEYKlerin zararları, öncelikle yabancı ülkede pasif faaliyet kaynaklı gelirden mahsup edilmektedir. Bkz. **A.e.**, s. 329.

yabancı kurum bünyesinde mahsubu ve mahsup edilemeyen kısmının ise sonraki yıllara devri de söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda, yurt dışında ilgili kurumlar bünyesinde oluşan zararlar fiktif dağıtımının kabul edildiği sistemlerde, yabancı kurumun sadece kar ettiği durumlarda, yerleşik hissedarlara gelir atfedilirken; yabancı kurum bazında zararın oluşması durumunda ise, yerleşik hissedarlara oluşan zararların atfedilmesi mümkün olmadığından, oluşan zararların yabancı kurum bünyesinde mahsubu olanaklı olmaktadır. Bu bağlamda, İsrail, İspanya, Litvanya, Estonya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İngiltere, Finlandiya’da KEYKlere ait zararlar hissedarlara atfedilmemektedir³⁶⁷.

KEYKlerin zararlarının mahsubu Almanya, Danimarka, Finlandiya, Kanada, İtalya ve Japonya’da beş yıl; Estonya’da yedi yıl; İspanya’da on beş yıl boyunca; ABD, İsveç, Avustralya, İsrail, İngiltere ve Yeni Zelanda’da süresiz bir şekilde sonraki yıllara taşınmaktadır³⁶⁸.

5520 sayılı KVK’nun 7’nci maddesinin 4 numaralı fıkrası uyarınca;

“Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir”.

Ayrıca, konuya ilişkin olarak 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nin “Tam Mükellef Kurumların Kurumlar Vergisi Matrahına Dahil Edilecek KEYK Kazancı” başlıklı “7.3.”ncü bölümünde;

“Madde kapsamına giren KEYKlerin Türkiye’de vergiye tabi tutulacak kazancı, zarar mahsubu dahil giderler düşüldükten

³⁶⁷OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, ss. 124;126;137;140;145;148; **A.e.**, s. 330.

³⁶⁸OECD, **a.e.**, ss. 122;124;128;130;132;135;145;151;Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 333.

istisnalar düşülmeden önceki, vergi öncesi kurum kazançları olacaktır.

KEYK'in geçmiş yıl zararları nedeniyle dağıtılabılır kârının olmaması durumunda Türkiye'de vergilendirilecek bir kazançtan söz edilemeyecektir”.

Madde hükmü ile Genel Tebliğ'de yer alan düzenlemenin birarada değerlendirilmesiyle; Türkiye'de KEYKlerin yerleşik hissedarlarına gelir atfedilebilmesi açısından, bahse konu hesap döneminde yabancı bağlı işletmenin faaliyetleri neticesinde kar elde etmesi gerekmekte olduğu; yabancı bağlı işletmenin yılı zararla bitirmesi durumunda ise; Türkiye'de yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişilere, zararın atfedilmesinin mümkün olmadığı düzenlenmektedir.

I-ULUSLARARASI ANLAŞMALAR

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası hukukta kullanımı yaygınlaşan, uluslararası vergi anlaşması; iki farklı devletin, aynı gelir unsurları üzerinde, kullandıkları vergilendirme yetkilerinin çakışması sebebiyle, ortaya çıkan çifte vergilendirmeyi engellemek ve ortadan kaldırmak amacıyla, aralarında gerçekleştirdikleri hukuksal bir işlemdir. Bu bağlamda, vergi anlaşmaları, iki devletin vergi yasalarının çakışmasını engelleyerek, akit devletlerin, diğer bir anlatımla anlaşmaya taraf devletlerin, vergi yasalarını uygulayabilecekleri sınırları tespit etmektedirler. Benzer bir şekilde ERGİNAY tarafından yapılan tanım uyarınca uluslararası vergi anlaşmaları, özellikle çifte vergilendirmenin engellenmesi amacıyla, devletlerin kendi aralarında, sahip oldukları vergilendirme yetkilerini sınırlandırmalarına³⁶⁹ ilişkin kurallardan oluşmaktadır³⁷⁰.

³⁶⁹Wolfgang Gassner, Michael Lang, Eduard Lechner, **Tax Treaties and EC Law**, Linde Verlag, Wien, 1997, s. 3.

³⁷⁰Akif Erginay, **Vergi Hukuku İlkeleri, Vergi Tekniği, Türk Vergi Sistemi**, Ankara, 1995, s. 39; Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, ss. 29-31; Billur Yaltı, “**Vergi Anlaşmalarında Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılması Yöntemleri**”, s. 69; Frank Engeles,

Ayrıca, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının; hukuk yaratma, sermaye ve emek akışkanlığını olumsuz etkileyen, uluslararası çifte vergilendirmeyi engelleme ve bertaraf etme, farklı ülkelerin vergi idareleri arasında uluslararası işbirliği ve karşılıklı bilgi değişimine³⁷¹ ilişkin hükümler ihtiva ederek, uluslararası vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığını³⁷² engelleme, vergi adaletinin temini ve ayrımcılığın engellenmesi gibi diğer bazı işlevleri bulunmaktadır³⁷³.

Vergiden kaçınma; yasal olmakla birlikte vergi sorumluluğunun, vergi yasalarında yer alan boşluklardan yararlanılmak suretiyle, yasanın amacına aykırı düşecek şekilde azaltılmasıdır. Konuya ilişkin; BM tarafından yapılan tanım uyarınca vergiden kaçınma “genellikle yasaların sözüne uygun, fakat özüne aykırı yollarla vergi yükümlülüğünün azaltılması veya ortadan kaldırılması”; OECD’ye göre ise; “vergi yükümlülüğü seviyesinin, yasama organının belirli bir koşulda belirli bir gelirin katlanmasını öngördüğü vergi miktarının altına düşürme girişiminde bulunulması”dır³⁷⁴.

Vergi kaçakçılığı; yasalar itibarıyla, kendilerine vergi yükü yüklenen gerçek ya da tüzel kişilerin, ilgili yasa hükümlerine uymayarak, verginin oluşmamasına ya

Interpretation of Tax Treaties under International Law, IBFD Publications, Amsterdam, 2004, s. 19; Wolfgang Gassner, Michael Lang, Eduard Lechner, **a.e.**, s. 3.

³⁷¹Bilgi değişimi, OECD Model Anlaşması’nın “Exchange of Information” başlığı altında 26’ncı maddesinde hüküm altına alınmaktadır. İlgili maddenin ilk paragrafında; “akit devletlerin, anlaşma hükümlerini yerine getirmeleri veya vergiye ilişkin ulusal yasaların uygulanması amaçlı, ilişki içerisinde olduğu öngörülen ve anlaşmayla uyum sergileyen her türlü bilgiyi talep edilebileceği” düzenlenmektedir. Burada dikkatleri çeken; yetkili vergi idarelerinin bilgi alışverişi, vergi yükümlüsünün özellikli bilgileri ile sınırlandırılmamakta ve bu bağlamda her türlü bilgi talep edilebilmektedir. Söz konusu maddenin ikinci paragrafında; paylaşılan bilginin gizliliğinin sağlanması; dördüncü paragrafında; kendisinden bilgi istenilen tarafın, kendisine herhangi bir ulusal çıkar sağlanmadığı iddiasıyla, bilgiyi vermeyi reddetmesinin, söz konusu olamayacağı ve beşinci paragrafında ise; kendisinden bilgi istenilen tarafın, banka gizliliği gibi bir iddiayla bilgi vermeyi reddetmesinin mümkün olmayacağı hüküm altına alınmaktadır. Bkz. Övül Çölgezen, “Şeffaflık ve Bilgi Değişimi”, **Vergi Dünyası**, Nisan 2010, Sayı:344, ss. 103-104.

³⁷²Uluslararası yazında vergi kaçakçılığı; “tax evasion” olarak kullanılmakta ise de; Fransızca konuşulan ülkelerde, vergi kaçakçılığı anlamına gelen “tax evasion” kavramıyla, vergiden kaçınma ifade edilirken; vergi kaçırmanın karşılığı olarak “vergi dolandırıcılığı” ya da “vergi sahtekarlığı” anlamına gelen “tax fraud” kavramı kullanılmaktadır. Bu bağlamda, vergi kaçakçılığı; yasalara aykırı bir şekilde, vergi yasalarını ihlal etmek suretiyle, doğrudan vergiyi ödemekten kaçmaktır. Bkz. IBFD, **International Tax Glossary**, International Bureau of Fiscal Documentation, Amsterdam, s. 165.

³⁷³Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, ss. 33-35; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 39.

³⁷⁴Billur Yaltı, **a.e.**, s. 288; Erol M. Karsan, **a.g.e.**, s. 35.

da eksik oluşmasına sebebiyet vermeleridir. Bu itibarla, uluslararası vergi kaçakçılığı; genellikle vergilendirilebilir gelir ya da serveti, vergi idaresinin bilgisi dışında bırakmak suretiyle ya da vergi matrahının gizlenmesi amacıyla, hileli işlemlere başvurma gibi yollarla, yürürlükteki vergi yasalarına açık bir şekilde, aykırı davranmaktır³⁷⁵.

Yukarıdaki tanımlardan da açıkça anlaşılacağı üzere; vergi kaçakçılığı ile vergiden kaçınma arasındaki en önemli fark; vergi kaçakçılığının yasalara aykırı, diğer taraftan ise; vergiden kaçınmanın yasalara uygun olmasıdır. Bu bağlamda, işletme karlarının, düşük vergilemeye tabi ülkelerde kurulmuş, yavru şirket ya da şubelerde toplanmasını sağlayarak işlem yapılması; BM'nin konuya ilişkin listesinde “vergi kaçakçılığı” ve “vergiden kaçınma” olarak; yabancı yatırım kaynaklı gelirin, çok düşük oranlarda vergi ödeyen ya da hiç vergi ödemeyen, bir ara işletmede toplanması; OECD'nin listesinde “vergiden kaçınmaya” ilişkin bir eylem olarak nitelendirilmektedir³⁷⁶.

Batı'da çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları, 19'uncu yüzyılın son çeyreğine kadar uzanmaktadır. Ancak, Türkiye ilk kez 1970 yılında, Viyana'da Avusturya hükümeti ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalamıştır³⁷⁷. Günümüzde gelir ve servet üzerinden alınan vergilere ilişkin, çifte vergilendirmenin engellenmesi amacıyla, yararlanılabilecek BM modeli ve OECD modelinin varlığıdır.

Bu bağlamda, OECD tarafından hazırlanan, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşma taslakları, OECD'ye üye olan devletler tarafından benimsenmekte ve söz konusu devletlerin, kendi aralarında imzaladıkları anlaşmalarda, örnek olarak kullanılmaktadır. Ancak, Türkiye OECD taslaklarını, sermaye ve teknoloji ihraç eden gelişmiş ülkelerin çıkarlarını göz etmesi sebebiyle, ilke olarak benimsemediğinden, OECD üyesi ülkeler ile az sayıda anlaşma imzalamıştır. İlgili taslakların, vergilendirmede ikamet ilkesine ağırlık verilmek suretiyle, sermaye ve

³⁷⁵Billur Yaltı, a.e., s. 288; Cholpan Oktar, a.g.e., ss. 5-6.

³⁷⁶Billur Yaltı, a.e., ss. 288-291.

³⁷⁷Selahattin Tuncer, “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye”, s. 4.

teknoloji ithal eden gelişmekte olan ülkelerin, vergilendirme yetkilerini, gelişmiş ülkelerin yararına sınırlandırıldığı dikkati çekmektedir³⁷⁸.

Burada belirtilmesi gereken; genel nitelikli ve belirsizlikler içeren³⁷⁹ çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının, bazı durumlarda uluslararası çifte vergilendirmeyi tamamıyla ortadan kaldıramamasıdır. Bu durum ise, anlaşma hükümlerinin, taraf devletler tarafından farklı şekilde yorumlanması, farklı uygulamalara konu edilmesi, taraf devletlerin anlaşma hükümlerine uygun olmayan nitelikte uygulamaları veya söz konusu anlaşmada, boşlukların mevcudiyetinden kaynaklanmaktadır. Bu itibarla, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının doğru olarak uygulanabilmesi, bahse konu anlaşmaların doğru yorumlanmasına³⁸⁰ bağlı olmaktadır³⁸¹.

1-Model Anlaşmalar

Çifte vergilendirmeyi bertaraf etmek amacıyla, uluslararası platformda kişi, sermaye ve uluslararası işlemlerin, serbest dolanımını temin eden, devletler arasında akdedilen, uluslararası vergi anlaşmaların temelini oluşturan, farklı ülkelerde uygulama esnekliğine sahip model anlaşmaların, en önemli yararı; anlaşma öncesi yapılması gereken görüşmelerin, süresini kısaltarak, ilgili

³⁷⁸Nami Çağan, **a.g.e.**, s. 226.

³⁷⁹SANDLER, vergilere yönelik ulusal mevzuatın karmaşıklığı karşısında; vergi anlaşmalarını genel ve belirsiz düzenlemeler olarak yorumlamaktadır. Bkz. Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 18.

³⁸⁰Uluslararası hukukta, anlaşmalara uygulanacak yoruma ilişkin kurallar Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 31, 32 ve 33'üncü maddelerinde somutlaştırılmıştır. Bu bağlamda, sözleşmeye taraf olan ülkelerde, VAHS vergi anlaşmaların yorumu hususunda, temel kaynak niteliğinde olmakta, Türkiye gibi sözleşmeye taraf olmayan ülkelerin de, taraf oldukları uluslararası anlaşmaları, anlaşmaların yorumuna ilişkin hükümlerin, büyük bir kısmının örf ve adet hukukuna dayanması sebebiyle, VAHS kapsamında, yorumlanmasının gerekliliği kabul edilen bir görüştür. Ayrıca, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının yorumunda; "uluslararası anlaşmaların sonuçlandırılması ile bağlantılı olarak taraflardan birisi ya da tamamı tarafından oluşturulan ve anlaşmayla olan bağlantısı diğer taraf tarafından da kabul edilen herhangi bir belge" tamamlayıcı yorum kaynağı olarak nitelendirildiğinden (VAHS m. 31/2 b bendi); OECD ve BM modelleri ve şerhleri, uluslararası anlaşmaların parçası olarak değerlendirilmek suretiyle, anlaşmaların yorumu hususunda karışıklıklar ile karşılaşılabilir durumlarda, bunlara başvurulmalıdır. Bkz. Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, ss. 87;93; Daniel Sandler, **a.e.**, s. 58.

³⁸¹Billur Yaltı, **a.e.**, s. 86; Emrah Ferhatoğlu, **Uluslararası Vergi Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözülmesi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Mart 2010, s. 16; Ercan Alptürk, "Uluslararası Vergi Anlaşmalarında Çakışma ve Vergilendirme Yetkisinin Paylaşımı", **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı:168, Nisan 2002, s. 80.

anlaşmaların imzalanma sürecini kolaylaştırması ve mevzuat ile uygulamada arasında bütünlük sağlamalarıdır. Bu itibarla, aydınlatıcı ve tavsiye niteliği ağır basan, sorunların çözümünde araç niteliğindeki, model anlaşmaların bağlılığı bulunmasa³⁸² da, bunlar vergi anlaşmalarının uyumlaştırılmasına imkan sağlamaktadırlar. Konuya ilişkin olarak, gelir ve servet üzerinden alınan vergilerde oluşabilecek uluslararası çifte vergilendirmeyi engellemek üzere, devletler bazı ortak³⁸³ ve de farklı yaklaşımlar³⁸⁴ içeren BM ve OECD Vergi Anlaşma Modeli'ni esas almaktadırlar.

a)-OECD Vergi Anlaşma Modeli

OECD Mali İşler Komitesi, 1963 yılında gelir ve servet üzerinden alınan vergilere ilişkin, ilk Model Anlaşma'sını³⁸⁵, 1977 yılında ise, uluslararası düzeyde, gelir ve sermayenin dolaşımında, çifte vergilendirmeyi engellemeye yönelik, ilgili anlaşmanın güncellenmiş şeklini geliştirmiştir. Bu bağlamda, yayımlanan anlaşmada, çifte vergilemenin engellenmesi ve yerli ve yabancı kişiler ile kurumlar arasında ayırıcı vergi uygulanmaması düzenlenmektedir³⁸⁶. 1992 yılında ise, OECD tarafından konuya ilişkin gözden geçirmelerin yapılması suretiyle, "Gelir ve Servet Vergilerinde Vergi Anlaşma Modeli³⁸⁷" yayımlanmıştır.

Gelir ve servetin, anlaşmaya taraf devletlerden hangisinde vergilendirileceği tespit eden vergi anlaşmaları; çifte vergilendirmeyi engellemek amacıyla, anlaşmaya taraf devletlerinden birisinin, vergilendirme yetkisini sınırlandırarak,

³⁸²Billur Yaltı, **a.e.**, s. 43.

³⁸³BM ve OECD Vergi Anlaşma Modeli'nin ortak yönü; her iki modelde de istisna ve mahsup yöntemlerine, çifte vergilendirmeyi engelleme açısından yer verilmesidir.

³⁸⁴Anlaşma modellerinin farklılık arz eden özelliği; hangi ülkelerin çıkarlarını korumakta olduğu noktasında belirlemektedir. *Çalışmanın ilerleyen kısmında, anlaşma modellerine ilişkin ayrıntılı açıklamalara yer verileceğinden konuya burada bu kadar değinmek yeterli görülmektedir.*

³⁸⁵**Draft Convention for the Avoidance of Double Taxation with Respect to Taxes on Income and Capital.**

³⁸⁶Ömer Faruk Batirel, "Çifte Vergilemeyi Önleme Konusunda OECD Model Anlaşması ve Kurumlar Vergisi Uyumu", **Vergi Dünyası**, Kasım 1990, Sayı: 111, s. 45; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 18.

³⁸⁷**Model Tax Convention on Income and on Capital.**

diğer devletin vergilendirme yetkisini kabul etmekte veya vergilendirme yetkisini, anlaşmaya taraf devletler arasında dağıtmaktadırlar³⁸⁸.

Ancak, Türkiye dahil olmak üzere, birkaç devlet dışında kalan, gelişmiş ülkeler tarafından oluşturulan, OECD Anlaşma Modeli'nin; esasen ikamet ilkesini benimsemek suretiyle, sermaye ve teknoloji ithal etmek durumunda kalan, gelişmekte olan ülkelerin, vergilendirme yetkilerini, gelişmiş ülkelerin yararına olacak şekilde sınırlandırıldığı, diğer bir anlatımla gelişmiş ülkelerin önceliklerini yansıttığı dikkat çekmektedir³⁸⁹.

Sermaye ve teknoloji ihracatçısı ve işgücü ithalatçısı gelişmiş ülkelerin ekonomi politikaları, yabancı yatırım ve sermayenin teşviki ve ucuz işgücünün, ülkelere aktarılmasına dayandığından, bahse konu ülkelerin vergi sistemleri, ikamet ilkesini esas alarak, yurt dışında yatırıma yönelen, sermaye kaynaklı geliri vergilendirilmektedir. Bu bağlamda, OECD Anlaşma Modeli'ne dayalı vergi anlaşması imzalayan iki devletin, her ikisinin de gelişmiş ülke olması durumunda aralarındaki denge bozulmamaktadır. Ancak, anlaşma taraflarından birisinin, gelişmekte olan ülke konumunda olması durumunda ise; çıkar dengesi, gelişmiş ülke lehine bozulacağından, bahse konu model eleştirilere maruz kalmaktadır³⁹⁰. Bu itibarla, daha evvel de belirtildiği üzere; Türkiye söz konusu taslakları, gelişmiş ülkelerin çıkarlarını göz etmesi sebebiyle, ilke olarak benimsemediğinden, OECD'ye üye ülkeler ile az sayıda uluslararası anlaşma imzalamıştır.

OECD'ye göre; uluslararası vergi anlaşmaları, kendi amaçları doğrultusunda yorumlanarak, anlaşmaların amaç ve hedefine aykırı nitelikte ve asıl hedefi avantajlı vergisel pozisyon ya da ortam yaratmak olan ve anlaşmaların kötüye kullanılmaları sonucunu yaratan, belirli işlem ve girişimler, uluslararası vergi anlaşmalarının hükümlerinden istifade ettirilmemelidir³⁹¹. Ayrıca, Model Anlaşma'da, OECD'ye üye ülkeler arasında, belirli işlem ve girişimlerin,

³⁸⁸Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, ss. 43-44.

³⁸⁹**A.e.**, s. 44.

³⁹⁰**A.e.**, s. 44; Nurettin Bilici, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, s. 220.

³⁹¹Bkz. OECD MC Art 1/ 9.5.

uluslararası anlaşma hükümlerinin kötüye kullanılması sonucu yarattığı durumlarda, vergi anlaşmalarının avantaj sağlayan hükümlerinin, uygulamasında herhangi bir zorunluluk bulunmadığı belirtilmektedir³⁹².

Bu bağlamda, Model Anlaşma'nın hükümlerinin ihlal edilmemesi açısından, ülkelerin aralarında gelir ve kurumlar vergisi, ticari kar³⁹³, daimi işyeri³⁹⁴ ve ikametgâh gibi bazı kavramlar üzerinde fikir birliği gerekmektedir³⁹⁵.

³⁹²Bkz. OECD MC Art 1/ 9.4.

³⁹³Model Anlaşma'da; "bir akit devletin işletmesinin karları, söz konusu işletmenin, diğer akit devletteki bir işyeri aracılığıyla elde edilmediği sürece sadece bu akit devlette vergilendirilme"yeceği hüküm altına alınmaktadır. Bkz. MC Art 7/1. Ayrıca, anlaşmanın 7'nci maddesinin 1 numaralı fıkrasının 10'uncu bendi uyarınca; diğer devlette işyeri vasıtasıyla elde edilen kazançlar ise; sadece söz konusu işyerine, atfedilebilen tutarla sınırlandırılmak üzere, vergilendirilmektedir. Bu itibarla, bir akit devlet işletmesinin, diğer akit devlette gerçekleştirdiği, ticari faaliyetlerden elde ettiği gelir, söz konusu faaliyet bu devlette bir işyeri vasıtasıyla yürütülmediği sürece, ikamet devletin vergilendirme yetkisine bağlanmakta, diğer bir ifadeyle ikamet devletin vergilendirme yetkisi kapsamında değerlendirilmekte ve ticari faaliyetin, o devlette bulunan bir işyeri aracılığıyla gerçekleştirilmesi durumunda ise, vergilendirme yetkisini kullanma hakkı, işyerinin yerleşik olduğu yerdeki devlete tanınmaktadır. Bkz. Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 204.

Model Anlaşma'da kar payları; "hisse senetlerinden, intifa senetlerinden ya da intifa haklarından, kurucu hisse senetlerinden ya da alacak niteliği taşımayıp kazanca katılmayı sağlayan diğer haklardan elde edilen gelirleri, bunun yanı sıra kar dağıtımını yapan şirketin yerleşik olduğu devletin mevzuatı uyarınca, vergilendirme açısından hisse senetlerinden elde edilen gelirle aynı muameleye tabi diğer şirket haklarından elde edilen gelirle yatırım fonu ve yatırım ortaklığından elde edilen gelirdir". Bkz. MC Art 10/3. Ayrıca, modelde kar paylarının vergilendirilmesinde, uluslararası çifte vergilendirmenin engellenmesine yönelik; bir akit devlette yerleşik şirket tarafından, diğer akit devlet yerleşğine ödenen kar paylarının, söz konusu diğer akit devletçe vergilendirilebileceği hüküm altına alınmaktadır. Bkz. MC Art 10/1. Söz konusu maddenin 2 numaralı fıkrası uyarınca ise; kar paylarının anlaşmaya taraf her iki devlet tarafından da vergiye tabi tutulması durumunda, kaynak ülke tarafından sınırlı nitelikte vergi oranı uygulaması icap etmektedir. Bkz. MC Art 10/9.

Yabancı ülkelerde yerleşik bağlı işletmelerden elde edilen karpayı ile söz konusu işletmelerin dağıtılmamış kar paylarının vergilendirilmesine ilişkin hüküm uyarınca; "Bir Akit Devlette yerleşik şirketin, diğer Akit Devletten gelir elde etmesi durumunda, bahse konu şirket tarafından gerçekleştirilen kar payı dağıtımları; kar payı dağıtımının bu diğer Akit Devlet yerleşğine yapılmış olması ya da kar paylarının elde edilmesiyle bu diğer Akit Devletteki bir işyeri ya da sabit bir yer arasında etkin bir ilişkinin mevcudiyeti hali hariç olmak üzere, bu diğer devletçe vergiye tabi tutulmaz, şirketin karları tamamıyla ya da kısmen kendi ülkesinden elde edilmiş olsa da, ilgili şirketin dağıtılmamış kazançları üzerinden bir dağıtılmamış kazanç vergisi alınmaz". Bkz. MC Art 10/5. Ayrıca, anlaşmanın 10'uncu maddesinde; şirketlerin ortaklarından ayrı varlıklar olarak değerlendirilmeleri ve bu sebeple de, şirket karlarının, ortaklara atfedilemeyeceği, şirket ortaklarının söz konusu karlar üzerinden, sadece bahse konu karın şirket tarafından dağıtılması durumunda, vergilendirilebileceği hüküm altına alınmaktadır. Bu itibarla, anlaşma uyarınca; bir akit devlette doğup, diğer akit devlet yerleşğine ödenen faiz gelirleri ve gayri maddi hak bedelleri, sadece ikamet devletinde vergilendirilecektir. Bkz. Billur Yaltı, **a.e.**, s. 242.

³⁹⁴OECD Model Anlaşması uyarınca; "Bir akit devlette yerleşik bir şirket, diğer akit devletin yerleşği olan veya bu diğer devlette ticari faaliyette bulunan bir şirketi kontrol eder ya da bahse konu şirket tarafından kontrol edilirse, söz konusu şirketlerden biri diğeri açısından bir işyeri

b)-Birleşmiş Milletler Vergi Anlaşma Modeli

Gelişmekte olan ülkelerin kendi aralarında ve gelişmiş ülkeler ile vergi anlaşmaları akdetmeleri, diğer bir anlatımla anlaşmalara taraf olmaları durumunda, söz konusu ülkelerin çıkarlarını koruyacak şekilde, OECD Vergi Anlaşma Modeli'ne bir alternatif olarak oluşturulan, Birleşmiş Milletler Vergi Anlaşma Modeli, kaynak ülke vergilendirmesini esas alarak, gelişmekte olan ülkelerin önceliklerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, BM modeli uygulamada, kaynak ilkesine öncelik tanımakla birlikte, kaynak ülkesinin münhasır vergilendirme yetkisine sahip olduğunu kabul etmemektedir. Diğer bir anlatımla, BM modeli vergilendirmede ikamet ilkesi kabul edilmesinin yanı sıra, OECD Vergi Anlaşma Modeli'ne nazaran daha kapsamlı olarak kaynak ilkesini kullanma amacına yönelmektedir³⁹⁶.

Sermaye ithalatçısı ve yurt dışında yatırımları bulunmayan, gelişmekte olan ülkeler, belirtildiği üzere vergi sistemlerini kaynak esasına dayandırmaktadırlar. Bu itibarla, uluslararası sermaye akışı da gelişmiş ülkelere doğru seyrettiğinden, gelişmekte olan ülkelerin, OECD modelini esas alan, vergi anlaşmasına taraf olmaları durumunda; ilgili anlaşmadan sağlanacak faydalar gelişmiş ülkeler lehine oluşacaktır. Olası belirtilen bir durumun engellenmesi amacıyla, BM modeli, gelirin doğduğu ülke tarafından vergilendirmesini esas alarak, açıklanılmaya çalışılan olumsuzlukları bertaraf etmeyi amaçlamaktadır. Özetle, BM modelinin, gelişmekte olan ülkelerin aralarında ve gelişmiş ülkelerle

oluşturmayacaktır". Bkz. MC Art 5/7. Belirtildiği üzere; ilgili maddede, yurt dışındaki yavru şirketlerin, işyeri oluşturmayacağı hüküm altına alınmaktadır. Konuya ilişkin olarak ayrıca, Anlaşma'nın 5'inci maddesinin 7 numaralı fıkrasının 40 numaralı bendinde; vergilendirme açısından yavru şirketin ayrı ve bağımsız hukuki şirket olarak değerlendirilmesi sebebiyle, yavru şirketin tek başına ana şirketin işyeri olarak kabul edilemeyeceği düzenlenmektedir. Bu itibarla, yavru şirket tarafından gerçekleştirilen ticari faaliyet, tamamıyla ana şirketin talimatları ve yönetimi altında dahi gerçekleştirilse de, bahse konu yavru şirket, ana şirketin işyeri niteliğini taşımayacaktır. Diğer bir anlatımla, yavru şirket; ana şirketin diğer ülkedeki işyeri olarak değil; hukuken ana şirketin hisse sahibi olduğu bağımsız bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Billur Yaltı, a.e., ss. 135-136.

³⁹⁵Ömer Faruk Batırel, "Çifte Vergilemeyi Önleme Konusunda OECD Model Antlaşması ve Kurumlar Vergisi Uyumu", s. 46.

³⁹⁶Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, ss. 46-47; Daniel Sandler, a.g.e., s. 18.

gerçekleştirecekleri anlaşmalar açısından, model oluşturma amacıyla, gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarını daha fazla dikkate almaktadır³⁹⁷.

2-Uluslararası Anlaşmalarının Yorumu

Uluslararası vergi anlaşmalarının, anlaşmalara taraf olan ülkeleri bağlamakta olduğu ve iyi niyet sergilenerek uygulanmasının, ahde vefa ilkesi uyarınca gerekte olduğunu belirtmiştik. Bu bağlamda, anlaşmaların iyi niyet sergilenerek doğru bir şekilde uygulanması, ilgili anlaşmaların doğru yorumlanmasına bağlı olmaktadır³⁹⁸.

Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nde uluslararası anlaşmaların aşılmasının yanı sıra, uluslararası vergi anlaşmalarının, yorumuna ilişkin kurallar da hüküm altına alınmaktadır. Vergi anlaşmalarının yorumunda, Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin önemini vurgulamak üzere, belirtilmesi gereken; sözleşmeye taraf olmayan ülkelerin, akdettikleri uluslararası vergi anlaşmalarının da, sözleşme esas alınmak suretiyle, yoruma gidilmesi; bahse konu sözleşmenin büyük bir kısmının örf ve adet hukukunun beyanı niteliği taşımasından kaynaklanmaktadır³⁹⁹.

OECD ve BM Anlaşma Modelleri ve bu modellerin şerhleri⁴⁰⁰, uluslararası yazında, anlaşmalarının tamamlayıcı parçası olmaları itibarıyla; tamamlayıcı yorum kaynağı olarak dikkate alınmaktadırlar. Anlaşma şerhlerini, tamamlayıcı yorum kaynağı olarak değerlendiren görüşün dayanağı ise; Viyana Anlaşmalar Hukuku

³⁹⁷Billur Yaltı, **a.e.**, ss. 46-47.

³⁹⁸**A.e.**, s. 86; Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**, s. 83.

³⁹⁹Anlaşmaların yorumuna yönelik VAHS'nin 31'inci maddesinde "Genel Yorum Kuralları"; 32'nci maddesinde "Tamamlayıcı Yorum Kuralları" ve de 33'üncü maddesinde ise "İki veya Daha Fazla Dilde Yazılan Anlaşmalarda Yorum Kuralları" düzenleme kapsamına alınmıştır. Billur Yaltı, **a.e.**, s. 87; Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 363.

⁴⁰⁰Model Anlaşma Şerhi; OECD Model Anlaşma'sı hükümlerinin doğru yorumu ve özel durumların mevcudiyeti halinde uygulanmasında, OECD'ye üye ülkeler arasındaki görüş birliğini yansıtmaktadır. Anlaşma modeli şerhinin önemi; OECD modeli ya da benzeri bir uluslararası vergi anlaşması akdeden ülkelerin, taraf oldukları anlaşmalarda yer alan terimlerin yorumu hususunda, belirsizlik ya da karışıklıkların varlığı durumunda, OECD şerhde, ifade edildiği şekliyle dikkate alınacağından, daha da artmaktadır. Bkz. Leyla Ateş, "Vergi Anlaşmalarının Yorumunda OECD Şerhlerinin Rolü", **Vergi Dünyası**, Sayı: 332, Nisan 2009, s. 175.

Sözleşmesi 31'inci maddesinin 2 numaralı fıkrasının b bendidir. İlgili düzenleme uyarınca “Anlaşmanın sonuçlandırılması ile bağlantılı olarak taraflardan biri veya hepsi tarafından oluşturulan ve anlaşma ile bağlantısı diğer tarafça da kabul edilen herhangi bir belge” vergi anlaşmalarının yorumuna ilişkin yapılacak değerlendirmelerde, tamamlayıcı kaynak niteliğindedir⁴⁰¹.

Uluslararası vergi anlaşmalarının yorumunda, literatürde farklı görüşlerin ileri sürüldüğü bir husus; OECD ve BM Anlaşma Modelleri ve Şerhleri'nde, uluslararası anlaşmaların akdedildiği tarihten sonra, gerçekleştirilen değişiklik ve eklemelerin, vergi anlaşmalarının yorumu üzerinde etkisi ve iç hukuk kurallarının gönderme yolu⁴⁰² ile yorumlanmasında belirlemektedir.

a)-Durağan Yorum Yöntemi

Anlaşmanın akdedildiği tarih itibarıyla, yürürlükte bulunan iç hukuk hükümlerini bir anlamda donduran, durağan yorum yöntemi uyarınca anlaşma modelleri ve şerhlerinde, uluslararası anlaşmaların akdedildiği tarihten sonra, gerçekleştirilen değişiklik ve eklemeler, vergi anlaşmalarının yorumlanması sırasında kullanılamayacaktır. Ayrıca, gönderme hükmü hususunda, bahse konu yaklaşım esas alınır; vergi anlaşmasının akdedildiği tarihte, yürürlükteki ulusal hükümlerin uygulanmasına, yapılacak yorumlarda başvurulmayacaktır⁴⁰³.

b)-Hareketli Yorum Yöntemi

Uluslararası anlaşmaların yorumuna ilişkin hareketli yorum yönteminde ise; uluslararası anlaşmaların yürürlüğe girdiği tarihten sonra, anlaşma modelleri veya

⁴⁰¹Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 364; Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 93; Leyla Ateş, **a.e.**, s. 176.

⁴⁰²Bu itibarla, anlaşmalarda yer alan terimlerin içeriklerinin tespitinde, ulusal mevzuatı yetkilendiren anlaşma hükmü literatürde “gönderme hükmü” şeklinde ifade edilmektedir. Bkz. Billur Yaltı, **a.e.**, s. 94.

⁴⁰³**A.e.**, ss. 98-99.

şerhlerde gerçekleştirilen değişiklik ve eklemelerin, vergi anlaşmalarının yorumunda kullanılabileceği şeklindedir⁴⁰⁴.

Konuya ilişkin olarak OECD Model Anlaşması'nın 35'inci maddesinde de ifade edildiği üzere; ilgili maddelerin esasında değişikliğe sebebiyet vermeyen, model ve şerhte gerçekleştirilen değişiklik ve eklemelerin, yapılan değişiklikten önce yürürlüğe giren, anlaşmalarının yorumunda kullanımının mümkün olduğu yönündedir. Diğer bir anlatımla, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra, yapılacak değişiklikler hususunda, OECD hareketli yorum yöntemini esas alarak, değişiklik ve eklemelerin, uluslararası anlaşmaların yorumunda kullanılabileceği şeklinde bir görüş sergilemektedir. OECD'nin böylesi bir yaklaşımı; daha evvel de belirtildiği üzere; şerhlerin mevcut olan hükümlerin doğru yorumu ve özel bazı durumların uygulanmasında, OECD'ye üye ülkelerin, görüş birliğini yansıtmakta olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca, hareketli yorum yöntemi dikkate alınarak gönderme hükmü yorumu durumunda; ulusal mevzuat hükümleri, uluslararası vergi anlaşmalarının yorumunda kullanılmaktadır⁴⁰⁵.

3-Uluslararası Anlaşmaların İç Hukukta Geçerliliği

Uluslararası hukuk açısından geçerlilik kazanan anlaşmaların, iç hukukta geçerliliği, diğer bir anlatımla bahse konu anlaşmaların, hukuk kaynağı olarak uygulanabilirlik kazanmaları⁴⁰⁶ hususunda iki farklı görüş mevcuttur:

a)-Tekçi Yaklaşım

Uluslararası ve ulusal hukuk düzeninin, bir bütünün parçaları olduğuna dayanan tekçi, diğer bir ifadeyle monist yaklaşım uyarınca uluslararası anlaşmalar,

⁴⁰⁴ A.e., ss. 98-99.

⁴⁰⁵ A.e., ss. 98-99.

⁴⁰⁶ A.e., s. 71.

ulusal mevzuatta, ayrıca düzenleyici bir kural ya da atıf şeklinde, herhangi bir ek işlem gerektirmeksizin, hüküm ifade etmek suretiyle doğrudan uygulanabilir⁴⁰⁷.

Tekçi görüşün savunucuları Gerçekçi Okul ve Normcu Okul; uluslararası hukukun iç hukuka üstünlüğünü, diğer bir ifadeyle normlar hiyerarşisinde, uluslararası anlaşmaların, kanunların üzerinde yer aldığı ve iç hukukun, diğer bir ifadeyle ulusal hukukun, uluslararası hukuka bağımlı olduğunu esas almaktadırlar⁴⁰⁸.

b)-İkinci Yaklaşım

Uluslararası hukuk düzeni ile ulusal hukuk düzenini, bağımsız iki ayrı düzen olarak dikkate alan, konuya ilişkin tekçi yaklaşımın karşıtı; ikici, dualist görüş uyarınca devletlerin aralarında gerçekleştirdikleri uluslararası anlaşmaların, iç hukuk düzeni açısından, hüküm ifade etmesi, ulusal bir işlemle aktarma yapılmasını gerektirmektedir⁴⁰⁹. Dualist görüşe göre; iç hukuk yasa koyucunun iradesine; uluslararası hukuk ise “ahde vefa ilkesine” bağlı olduğundan, söz konusu iki hukuk düzeninin bağlayıcılıklarının dayanakları farklıdır⁴¹⁰.

4-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Düzenlemelerinin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ile İlişkisi

Önceki kısımlarda açıklanılmaya çalışıldığı üzere; devletlerin vergilendirmeden en yüksek payı elde etmek amaçlı, uluslararası vergilendirme ilkelerinden, birine ya da diğerlerine ağırlık vermesi ve hükümetler arasında uluslararası düzeyde, çıkan çıkar çatışmaları, uluslararası çifte vergilendirmeye yol açmaktadır. Diğer bir ifadeyle, birden fazla ülkede faaliyette bulunan çok uluslu işletmelerin, yerleşik oldukları ülkelerde tam mükellefiyete tabi olarak

⁴⁰⁷Tekçi yaklaşım SANDLER tarafından “monist doctrine” olarak ifade edilmektedir. Bkz. Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 39; **A.e.**, ss. 71-72 ; Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**,s. 19.

⁴⁰⁸Hüseyin Pazarcı, **a.e.**, ss. 19-20.

⁴⁰⁹İkinci yaklaşım uluslararası yazında “dualist doctrine” olarak geçmektedir. Bkz. Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 39; Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 71.

⁴¹⁰Hüseyin Pazarcı, **a.g.e.**, s. 18.

vergilendirilmelerinin yanı sıra, elde ettikleri gelirin, faaliyetlerini gerçekleştirdikleri kaynak ülkesinde de vergilendirilmesi, uluslararası çifte vergilendirmeye sebebiyet vermektedir.

OECD Anlaşma Modeli'nin "ticari kazançların vergilendirilmesi" hususunda çifte vergilendirilmenin bertaraf edilmesine ilişkin madde hükmü uyarınca "Bir akit devlete ait işletmenin karları, bahse konu işletmenin diğer akit devletteki bir işyeri aracılığıyla elde edilmediği sürece sadece bu akit devlette vergiye tabi olmaktadır". Ancak, Diğer akit devlette işyeri aracılığı ile elde edilen kazançlar, sadece söz konusu işyerine atfedilen tutarla sınırlı olacak şekilde vergilendirilmektedir. Topluca ifade etmek gerekirse; bir akit devlet işletmesinin, diğer akit devlette gerçekleştirdiği ticari faaliyet kaynaklı geliri, söz konusu faaliyetin bahse konu devlette bir işyeri aracılığıyla yürütülmediği durumda, ikamet devletinin vergilendirmesine tabi olmakta, ancak gerçekleştirilen ticari faaliyetin, diğer akit devlette bulunan işyeri aracılığıyla sürdürülmesi durumunda ise, vergilendirme yetkisi ilgili işyerinin bulunduğu devlete bırakılmaktadır⁴¹¹.

Farklı ülke uygulamalarında yer alan KEYKlere ilişkin düzenlemelerin çoğu, uluslararası vergi anlaşmalarının uygulanmasına engel oluşturmamaktadırlar. Bu bağlamda KEYK düzenlenmelerinde, gerçekleştirilen ticari faaliyetler, ana şirketin talimat ve yönetimine bağlı sürdürülse de, yavru şirketin ayrı ve bağımsız bir hukuki şirket olarak nitelendirilmesi sebebiyle, bağımsız bir kurum olan yavru şirket, ana şirketin işyeri⁴¹² olarak dikkate alınamamaktadır.

OECD Model Anlaşması'nın işyeri kavramını düzenleyen 5'inci maddesinin, ticari kazançları hüküm altına alan 7'nci madde ile birarada değerlendirilmesiyle; yukarıda da belirtildiği üzere; yurt dışındaki ayrı ve bağımsız bir hukuki şirket niteliğindeki yavru şirketlerin, diğer bir anlatımla KEYKlerin

⁴¹¹OECD MC Art 7/1. Bkz. Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 204.

⁴¹²OECD MC Art 5/7 hükmüne göre; "Bir Akit Devletin yerleşiki olan bir şirket, diğer Akit Devletin yerleşiki olan veya bahse konu diğer Devlette ticari faaliyetlerini gerçekleştiren bir şirketi kontrol etmekte ise ya da ilgili şirket tarafından kontrol edilmekte ise söz konusu şirketlerden biri diğeri açısından işyeri oluşturmayacaktır". Bkz. Billur Yaltı, **a.e.**, s. 135; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 118.

işyeri olarak kabul edilmesinin mümkün olmaması sebebiyle, bir akit devlet işletmesinin, diğer akit devlette gerçekleştirdiği ticari faaliyet kaynaklı geliri, diğer devlette bir işyeri vasıtasıyla elde edilmediği durumda, ikamet devletinin vergilendirme yetkisi altında vergilendirilecek olduğundan, söz konusu anlaşmanın ticari kazançlara ilişkin maddesi ile KEYK düzenlemeleri arasında çelişki bulunmamaktadır. Diğer bir anlatımla, bir akit devlet işletmesinin karlarının, bahse konu işletmenin işyerleri kaynaklı olmaması durumunda sadece bu akit devlette, diğer bir ifadeyle ikametgâh devletinde vergilendirilmesi gerektiğinin hüküm altına alınması sebebiyle, KEYK düzenlemeleri ile modelin 7'nci maddesi arasında uyumsuzluk bulunmamaktadır⁴¹³.

Model anlaşma uyarınca kar payı “hisse senetlerinden, intifa senetlerinden veya intifa haklarından, kurucu hisse senetlerinden veya alacak niteliği taşıyıp kazanca iştiraki temin eden diğer haklardan elde edilen gelirleri, bunun yanı sıra kar dağıtımını gerçekleştiren şirketin yerleşik olduğu Devletin ulusal hukuku uyarınca, vergileme açısından hisse senedi kaynaklı gelir ile aynı muameleye tabi diğer şirket hakları kaynaklı gelir ile yatırım fonu ve yatırım ortaklığı kaynaklı gelirlerdir⁴¹⁴”. Ayrıca model anlaşmada; bir akit devlette yerleşik şirket tarafından, diğer akit devlet yerleşğine ödenen, kar paylarının, bahse konu akit devletçe vergiye tabi tutulabileceği düzenlenmektedir⁴¹⁵. İlgili maddenin 2 numaralı fıkrasında ise kar paylarının, her iki devlet tarafından vergiye tabi tutulması durumunda, kaynak ülke tarafından sınırlı vergi oranı uygulaması hüküm altına alınmaktadır. Bu bağlamda, KEYKlerin elde ettikleri kazançların vergilendirilmesinde, kurum ve gelir ayırıştırılması yöntemlerinin esas alındığı hallerde, elde edilen kazancın yerleşik hissedarlara atfedilmesinde, dağıtılmış sayılan kazanç ya da kurum tarafından elde edilen kar payı ya da temettü olarak vergilendirilerek vergiye tabi tutulduğundan, KEYK düzenlemelerinin, model anlaşmanın kar paylarını düzenleyen ilgili hükmü ile uyum içerisindedir. Diğer bir anlatımla, KEYK düzenlemeleri ile ilgili madde hükmü arasında çelişki

⁴¹³RUST konuya ilişkin benzer bir görüşe sahiptir. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 267.

⁴¹⁴Bkz. OECD MC Art 10/3.

⁴¹⁵Bkz. OECD MC Art 10/1.

bulunmamakla birlikte, söz konusu hüküm KEYK düzenlemelerinin uygulanmasına engel teşkil etmemektedir⁴¹⁶.

Model anlaşmanın “Diğer Gelirler” başlıklı maddesinin⁴¹⁷ diğer maddelerde hüküm altına alınan gelir türleri dahilinde değerlendirilemeyecek, kaynağı belirsiz gelirleri içermesi sebebiyle, yurt dışındaki yabancı kurumun yerleşik hissedarlarına atfedilecek KEYK kazançlarının niteliğinin tespit edilmemiş olduğu sistemlerde, vergi anlaşmalarının uygulanması halinde, söz konusu hissedarlara atfedilecek KEYK kazançlarının 21’inci madde kapsamında değerlendirilmesi icap edecektir. Bu itibarla, kurum perdesinin kaldırılmasının esas alındığı sistemlerde, yurt dışındaki yabancı kurum kaynaklı gelir, doğrudan söz konusu kurumun hissedarlarına atfedilmekte olduğundan KEYK tarafından elde edilen gelir açısından, model anlaşmanın diğer gelirlere ilişkin hükmü uygulanmalıdır. Topluca ifade etmek gerekirse yabancı kurumun yerleşik hissedarlarına atfedilecek KEYK kazançlarının, anlaşmanın 21’inci maddesi kapsamında değerlendirildiği durumlarda, vergilendirme yetkisi ikamet devletine tanınmakta olduğundan, KEYK ilişkin düzenlemelerin, bahse konu madde ile uyumlu olduğu ileri sürülebilir⁴¹⁸.

⁴¹⁶Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 386.

⁴¹⁷Bkz. OECD MC Art 21/1.

⁴¹⁸Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 399-400.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİNE İLİŞKİN FARKLI ÜLKE UYGULAMALARI

A-ALMANYA

Alman Gelir⁴¹⁹ ve Kurumlar Vergisi Kanunu⁴²⁰ uyarınca Almanya’da yerleşik olmayan gerçek ve tüzel kişiler, Almanya kaynaklı elde ettikleri gelirler üzerinden dar mükellefiyet hükümlerine göre; bunun yanı sıra Almanya’da yerleşik gerçek ve tüzel kişiler ise tüm dünya gelirlerinin toplamı dikkate alınmak suretiyle tam mükellefiyet hükümleri uyarınca vergilendirilmektedir. Diğer bir anlatımla, ayrı varlık yaklaşımı altında, yurt dışında kurulan ve faaliyette bulunan yabancı bağlı işletme kaynaklı gelir Almanya’da vergilendirilmemektedir⁴²¹. Bu itibarla, döviz kontrolleri üzerinde kısıtlama olmaksızın kişi ve kurumlara, yurt dışında hükümet izni aranmaksızın yatırım ortamı sunmakta olan Alman vergi sistemi, vergi cennetlerinin uluslararası vergiden kaçınma amaçlı olarak yerleşikleri tarafından kullanımını engellemeye yönelik vergi güvenlik müesseseleri barındırmamaktaydı⁴²².

Alman vergi mükelleflerinin vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerinde vergi erteleme amaçlı olarak işletmeler kurmak suretiyle vergiden kaçınmalarını engellemek üzere vergi sisteminde konuya ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Bu bağlamda, “AStG⁴²³”in 7’nci maddesinin 1 numaralı fıkrasında; KStG uyarınca⁴²⁴ tam mükellefiyete tabi olmayan yabancı bağlı işletme kaynaklı gelir üzerinden, Almanya’da yerleşik tam mükellef hissedarlara kar dağıtımı

⁴¹⁹Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Einkommenssteuergesetz m. 1/1.

⁴²⁰Bkz. Körperschaftsteuergesetz m. 1/1.

⁴²¹Almanya’da yerleşik olmayan yabancı bağlı işletmenin; AStG 49’uncu madde kapsamında Almanya’da gelir elde etmesi halinde, burada vergiye tabi olacaktır. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 257.

⁴²²Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 226.

⁴²³8 Eylül 1972 tarihli Aussensteuergesetz, BStBl I 1972, s. 1713.

⁴²⁴Bkz. KStG m. 3/1.

yapılması durumunda, hissedarlar elde ettikleri gelir üzerinden söz konusu kurumda sahip oldukları hisseleri oranında Almanya’da vergilendirilmektedir⁴²⁵.

Yukarıda da belirtildiği üzere; yurt dışında yerleşik yabancı işletmelerin yurt dışı kaynaklı elde ettiği gelir, kar dağıtımı yapılanaya kadar Almanya’da vergiye tabi olmamaktadır. Açıklanılmaya çalışılan yabancı bağlı işletmelere sağlanan vergi erteleme imkanı sayesinde, Alman vergi mükellefleri düşük vergilemeden istifade etmek amacıyla, yurt dışında yatırımlara yönelmek suretiyle varlıklarını yurt dışına aktararak, Almanya’ya gelir vergisi ödemekten kaçınılmaktaydılar. Diğer bir anlatımla, Alman vergi mükellefleri kendilerine sağlanan vergi erteleme imkanından yararlanarak, yurt dışında kendilerine sunulan düşük vergilemeden de istifade ederek elde ettikleri gelirin Almanya’da vergi dışı kalmasını sağlamaktaydılar.

Alman Vergi İdaresi, yerleşik vergi mükelleflerinin vergiden kaçınma amacıyla sahip oldukları varlıklarını, düşük vergilemenin söz konusu olduğu, diğer bir anlatımla yabancı sermaye ve yatırımlar açısından vergisel avantajlar sunan, vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerine aktarmalarını önlemek amacıyla, yabancı kurumların, diğer bir anlatımla yavru şirketlerin “iş merkezleri”nin Almanya’da bulunduğunu kabul eden bir yaklaşım içeren kanunu 1934 yılında yürürlüğe koymuştur. Bu itibarla, yurt dışında kurulan yabancı bağlı işletmenin iş merkezinin Almanya’da olduğu varsayımı altında, ilgili yabancı kurum Almanya’da yerleşik ana şirketin şubesi olarak değerlendirmeye gidilmiştir. Bahse konu kanun; yabancı holding şirketleri, Almanya’da yerleşik gerçek kişiler tarafından kontrol edilen bağlı işletmeleri ve Almanya ile aralarında vergi anlaşması akdetmiş ülkelerde kurulan bağlı işletmeleri kapsamamaktadır. Ancak,

⁴²⁵Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 239;Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 257. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. AStG’in “Steuerpflicht inlaendlicher Gesellschafter” başlıklı 7’nci maddesi.

sayılan tüm eksikliklere rağmen söz konusu kanun “Hinzurechnungsbesteuerung” adlı düzenleme yürürlüğe girene kadar yürürlükte kalmıştır⁴²⁶.

Konuya ilişkin olarak, 14 Haziran 1965 yılında getirilen “Oasenerlass⁴²⁷” adlı düzenlemede benzer bir şekilde; uluslararası vergiden kaçınmalarını engellemek amacıyla yurt dışında kurulan bağlı işletmeleri kavramayı hedeflemektedir. Ancak, vergi cennetleri ile mücadele amacıyla getirilen bahse konu düzenlemenin, Alman Yüksek Mahkemesi’nce 1968 yılında iptalini takiben Almanya, vergi ertelemesinin olumsuz etkilerini bertaraf etmek amacıyla, ABD’nin KEYK alanındaki “Subpart F” düzenlemelerini esas alarak, diğer bir ifadeyle Amerika’nın konuya ilişkin yapmış olduğu düzenlemelerin tercüme edilmiş şekli niteliğindeki, “Hinzurechnungsbesteuerung” olarak adlandırılan kanun ile yurt dışında yerleşik bağlı işletmeler tarafından elde edilen gelirlerin vergilendirilme esaslarını belirlemiştir. Söz konusu kanun, uluslararası vergiden kaçınılmasının engellenmesinin temini amacıyla 8 Eylül 1972’de “Aussensteuergesetz” adlı Kanun’da birleştirilmiştir⁴²⁸. Bu itibarla, AStG’in “Kontrol Edilen Yabancı Kurumlara İştirak⁴²⁹” başlığı altında, 4’üncü Bölümü’nde, 7-14’üncü maddeleri arasında hüküm altına alınan ve 1972 yılından itibaren uygulanan KEYK düzenlemelerinin amacı; Almanya’da yerleşik vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmak amacıyla zararlı nitelikte vergi planlamasına⁴³⁰ gitmelerini engellemektedir.

⁴²⁶Yurt dışında yerleşik bahse konu işletmeler, AStG’de “üs şirket” anlamındaki “Zwischengesellschaft” kavramıyla ifade edilmektedir. Bkz. Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 257; Brian J. Arnold, **a.e.**, s. 30.

⁴²⁷14 June 1965 tarihli Oasenerlass, BStBl II 1965, s. 74. Bkz. Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, s. 23; Wilhelm Haarmann, **a.g.e.**, s. 56.

⁴²⁸Konuya ilişkin kararı veren Alman Yüksek Mahkemesi Bundesfinanzhof’tur. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 257; Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, s. 23; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 22.

⁴²⁹Alman AStG’de konuya ilişkin düzenlemeler ilgili Kanun’da “Beteiligung an ausländischen Zwischengesellschaften” başlığı altında düzenlenmektedir.

⁴³⁰İşletmeler açısından vergi planlaması; “işletmelerin vergiye karşı tepkilerinin ve uyum sağlama süreçlerinin, vergi mevzuatının çizdiği sınırlar içinde yönetimi yoluyla, vergi yükünün en aza indirilmesi amacıyla yönelik olarak uygulanan bir vergi tasarrufu sağlama yöntemidir”. Bkz. Cholpan Oktar, **a.g.e.**, s. 8.

Bu bağlamda, Hinzurechnungsbesteuerung'un ilgili hükümleri uyarınca KEYKlerce elde edilen gelir, ilgili işletmenin yerleşik olduğu ülkede vergi mükellefi statüsünde olan yabancı bağlı işletme tarafından elde edildiğini esas alarak, diğer bir anlatımla bahse konu gelir, bağlı işletme bazında ilgili işletmenin yerleşik olduğu ülkenin mevzuatı uyarınca vergilendirildikten sonra hissedarlara atfedilmektedir. Bu itibarla, KEYKlerce elde edilen gelir, Almanya'da yerleşik hissedarlar açısından kar dağıtımı gerçekleştirilmesine de ilgili işletmenin hissedarlarını fiktif bir kar payı elde ediyormuşçasına vergiye tabi tutarak, fiktif kar payı olarak dikkate alınarak vergilendirilecek, KEYKlerce yapılacak kar payı dağıtımları fiktif kar paylarından mahsup edilecek ve yabancı bağlı işletmelerce yurt dışında ödenen vergilerin Almanya'da hesaplanan gelir vergisinden mahsup edilecektir⁴³¹.

Burada bir hususa değinmek gerekir. Bahse konu düzenlemede KEYK tarafından iştirak edilen kurumlara yönelik hükmün yer almaması sebebiyle, boşluktan yararlanmak isteyen vergi mükellefleri vergiden kaçınma amacıyla, şirketlerini doğrudan vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerinde oluşturmak yerine; yabancı kurum kaynaklı kar paylarının vergiye tabi olmadığı, konuya ilişkin KEYK düzenlemeleri bulunmayan ya da Almanya'da dağıtılan kar paylarının vergi anlaşmaları uyarınca vergi dışı kaldığı yüksek vergi oranlarının uygulanmakta olduğu bir ülkede kurmak suretiyle, vergi cennetlerinde bulunan şirketin elde ettiği geliri bahse konu şirkete aktararak, elde edilen gelirin vergi dışı kalmasını sağlamaya çalıştıkları izlenmektedir⁴³².

Almanya'da KEYKlere ilişkin düzenlemeler izleyen yıllarda defalarca değişiklik yapılmak suretiyle farklılaştırılmıştır. ABD'nin Personal Foreign Investment Company düzenlemesine benzer bir düzenleme olan "Tax Amendment

⁴³¹Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 258; Alexander Rust, "CFC Legislation and EC Law", s. 493.

⁴³²Stephan Wuebbelsmann, Elke Berend Post, "German CFC Legislation", **CFC Legislation: An Analysis of its Structure and Compatibility with Treaty Law and EC Law**, The Netherlands, Wintercourse 2001-2002, s. 3; (Aktaran) Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 79

Act” ile Almanya’da 1992 yılında AStG’de bazı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda, ilgili düzenleme öncesi; KEYK düzenlemeleri Almanya’daki yerleşik hissedarların, kontrol altında tuttıkları yurt dışında kurulan yavru şirketleri içermekte iken; ilgili kanun ile yurt dışındaki işyerleri de, diğer bir anlatımla yurt dışında kurulan Almanya’da yerleşik mükelleflere ait olup, düşük oranda vergiye tabi pasif gelir elde eden işyerleri de KEYK düzenlemeleri kapsamına alınmıştır. Ayrıca, oluşabilecek çifte vergilendirme ise istisna yöntemi yerine mahsup yöntemi uygulanarak bertaraf edilmeye çalışılmıştır⁴³³.

2000 yılında “Steuersenkungsgesetz” ile yapılan değişiklikleri takiben, genişletilmiş KEYK düzenlemesine ilişkin olarak 2001 Ocak’da yürürlüğe giren “Unternehmensteuerfortentwicklungsgesetz⁴³⁴” uyarınca Alman hissedarların pasif sermaye yatırımları açısından en az %10 hisse sahiplięi⁴³⁵ oranı, diğer bir anlatımla söz konusu yatırımlar açısından ortaklık sınırı, kanunun yürürlüğe girmesiyle %1 olarak yeniden düzenlenmiştir⁴³⁶.

En az hisse sahipliği şartını içeren genişletilmiş KEYK düzenlemesi⁴³⁷ ile amaçlanan; yabancı bağlı işletmelerden “pasif sermaye yatırım geliri⁴³⁸” niteliğinde gelir elde eden Almanya’daki yerleşik hissedarların kar paylarının vergilendirilmesidir. Belirtilen tarihte, sadece bir hissedarın en az %10 hisseye sahip olması durumunda, genişletilmiş KEYK düzenlemesi uygulanmasına gidileceği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu uygulamaya gidilmesi açısından; ayrıca Alman hissedarlar tarafından, ayrı ayrı ya da birlikte doğrudan veya dolaylı

⁴³³Anno Rainer, Otmar Thömmes, “Are German CFC Rules Compatible with EU Freedoms?”, **International Tax Review**, Vol. 33, Issue 11, November 2005, s. 554; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 25; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 257.

⁴³⁴Unternehmensteuerfortentwicklungsgesetz, 20.12.2001, BStBl I 2001, s. 3858. Bkz. Jennifer A. Klein,**a.g.e.**, s. 24.

⁴³⁵1992 tarihli değişiklik ile genişletilmiş KEYK düzenlemelerinin uygulanması açısından en az %10 hisse sahipliği şartı aranmaktaydı. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 261.

⁴³⁶Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 261.

⁴³⁷Genişletilmiş KEYK düzenlemesi; AStG m. 7/6’da düzenlenmektedir.

⁴³⁸“Pasif sermaye yatırımı geliri”; Kanun’da ifade edildiği şekli ile; “Zwischeneinkünfte mit Kapitalanlagecharakter”, AStG’in 10’uncu maddesinin 6 numaralı fıkrasında hüküm altına alınmaktadır.

olarak kontrol şartı⁴³⁹ ve %10'dan az hisseye sahip hissedarlar dikkate alınmaksızın, elde edilen gelirin sermaye yatırım geliri niteliği taşıması ve düşük vergilendirmenin olduğu bir bölgede elde edilmesi, diğer bir anlatımla bahse konu yerler kaynaklı gelir olması vergi uygulamaları açısından yeterli görülmektedir⁴⁴⁰. Genişletilmiş KEYK düzenlemesinde dikkati çeken diğer bir husus, genişletilmiş KEYK düzenlemesine başvurulması halinde, ayrıca uluslararası vergi anlaşmalarının konuya ilişkin hükümlerinin uygulanmamasıdır⁴⁴¹.

Ayrıca, 2001 yılı düzenlemesi uyarınca kurumlardan elde edilen kar paylarının vergilendirilmesinde, ekonomik çifte vergilendirmeyi bertaraf etmek amacıyla elde edilen gelirin kar dağıtımını gerçekleştiren işletme bazında vergilendirilmiş olması dikkate alınarak; gerçek kişiler tarafından elde edilen kar paylarının yarısı; bunun yanı sıra kurumlar tarafından elde edilen kar paylarının tamamı iştirak kazançları istisnası uyarınca vergiden müstesna tutulmuştur⁴⁴². Ancak, 17 Mayıs 2003 tarihli “Anwendungserlass” uyarınca yapılan değişiklik ile fiktif kar payı dağıtımlarının, uluslararası vergi anlaşmalarının iştirak kazançları istisnası hükümlerinden yararlandırılmasına son verilmiştir⁴⁴³.

Alman Maliye Bakanlığı, AAD tarafından Cadbury Schweppes davasının karara bağlanmasını takiben dört ay içerisinde, ilgili karar çerçevesinde Alman mevzuatında gerçekleştirilecek değişiklikleri kapsayacak şekilde KEYK düzenlemelerinin kapsamını sınırlayan bir tebliğ yayınlamıştır. Bu bağlamda, yapılan değişiklikler esas itibarıyla; yurt dışında kurulan şirketlerin gerçek ticari faaliyet ile iştigal edip etmediğinin tespiti, diğer bir anlatımla yabancı şirketlerin vergiden kaçınmayı hedefleyen yapay girişimler olup olmadıklarının belirlenmesi ve AB içerisinde gerçekleşen ve gerçek ekonomik faaliyetlere yönelen gerçek ticari

⁴³⁹Kanunda bu husus, “koşulların gerçekleşip gerçekleşmediği dikkate alınmaksızın” şekliyle ifade edilmektedir. Bkz. AStG m. 7/1.

⁴⁴⁰OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 23.

⁴⁴¹Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 261.

⁴⁴²Gerçek ve tüzel kişilere farklı şekillerde uygulanmakta olan iştirak kazançları istisnası; literatürde “half- income exemption” olarak adlandırılmaktadır. Sunulan bahse konu istisnanın gerekçesi olarak da; aynı gelirin ekonomik açıdan kar dağıtımı yapan kuruluş bazında vergilendirilmiş olduğu ileri sürülmektedir. Bkz. Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 257.

⁴⁴³Michael Lang, vd., **a.e.**, ss. 260;261; Jennifer A. Klein,**a.g.e.**, s. 24.

faaliyetlerin, KEYK düzenlemeleri dahilinde değerlendirilmemesi gerektiği hususundadır. Bu itibarla, 2008 vergilendirme döneminden itibaren geçerli olmak üzere, AAD'nın kararına uygun düzenlemeler yapmak amacıyla, AStG'in 8'inci maddesi değiştirilmiştir⁴⁴⁴.

Alman Maliye Bakanlığı'nın 8 Ocak 2007 tarihli gerçek ticari faaliyeti tanımlamaya yönelik yayınladığı tebliğ uyarınca, yukarıda da açıklanılmaya çalışıldığı üzere; belirli şartlar taşıyan KEYK geliri Alman vatandaşlarına atfedilmemektedir. Bu itibarla, KEYKin pasif geliri gerçek bir ticari faaliyet yürütmekte olan işletmeden elde ediliyorsa, diğer bir anlatımla yurt dışındaki işletmenin faaliyeti ile uyumlu ticari organizasyonu mevcut ise, yurt dışında gerçek bir yönetime sahip bağlı işletmenin yerleşik olduğu ülke AB ya da Avrupa Ekonomik Alanı⁴⁴⁵ ülkelerinden birinde ise ve bahse konu yabancı işletme belirli şartları sağlamakta ise ilgili kurum açısından KEYK düzenlemelerine başvurulmayacaktır. Bu bağlamda, yabancı bağlı işletme tarafından sağlanması gereken şartlar şunlardır⁴⁴⁶:

*işletme, gerçekleştirdiği faaliyetler itibarıyla aktif ve sürekli bir işletme niteliği arz ederek ülke piyasasının gelişmesinin parçası olmalıdır;

*işletmedeki yönetici ve diğer personel yurt dışında sürekli olarak istihdam edilmelidir;

*işletmenin geliri gerçekleştirmekte olduğu faaliyetlerinden elde edilmelidir;

*işletme, ilişkili bir kişiye hizmet sunmakta ise; sunulan hizmetler katma değer oluşturmaktadır.

⁴⁴⁴Mehlika Sultan Ak, **a.e.**, ss. 46-47; Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 84.

⁴⁴⁵Avrupa Ekonomik Alanı; Avrupa Birliği'nin üyesi ülkeler ile Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn'ın katılımı ile oluşmaktadır. Bkz. Mehlika Sultan Ak, "**Avrupa Birliği Ülkelerinde KEYK Rejimi Uygulaması**", s. 46.

⁴⁴⁶Mehlika Sultan Ak, **a.e.**, ss. 46-47.

Ancak, belirtilen şartlar gerçekleşse de bazı durumlarda KEYK düzenlemelerine başvurulur. Bu bağlamda, işletmenin esas geliri;

*pasif sermaye yatırımlarından oluşuyorsa;

*alt kademedeki yabancı kurumlardan kaynaklanmakta ise;

*AB ve Avrupa Ekonomik Alanı dışında sürekli olarak yerleşik işletmeden kaynaklanan pasif gelir ise;

KEYK düzenlemeleri uygulanacaktır.

2003 yılı itibarıyla KEYKlere ilişkin gerçekleştirilen düzenlemeleri topluca ifade etmek gerekirse; KEYK kaynaklı pasif gelirler, Almanya’da yerleşik hissedarlar nezdinde fiktif kar payı olarak vergilendirilmekte ve bahse konu kurum, Almanya ile vergi anlaşması akdetmiş bir ülkede bulunması durumunda, belirli koşullar altında ilgili anlaşma hükümlerinden istifade etmektedir. Ayrıca, Almanya’da yerleşik hissedarlar tarafından elde edilen pasif sermaye yatırım geliri üzerinden, yurt dışında ilgili hissedarlar tarafından ödenen vergiler vergi anlaşmaları hükümlerinden istifade edememektedirler. Bunun yanı sıra, KEYK olarak addedilen kurumların grup içi finansman faaliyetleri kaynaklı pasif gelirlerinin %60’lık kısmı pasif sermaye yatırım geliri; %40’lık kısmı ise pasif gelir olarak dikkate alınmak suretiyle anlaşma hükümlerinden kısmı olarak istifade etmektedir⁴⁴⁷.

⁴⁴⁷Anno Rainer, Otmar Thömmes, **a.g.e.**, s. 554. AStG m. 10/7’de düzenlenen; KEYKlerin grup içi finansman faaliyetleri kaynaklı pasif gelirlerinin belirli kısmının pasif sermaye yatırım geliri; kalan kısmının ise pasif gelir olarak dikkate alınarak vergi anlaşmalarından yararlandırılmasına ilişkin söz konusu hüküm 14.12.2010 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır. Bkz. (Çevrimiçi),<http://www.buzer.de/gesetz/5491/al25724-0.htm> (10.01.2011); Guido Förster, Dirk Schmidtman, “CFC Legislation in Germany”, **Intertax**, Vol. 32, Issue 10, 2004, ss. 476-477.

1-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kavramı

Alman mevzuatında KEYKlere ilişkin düzenlemelerde üs şirket kavramına yer verilmiş olsa da, üs şirketin ayrıntılı tanımının yapılmaksızın; üs şirketler bahse konu kanunun ilgili maddelerinde fonksiyonel olarak belirlenmektedir. AStG'in 7'nci maddesinin 1 numaralı fıkrası uyarınca yabancı bir bağlı işletmenin KEYK kapsamında değerlendirilebilmesi açısından; vergilendirme döneminin sonunda, Alman hissedarın ilgili işletmenin %50'sini kendisi ya da diğer Almanya'da yerleşik gerçek ve tüzel kişiler ile birlikte kontrol etme şartı aranmaktadır. Diğer bir anlatımla, Almanya'da KEYK düzenlemeleri tam mükellefiyete tabi pay sahiplerinin doğrudan ya da dolaylı %50 sermayesine, oy kullanma hakkına⁴⁴⁸ sahip olmak suretiyle bahse konu yabancı kurumu ellerinde tutmaları durumunda uygulanmaktadır. Bu noktada, yabancı bağlı işletmede ortaklık payına sahip Alman vatandaşlarının aralarında ilişkinin mevcudiyeti veya hissedarların birbirlerinden haberdar olma şartı aranmamaktadır⁴⁴⁹.

Topluca ifade etmek gerekirse; Alman mevzuatı uyarınca KEYK; Almanya'da yerleşik gerçek ve tüzel kişiler tarafından ayrı ayrı ya da birlikte kontrol edilen, diğer bir ifadeyle yabancı kurumun doğrudan ya da dolaylı % 50'den fazla hisse ya da oy hakkı Almanya yerleşik kişilerin elinde olan, Almanya dışında yerleşik yabancı kurumdur⁴⁵⁰.

2-Yurt Dışı İştirakin Kazancının Vergilendirilmesine İlişkin Şartlar

Yurt dışındaki yabancı kurumun kazancının KEYK düzenlemeleri kapsamında vergiye tabi tutulabilmesi açısından; bahse konu yabancı kurumun, pasif gelir elde etmesi ve de söz konusu gelir üzerindeki efektif vergi yükünün

⁴⁴⁸İlgili düzenlemede; yabancı bağlı işletmenin sermayesine katılım; "Anteile" ve oy kullanma hakkı ise; "Stimmrechte" kavramları ile ifade edilmektedir.

⁴⁴⁹Michael Lang, vd., a.g.e., ss. 257-258; Renata Fontana, "The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II", s. 319; Jennifer A. Klein, a.g.e., ss. 24-25.

⁴⁵⁰Michael Lang, vd., a.e., s. 262.

%25'den az olması icap etmektedir. Açıklanılmaya çalışılan şartların gerçekleşmesi durumunda yabancı ülke kurulan KEYK'in elde ettiği gelir, Alman hissedarlara ilgili işletmede sahip oldukları hisseleri oranında atfedilmektedir⁴⁵¹.

Almanya uygulamasında yurt dışındaki bağlı işletme kaynaklı pasif gelir, Almanya'da yerleşik gerçek ve tüzel hissedarlar nezdinde fiktif kar payı niteliğinde vergilendirilmektedir. Ayrıca belirtildiği üzere, bahse konu kar payları KEYK'in Almanya'nın çifte vergilemeyi önleme anlaşması imzaladığı bir ülkede yerleşik olması durumunda belirli şartlar dikkate alınmak suretiyle uluslararası vergi anlaşmaları hükümlerinden yararlandırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Alman vergi kanunları uyarınca tam mükellefiyete tabi kurumların Almanya ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalamış bazı Avrupa ülkelerindeki bağlı işletmelerinden elde ettikleri gelir çifte vergilemeyi önleme anlaşması hükümleri uyarınca vergiye tabi olmamaktadır⁴⁵².

Topluca ifade etmek gerekirse; yabancı bağlı işletmenin KEYK kapsamında değerlendirilebilmesi için; bahse konu işletmede Almanya'da yerleşik hissedar ya da ortaklar hakim güce sahip olmalı; ilgili bağlı işletme düşük vergi oranlarının uygulandığı bir bölge ya da ülkede kurulmalı ve de söz konusu yabancı ortaklık pasif nitelik arz eden gelir elde etmelidir⁴⁵³.

a)-Yurt Dışı İştirakin Taşınması Gereken Vergi Yükü

Yukarıda da belirtildiği üzere; yabancı bağlı işletmenin düşük vergilemeye tabi olduğunun kabul edilmesi açısından; bahse konu işletmenin %25'den düşük, diğer bir anlatımla Almanya'da uygulanan kurumlar vergisi oranından düşük,

⁴⁵¹Bkz. AstG m. 8/3. Alman düzenlemeleri uyarınca; düşük vergilendirmeden bahsedilebilmesi için aranan %25'den az vergiye tabi olma şartı; 1 Ocak 2001'den önce %30 olarak belirlenmişti. Bkz. Renata Fontana, "The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II", s. 319; OECD, *Controlled Foreign Company Legislation*, s. 22; Michael Lang, vd., *a.e.*, s. 258-262; Jennifer A. Klein, *a.g.e.*, s. 28.

⁴⁵²Brian J. Arnold, *a.g.e.*, s. 30.

⁴⁵³Aussensteuergesetz'in 8'inci maddesinde; "Einkünfte von Zwischengesellschaften" başlığı altında KEYKlerin gelirleri düzenlenmektedir. Bu itibarla, ilgili maddenin 1 numaralı fıkrasında da belirtildiği üzere; KEYKlerin gelirleri; düşük vergilendirmenin söz konusu olduğu yurt dışındaki bölge ya da ülkeler kaynaklı olmalı ve de ayrıca ilgili hükümde belirtilen aktif gelir türlerinden oluşmamalıdır.

efektif vergi oranına tabi olması gerekmektedir. Yapılacak belirlemelerde her bir gelir kaynağı diğerlerinden bağımsız olarak dikkate alınmalıdır. Bu itibarla, düşük vergilendirmenin söz konusu olması durumunda yabancı bağılı işletmenin elde ettiği pasif gelir, Alman vergi hukuku hükümleri uyarınca tekrar hesaplanmalıdır⁴⁵⁴.

Konuya ilişkin olarak 1974 yılından itibaren Alman Vergi İdaresi efektif vergi oranlarının belirtilen orandan düşük ve yüksek olduğu bölgelere ilişkin listeler yayımlamakta ve ilgili listeleri güncellemektedir. Ancak, burada belirtilmesi gereken; vergi idaresince hazırlanan listelerin yol gösterici nitelik taşımakta olup, vergi yargısı ve mükellefler açısından ise bağlayıcılığının bulunmadığıdır⁴⁵⁵.

b)-Yurt Dışı İştirakin Gayrisafi Hasılatının %10'dan Fazlasının Pasif Gelirlerden Oluşması

Almanya'da yabancı bağılı işletmenin KEYK olarak addedilebilmesi açısından; düşük vergilemenin yanı sıra ayrıca, yabancı bağılı işletme tarafından pasif nitelikte gelir elde edilmesi şartı aranmaktadır. Bu itibarla, “düşük vergileme” ve “pasif gelir elde etme” şartlarının dikkate alındığı Alman uygulamaları açısından, ne yüksek oranda vergilendirilmiş pasif gelirin, ne de düşük vergi oranına tabi aktif gelirin, bahse konu düzenlemeler kapsamında değerlendirilmesi söz konusu olmamaktadır⁴⁵⁶.

AStG'in 8'inci maddesinin 1 numaralı fıkrasında yer alan listede aktif nitelikteki faaliyetlerden elde edilen gelir, diğer bir ifadeyle aktif gelir unsurları sayılmak suretiyle belirtildiğinden, söz konusu listede yer almayan gelir unsurları ise pasif gelir kapsamında değerlendirilmektedir⁴⁵⁷. Kanunun ilgili maddesinde düzenlenen listede yer alan ve KEYK düzenlemelerinin uygulanamayacağı aktif nitelikli gelirler;

⁴⁵⁴Alman vergi hukukunda “düşük vergileme” kavramı AStG m. 8/3'de hüküm altına alınmaktadır. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 259.

⁴⁵⁵Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 247.

⁴⁵⁶BRIAN pasif geliri “tainted income”olarak adlandırmaktadır. Bkz. Brian J. Arnold, **a.e.**, s. 248; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 259-260; Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, s. 28.

⁴⁵⁷Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 259; Jennifer A. Klein,**a.e.**, s. 28; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 25.

*ticari ve zirai faaliyetlerden;

*endüstriyel hizmet, enerji üretimi, madeni kaynakların işletilmesinden;

*bankacılıktan sağlanan kar paylarından⁴⁵⁸;

*hizmetlerden;

*kiralama ve leasingten ;

*ödünç para alınıp-verilmesinden;

*sermaye değer artış kazancının dağıtılmasından⁴⁵⁹;

*işletmenin sermayesinin azalmasından ya da işletmenin tasfiyesinden, hisselerinin satışından elde edilen gelirlerdir.

Topluca ifade etmek gerekirse; Almanya’da KEYK düzenlemelerine tabi olacak yabancı bağlı işletmeler; Almanya’da yerleşik gerçek veya tüzel kişi hissedarların birlikte ya da ayrı ayrı yurt dışındaki kurumun doğrudan veya dolaylı %50’den fazla oranda hisse ya da oy hakkına sahip olmak suretiyle kurumun kar dağıtım politikaları üzerinde etkili oldukları, Almanya dışında yerleşik, gerçekleştirdikleri faaliyetler ilgili kanun hükmünde sayılanlar dışında olan, elde ettiği gelir üzerindeki efektif vergi yükü %25’den az olan yabancı kurumlardır⁴⁶⁰.

c)-Yurt dışı İştirakin Asgari Gayrisafi Hasılat Tutarı

KEYK’in gelirinin belirli bir tutardan düşük olması durumunda, diğer bir ifadeyle “de minimis rule” uyarınca KEYK tarafından elde edilen pasif nitelikli

⁴⁵⁸Uygulamada dikkati çeken; kar paylarının aktif gelir niteliğinde sınıflandırılmasının oldukça yeni bir gelişme olduğudur. Bkz. Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 259. Konuya ilişkin olarak, bankacılık faaliyetleri kaynaklı kar paylarının aktif gelir niteliğinde değerlendirilmesi için; vergi mükellefleri tarafından sunulan fonların yabancı sermaye piyasalarında, Almanya dışında aktif faaliyetler sürdürmekte olan şirketler ve işyerleri tarafından uzun vadeli kullanımı gerekmektedir. Bkz. Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 253.

⁴⁵⁹Sermaye değer artış kazancının dağıtılması kaynaklı gelir; ilgili Kanun’da “Gewinnausschüttungen von Kapitalgesellschaften” olarak geçmektedir.

⁴⁶⁰Guido Förster, Dirk Schmidtman, **a.g.e.**, s. 472.

gelirin ya da toplam gelirin belirli bir tutarın altında kalması halinde söz konusu yabancı kurum hissedarlarının paylarına isabet eden tutarların hesaplanması gerekmemektedir. AStG'in 9'uncu maddesinde "Freigrenze bei gemischten Einkünften" başlığı altında; bazı şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışı kaynaklı gelirin, KEYK mevzuatına tabi olmayacağı düzenlenmektedir. Bu itibarla; yabancı kontrol edilen işletmenin pasif nitelikteki faaliyetlerden elde ettiği gelirin, toplam gelir içerisindeki payı %10'u aşmıyor ise, ayrıca gelirin atfedildiği hissedarın geliri 80.000 Euro'dan az ise; bahse konu kurumlardan elde edilen gelir KEYK düzenlemelerine tabi olmamaktadır⁴⁶¹.

3-Hissedarlara Atfedilecek Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı

Alman KEYK düzenlemelerinde; pasif gelir ile pasif sermaye yatırım gelirleri⁴⁶² arasında ayırım yapılmak suretiyle iki gelir türü açısından farklı uygulama esasları öngörülmektedir. Bu bağlamda, yabancı bağlı işletmenin elde ettiği gelirin pasif gelirden oluşması durumunda açıklanan esaslar dikkate alınarak vergilendirilme yapılması söz konusu iken; pasif sermaye yatırım geliri niteliğindeki yabancı bağlı işletmenin geliri ise; genişletilmiş KEYK düzenlemesine tabi olmaktadır. Bu itibarla, genişletilmiş KEYK düzenlemesi uyarınca Almanya'da yerleşik bir kişinin, en az %1 hisseye sahip olduğu pasif sermaye yatırım geliri elde eden yabancı bağlı işletmelerin geliri, KEYK'un hissedarlarına, yabancı işletmede sahip oldukları hisseleri oranında atfedilerek vergilendirilmektedir⁴⁶³. Burada dikkati çeken; genişletilmiş KEYK düzenlemelerine başvurulabilmesi açısından; yabancı bağlı işletmede en az hisse sahipliği şartının aranmasıdır.

⁴⁶¹De minimis rule; yazında "küçük değer kuralı" olarak da geçmektedir. Bkz. Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 490; Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 25; Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, s. 30.

⁴⁶² "Passive capital investment income" olarak adlandırılan pasif sermaye yatırım gelirine ilişkin düzenleme, 1992 yılında Kanun'a dahil edilmiştir. Bkz. Guido Förster, Dirk Schmidtman, **a.g.e.**, s. 477.

⁴⁶³Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 262.

Ancak, belirtmek gerektiği üzere, düşük vergilendirilmiş gelirin pay sahiplerine atfedilerek vergiye tabi tutulması, pozitif gelir elde edilmesi durumunda mümkün olmaktadır⁴⁶⁴. Diğer bir ifadeyle, yabancı bağılı işletme nezdinde kazanç elde edilmez veya gerçekleştirilen faaliyetler zarar ile neticelenmiş ise, Almanya’da yerleşik gerçek ya da tüzel kişi hissedarlara gelir atfedilmemektedir.

Topluca ifade etmek gerekirse; kanunda öngörülen şartların, yani düşük vergileme ve pasif gelir elde edilmesi şartlarının birarada gerçekleşmesi durumunda, KEYKın yurt dışında elde ettiği gelir, KEYK düzenlemeleri kapsamında Almanya’da yerleşik gerçek ve tüzel kişiliğe haiz Alman hissedarlara sahip oldukları hisseleri oranında atfedilerek, fiktif kar payı olarak nitelendirilmek suretiyle vergilendirilmektedir. Diğer bir anlatımla, KEYKler tarafından kar dağıtımı gerçekleştirilmesinde de, ilgili işletmenin hissedarlarının fiktif kar payı elde ediyormuşçasına vergiye tabi tutulmaktadır. Özetle, KEYKlerce elde edilen gelir, yabancı bağılı işletme tarafından elde edildiği esas alınarak vergilendirildikten sonra yabancı kurumun hissedarlarına hisseleri oranında atfedilmektedir⁴⁶⁵.

Ayrıca, aynı gelir üzerinden çifte vergilendime yapılmasının engellenmesi amacı ile KEYKler tarafından kar payı dağıtımının gerçekleştirilmesi durumunda, daha evvel KEYK düzenlemeleri kapsamında örtülü dağıtıldığı varsayılan kar payları üzerinden vergi ödenmesinin söz konusu olması halinde, dağıtılan kar payları üzerinden ayrıca vergi alınmamaktadır. Diğer bir anlatımla, dağıtılan kar payları vergiden müstesna tutulmaktadır⁴⁶⁶.

Alman KEYK düzenlemeleri uyarınca KEYKın elde ettiği gelirden, söz konusu işletmenin zararı indirilerek zararlar ertesi dönemlere taşınabilmektedir. Bu itibarla, KEYKlerin zararlarının mahsubu Almanya’da beş yıl ileri

⁴⁶⁴Bkz. AStG m. 10/1(c). Bkz. Michael Lang, vd., a.e., s. 260.

⁴⁶⁵Michael Lang, vd., a.e., ss. 258-262.

⁴⁶⁶Michael Lang, vd., a.e., s. 260; Mehlika Sultan Ak, “Avrupa Birliği Ülkelerinde KEYK Rejimi Uygulaması”, s. 46.

taşınabilmektedir. Ayrıca, yurt dışındaki KEYK kaynaklı dağıtılmış kardeşindeki diğer gelirlere ilişkin zararların indirimi mümkün olmaktadır⁴⁶⁷.

4-Düzenlemelerin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ile Etkileşimi

Alman düzenlemeleri açısından, ulusal yasaların uluslararası anlaşmaların üzerinde olduğu kabul edilmektedir. Bu itibarla, ülkeler arasında akdedilen uluslararası vergi anlaşmalarının ulusal mevzuatta yer alan yasalar üzerinde etki yaratması mümkün olmamaktadır. Diğer bir anlatımla, ulusal yasalar uluslararası anlaşmalardan hiçbir şekilde etkilenmemektedirler. Bu bağlamda, uluslararası anlaşmaların, mevcut ulusal yasaları kısıtlamaya yönelik düzenlemeler içermesi durumunda, söz konusu anlaşmaların hükümlerinin uygulanmaması icap edecektir. Konuya ilişkin olarak belirtilmesi gereken; yukarıda da ifade edildiği üzere 21 Mayıs 2003 tarihinden itibaren dağıtılan fiktif kar paylarının vergi anlaşmalarından istifade etmelerinin gerçekleştirilen değişiklik ile sona ermiş olmasıdır⁴⁶⁸.

Topluca ifade etmek gerekirse; AstG'in 20'inci maddesinin 1 numaralı fıkrasında KEYK düzenlemelerinin, uluslararası anlaşmalara nazaran önceliği olduğu düzenlenmektedir. Diğer bir anlatımla, KEYKlere yönelik yasal düzenlemenin uluslararası vergi anlaşmaları ile çakışması halinde; ulusal mevzuata üstünlük tanınmak suretiyle, uluslararası anlaşmaların uygulanmaması gerektiğinden, vergi anlaşmaları hükümlerinin, KEYK düzenlemelerini sınırlandırmaları durumunda ilgili anlaşma hükümlerinin uygulanması mümkün olmamaktadır. Bu bağlamda, ulusal mevzuata üstünlük tanınarak, uluslararası anlaşmaların uygulanmamasına ilişkin AStG'de yer alan bahse konu hüküm,

⁴⁶⁷Jennifer A. Klein,**a.g.e.**, s. 31; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 130.

⁴⁶⁸Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 265; Jennifer A. Klein, **a.e.**, s. 31; OECD, **a.e.**, s. 130; Meltem Sağlam,**a.g.e.**, s. 333.

literatürde bazı yazarlar tarafından uluslararası hukukun ihlaline sebebiyet verecek şekilde anlaşmaların aşılması olarak değerlendirilerek eleştirilmektedir⁴⁶⁹.

Ayrıca, 1992 tarihli değişiklik uyarınca Almanya ile anlaşma akdedilmiş ülkelerde bulunup pasif gelir elde eden işyerleri kaynaklı gelirin, şubelerden elde edilen gelir gibi Almanya’da vergilendirilmesinin temini amaçlı olarak, söz konusu gelirlere ilişkin vergi anlaşmalarında yer alan istisna yöntemi yerine mahsup yöntemi uygulanmaktadır⁴⁷⁰. Diğer bir anlatımla, gerçekleştirilen değişiklik ile yurt dışında pasif gelir elde eden işyerlerinin kazançları açısından, artık uluslararası vergi anlaşmaları hükümlerinin uygulanmasında mahsup yöntemine başvurulmaktadır.

B-İNGİLTERE

İngiliz vergi sistemi uyarınca İngiltere’de yerleşik tüzel kişiler tam mükellefiyet esaslarına göre, tüm dünya üzerinden elde ettikleri gelir üzerinden vergiye tabi iken; bahse konu hissedarların yurt dışındaki yabancı kurum kaynaklı gelirleri ise vergi ertelemesinden yararlanabilecek şekilde; ilgili kurum tarafından İngiltere’de yerleşik hissedarlara kar payı olarak dağıtılana kadar, vergiye tabi olmamaktadır. Bu itibarla, İngiltere yerleşiklerine tanınan vergi erteleme politikası sayesinde elde edilen gelirin, yurt dışına aktarılması ile vergiden kaçınmaya imkan tanınmış olsa da, diğer taraftan İngiltere’de yerleşik şirketlere uluslararası platformda rekabet olanakları sağlanmıştır⁴⁷¹.

İngiltere’de Ekim 1979’da kambiyo kontrollerinin kaldırılmasını⁴⁷² takiben sermaye transferleri artarken mükelleflerin vergiden kaçınmak, diğer bir ifadeyle

⁴⁶⁹Ulusal düzenlemelere öncelik tanınması sebebiyle anlaşmaların ulusal düzenlemeler ile çakışan hükümlerinin uygulanmaması, WASSERMEYER ve SCHAUMBURG tarafından anlaşmaların aşılması olarak değerlendirilmektedir. Bkz. Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 264.

⁴⁷⁰Guido Förster, Dirk Schmidtman, **a.g.e.**, s. 482; Anno Rainer, Otmar Thömmes, **a.g.e.**, s. 554. AStG m. 20/2.

⁴⁷¹Thomas M. Brinker, Richard Sherman, **a.g.e.**, s. 18.

⁴⁷²Dünya yatırım ve ticareti üzerinde olumsuz etkilere yol açması sebebiyle kambiyo kontrolleri ve sermayenin serbest dolaşımına engel olunması, IMF, Dünya Bankası ve OECD tarafından istenilmemektedir. Bu itibarla, kambiyo kontrollerinin kaldırılmasıyla nakit sermayenin sadece ülke içerisinde sunulan yatırım şartları altında yatırım yapma zorunluluğu aşılmıştır. Özellikle gelişmiş

vergi matrahlarını azaltmak saikiyle vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerine yöneldiği izlenmiştir. Bu itibarla, İngiliz Gelir İdaresi'nin vergi cennetlerinde kurulan yabancı kurumların kullanılarak vergiden kaçınılmasını engellemek üzere, şirket merkezinin tespitine yönelik kurallarda değişiklikler yaparak sorunu çözmeye ilişkin yaklaşımı başarıyla sonuçlanmamıştır. Bu bağlamda, düşük vergi oranı uygulayan ülkelerde gelir elde eden uluslararası işletmelerin sayısındaki artışı dikkate alan İngiliz hükümeti tarafından 1984 yılında, çok uluslu işletmelerin vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerine sundukları vergisel avantajlar açısından yönelmelerinden kaynaklanan vergisel sorunları bertaraf etmeye yönelik KEYK ilişkin düzenlemeler, "Finance Act" adlı Kanun ile hüküm altına alınmıştır. Bu bağlamda, 1984'de başlayan çalışmalar, 1988 yılında "Income and Corporation Tax Act" adı düzenleme yürürlüğe girene kadar sürdürülmüş ve ilgili düzenlemeyi takiben ise 1998 ve 2000 yıllarında konuya ilişkin değişiklikler gerçekleştirilmiştir⁴⁷³.

KEYKlere yönelik getirilen düzenlemeler ile hedeflenen; İngiltere'de yerleşik vergi mükelleflerinin hissedar oldukları düşük vergilendirilen yabancı bağlı işletmelerden elde edilen gelirin, İngiltere'de tam mükellefiyete tabi hissedarlara atfedilmek suretiyle vergiye tabi tutulmasının sağlanmasıdır. Ayrıca, 2000 yılında çıkarılan bir yasa ile konuya ilişkin "%40 testi" olarak ifade edilen test eklenerek, uygulamada mevcut test kapsamında değerlendirilemeyecek olan

ülkelerdeki bireysel emeklilik fonlarının sahip oldukları fonlar ve özel yatırım fonları kar maksimizasyonu amacıyla, gelişmekte olan ülkelere yönelmekte olduğundan bahse konu fonlar tarafından elde edilen aşırı karlar, gelişmekte olan ülkelerin finansal yapılarına zarar vermekte ve de finansal krizlere yol açmaktadır. Bkz. Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 230.

Kambiyo kontrollerinin kısmen ya da tamamen kaldırılması ile yurt dışına yönelen sermayede izlenen artış sebebiyle transfer fiyatlaması ve örtülü sermaye düzenlemelerine ek olarak KEYKlere ilişkin düzenlemeler vergi güvenlik müessesesi olarak getirilmiştir. Konu açısından değerlendirme yapmak gerekirse; KEYKler, yurt dışında yabancı sermaye ve yatırımlara sunulan vergisel avantajlardan yararlanmakta olduğundan, ilgili avantajlı vergi ortamından istifade etmeyen şirketler aleyhine rekabet ortamı bozulmaktadır. Bu itibarla, konuya ilişkin düzenlemeler, ulusal vergi kaybının engellenmesinin yanı sıra, yurtiçi yatırımlarla yurt dışında gerçekleştirilen yatırımlar arasında oluşacak haksız rekabet ortamını önlemeyi amaçlamalıdır. Bkz. Namık Kemal Uyanık, **a.e.**, ss. 229;244; Mehmet Tahir Ufuk, "Gelir Vergisinde KEYK Kazancı", **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Mayıs 2007, Sayı: 41, s. 38.

⁴⁷³Finance Act'te genişletici bir kontrol tanımı dikkatleri çekmektedir. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 451; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 28; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 24; Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, ss. 47-48; Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 309; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 609; Daniel Sandler, **a.e.**, s. 28.

bazı işletmeler de KEYK kapsamına dahil edilmiştir. Söz konusu düzenleme ile birisi %40 hissedar olan İngiltere’de yerleşik, diğeri %40-%55 ortaklık payına sahip İngiltere’de yerleşik olmayan iki kişi tarafından kontrol edilen yabancı iş ortaklıkları da KEYK olarak değerlendirme kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda, mali yılın herhangi bir tarihinde iştirak oranının belirlenmesinde İngiltere’de ilişkili kişiler de hesaplamalara dahil edilmektedir⁴⁷⁴.

Burada belirtilmesi gereken; İngiltere’de KEYKlere yönelik düzenlemelerin yanı sıra öncelikli olarak transfer fiyatlandırmasına ilişkin düzenlemelerin uygulanacağına düzenlenmiş olmasıdır. Bu itibarla, İngiltere’de KEYKler emsallere uygunluk ilkesi⁴⁷⁵ uyarınca işlemlerini gerçekleştirmeli, ayrı ve bağımsız

⁴⁷⁴Katharina Braehler, **a.e.**, s. 46; Ross Wilkinson, “Controlled Companies”, **Tax Adviser**, Januar 2008, s. 18; Jennifer A. Klein,**a.e.**, s. 49; Thomas M. Brinker, Richard Sherman, **a.g.e.**, s. 22; Brian J. Arnold, **a.e.**, s. 310.

⁴⁷⁵OECD Vergi Anlaşması Modeli’nin 9’uncu maddesinin 1 numaralı fıkrasında hüküm altına alınan emsallere uygunluk ilkesi, uluslararası bir transfer fiyatlaması standartıdır. Bkz. Karner Lahodny, vd., **Die neuen Verrechnungspreisrichtlinien der OECD**, Linde Verlag, Wien, 1996, s. 63. İlgili maddeye göre; bağlı iki işletme arasında ticari ve mali ilişkilerde kararlaştırılan veya oluşturulan koşulların, bağımsız işletmeler arasında oluşması gereken koşullardan farklılaştığı durumlarda, elde edilmesi gereken fakat bu koşullar nedeniyle elde edilemeyen kâr, ilgili işletmenin karına eklenir ve vergilendirilir. Bahse konu maddede geçen bağlı işletme kavramı, OECD Vergi Anlaşma Modeli’nin 9’uncu maddesinin 1/a ve 1/b fıkralarında düzenlenmektedir. İlgili fıkralar uyarınca, “iki işletme, bu işletmelerden birinin, doğrudan veya dolaylı olarak diğerinin yönetimine, kontrolüne veya sermayesine katılması veya aynı kişilerin, doğrudan veya dolaylı olarak bu iki işletmenin yönetimine,

kontrolüne veya sermayesine katılması halinde bağlı işletme sayılır”. Billur Yaltı, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 91, Nisan 1996, s. 109. Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, bağlı işletmeler arasındaki ticari ve mali ilişkilerdeki koşullar, bağımsız işletmelerinkinden farklılık gösterdiğinde uygun ayarlama, bağımsız işletmelerin benzer koşullar altındaki karşılaştırılabilir işlemlerinin ticari ve mali koşullarının emsal olması suretiyle yapılmalıdır. Bkz. Dieter Schneider, “Wider Marktpreis als Verrechnungspreise in der Besteuerung internationaler Konzerne”, **Der Betrieb**, 56. Jahrgang, Heft 2 vom 10.01.2003, s. 53; Horst Dieter Höpner, “Beurteilung von Gewinnanlagerungen innerhalb multinationaler Unternehmen”, **Finanz und Rundschau**, 49. Jahrgang, Heft 22, 1967, s. 469; Helmut Becker, “Der US-Richtlinienvorschlag zu den Konzernverrechnungspreisen”, **Der Betrieb**, 45. Jahrgang, Heft 11 vom 13.3.1992, s. 543; Rolf Schreiber, “Vergleich der (endgültigen) Verrechnungspreisrichtlinien (Deutschland- OECD-USA)”, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995, s. 4. Bir başka deyişle, transfer fiyatları, bağımsız üçüncü kişilerin aynı veya benzer koşullar altında kararlaştırdıkları fiyatlara eşit olduğu zaman, emsallere uygun olarak belirlenmiş kabul edilir. Bkz. Hubertus Baumhoff, “Neuere Kriterien zur Bestimmung angemessener Verrechnungspreise im internationalen Konzern”, **Deutsches Steuerrecht**, 25. Jahrgang, Heft 15/16, 1987, s. 497; Gerrit Frotscher, **Internationales Steuerrecht**, Verlag C. H. Beck, München, 2001, s. 278.

bir tüzel kişiliğe sahip yurt dışında kurulan yabancı şirket işlemleri muhasebeleştirilmelidir⁴⁷⁶.

Ayrıca, İngiltere yargı içtihatları uyarınca ikametgâh kavramı, merkezi yönetim ve kontrol dikkate alınarak geniş olarak tanımlanmaktadır. Bu itibarla, KEYK düzenlemelerinin ihdasından önce bir işletmenin merkezi yönetim ve kontrolü sağladığı merkezinin, İngiltere’de mevcudiyetinin belirlenmesi durumunda, söz konusu kurumun İngiltere’de tüm dünyadan elde ettiği gelir üzerinden vergiye tabi olması gerekmektedir⁴⁷⁷.

AAD KEYK düzenlemelerini Cadbury Schweppes davası ile AB hukuku açısından net bazı kurallara bağlamıştır. İngiltere’de yerleşik, İngiltere’de ve diğer AB üyesi ülkelerde ve üye olmayan diğer bazı ülkelerde bağlı ortaklıklara sahip grup şirketi olan Cadbury Schweppes’in, Dublin’de Uluslararası Finansal Hizmetler Merkezinde(IFSC) dolaylı olarak %100 ortaklık payına sahip olduğu, bahse konu grubun dünyadaki tüm şirketlerinin finansman ihtiyacını karşılamak diğer bir anlatımla; fon toplamak ve toplanan fonları ise diğer ana işletmeye bağlı işletmelere sunmak amaçlı kurulmuş, IFSC’de yerleşik olmaları sebebiyle İrlanda tarafından %10 oranında özel vergilemeye tabi olan Cadbury Schweppes Treasury Services ve Cadbury Schweppes Treasury International olarak adlandırılan iki adet bağlı ortaklığı bulunmaktadır. İlgili davada önem arz eden husus; bahse konu bağlı ortaklıkların İngiltere’de yerleşik olmaları halinde %30 oranında vergilendirilecek olmalarıdır. İngiltere Temyiz Mahkemesi’ne göre; İrlanda’da yerleşik iki bağlı ortaklık, sadece grup içi şirketler arasında gerçekleştirilen borçlanma ve diğer finansal faaliyet kaynaklı gelirin, İngiltere’de vergiye tabi tutulmayarak İrlanda’daki avantajlı vergi uygulamalarından istifade etmek amacıyla, Cadbury Schweppes şirketi tarafından kurulmuştur⁴⁷⁸.

⁴⁷⁶Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 241.

⁴⁷⁷Michael Lang, vd., **a.g.e.**, ss. 607-608.

⁴⁷⁸Renata Fontana, “**The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II**”, s. 318; Mehlika Sultan Ak, “**Avrupa Birliği Ülkelerinde Kontrol Edilen Yabancı Kurum Rejimi Uygulaması**”, s. 42; Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, s. 55; Namık Kemal Uyanık, **a.e.**, s. 253.

Bahse konu iki bağılı ortaklık %10 oranında düşük vergi oranından istifade ettiğinden, diğer bir anlatımla İngiltere’de ödenmesi gereken vergi miktarının dörtte üçünden az vergiye tabi olduklarından CSTI ve CSTS’nin yurt dışında elde ettikleri gelir, İngiliz mevzuatı açısından KEYKlerden elde edilen gelir kapsamında değerlendirilecektir. Bu bağlamda, İngiltere Gelir ve Gümrük İdaresi, 1996 hesap dönemi açısından; CSTS ilgili yılda zarar ettiğinden, sadece CSTI’nın elde ettiği gelirin İngiltere’de vergilendirilmesi açısından İngiltere’de yerleşik Cadbury Schweppes’ten talepte bulunmuştur. İlgili talebi takiben konu yargıya taşınarak İngiltere’de uygulanan KEYK düzenlemelerinin AB’nin yerleşme serbestisine aykırı olduğunun tespiti talep edilmiştir. AAD ise konuya ilişkin olarak; şirketin yurt dışında iştirak kurmasının vergi kaçırdığı konusunda tek başına karine oluşturmayacağına, vergisel amaçları gözeterek kurulmuş olsa dahi, objektif etkenler esas alındığında yerleşik olduğu ülkede gerçek fiziki mevcudiyeti, gerçekleştirdiği faaliyetleri ile uyumlu sayıda personeli, donanımı, sermayesi ve ekonomik değeri olan gerçek faaliyet icra eden şirketin mevcudiyetinin, hakkın kötüye kullanılması anlamına gelmeyeceğine, ayrıca tamamen yapay, objektif unsurlar dikkate alındığında ekonomik gerçekliği bulunmayan, kanunlara dolanmayı amaçlayan ve özellikle vergiden kaçınmak ya da vergi yükünü azaltmayı amaçlayan hakkın kötüye kullanımlarının ise korunmayacağına hükmetmiştir⁴⁷⁹.

AAD’nın Cadbury Schweppes kararını takiben kurulduğu ülkede “gerçek ekonomik değer” oluşturan KEYK kazancı olduğunu ispatlayan hissedarın elde ettiği varsayılan kar paylarının azaltılmasına imkan sunan düzenlemelere gidilmesini takiben 26 Ocak 2010’da, İngiliz hükümetince KEYK düzenlemelerinde gerçekleştirilmesi öngörülen reformların amaçlarını içeren nitelikte bir görüş belgesi yayınlanmıştır. Özetle, AB hukuku açısından KEYK düzenlemelerini net kurallara bağlayan Cadbury Schweppes davasına ilişkin kararı takiben, Almanya ve İngiltere başta olmak üzere pek çok ülke ulusal mevzuatlarındaki konuya ilişkin

⁴⁷⁹Mehlika Sultan Ak, a.e., s. 42; Jennifer A. Klein, a.e., s. 55.

düzenlemeleri gözden geçirerek, AAD kararına uyacak şekilde yeniden düzenlemiştir⁴⁸⁰.

1-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kavramı

İngiltere’de Income and Corporation Taxes Act 1988 adlı Kanun’un 2’ci Kısmı’nın, 4’üncü Bölümü’nün 747-756’ncı maddeleri arasında⁴⁸¹ KEYKlere ilişkin düzenlemeler hüküm altına alınmaktadır. Bu itibarla, ICTA1988’in 747’nci maddesinin 1 numaralı fıkrası uyarınca;

herhangi bir hesap döneminde bir işletme;

*Birleşik Krallık sınırları dışında yerleşik ise⁴⁸²;

*bahse konu işletme Birleşik Krallık’ta yerleşik kişiler ya da işletmelerce doğrudan ya da dolaylı kontrol edilmekte⁴⁸³ ise;

*söz konusu yabancı bağlı işletme, yerleşik olduğu bölgede daha düşük vergi oranına tabi ise;

ilgili işletme, KEYK olarak değerlendirilecektir.

⁴⁸⁰Mehlika Sultan Ak, **a.e.**, s. 43; Umurcan Gago, “Uluslararası Vergi Planlasının Sonu mu Geldi?”, **Dünya Gazetesi**, 15.8.2008.

⁴⁸¹Renata Fontana, “**The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II**”, s. 317; Jennifer A. Klein,**a.g.e.**, s. 47.

⁴⁸²Bkz. Sec. 747/1(a) ICTA 1988.

⁴⁸³Bkz. Sec.747/1(b) ICTA 1988.Dolaylı bir şekilde kontrolü de içeren %50 sermaye payı ve oy kullanma hakkına sahipliği öngören kontrol kavramı ile İngiltere’de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin yabancı bağlı işletmeyi kendi istekleri yönünde idare etmede sahip oldukları güç olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir anlatımla, kontrol kavramı ile ifade edilmek istenilen; hissedarların isteklerini bahse konu kontrol edilen yabancı kurumda gerçekleştirecek güce sahip olmalarıdır. Bkz. Mehlika Sultan Ak, “**Avrupa Birliği Ülkelerinde Kontrol Edilen Yabancı Kurum Rejimi Uygulaması**”, s. 43. Bu itibarla, kontrol; şirket hissesi, oy hakkı ya da şirket kuruluş sözleşmesi veya herhangi bir resmi belgede gerçek ve tüzel kişi hissedarlara sunulan hak niteliğindedir. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 615. Ayrıca, İngiltere KEYK düzenlemesi uyarınca; İngiltere’de yerleşik bir hissedarın %50’den fazla hisesine sahip olduğu KEYK’un, %50’den fazlasına sahip olduğu diğer tüm yabancı kurumlardaki hisselerin tamamına sahip olmak suretiyle bahse konu yabancı kurumları da kontrol etmekte olduğu kabul edilmektedir. Bkz. Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 315.

Bu itibarla, yabancı bağılı işletme niteliğindeki KEYK in hissedarının, yabancı bağılı işletmede sahip olduğu ortaklığının %50'den fazla olması durumunda KEYK düzenlemelerine başvurulabilmektedir. Diğer bir deyişle; İngiltere'de KEYK düzenlemelerinin uygulanarak İngiltere'de yerleşik vergi mükellefleri nezdinde vergilendirme yapılabilmesi açısından; İngiltere'de yerleşik hissedarların İngiltere dışında yerleşik bağılı işletmenin %50'sinden fazlasına sahip olarak, İngiliz hissedarlar tarafından kontrol edilmeleri gerekmektedir. Ayrıca, İngiliz mevzuatı uyarınca ortaklıklar KEYK düzenlemelerine tabi olmamaktadırlar. Topluca ifade etmek gerekirse İngiltere'de KEYK düzenlemeleri; en az sahiplik şartı aramaksızın, dolaylı ve zımni sahipliği esas almaktadır⁴⁸⁴.

2-Yurt Dışı İştirakin Kazancının Vergiye Tabi Tutulmasına İlişkin Şartlar

İngiltere düzenlemeleri uyarınca yabancı bağılı işletmenin kurulduğu yer dikkate alınmak suretiyle bölgesel yaklaşım yöntemi uygulandığından; yabancı bağılı işletmenin yerleşik olduğu bölgede, düşük vergi oranı uygulaması söz konusu değil ise KEYK in mevcudiyetinden bahsedilememektedir. Konuya ilişkin olarak ayrıca, İngiltere Gelir İdaresi'nce belirtildiği üzere beyaz⁴⁸⁵ ve gri listeler

⁴⁸⁴OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 146; Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 45; Michael Lang, **vd., a.e.**, s. 611; Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, s. 49; Renata Fontana, **“The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II”**, s. 317

⁴⁸⁵Söz konusu listelerde zaman içerisinde değişiklikler yapılmaktadır. 1993'de Çek Cumhuriyeti, Slovakya, İspanya beyaz listeye dahil edilirken; Bulgaristan, İtalya, Malezya, Singapur, Porta Riko ve Tayland ilgili listeden çıkarılmıştır. 1998' de ise “excluded countries regulations” adı altında yeni bir düzenlemeye yer verilmiştir. Bkz. Thomas M. Brinker, Richard Sherman, **a.g.e.**, s. 23. Bu itibarla, beyaz liste iki kısımdan oluşmaktadır. İlgili listenin ilk kısmında; ülkede uygulanan efektif vergi oranlarının dikkate alınmaksızın, hiçbir şekilde KEYK düzenlemelerine gidilemeyecek ülkeler yer almaktadır. Söz konusu listenin B kısmında ise Almanya, Avustralya ve Fransa bulunmaktadır. Listenin ikinci kısmında; belirli işletme türlerine ya da faaliyetlere avantajlı vergi uygulamaları içeren ülkeler bulunmaktadır. Bahse konu kısımdaki ülkelerde yerleşik bağılı işletmelere sahip KEYK sadece buralarda faaliyette bulunmalarının esas amacının kendilerine sunulmakta olan vergisel avantajlardan yararlanmak olmadığını ispat etmeleri durumunda düzenlemeye tabi olmayacaklardır. Listenin ikinci kısmında yer alan ülkelerden bazıları; Belçika, Lüksemburg, İrlanda, Kıbrıs, Yunanistan, İtalya, Malta, Hollanda, Portekiz'dir. Bkz. Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, s. 52; Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 49; Renata Fontana, **“The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I”**, s. 267.

Bu bağlamda, İngiltere'nin beyaz listesinde; kırkaltısı birinci bölümde; yirmisekiz tanesi de iki bölümde toplam yetmişdört ülke yer almaktadır. Belirtildiği üzere; liste sürekli güncellenmektedir. Bu itibarla, İrlanda 10 Ekim 2002'de uyguladığı kurumlar vergisi oranını %12,5'e indirmesini

yayımlanmaktadır. Bahse konu listelerde belirli faaliyetler ya da genel anlamıyla düşük vergi uygulamaları sebebiyle düzenleme kapsamına alınacak ülkeler ve KEYK düzenlemelerinin uygulanmayacağı ülkeler sıralanmaktadır. Bu bağlamda, bir ülke ya da bölgenin düşük vergi oranlı ülke olarak nitelendirilmesi açısından, herhangi bir vergilendirme döneminde elde edilen gelir üzerinden, yurt dışındaki kanunlar uyarınca ödenen verginin, bahse konu gelir üzerinden İngiltere kanunlarına göre isabet eden verginin %75'inden az olması gerekmektedir⁴⁸⁶.

a)-Yurt Dışı İştirakin Taşınması Gereken Vergi Yükü

İngiliz düzenlemeleri uyarınca KEYK; herhangi bir vergileme döneminde İngiltere'de yerleşik olmamakla beraber, İngiltere'de yerleşik kişi ya da işletmeler tarafından, doğrudan ya da dolaylı kontrol altında tutulan ve yerleşik olduğu ülkelerde, düşük oranda vergilendirmeye tabi, diğer bir ifadeyle elde ettiği gelir üzerinden ödediği vergi, İngiltere'de yerleşik olması durumunda ödeyeceği verginin $\frac{3}{4}$ 'ünden az olan işletmelerdir. Bu itibarla, İngiltere'de vergi cenneti olarak nitelendirilmeyen veya uygulanan vergi oranı düzeylerinin yüksek olduğu ülkeleri içeren beyaz listede yer alan ülkelerin birinde kurulan yabancı bağlı işletme ya da iştirak KEYK olarak değerlendirilmemektedir. Burada belirtilmesi gereken, İngiltere uygulamasında, Fransa KEYK düzenlemelerine benzer bir şekilde; sadece düşük vergileme şartını esas alınmakta, bunun yanı sıra elde edilen gelir açısından aktif pasif ayırımı dikkate alınmamaktadır⁴⁸⁷.

takiben, hiçbir ispat külfeti olmaksızın KEYK düzenlemelerine tabi olunmayan listenin birinci kısmında yer alan ülkeler arasından çıkarılarak; listenin ikinci kısmına alınmıştır.Bkz. Thomas M. Brinker, Richard Sherman, **a.g.e.**, s. 23; Katharina Braehler, **a.e.**, s. 49.

⁴⁸⁶Bkz. ICTA 1988 Sec. 750/1. Yapılacak karşılaştırmalarda esas alınacak nominal vergi oranları değil, efektif vergi oranlarıdır. İngiltere'de uygulanmakta olan vergi oranının %30 olduğu dikkate alınırsa, yurt dışında uygulanan vergi oranı %22,5'den az bir oran ise, bahse konu ülke düşük vergi oranlı ülke kapsamında değerlendirilecektir. Bkz. Katharina Braehler, **a.e.**, ss. 48-49; Jennifer A. Klein,**a.e.**, s. 48; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 146; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 28; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 616.

⁴⁸⁷Bkz. ICTA 1988 Sec. 757/1. İngiltere'de düşük vergilemenin varlığının tespiti açısından "lower level of taxation test" adlı test uygulanmaktadır. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 48. 1993'de Finance Act'in yürürlüğe girmesinden önce bu oran Kanun'da %50 olarak düzenlenmekteydi. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 146; Katharina Braehler, **a.e.**, ss. 47-48; Thomas M. Brinker, Richard Sherman, **a.g.e.**, s. 21; Jennifer A. Klein,**a.g.e.**, s. 52.

Bu bağlamda, ICTA1988’in 832’nci maddesi uyarınca İngiltere’ de KEYK düzenlemeleri yerel işletmeler ile yerel işletmelerin tüzel veya tüzel kişiliğe sahip olmayan ortaklık niteliğindeki işletmelerine uygulanmaktadır⁴⁸⁸.

b)-İyiniyet Testi

İngiltere’de yabancı bağlı işletme ya da iştirakin mevcudiyetinin temel hedefi; elde edilen kazancın farklı bir yere transfer edilmesi suretiyle İngiltere’de ödenecek vergiyi azaltmak değil ise, diğer bir anlatımla KEYK subjektif nitelikli iyi niyet testini⁴⁸⁹ karşılar, ilgili işletme konuya ilişkin düzenlemelere tabi olmamaktadır. Bu itibarla; yurtdışındaki bağlı işletme sayılan şartlardan herhangi birinin mevcudiyetini ispatlar ise KEYK düzenlemelerine tabi olmayacaktır. Söz konusu şartlar; Birleşik Krallık’taki vergi erozyonu en az düzeyde olması; KEYK’in amacının, Birleşik Krallık’ta ödenecek vergiyi azaltmak olmaması; ilgili yabancı bağlı işletmenin mevcudiyetinin temel hedefinin, Birleşik Krallık’ta oluşan kazancın farklı bir yere transferi veya azaltılması olmamasıdır⁴⁹⁰.

Uygulamalar açısından önem arz eden husus; iyiniyet testinin her hesap dönemi açısından ayrı ayrı uygulanması gerekmektedir. Konuya ilişkin olarak Cadbury Schweppes davasında AAD Savcısı; bir kuruluşun vergiden kaçınma amacıyla gerçekleştirilen “tamamen yapay bir girişim” olup olmadığını tespiti hususunda fiziksel varlığa dayanan üç ayaklı bir test uygulanmasının gerekliliğine değinmektedir. Bu itibarla, herhangi bir kuruluşun iyiniyet testini karşılayabilmesi; yavru şirketin düşük vergilendirmeye tabi olduğu ülkede gerçekleştirdiği faaliyeti ile orantılı personel, bina ve ekipmanlardan oluşan, belirli düzeyde fiziki varlığa sahip olması; yavru şirketin, personelinin işletme faaliyetlerini gerçekleştirmek açısından yeterli uzmanlığa sahip olması, diğer bir ifadeyle faaliyetlerinin gerçek

⁴⁸⁸Mehlika Sultan Ak, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Kontrol Edilen Yabancı Kurum Rejimi Uygulaması”, s. 43.

⁴⁸⁹İyi niyet testi; uluslararası yazında “motive test” ya da “motive exemption” kavramıyla ifade edilmektedir. Bkz. OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 74.

⁴⁹⁰Mehlika Sultan Ak, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Kontrol Edilen Yabancı Kurum Rejimi Uygulaması”, s. 44; Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 52.

olması ve de testin son ayağının tamamlanması ise, bahse konu işletmenin gerçekleştirdiği faaliyetlerinin ekonomik değer taşımaya bağlı olmaktadır⁴⁹¹.

c)Yurt Dışı İştirakin Asgari Gayrisafi Hasılat Tutarı

Herhangi bir hesap döneminde yurt dışındaki yabancı bağlı işletmenin vergiye tabi kazancı 50.000 Pound'u geçmemekte ise ilgili işletme KEYK düzenlemelerine tabi olmayacaktır. Ancak, burada bir hususa değinmek gerekmektedir. En az kazanç istisnasının oniki aydan daha kısa süren vergisel dönemlere uygulanmasının söz konusu olması durumunda, diğer bir ifadeyle hesap döneminin oniki aydan az bir süreyi kapsamaması halinde, belirtilen tutar süreyle orantılı olacak şekilde belirlenmektedir⁴⁹².

3-Hissedarlara Atfedilecek Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı

İngiltere mevzuatı uyarınca yabancı ülkede kurulan şirketler tarafından elde edilen gelir ülkeye aktarılmadığı sürece vergilendirilmemektedir. Bu bağlamda, değerlendirmeler neticesinde, eğer bir yabancı ortaklık KEYK kapsamına girmekte ise, bahse konu yabancı işletme kaynaklı sermaye geliri dışındaki gelir, İngiltere'deki ana şirkete, diğer bir anlatımla dağıtılmış kar payı niteliğinde hissedarlara atfedilmektedir⁴⁹³.

Yabancı kurumun hissedarı olmamakla birlikte İngiltere'de Gelir İdaresi'nin, KEYK tarafından elde edilen ve dağıtılmamış karların, ilgili kurumdan fayda sağlamakta olan kişi ve kurullara atfetme yetkisi bulunmaktadır. Bu itibarla, KEYKlerden fayda temin ettikleri gerekçesi ile düzenleme dahilinde; yabancı kurumun, hisseleri veya oy hakkını ellerinde tutan; kar dağıtımına katılan veya kar payı elde etme hakkında sahip; gelir ve varlıklarını koruma yetkisiyle donatılmış;

⁴⁹¹Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 302.

⁴⁹²Bahse konu oran 1998 yılına kadar 20.000 Pound olarak belirlemiştir. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 50; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 615.

⁴⁹³OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 146.

ayrı ayrı veya birlikte bahse konu yabancı kurumu kontrolleri altında bulunduran kişiler vergilendirilmektedirler. Burada belirtilmesi gereken önemli bir husus; ilgili kurumdan faiz geliri elde eden kreditorlerin, kurumu kontrolleri altında tutmadıkları durumlarda, yukarıda sayılan diğer yabancı kurumdan gelir elde eden kişiler olarak, KEYK düzenlemelerine tabi olmayacaklarıdır⁴⁹⁴.

İngiltere KEYK düzenlemeleri uyarınca hissedarlara atfedilecek gelirin tespitinde diğer ülkeler ile kıyaslandığında çok sayıda istisna hükmünün yer aldığı dikkat çekmektedir⁴⁹⁵. Bu itibarla, İngiltere düzenlemeleri uyarınca belirli şartların mevcudiyeti durumunda KEYK düzenlemeleri uygulanmamaktadır⁴⁹⁶.

KEYK'in ikamet ülkesinde faaliyette bulunması durumunda uygulanan faaliyette bulunma istisnasının hedefi belirtildiği üzere; posta kutusu şirketler ile kağıt üstü şirketlerin suni ticari faaliyetlerin ifasında aracılık etmesinin engellenmesidir. Ayrıca, belirtildiği üzere, İngiltere'de istisna faaliyetler bağlamında gerçek ticari ve sınai faaliyetler, diğer bir anlatımla vergiden kaçınmak amacıyla yönelmeyen reel ticari faaliyetler açısından KEYK düzenlemeleri uygulanması söz konusu olmamaktadır. Bu itibarla, istisnanın⁴⁹⁷ uygulanabilmesi açısından, İngiltere'de gerçekleştirilen faaliyetin yatırım İngiltere'ye ya da İngiltere'den veya ilişkili kişiler ile ya da ilişkili kişilerden mal alım satımı olmaması, alım, satım, dağıtım, hizmet ve finansal faaliyetlerden oluşması durumunda ise; gayrisafi hasılatın %50'den fazlasının ilişkili kişiler ile gerçekleştirilen işlemlerin oluşturulmaması icap etmekte olup işletme ile ilişkili kişiler ile gerçekleştirilen işlemler istisnanın uygulanmasında dikkate alınmamaktadır. Diğer bir anlatımla, İngiltere uygulamaları açısından yabancı kurumun bir ülkede yerleşik olması, söz konusu vergilendirme dönemi boyunca yerleşik olduğu ülkede; yabancı kuruma tahsis edilen, fiziki varlığı ispatlamaya yarayan sabit işyerine sahip olması, ayrıca etkin olarak yönetilmesi, yerleşik

⁴⁹⁴Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 275.

⁴⁹⁵OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 24.

⁴⁹⁶İstisnalar konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. § 3 Bölüm/F kısım.

⁴⁹⁷Ticari ve sınai faaliyetlere yönelik istisnanın kapsamı; AB ülkelerini ve diğer bazı ülkelerinde dahil olduğu Avrupa Ekonomik Topluluğu alanını da kapsayacak şekilde 6 Aralık 2006 tarihinde genişletilmiştir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 74-75.

olduğu ülkeden idaresi ve gerçekleştirdiği faaliyetlerinin ve gelirinin en az %50'sinin aktif gelirden oluşması durumunda ilgili yabancı kurum KEYK düzenlemelerine tabi olmayacaktır⁴⁹⁸.

İngiltere'de holdinglerin bahse konu istisnadan yararlanabilmesi; yerleşik olunan ülkede işyerinin mevcudiyetine, gerçekleştirilen faaliyetlerin bahse konu yerden idare edilmesine, gayrisafi hasılatın en az %90'ının aynı ülkede yerleşik ve KEYK düzenlemeleri dahilinde değerlendirilemeyecek faaliyetler gerçekleştiren bağlı işletme kaynaklı olması ya da kontrol edilen yerel holdingten elde edilmesi ya da nerede yerleşik olduğu dikkate alınmaksızın düzenleme kapsamında yer almayan faaliyetler gerçekleştiren iştiraklerden elde edilmesi icap etmektedir⁴⁹⁹.

KEYK düzenlemeleri ile hedeflenen belirtildiği üzere; vergi ertelemesinin bertaraf edilmesidir. Bu itibarla, İngiltere'de 1999 yılında yürürlüğe giren ve bugün sadece İngiltere'de uygulanmakta olan kar dağıtım istisnası uyarınca KEYK İngiltere KVK uyarınca hesaplanan dağıtılabılır net karının, yani dönem karının %90'ının en geç ilgili hesap döneminin kapandığı ayı izleyen onsekiz ay içerisinde doğrudan ya da dolaylı olarak İngiltere'de yerleşik hissedarlara dağıtılmasının söz konusu olması durumunda, bahse konu gelir KEYK düzenlemelerine tabi olmayarak istisna hükümlerinden yararlandırılabilir. Konuya ilişkin olarak İngiltere Gelir İdaresi'nin 2009'da internet sitesinde yayınladığı raporunda, KEYK ilişkin kar dağıtım istisnasının, yirmidört ay içerisinde aşamalı bir şekilde yürürlükten kalkacağını belirtmiştir⁵⁰⁰.

⁴⁹⁸İşyeri kapsamında; ofis, mağaza, fabrika, bina ya da bina kısımlarını, maden, petrol, taş ocağı ya da diğer doğal varlıkların çıkarım yerlerini ya da en az oniki ay içerisinde tamamlanacak inşaat ya da kurulum projeleri ve inşaat şantiyeleri değerlendirilmektedir. Kurumun yerleşik olduğu ülkeden idaresi ile; yabancı kurumun gerçekleştirdiği faaliyetleri ile orantılı personel istihdam etmesi ve ilgili kurumun ihraç etmekte olduğu hizmetlerin esasen İngiltere'den sunulmaması ifade edilmek istenmektedir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 290;293.

İstisna faaliyetler bağlamında ayrıntılı bilgi için bkz. "exempt activities". Bkz. Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, s. 53; Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 479; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 147.

⁴⁹⁹OECD, **a.e.**, s. 74; Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 52.

⁵⁰⁰ICTA 1988 Sec. 748(1)(a) ve (2). Bkz. Katharina Braehler, **a.e.**, ss. 52-53; Jennifer A. Klein, **a.g.e.**, ss. 53-54; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 613. Kar dağıtım istisnası; İngilizce literatürde

KEYK'in borsaya kayıtlı olması durumunda kar dağıtımına ilişkin ticari kısıtlamalara tabi olmak suretiyle daha düşük olasılıkla grup şirketleri tarafından vergiden kaçınma aracı olarak kullanılacağını dikkate alan halka açık olma istisnasına göre İngiltere'de işletme hisselerinin, en az %35'i menkul kıymet borsasında işlem gören işletmeler KEYK kapsamında değerlendirilmemekteydiler. Ancak, sadece İngiltere'de uygulanmış olan bahse konu istisna, 6 Aralık 2006 tarihinde kötüye kullanıldığı görüşü ileri sürülerek yürürlükten kaldırılmıştır⁵⁰¹.

İngiltere düzenlemeleri uyarınca KEYK'in yerleşik olduğu ülkede vergiye tabi tutulmasının söz konusu olması durumunda, yurt dışında ödenen vergi, İngiltere'de hissedarlar tarafından ödenecek vergiden indirilmektedir. Ayrıca, KEYK'in kar payı dağıtımını yapması durumunda ise vergilendirilen dağıtılmış karın vergisi ayrıca indirilmektedir⁵⁰².

C-ABD

II. Dünya Savaşı'nı takiben yaşanan ekonomik ve politik gelişmeler ABD vatandaşlarının yurt dışında gerçekleştirdikleri yatırımlarının artmasına sebebiyet vermiştir. ABD vergi mevzuatı uyarınca; ülkede yerleşik gerçek ve tüzel kişiler ile ABD vatandaşları, tüm dünya gelirleri üzerinden vergiye tabi iken; yabancı gerçek kişi ve kurumlar açısından vergileme farklılık arz etmektedir. Bu itibarla, yabancı gerçek kişi ve kurumlar sadece ABD ile bağlantılı iş veya ticari faaliyet ya da yatırımları kaynaklı gelirleri üzerinden vergiye tabi olmaktadır. Bahse konu durum ise vergiden kaçınma amaçlı yabancı bağlı işletmelerin kullanılması suretiyle elde edilen yurt dışı kaynaklı gelir; elde edildiği dönemde değil, kar payı

“acceptable distribution policy” olarak yer almaktadır. Bkz. Jennifer A. Klein, *a.e.*, s. 53; Thomas M. Brinker, Richard Sherman, *a.g.e.*, s. 23; Meltem Sağlam, *a.g.e.*, s. 75.

⁵⁰¹Katharina Braehler, *a.e.*, s. 53; Michael Lang, *vd.*, *a.e.*, s. 614; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 75.

⁵⁰²Mehlika Sultan Ak, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Kontrol Edilen Yabancı Kurum Rejimi Uygulaması”, s. 44.

dağıtımını gerçekleştirildikten sonra, diğer bir anlatımla ABD’li hissedarların söz konusu geliri kar payı şeklinde elde etmeleri durumunda vergilendirilmekteydi⁵⁰³.

Amerikan hükümeti 20’inci yüzyılın ortalarında izlenen bütçe açığı sorununu ABD’de yerleşik gerçek ve tüzel kişi hissedarların, yurt dışı kaynaklı yatırım karları üzerindeki vergi ertelemesinin sonucu olarak değerlendirmiştir. Bu itibarla, dönemin başkanı KENNEDY işletmelerin sahip olduğu vergi erteleme avantajını; yurt dışında yatırımlarını gerçekleştiren yatırımcılar açısından adil olmayan uygulamaya sebebiyet veren ayrıcalıklı işlem niteliğinde dikkate almak suretiyle, Amerika’da yerleşikler tarafından kontrol edilen yabancı işletmelerden elde edilen pasif gelirleri vergilendirmeyi sağlamak üzere KEYKlere ilişkin düzenlemeler uygulamaya başlamıştır. Bu bağlamda, ABD’de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin yurt dışındaki yabancı bağlı işletmeler aracılığıyla elde ettikleri gelirin vergilendirilmesinde vergi ertelenmesi imkanının, vergi mükellefleri tarafından kötüye kullanılmasını engellemek için 1937’de “Foreign Personal Holding Company Rules”, 1986 yılında ise “Passive Foreign Investment Company Rules” adlı düzenlemeler getirilmiştir⁵⁰⁴. Ancak, bahse konu düzenlemelerin çok uluslu işletmelerce vergi ertelemesine gidilmesini engellemede yetersiz kalması sebebiyle daha kapsamlı düzenlemeye ihtiyaç doğmuştur.

ABD düşük vergili ülkeler ya da vergi cennetlerinde kurulan KEYK sorununu çözmeye ilişkin kapsamlı ilk girişim gerçekleştiren ülkedir. Bu bağlamda, ABD 1962 tarihinde yabancı bağlı işletmeler aracılığıyla vergi erteleme olanaklarını sınırlandırmak ve yurt dışına yatırılan fonların ABD’ne geri getirilmesi

⁵⁰³ABD’de kuruluş yeri kurumların tabiyetinin tespiti açısından esas alınmaktadır. Bu bağlamda, yurt dışındaki yabancı kurumlardan gelir elde eden vergi mükellefleri, yurt dışı kaynaklı gelirlerini kuruluş yeri vergi cennetlerinde ya da tercihli vergi rejimlerinde yer alan başka bir şirkete transfer ederek ABD’de ödemeleri gereken vergiden kaçınmaktadırlar. Bkz. Mehlika Sultan Ak, “**Amerika Birleşik Devletleri’nde KEYK Rejimi Uygulaması**”, s. 46; Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 61-62.

⁵⁰⁴KEYKlere ilişkin dar kapsamlı ve yetersiz nitelikteki düzenleme ile en az %50 hisse veya oy sahipliği aracılığıyla, en fazla beş ABD yerleşiki veya vatandaşınca kontrol edilen ve elde ettiği gelirinin en az %60’lık kısmı kar payı,faiz, gayrimaddi hak bedeli ve kira geliri gibi bazı pasif gelirlerden oluşan, yurt dışında kurulan kurumların pasif nitelik arz eden bahse konu gelirlerinin, ABD yerleşiki veya vatandaşı hissedarlar nezdinde, ilgili kurumlarda sahip oldukları hisseleri oranında elde edilen kar payı olarak vergiye tabi tutulması öngörülmektedir. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 62; Mehlika Sultan Ak, **a.e.**, s. 46; Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 370; Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 97.

amacıyla önlem niteliğindeki, kontrol edilen yabancı şirketlerin elde ettikleri bazı üs şirket gelirleri, hizmet gelirleri ile pasif gelirlerini düzenleme kapsamına alan “Subpart F” düzenlemesi olarak adlandırılan KEYK düzenlemelerini uygulamaya başlamıştır.

Bahse konu düzenleme; “Internal Revenue Code”ın III numaralı kısmının F altbölümünde 951-971 maddeleri arasında hüküm altına alınmaktadır. KEYK ilişkin olarak IRC’un 951’inci maddesinde; KEYKlerin hissedarları tarafından elde edilmiş olarak kabul edilecek gelir tutarı; 952-956’ıncı maddelerinde; “Subpart F Geliri”ne ilişkin tanım ve kapsama dahil gelir çeşitleri; 957’inci maddede ise; KEYKler düzenlenmektedir⁵⁰⁵.

1-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kavramı

ABD vergi sisteminde kurumların vergilendirilmesinde kuruluş yerleri; şahısların vergilendirilmesinde ise; vatandaşlık ve ikametgâh esas alınmaktadır. ABD mevzuatı uyarınca ayrı varlık yaklaşımı altında değerlendirilen şirketler açısından vergilendirme şirket ve hissedarlar nezdinde ayrı ayrı gerçekleşmekteğinden, yurt dışında kurulan şirketin tüzel kişiliğe haiz olmamak kaydıyla şeffaf kurum olması durumunda açıklanılmaya çalışılan vergi ertelemesinden istifade etmesi söz konusu olamayacağından, yurt dışında şirket tanımı içerisinde değerlendirilmeyecek kurumlar kaynaklı elde edilen gelirlerin KEYK düzenlemelerine tabi olmaları mümkün değildir. Bu bağlamda, ABD’de şirket tanımı; kurumları, anonim şirketleri ve sigorta şirketlerini kapsamaktadır. IRC Section 951(a)(1) uyarınca yurt dışında bulunan şahıs işletmeleri KEYKler

⁵⁰⁵ ABD’de vergi cennetlerine ilişkin genel tanım bulunmamakla birlikte, vergi cennetlerinin belirli özellikleri olarak; düşük ya da herhangi bir vergilendirme yapılmaması; ağırlıklı olarak bankacılık faaliyetlerinin sürdürülmesi ve de bankacılık işlemlerine ilişkin sıkı mahremiyet dikkate alınmaktadır. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, ss. 97;99,100; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 21; Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 64; Daniel Sandler, **a.g.e.**, s. 24; J. Brian Arnold, **a.g.e.**, ss. 129;370.

olarak dikkate alınmamaktadır. KEYKler yurt dışında yabancılık unsuru taşıyan sermaye şirketi niteliğinde olmalıdır⁵⁰⁶.

2-Yurt Dışı İştirak Kazancının Vergiye Tabi Tutulmasına İlişkin Şartlar

ABD’li hissedarların kimler olduğu; IRC Section 7701(a)(30) da hüküm altına alınmaktadır. İlgili madde uyarınca “Birleşik Amerikalı kişi” kavramı; gerçek kişi, ortaklık, kurum, mirasçı ve yatırım fonlarını da içerecek şekilde geniş bir çerçevede belirlenmektedir. Ayrıca, IRC Section 951(b) uyarınca ABD vatandaşı bir kişi söz konusu işletmenin toplam hissesindeki oy kullanma hakkının %10 veya fazlasına sahip ise bahse konu kişi “Birleşik Amerikalı hissedar” olarak addedilmektedir. Bu itibarla, konuya ilişkin hisse sahipliği oranı tespit edilirken doğrudan ve dolaylı ortaklığın hüküm altına alındığı IRC Section 958(a) ve zimni ortaklığa ilişkin hükümlerin düzenlendiği IRC Section 958(b) bölümleri birarada değerlendirilmektedir. Yabancı bağlı işletmeye ortaklık sınırının belirlenmesinde yerleşik hissedarlar arasından, sadece yabancı bağlı işletmede doğrudan ya da dolaylı %10 ve daha fazla ortalığı olan, diğer bir anlatımla Birleşik Amerikalı hissedar olarak adlandırılacak hissedarlar düzenlemelere tabi olmaktadır. Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. En az %10 hisse sahipliği kuralının ABD dışında hiçbir ülke uygulamamasında yer almaması; böylesi bir düzenlemenin KEYK düzenlemesinden kaçınmaya yönelik ortam oluşturabilme ihtimalinden kaynaklanmaktadır⁵⁰⁷.

ABD’de yurt dışındaki bağlı işletmenin KEYK olarak addedilebilmesi açısından; hesap döneminin herhangi bir gününde, yabancı bağlı işletmede Birleşik Amerikalı hissedarların doğrudan veya dolaylı olarak, diğer ABD vatandaşı

⁵⁰⁶Katharina Braehler, **a.e.**, s. 98; Meltem Sağlam, **a.e.**, ss. 64-65; Brian J. Arnold, **a.e.**, ss. 350-351.

⁵⁰⁷Konuya ilişkin örnek vermek gerekirse; %5 eşit hisselere sahip yirmi ortakdan oluşan yabancı bağlı işletme KEYK olarak değerlendirilemez. Ayrıca, eğer bir Birleşik Amerikalı kişi yabancı bağlı işletmenin %40’ına sahip ise, bahse konu işletmenin kalan kısmına ise on Birleşik Amerikalı %6 oranında sahip ise, %50 ortaklık şartı sağlanamadığından ilgili kurum KEYK olarak değerlendirilmeyecektir. Bkz. Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 422; Mehlika Sultan Ak, “**Amerika Birleşik Devletleri’nde KEYK Rejimi Uygulaması**”, ss. 46-47; Katharina Braehler, **a.e.**, s. 99.

hissedarlar ile birlikte ya da ayrı ayrı %50 oranından fazla ortaklığa, diğer bir ifadeyle ilgili işletmenin sermayesi ya da oy kullanma hakkının %50'sinden fazlasına sahip olması gerekmektedir⁵⁰⁸.

Topluca ifade etmek gerekirse; ABD düzenlemeleri uyarınca herbiri en az %10 oy hakkına sahip ABD vatandaşı, yerleştiği ya da işletmesinin, hesap döneminin herhangi bir gününde, yurt dışındaki yabancı bağlı işletmenin doğrudan, dolaylı ya da zımni olarak %50'sinden fazla oy hakkı ya da sermayesine sahip olmaları durumunda, söz konusu yabancı bağlı işletmenin KEYK kabul edilmektedir.

a)-Vergiye Tabi Gelir

ABD düzenlemeleri uyarınca, IRC Section 952'de düzenlenen vergiye tabi olacak gelirin tespitinde, tüm yabancı bağlı işletme kaynaklı pasif gelirler açısından KEYK düzenlemeleri uygulanmaktadır. Bu bağlamda vergilendirilebilir gelir⁵⁰⁹;

*ABD risklerinin sigortalanmasına ilişkin sigortacılık geliri⁵¹⁰;

*yabancı bağlı işletme kaynaklı, diğer bir ifadeyle yabancı üs şirket geliri⁵¹¹;

*uluslararası boykota tabi olan ülkeler kaynaklı gelir⁵¹²ler;

*yasal olmayan komisyon, rüşvet ve benzeri ödemeler⁵¹³;

⁵⁰⁸Bkz. IRC Sec. 957(a). Ayrıca, konuya ilişkin sigorta şirketleri açısından farklı bir oran olarak %25 oranında ortalık düzenlemelere gidilmesi açısından yeterli görülmektedir. Bkz. Katharina Braehler, **a.e.**, s. 98.

⁵⁰⁹Katharina Braehler, **a.e.**, s. 10; Mehlika Sultan Ak, “**Amerika Birleşik Devletleri’nde KEYK Rejimi Uygulaması**”, s. 47; Renata Fontana, “**The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I**”, s. 260.

⁵¹⁰IRC Section 953.

⁵¹¹IRC Section 954.

⁵¹²IRC Section 999.

⁵¹³KEYK tarafından vergilendirme süresi boyunca işletme adına doğrudan ya da dolaylı yabancı devlet adına görev yapan bir memur, çalışan ya da devlet kurumuna verilen yasa dışı rüşvet,

*diplomatik ilişkilerde ABD'den ayrılmış ülkelerden elde edilen gelirlerdir⁵¹⁴.

Bu itibarla, ABD KEYK düzenlemeleri değerlendirildiğinde; KEYKlerin vergilendirilecek gelirlerinin; esasen pasif gelirleri dikkate aldığı, aktif nitelikteki gelirlerin ise vergileme dışında kaldığı dikkat çekmektedir. Diğer bir ifadeyle KEYK'in bir iş ya da işletmenin işletilmesinden, ilişkili kişiler dışındaki kişilerden elde edilen kira ve gayrimaddi hak bedelleri, yabancı bağlı işletmede kişisel olarak sahip olunan gelir, aktif nitelik arz ettiğinden ilgili gelirler açısından düzenlemeler uygulanmamaktadır⁵¹⁵.

(1)Üs Şirket Gelirleri

ABD'nin Subpart F düzenlemeleri bağlamında; aktif ve pasif gelir türüne ilaveten üçüncü gelir türü olarak "üs şirket gelirleri"ne yer verilmektedir. ABD üs şirketler tarafından elde edilen geliri, yasal mevzuatında açıkça saymak suretiyle vergilendirmektedir. Bu bağlamda, IRC Section 954 uyarınca üs şirket gelirleri⁵¹⁶; yabancı üs şirkette kişisel olarak sahip olunan⁵¹⁷, yabancı üs şirket satış⁵¹⁸, yabancı üs şirket hizmet⁵¹⁹ ve yabancı üs şirket petrol ürünlerine ilişkin gelirler⁵²⁰ olarak hüküm altına alınmıştır.

komisyon ya da diğer ödemelerin toplam tutarlarıdır. Bkz. IRC Section 162; Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 382.

⁵¹⁴Bkz. IRC Section 901.

⁵¹⁵Bkz. IRC Section 954(c)(2)(a). Bkz. Mehlika Sultan Ak, "**Amerika Birleşik Devletleri'nde KEYK Rejimi Uygulaması**", s. 49.

⁵¹⁶Mehlika Sultan Ak, "**Amerika Birleşik Devletleri'nde KEYK Rejimi Uygulaması**", s. 47.

⁵¹⁷Bkz. IRC Section 954(c).

⁵¹⁸Bkz. IRC Section 954(d).

⁵¹⁹Bkz. IRC Section 954(e); Amerikalı ana işletmenin, yurt dışına ihraç etmek amacıyla bilgisayar ürettiği ve üretilen bilgisayarların kurulum hizmetlerinin tamamının, bahse konu ana işletmeye ait İsviçreli bağlı işletme tarafından verildiği bir durumda, KEYK olan İsviçreli işletme tarafından elde edilen gelir, yabancı kurum kaynaklı hizmet geliri olarak değerlendirilerek, ABD'de yerleşik ana işletmenin geliri olarak vergilendirilecektir. Bkz. Mehlika Sultan Ak, "**Amerika Birleşik Devletleri'nde KEYK Rejimi Uygulaması**", s. 48.

⁵²⁰Bkz. IRC Section 954(g)'de yurt dışındaki petrol ile ilgili gelir düzenlenmektedir. Bu itibarla, ABD dışındaki yerlerden, petrol ve gaz kuyularından elde edilen mineraller, ham ürünler ve söz konusu ürünlerin işlenmesi, nakliyesi, dağıtımı ve ayrıca satımını kapsamaktadır.

(a)Yabancı Üs Şirkette Kişisel Olarak Sahip Olunan Gelirler

ABD mevzuatında yabancı üs şirkette sahip olunan gelirler; IRC Section 954(c) kısmında düzenlenmektedir. Bu bağlamda; yabancı üs şirkette sahip olunan gelirler; faiz, kar payı, gayri maddi hak bedelleri, kira ve sermaye değer artış kazançları; belirli mülklerin değişim ya da satışından elde edilen kazançlar; mal alım satımından elde edilen net gelirler; yabancı paradan elde edilen kazançlar;faiz benzeri gelirler; farazi anapara sözleşmeleri kaynaklı gelirler ve kar payı yerine gerçekleştirilen ödemelerden oluşmaktadır.

(b)Yabancı Üs Şirket Satış Gelirleri

Yabancı kurum kaynaklı satış geliri; işletme ile ilişkili kişinin ürettiği malı satın alma veya ilgili malı birisine satma, ilişkili kişi adına hareket eden birisine mal satımı, herhangi bir bağlantısız kişiden mal satın almak suretiyle bahse konu malı ilişkili kişiye satma, ilişkili kişi adına hareket eden birinin malının satın alınmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışıldığı üzere; bahse konu gelir ilişkili kişilerin ürettikleri malların satın alınması veya satılması neticesinde elde edilen kar, ücret, komisyon gibi gelirleri kapsamaktadır⁵²¹.

Burada uygulama açısından önem arz eden ilişkili kişi kavramına değinmek gerekmektedir. IRC Section 958’de düzenlenen ilişkili kişi kavramı; kontrol eden yabancı kurumlar tarafından kontrol edilen veya KEYKi kontrol eden gerçek kişi, kurum, ortaklık, mirasçı veya yatırım fonu sahiplerini kapsamaktadır. Bu itibarla; ilişkili kişi; çocuk, eş, fûru, anne, baba ya da yatırım fonundan istifade eden kişileri de içermektedir⁵²².

⁵²¹Mehlîka Sultan Ak, “Amerika Birleşik Devletleri’nde KEYK Rejimi Uygulaması”, s. 48.

⁵²²Mehlîka Sultan Ak, a.e., s. 48.

(c)Yabancı Üs Şirket Hizmet Gelirleri

Yabancı kurum kaynaklı hizmet gelirleri; teknik, idari, mühendislik, mimari, bilimsel, mesleki, endüstriyel, ticari ve benzeri hizmetlerin yerine getirilmesine ilişkin elde edilen gelirlerdir. Bu itibarla, bahse konu hizmetler, ilişkili kişiler veya ilişkili kişiler adına hareket edenler açısından yapılmalıdır. Ayrıca, hizmetlerin IRC Section 954(e)(1) uyarınca KEYK in kurulduğu ülkenin dışında gerçekleştirilmiş olması şartı aranmaktadır⁵²³.

b)-Yurt dışı İştirakin Asgari Gayrisafi Hasılat Tutarı

KEYK düzenlemelerinde yer alan istisnaların çalışıldığı bölümde de belirtildiği üzere; küçük değer kuralı uyarınca herhangi bir vergilendirme döneminde KEYK tarafından elde edilen brüt sigorta gelirleri ile yabancı bağlı işletme kaynaklı gelirin, diğer bir anlatımla üs şirket gelirinin toplamının; brüt gelirin %5'inden veya 1.000.000 USD'den az olması durumunda, KEYK kaynaklı gelirler vergilendirmemektedirler⁵²⁴. Diğer bir anlatımla; yabancı üs şirket gelirleri ile sigortacılık faaliyetinden elde edilen gelirlerin toplamının KEYK in brüt geliri içerisindeki oranının %5'i veya 1 milyon Amerikan Doları'nı geçmediği durumlarda ilgili gelirlerin KEYK kapsamında vergilendirilmesi söz konusu olamamaktadır.

3-Hissedarlara Atfedilecek Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı

KEYK kaynaklı gelir üzerinden, ABDli hissedarların vergiye tabi olmaları açısından ayrıca bir şart gözetilmektedir. Bu bağlamda, IRC Section 951(a)(1) uyarınca yabancı bir bağlı işletme herhangi bir vergilendirme yılında, 30 gün ya da daha fazla bir süre boyunca kesintisiz şekilde, KEYK niteliği taşımakta ise ilgili vergilendirme yılının son gününde, bahse konu işletmede hisse sahibi ABD

⁵²³Mehlika Sultan Ak, **a.e.**, s. 48.

⁵²⁴ Bkz. IRC Section 954(b)(3)(A). Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 102.

vatandaşı hissedarın, KEYKdan elde ettiği gelir vergiye tabi olmaktadır. Bu itibarla, Birleşik Amerikalı hissedar KEYKın hesap döneminin sonunda elde ettiği brüt gelirin oransal olarak kendisine isabet eden hissesi üzerinden kar dağıtımını gerçekleştirildiği varsayımı altında vergiye tabi olmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ABD’de KEYK düzenlemesine tabi olarak vergilendirilen gelir fiktif kar dağıtımı olarak dikkate alınarak, uygulanan genel vergi oranı üzerinden vergilendirilmektedir. KEYK tarafından daha sonra kar dağıtımını yapılması halinde ise; çifte vergilendirmenin engellenmesi amacıyla fiktif kar payı dağıtımı kapsamında vergiye tabi olan tutar ile sınırlı olarak vergiden müstesna tutulmaktadır. Ayrıca, çifte vergilemenin engellenmesi amacıyla KEYK düzenlemesi dahilinde vergilendirilecek hissedarın şirket olması durumunda, KEYKın yerleşik olduğu ülkede elde ettiği geliri üzerinden ödeden vergilerin, ABD’de ödenecek vergi ile sınırlı olarak mahsubu mümkün olmaktadır⁵²⁵.

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere; KEYK düzenlemeleri ile hedeflenen, vergisel açıdan avantajlı bölgelerde kurulan yabancı işletmelerden elde edilen gelirlerin yerleşik hissedarlara dağıtılmaması suretiyle vergiden kaçınılmasının engellemesidir. Bu itibarla, yurt dışında yerleşik kurumlar tarafından elde edilen karın yerleşik hissedarlara dağıtılması durumunda, KEYK düzenlemelerine başvurulması artık anlamsız hale gelecektir. Bu bağlamda, kar dağıtım istisnası, 1975’lere kadar ABD’de uygulanmıştır. Ancak, daha sonra uygulaması karmaşık nitelik taşınması ve mükelleflerce kötüye kullanılması sebebiyle bahse konu kar dağıtım istisnası yürürlükten kaldırılmıştır⁵²⁶.

ABD’de diğer taraftan; büyük değer kuralı uyarınca herhangi bir vergilendirme döneminde söz konusu KEYKın brüt sigorta geliri ile yabancı kurum kaynaklı gelirinin toplamının, ilgili KEYKın söz konusu vergilendirme dönemindeki toplam gelirinin %70’ini aşması durumunda, KEYKın brüt gelirinin

⁵²⁵Mehlika Sultan Ak, “Amerika Birleşik Devletleri’nde KEYK Rejimi Uygulaması”, s. 49; Katharina Braehler, *a.e.*, ss. 98;101; Meltem Sağlam, *a.g.e.*, s. 67.

⁵²⁶Brian J. Arnold, *a.g.e.*, s. 484.

tamamı KEYK düzenlemeleri bağlamında vergiye tabi olacaktır⁵²⁷. Ayrıca, kazanç ve kar sınırlaması istisnası uyarınca ABD’de vergiye tabi olacak KEYK gelirinin tutarının, KEYK’in cari yıl kazanç ve karı olarak sınırlandırılması şeklinde bir istisna düzenlenmektedir⁵²⁸.

Yüksek vergi oranı istisnası uyarınca yukarıda da belirtildiği üzere; KEYK’in yabancı bağlı işletme ya da iştirak kaynaklı geliri, sigortacılıktan elde edilen gelirler ve pasif gelirleri, ABD’nin IRC Section 11’de tespit edilen ABD’de uygulanan en yüksek kurumlar vergisi oranının en az %90’ından daha yüksek bir yurt dışı gelir vergisine tabi ise; bahse konu gelir KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirilemeyecektir⁵²⁹.

ABD’de ABD vatandaşı mükelleflerin gelir, savaş kazancı ve ek kazançlar sebebiyle yurt dışında ödenmiş ya da tahakkuk eden vergilerin indirimi, IRC Section 901, 902 ve 960’ıncı maddelerinde düzenlenmektedir. Bu itibarla, yurt dışında ödenen vergilerin indirilmesinde iki farklı yöntem uygulanmaktadır. Birincisi, yurt dışında bulunan şubenin karı üzerinden ödenen veya stopaj yöntemiyle alınan vergilerin indirimi şeklinde uygulanan direk indirim yöntemidir. Diğeri ise; yabancı bağlı işletmede oy kullanma hakkının en az %10’una sahip olan Birleşik Amerikalı hissedarı bulunan yabancı kurum tarafından ödenen vergiler açısından uygulanan dolaylı ya da ödenmiş sayılan vergilerin indirimi yöntemidir⁵³⁰.

⁵²⁷IRC Section 954 (b)(3)(B).Büyük değer kuralı, uluslararası yazında “full inclusion rule” olarak kullanılmaktadır. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 102; Brian J. Arnold, **a.g.e.**, s. 492.

⁵²⁸Mehlika Sultan Ak, “**Amerika Birleşik Devletleri’nde KEYK Rejimi Uygulaması**”, s. 50.

⁵²⁹IRC Section 954(b)(4). Gelirin özelliğinin dikkate alındığı düzenlemelerde, aktif, pasif ve üs şirket gelirlerini hüküm altına alan KEYK düzenlemeleri uyarınca; yabancı kurumun KEYK olarak nitelendirilebilmesi açısından; yabancı kurumun yerleşik bulunduğu ülkede uygulanan efektif vergi oranının ABD’de uygulanan kurumlar vergisi oranının %90’ından az olması icap etmektedir. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, ss. 100; 102.

⁵³⁰Doğrudan vergi indirimi yöntemi; IRC Section 901’de hüküm altına alınmaktadır. Bahse konu hüküm uyarınca; Amerikalı bir işletme yurt dışında şube açmak suretiyle faaliyette bulunuyor ise ilgili faaliyeti neticesinde yurt dışında ödediği ya da ödemiş olduğu kabul edilen vergiler açısından doğrudan vergi indiriminden istifade edebilecektir. Dolaylı vergi indirimi(indirect or deemed paid credit) yöntemi IRC Section 902’de düzenlenmektedir. Bu yöntem uyarınca; yurt dışında gelir vergisi ödeyen yabancı bir işletmeden kar payı alan ABD kurumlar vergisi mükellefleri söz konusu

Ayrıca, ABD’de KEYKlerin faaliyetleri neticesinde oluşan zararlar ABD yerleşik hissedarlara atfedilmemekte, ilgili zararlar hissedarların elde ettikleri diğer gelirlerden mahsup edilmemekte, ancak KEYK gelirinden mahsup edilmek üzere ileriye doğru sınırsız devredilmektedir. Ayrıca, ilişkili KEYKlerin kar ve zararları konsolide edilmemekte; ancak ABD’li hissedarların KEYK yerleşik olduğu ülkede bulunan yavru şirketlerinin kar ve zararları ile konsolide edilmesi mümkün olmaktadır⁵³¹.

yöntemden yararlanabilmektedir. Bkz. Mehlika Sultan Ak, “Amerika Birleşik Devletleri’nde KEYK Rejimi Uygulaması”, s. 50.

⁵³¹Meltem Sağlam, a.g.e., s. 70.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KONTROL EDİLEN YABANCI KURUMLARA İLİŞKİN UYGULAMA

A-GENEL OLARAK

Ayrı varlık yaklaşımı uyarınca çok uluslu işletmelerin, yurt dışındaki yabancı bağlı işletmelerinin gelirleri, ana işletmeye transfer edilene kadar vergiye tabi olmadığından, söz konusu işletmeler gelirlerini, düşük vergilemeye tabi oldukları ülkelere aktararak, bağlı işletmelerin gelirlerini dağıtmamak suretiyle gelirlerini yurt dışında bırakarak, ulusal verginin ertelenmesi avantajlarını kullanmaktadırlar⁵³². Bu itibarla, haksız vergi rekabetine sebebiyet veren ülke uygulamalarının, vergi sistemimizde yarattığı vergi kayıp ve kaçaklarının engellenmesi ve uluslararası vergi uygulamalarındaki gelişmelere paralel, ticari ve sınai nitelikte olmayan yatırımlarını yurt dışında düşük vergi oranlı ülkelere yönlendiren mükellefler ile Türkiye’de yatırımlarını gerçekleştiren mükellefler, arasında yaratılan vergi eşitsizliğiyle mücadele amacıyla⁵³³ KEYKlere ilişkin

⁵³²Michael Lang, vd., a.g.e., s. 16; OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, s. 16; Renata Fontana, “**The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I**”, s. 259; Daniel Sandler, a.g.e., s. 4.

⁵³³5520 sayılı Kanun’un gerekçesinde; KEYKlere ilişkin düzenlemelerin getirilmesine yönelik açıklamalar şu şekildedir: “Bazı ülkeler, diğer ülkeler aleyhine fon ve yatırımları çekmek için vergi erteleme olanağı getiren, haksız vergi rekabetine yol açan uygulamalara yer vermektedirler. Vergi sistemimizde vergi kayıp ve kaçığına yol açan ve vergiden kaçınmada kullanılabilen, bu yerlerdeki iştiraklere ilişkin işlemlerin düzenlenmesi amacıyla kontrol edilen yabancı kurum uygulaması vergi mevzuatımız kapsamına alınmış bulunmaktadır. Bu madde ile, uluslararası vergi uygulamalarındaki gelişmelere paralel olarak, ticari ve sınai mahiyette olmayan, yatırımlarını yurt dışında düşük vergi oranlı ülkelere yönlendiren mükellefler ile Türkiye’de yatırım yapan mükellefler arasındaki vergi eşitsizliğinin giderilmesi amaçlanmaktadır.

Vergi mevzuatımızda kurumlar vergisi yönünden iştirak yoluyla yapılan yatırımlardan elde edilen gelirler, iştirakin kâr dağıtımına bağlı olarak vergilendirilmektedir. Öte yandan avantajlı vergi uygulamaları olan ülkelerde, genellikle kâr dağıtımını yapma zorunluluğu olmadığı ve bu durumun vergi planlaması ve vergi ertelenmesi için elverişli ortam hazırladığı bilinmektedir. Kurumların Türkiye’de yerleşik kurumlardan elde ettikleri iştirak kazançları kurumlar vergisinden müstesna olmakla birlikte, yurt dışındaki kurumlardan elde edilen iştirak kazançları için bu olanak, belli koşulların sağlanması halinde uygulanmaktadır. Bu maddede ise, belli şartlar altında yurt dışı iştiraklere yatırım yapan mükelleflerin yurt dışı iştirak kârları, fiilen dağıtılmasa bile vergi uygulamaları açısından dağıtılmış kabul edilerek, bu iştiraklerin kazançlarının Türkiye’de kurumlar vergisine tabi tutulması öngörülmektedir”. Bkz. (Çevrimiçi) [http://www.gib.gov.tr/index .php? id =1028.\(31/3/2007\)](http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028.(31/3/2007)).

düzenlemeler, 21.06.2006 tarih ve 26205 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan ve 01.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren 5520 sayılı KVK’un 7’nci maddesiyle yürürlüğe girmiştir⁵³⁴. KEYKlere ilişkin getirilen düzenleme ile amaçlanan; yurt dışında düşük vergi oranları uygulayan vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerine yönelik vergi mükellefleri ile; Türkiye’de yatırımlarını gerçekleştiren kurumların aralarında bahse konu yerlerin sundukları vergisel avantajlar sebebiyle oluşan vergi eşitsizliğini bertaraf etmek, diğer bir anlatımla vergi tarafsızlığının⁵³⁵ sağlanmasıdır⁵³⁶.

B-YASAL DÜZENLEME

Türkiye’de yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişiler tarafından kontrol edilen, Yasa’nın ilgili maddesinde hüküm altına alınan özellikleri taşıyan yurt dışındaki bağlı işletmelere, diğer bir deyişle KEYKlere ilişkin yasal düzenleme,

⁵³⁴KEYKlere ilişkin düzenlemeyi hüküm altına alan madde; 1/1/2006 tarihinden itibaren elde edilen kazançlara uygulanmak ve 1/1/2006 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girmiştir. Diğer bir anlatımla, “Kurumlar Vergisi Kanununun kontrol edilen yabancı kurum kazancına ilişkin 7nci maddesi, 1/1/2006 tarihinden itibaren elde edilen kazançlara uygulanmak ve bu tarihten geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Dolayısıyla, kontrol edilen yabancı kurumların 1/1/2006 tarihinden itibaren sona eren hesap dönemlerine ilişkin kurum kazançlarının, doğrudan veya dolaylı olarak anılan kurumlara iştirak eden kurumlar vergisi mükelleflerinin kazançlarına hisseleri oranında dahil edilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan, kontrol edilen yabancı kurumun iştirak ettiği kurumların 1/1/2006 tarihinden önceki hesap dönemlerine ilişkin geçmiş yıl kârlarının, bu tarihten sonra kontrol edilen yabancı kuruma dağıtılması halinde, kâr dağıtımının yapıldığı tarih itibarıyla kazanç elde edilmiş olduğundan, söz konusu kazançların kontrol edilen yabancı kurum kazancının hesabında dikkate alınması gerekmektedir“. Bkz. 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği “7.7.”inci bölüm.

⁵³⁵Türk gelir ve kurumlar vergisi uyarınca; Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişiler, tam mükellefiyete tabi olarak, tüm dünya gelirlerinin toplamı üzerinden vergiye tabi iken; Türkiye’de yerleşik olmayan dar mükellefler ise, sadece Türkiye’de elde ettikleri kazançları üzerinden vergiye tabi olmaktadır. Bu bağlamda, getirilen düzenlemeyle, yurtiçi ve yurt dışında gerçekleştirilen yatırımlar arasında oluşabilecek vergi eşitsizliğini gidermek amacıyla, vergi tarafsızlığı sağlanmaya çalışılmaktadır. BAKKAL’a göre vergilemede tarafsızlık; vergi nedeniyle ekonomideki fert ve kurumların vercekleri iktisadi kararların etkilenmemesi veya olabildiğince az etkilenmesidir. Bkz. Ufuk Bakkal, “Varlık Vergisi Kanununun Maliye Teorisindeki Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43-44. Seri, Yıl: 2003, s. 109. Uluslararası vergi tarafsızlığı, ancak bir ülkenin vergi sisteminin, kişinin yerleşeceği yer ve yatırım kararlarında etkili olmaması durumunda söz konusu olmaktadır. Mutlak bir vergi tarafsızlığından hiçbir zaman bahsedilememesi ise, tüm ülkelerin vergi sistemleri ve teşvik politikalarında tam anlamıyla bir harmanizasyonun sağlanmasının imkansızlığından kaynaklanmaktadır. Bkz. J. Brian Arnold, **a.g.e.**, s. 55.

⁵³⁶5520 sayılı Kanun’un Gerekçesi. Bkz. (Çevrimiçi) [http://www.gib.gov.tr/index .php? id =1028](http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028). (31/3/2007).

5520 sayılı Kanun'un 7'inci maddesinde "Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı" başlığı altında yer almaktadır. Bahse konu madde hükmü uyarınca;

"(1) Tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az % 50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kurum kazançları, dağıtılın veya dağıtılmasın aşağıdaki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde, Türkiye'de kurumlar vergisine tâbidir:

a) İştirakin toplam gayri safî hasılatının % 25 veya fazlasının faaliyet ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticarî, ziraî veya serbest meslek faaliyeti dışındaki faiz, kâr payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi pasif nitelikli gelirlere oluşması.

b) Yurt dışındaki iştirakin ticarî bilânço kârı üzerinden % 10'dan az oranda gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşınması.

c) Yurt dışında kurulu iştirakin ilgili yıldaki toplam gayrisafî hasılatının 100.000 YTL karşılığı yabancı parayı geçmesi.

(2) Birinci fıkrada yer alan toplam vergi yükü, Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendindeki tanıma göre tespit edilir.

(3) Kontrol oranı olarak, ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek oran dikkate alınır.

(4) Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam

mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir.

(5)Bu maddeye göre Türkiye’de vergilenmiş kazancın yurt dışındaki kurum tarafından sonradan dağıtılması durumunda, elde edilen kâr paylarının vergilenmemiş kısmı kurumlar vergisine tâbi tutulur”.

C-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAVRAMI

Daha önceleri de belirtildiği üzere; Türkiye’deki KEYK düzenlemesinin amacı; üs şirketler aracılığıyla vergiden kaçınma ya da vergi kaçakçılığına olanak sağlayan vergisel düzenlemeleri ya da ülke uygulamalarının olumsuz etkilerinin bertaraf edilerek, vergi peçelenmesinin engellenmesi ve belirli şartlar altında, yurt dışı iştiraklere yatırım yapan mükelleflerin, yurt dışı iştirak karlarının, fiilen hissedarlara dağıtılması gerçekleşmemiş olsa da vergi uygulamaları bakımından dağıtılmış olarak kabul edilmek suretiyle, Türkiye’de kurumlar vergisine tabi tutulmasının sağlanmasıdır⁵³⁷.

İlgili yasa hükmünde de açıkça ifade edildiği üzere; yurt dışındaki bir kurumun KEYK kapsamında değerlendirilmesi açısından; bahse konu kurumun sermaye, kar payı ya da oy kullanma hakkının en az %50’lik kısmının doğrudan ya da dolaylı olarak, ayrı ayrı ya da birlikte tam mükellef gerçek kişi ya da kurumlara ait olması gerekmektedir. Ayrıca, yapılacak değerlendirmelerde kontrol oranı olarak, ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek oran göz önünde tutulacaktır. Topluca ifade etmek gerekirse KEYKler;

*tam mükellef gerçek kişi ve kurumların;

*doğrudan ya da dolaylı olarak ayrı ayrı veya birlikte;

⁵³⁷Saygın Eyüpgiller, “Dünyada ve Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançları”, **Yaklaşım**, Sayı: 168, Aralık 1998, ss. 37-41.

*sermayesi, karpayı ya da oy kullanma hakkının;

*en az %50 oranına sahip olarak kontrolü altında bulundurdıkları;

*gayri safi hasılatının %25 veya fazlası pasif gelir niteliği taşıyan;

*yerleşik olduğu ülkede ticari bilanço karı üzerinden %10 oranından az gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergi yükü taşımakta olan;

*yabancı ülkelerde yerleşik

kurumlardır.

Konuya ilişkin yasal düzenlemenin dikkate alınmasıyla topluca ifade etmek gerekirse KEYKler; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların, doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte, sermaye, kar payı veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri, gayrisafi hasılatının %25 veya fazlası pasif nitelikte gelirlerden oluşan, yerleşik bulunduğu ülkede, ticari bilanço karı üzerinden %10'dan az oranda, gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıyan, yurt dışında yerleşik kurumlardır.

5520 sayılı KVK'nun 7'inci maddesinde yer alan düzenlemenin başlığında "kurum" kavramına yer verilmesi sebebiyle, konuya açıklık getirilmesi açısından kurum kavramını detaylandırmaya gerek duymaktayım. İşletmeler bazı şartlara sahip olmaları halinde kurum ya da şirket olarak tanımlanmaktadırlar. Bu itibarla; kurum ya da şirket; kurumlar vergisine tabi, ticari sicile kaydedilen, elde edilen kazancın hissedarlara dağıtılması amacı ile ticari faaliyetlerini gerçekleştiren, sermayesi paylara bölünmüş tüzel bir kişiliktir⁵³⁸.

⁵³⁸Kurumlar, hissedarlar tarafından değil, yönetim kurulunca yönetilir, kurumların elde ettikleri karlar, kar dağıtım kararı alınıncaya kadar şirket bünyesinde muhafaza ettirilir. Ayrıca, kurum hissedarları iştirak hisselerini usulüne uygun ödemeleri halinde, kurumların borçlarından sorumlu olmamaktadırlar. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 170.

KVK'nu uyarınca tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermaye, kâr payı veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri, yurt dışı iştiraklerinin kurum kazançları, dağıtılın veya dağıtılmasın, madde hükmünde belirtilen şartların birlikte gerçekleşmesi halinde, Türkiye'de kurumlar vergisine tâbi olmaktadır. Bu itibarla, yurt dışında bulunan KEYKlerin tamamı iştirak niteliği taşımakta olup; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların, doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermaye, kâr payı veya oy kullanma hakkının %50'sinden az bir kısmına sahip oldukları yurt dışı iştiraklerin ise KEYK düzenlemesi kapsamında değerlendirilememesi gerekmektedir. Diğer bir anlatımla, yurt dışındaki iştirakler KVK'nun ilgili madde hükmünde düzenlenen şartarı taşımaları halinde, KEYK olarak addedilerek, düzenlemelere tabi tutulur iken; yurt dışındaki iştiraklerin bahse konu şartları bünyelerinde taşımamaları durumunda ise KEYK düzenlemelerinin uygulanması mümkün olmayacaktır. Bu itibarla, tüm KEYKler yurt dışı iştirak niteliği taşısa da; yurt dışı iştiraklerden ilgili hükümde yer alan koşulları karşılamayanların, KEYKler olarak değerlendirilmeleri söz konusu olmamaktadır.

Ayrıca, KVK'da konuya ilişkin olarak yer alan düzenlemede, kanunkoyucu tarafından kurum kavramının⁵³⁹ kullanılmış olması getirilen düzenleme ile; sadece ilgili kanunun kapsamı dahilindeki kurumları⁵⁴⁰ hedeflemekte olduğu belirtilebilir.

⁵³⁹SAĞLAM tarafından belirtildiği üzere; düzenlemede kurum kavramına yer vermesi sebebiyle; yurt dışında yerleşik olan ve tüzel kişiliği olmayan, özel statüdeki "European Economic Interest Groupings" olarak adlandırılan şirketler veya ortaklık olarak şeklindeki işletmelerin, KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirilemeyecek ve yasal bir boşluk oluşacaktır. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, ss. 177-178.

⁵⁴⁰ KVK'nun 1 maddesi uyarınca; sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu müesseseleri, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeler, iş ortaklıkları kurumlar vergisi mükellefleridir. Bu itibarla, KVK'nun 2'nci maddesi uyarınca;

"Sermaye şirketleri: Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuş olan anonim, limited ve eshamlı komandit şirketler ile benzer nitelikteki yabancı kurumlar sermaye şirkettir. Ayrıca, Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tâbi fonlar ile bu fonlara benzer yabancı fonlarKurumlar vergisi kanunu ve gelir vergisi kanunu uygulamasında sermaye şirketi sayılır.

Kooperatifler: 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa veya özel kanunlarına göre kurulan tüketim, üretim, kredi, satış, yapı kooperatifleri ile benzer nitelikteki yabancı kooperatiflerdir.

İktisadi kamu kuruluşları: İktisadi kamu müesseseleri; devlete, il özel idarelerine, belediyelere, diğer kamu idarelerine ve kuruluşlarına ait veya bağlı olup, faaliyetleri devamlı bulunan ve sermaye

Böylesi bir yaklaşım uyarınca KEYK düzenlemesi; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler ile benzer nitelik taşıyan yabancı kurumları, kooperatifleri, iktisadi kamu kuruluşlarını, dernek ve vakıflara ait iktisadi işletmeleri, iş ortaklıkları ve yatırım fonları gibi kurumlar vergisi mükelleflerini⁵⁴¹ kapsamaktadır.

KEYKlere ilişkin madde hükmünde kurum kavramı kullanılmasına rağmen; yasal düzenlemenin içeriğinde, yurt dışı iştirak⁵⁴² kavramına yer verildiğinden, düzenlemenin amacı dikkate alınır; konuya ilişkin sadece KVK kapsamındaki kurumlar ile sınırlı olarak değerlendirme yapılmaması ve yurt dışında, kanunun dolandırılmasını hedefleyen, diğer bir ifadeyle haksız vergi uygulamaları gerçekleştiren, yabancı sermaye ve yatırımcılara vergisel avantajlar sunarak vergi almayan ya da çok düşük vergi oranları uygulayan ülkelerden elde edilen, pasif gelir sağlayan yurtiçi iştiraklerin, elde ettikleri gelirler de hedef alınarak, tüzel kişilikleri dikkate alınmaksızın, yurt dışında kurulan ilgili maddede belirtilen diğer şartları da taşıyan bağlı ortaklıkları da içerecek şekilde, tüm iştirakler KEYKlere ilişkin yapılacak belirlemelerde dikkate alınmalıdır. Ancak, belirtmek gerekir ki; ayrı hukuki varlığa sahip olmayan, elde ettikleri gelir, ana

şirketleri ve kooperatifler dışında kalan ticarî, sınaî ve ziraî işletmelerdir. Ayrıca, yabancı devletlere, yabancı kamu idare ve kuruluşlarına ait veya bağlı olup, sermaye şirketleri ve kooperatifler dışında kalan ticarî, sınaî ve ziraî işletmeler, iktisadî kamu kuruluşu gibi değerlendirilir.

Dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmeler: Dernek veya vakıflara ait veya bağlı olup, iktisadi kamu müesseselerine ilişkin şartları taşıyan işletmeler ve aynı nitelikteki yabancı işletmeler, dernek ve vakıfların iktisadi işletmeleridir. Ayrıca, kurumlar vergisi kanununun uygulanmasında sendikalar dernek; cemaatler ise vakıf olarak değerlendirilir.

İktisadî kamu kuruluşları ile dernek veya vakıflara ait iktisadî işletmelerin kazanç amacı gütmemeleri, faaliyetlerinin kanunla verilen görevler olması, tüzel kişiliklerinin bulunmaması, bağımsız muhasebelerinin ve kendilerine tahsis edilmiş sermayelerinin ya da iş yerlerinin olmaması mükellefiyetlerini etkilemez. Ayrıca, mal veya hizmet bedelinin sadece maliyeti karşılayacak kadar olması, kâr edilmemesi ya da kârın kuruluş amaçlarına tahsis edilmesi bunların iktisadî niteliğini değiştirmez.

İş ortaklıkları: Yukarıda belirtilen kurumların kendi aralarında, şahıs ortaklıkları ya da gerçek kişilerle belirli bir işin birlikte yapılmasını müştereken yüklenmek ve kazancını paylaşmak amacıyla kurdukları ortaklıklardan bu şekilde mükellefiyet tesis edilmesini talep edenler iş ortaklıklarıdır. İş ortaklıklarının tüzel kişiliklerinin olmaması bunların mükellefiyetlerini etkilemez”.

⁵⁴¹Bkz. KVK m. 2.

⁵⁴²Genel olarak ulusal düzenlemelerde, uluslararası kurumlarca ve öğretideki tanımlar uyarınca; herhangi bir işletmenin %10-%50 arasında pay sahibi olunması halinde “iştirak”, %50’den fazla pay sahipliği durumunda ise “bağlı işletme” veya “bağlı ortaklıktan” bahsedilmektedir. Semih Öz, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, s. 9.

işletmenin ikamet ettiği ülkede elde edilen gelir niteliği taşıyan şube ve işyerleri⁵⁴³ yasal düzenlemeye tabi olmamaktadırlar⁵⁴⁴.

1-Yabancılık Unsuru

Çok uluslu işletmeye bağlı bir işletme ancak, söz konusu ülkede yerleşik değil ise ilgili işletme kullanılmak suretiyle verginin ertelenmesi söz konusu olabileceğinden,KEYK düzenlemelerine başvurulabilmesi, yabancılık unsurunun mevcudiyetine bağlı olmaktadır. Diğer bir ifadeyle,konuya ilişkin düzenlemeler sadece ulusal mevzuat uyarınca tespit edilen yabancı işletmeler açısından uygulanacaktır⁵⁴⁵. Bu itibarla, yabancı bağlı işletmenin, KEYK düzenlemeleri kapsamında vergiye tabi tutulabilmesi için; bahse konu bağlı işletmenin ana merkezinin bulunduğu ülkede tam mükellefiyete tabi olmaması, diğer bir ifadeyle yerleşik olmaması şartı aranmaktadır. Bu bağlamda, 5520 sayılı Kanun'un ilgili madde hükmünde; yabancı ülkelerin kanunları uyarınca kurulmuş, buralarda yerleşik yabancı unsurlar içeren yabancı bağlı işletmelerin, kanunda ayrıca belirtilen şartları da sağlamaları durumunda, Türkiye'de KEYK düzenlemeleri dahilinde vergiye tabi olacakları düzenlenmektedir.

Vergi uygulamaları açısından yurt dışındaki yabancı işletmelerin tamamı, KEYK niteliği taşımamaktadır. KEYKler genellikle, yurt dışında pasif gelir elde etmek ve/veya vergi kaçırmak amacıyla kurulmakta olduğundan, belirtilen amaçlar dışında üretim, pazarlama ve diğer ticari amaçlarla kurulan yabancı şirketlerin, KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır.

Topluca ifade etmek gerekirse; KEYK düzenlemeleri, yurt dışında kurulan yabancı şirketlerden, kanunda düzenlenen şartları taşıyan şirketlerin, yurt dışında

⁵⁴³İşyeri kavramı VUK'nun 156'ncı maddesinde düzenlenmektedir. İlgili madde hükmü uyarınca; işyeri; "ticari, sınıî, zirai ve mesleki faaliyette işyeri; mağaza, yazıhane, idarehane, muayenehane, imalathane, şube, depo, otel, kahvehane, eğlence ve spor tesisleri, tarla, bağ, bahçe, çiftlik, hayvancılık tesisleri, dalyan ve voli mahaller, madenler, taş ocakları, inşaat şantiyeleri, vapur büfeleri gibi ticari, sınıî, zirai veya mesleki bir faaliyetin icrasına tahsis edilen veya bu faaliyetlerde kullanılan yerler"dir.

⁵⁴⁴Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 30-33;176.

⁵⁴⁵Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 18.

elde ettikleri kazançları hedef almaktadır. Ülkemizde yurt dışına sermaye aktarılması ve şirket kuruluşuna ilişkin işlemleri Hazine Müsteşarlığı yönetmektedir. Bu itibarla, KEYK düzenlemeleri, yasal izin alınmak suretiyle kurulmuş olan yabancı işletmelere uygulanmaktadır. Ancak, yasal işlemleri tamamlamaksızın ve kuruluş için gerekli bildirim ve onayları almadan yurt dışında kurulmuş işletmelere, KEYK düzenlemelerinin uygulanması, kanımızca ve esasta mümkün olmamaktadır. Ancak, aksi görüşü savunan UYANIK tarafından ifade edildiği üzere; bildirimsiz kurulan yabancı işletmeler tarafından gerçekleştirilen işlemlerin sebebiyet verdiği vergi kaybı da vergi kaçırma olarak değerlendirilmeli ve gerçekleştirilecek vergi incelemeleri neticesinde, yabancı şirketin yurtiçinde yerleşik kişiler tarafından kanunun öngördüğü oranda kontrol edilmekte olduğunun, belirlenmesi durumunda KEYK düzenlemelerine başvurulmalıdır⁵⁴⁶.

2-Vergiden Kaçınma İradesi

Vergi sistemimiz açısından, yerleşik mükelleflerin vergiden kaçınmalarının engellenmesine yönelik genel hükümlerden yararlanılmaktadır. Bu itibarla, 213 sayılı VUK'nun 3'üncü maddesinin "İspat" başlıklı "B" bendinde;

"B)İspat: Vergilendirmede vergiyi doğuran olay ve bu olaya ilişkin, muamelelerin gerçek mahiyeti esastır.

Vergiyi doğuran olaya ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti yemin hariç her türlü delille ispatlanabilir. Şu kadar ki, vergiyi doğuran olayla ilgisi tabii ve açık bulunmayan şahit ifadesi ispatlama vasıtası olarak kullanılamaz.

İktisadi, ticari ve teknik icaplara uymayan veya olayın özelliğine göre normal ve mutad olmayan bir durumun iddia olunması halinde ispat külfeti bunu iddia eden tarafa aittir".

⁵⁴⁶Namık Kemal Uyanık, a.g.e., s. 240.

Maddenin lafzından da açıkça anlaşılacağı üzere; vergiyi doğuran olay ve ilgili olaya ilişkin işlemlerde, bahse konu işlem ya da eylemin gerçek niteliği tespit edilirken, görünüşten ziyade gerçek ekonomik nitelik dikkate alınmalıdır. Diğer bir anlatımla, ilgili hüküm vergiyi doğuran olayın somut boyutunu dikkate alarak, vergilemede gerçek niteliğin, maddi olayın araştırılması ve araştırma neticesinde yapılacak belirleme ve niteleme ile olacaktır⁵⁴⁷. Bu bağlamda, ekonomik yaklaşım ilkesine⁵⁴⁸ başvurulmasıyla⁵⁴⁹ amaçlanan peçeleme işlem ve sözleşmelerinin engellenmesidir.

Bireylerin vergi yüklerini etkileme gayretlerini özel hukuka odakladıkları peçeleme işlemlerinde; vergi yükümlülükleri ve sorumlulukları özel hukukun kalıp ve biçimlerini olağan kullanımları dışında vergi kaçırma amacı ile kötüye kullanılmaktadırlar. AKKAYA; peçeleme işlemlerinde, vergi normunun lafzı ve amacı arasındaki görünüşteki farklılıktan istifade edilmesi suretiyle, somut maddi olayın bu fark doğrultusunda manipüle edildiğini belirtmektedir⁵⁵⁰.

Peçeleme işleminin mevcudiyeti açısından;

*vergi yasası uyarınca vergiyi doğuran olay özellikle özel hukukun kalıp, kılık ve biçimlerine, diğer bir anlatımla özel hukukun düzenleme olanaklarına⁵⁵¹ dayalı olarak tanımlanmalıdır;

⁵⁴⁷Mustafa Akkaya, **Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002, s. 16; Selahattin Tuncer, **“İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına”**,(Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080110599.htm, (06.05.2008).

⁵⁴⁸Ekonomik yaklaşım ilkesinin vergi hukuku alanında asıl işlevi; mali güce göre vergileme ilkesinin özel hukuk işlemlerinin taraflarca kullanılması suretiyle işlemez hale getirilmesini engellemek ve de bu şekilde aynı ekonomik güce sahip kişilerin aynı şekilde vergilemeye tabi olmalarıyla vergilemede eşitliğin teminidir. Ekonomik yaklaşım ilkesinin vergi hukuku açısından artan önemi ise; vergileme ilişkisinin kamusal niteliği, kamu hizmetlerinin finansmanı amacıyla yasalarla tespit edilmiş vergiyi tahsil eden vergi dairesinin her bir işlemde, biçimle özün aynılığının kontrolünün gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Bkz. Mustafa Akkaya, **a.e.**, ss. 112-113.

⁵⁴⁹Alman VUK'nun 1'inci maddesinde de yorum konusunda ekonomik yaklaşıma paralel bir düzenleme yer almaktadır. Bkz. Mustafa Akkaya, **a.e.**, s. 40.

⁵⁵⁰Mustafa Akkaya, **a.e.**, ss. 96;111.

⁵⁵¹Mustafa Akkaya, **a.e.**, s. 97.

*vergi yasası özel hukukun kalıp, kılık veya biçimlerine onlardan kaynaklanan ekonomik sonuçlar veya vergisel çıkarlar sağlamak⁵⁵² amaçlı başvurmalıdır;

*vergi yasasının vergilendirme açısından amaçladığı iktisadi sonuç; ilgili yasanın deyimlediği hukuksal kalıp ve biçim açısından tamamıyla kapsanmamış olmalıdır;

*vergi mükellefi, özel hukukun kalıp ve biçimlerden istifade etme imkanını kötüye kullanmak suretiyle vergi yasasını dolanmalıdır⁵⁵³.

Topluca ifade etmek gerekirse; peçelemenin mevcudiyeti durumunda vergi mükellefi olağan ve doğal olarak başvurulması beklenilmeyen hukuksal kalıp ve biçimlerden istifade ederek, hedeflenen ekonomik sonuca ulaşmak amacıyla, ilgili kalıp ve biçimleri kötüye kullanmaktadır. Bu itibarla, özel hukukun düzenleme imkanlarının kötüye kullanılmaması halinde, peçelemenin mevcudiyeti söz konusu olmayacaktır. Konuya ilişkin olarak Alman VUK'nun 42'nci maddesinde yer alan "angemessene rechtliche Gestaltung"⁵⁵⁴ ölçütünün esas alınmasıyla; kötüye kullanmanın güçlü belirtileri olarak; amaç ile elde edilen sonucun mukayesesi ile gerçekleştirilen işlemin yapay, olağandışı, diğer bir anlatımla hayatın doğal akışına uygun olmayan, ekonomik açıdan anlamsız, gereksiz olarak karmaşık olmasıdır. Bu itibarla, herhangi bir işlemin ölçülülük kriterine⁵⁵⁵ uygun olup olmadığı; "işlemin büründüğü hukuki biçim ile gerçek iktisadi içeriğinin örtüşüp örtüşmediği,

⁵⁵²Peçeleme işlemlerinde vergisel anlamda çıkarlar temini; vergi borcunun doğumunun engellenmesi veya vergisel bir kolaylıktan istifade edilmesi şeklindedir. Konuya ilişkin bizim de katıldığımız görüş uyarınca; peçeleme işlemi açısından vergisel çıkar temini koşulunun sağlanmaması durumunda peçeleme işleminin varlığından bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bkz. Mustafa Akkaya, **a.e.**, s. 101.

⁵⁵³Selim Kaneti, "**Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesi**", s. 234.

⁵⁵⁴Söz konusu ölçütün Türkçe karşılığı, "uygun hukuki yapı"dır.

⁵⁵⁵Burada belirtilmesi gerekir ki; ölçülülük kriteri bağlamında yapılacak denetim, hukuki ölçülülük ile sınırlı olmalıdır. Konuya ilişkin denetimlerde, iktisadi rasyonellik ya da iktisadi uygunluk açısından değerlendirilmelere gidilerek, bir işlemin peçeleme işlemi olarak nitelendirilmesi mümkün olmayacaktır. Bkz. Mustafa Akkaya, **a.g.e.**, s. 100.

saptanan iktisadi amacın tipik addedilen bir formda olup olmadığı, tarafların gerçek iradeleri araştırılarak” belirlenmektedir⁵⁵⁶.

Peçeleme işleminin tespitine yönelik, özel hukukun biçim ve kavramlarının kötüye kullanımının tespiti bakımından TIPKE tarafından geliştirilen kriter uyarınca bir özel hukuk işleminde, vergisel açıdan avantaj sağlama amacı göz ardı edildiğinde, geriye anlamlı bir iktisadi bütünlük kalmakta ise, bahse konu işlem ölçülü olmakla birlikte, söz konusu işlem ile kötüye kullanma koşulunun gerçekleşmediğini ileri sürebiliriz. Ancak, tersi bir durum halinde, yani vergisel avantaj sağlama amacının dikkate alınmaması durumunda, geride anlamlı olarak nitelendirilebilecek bir iktisadi bütünlüğün varlığı söz konusu değil ise, seçilen işlem ölçüsüz olarak nitelendirilecektir⁵⁵⁷.

Peçeleme işlemlerinde gizlenen ve görünürdeki işlem olmak üzere iki ayrı işlem bulunmaktadır. Ayrıca, vergiyi dolanmak amacıyla başvurulmuş peçeleme işlemleri sadece özel hukuk açısından geçerlidir. Peçeleme işleminin varlığı belirlendiğinde; ekonomik sonuç, vergi yasaları dahilinde doğal ve olağan başvurulması gereken işlem ile elde edilmiş olması durumunda, nasıl vergilendirilmesi gerekmekte ise peçeleme işlemi de o şekilde vergiye tabi tutulacaktır. Diğer bir anlatımla, işlemin taraf veya tarafları tarafından seçilen ölçüsüz işlemin yerine getirilerek bahse konu işleme ikame edilen, varsayımsal ölçülü işlem, vergileme açısından esas alınarak cezalı vergi tarhiyatı yapılacaktır⁵⁵⁸.

Tam mükellef gerçek kişi ve kurumlar tarafından yurt dışında yatırımlar gerçekleştirilmesi, diğer bir anlatımla ilgili hissedarların, yurt dışındaki kurumlara iştirakleri ile amaçlananın; ticari kazanç elde etme olmaması, diğer bir anlatımla ekonomik saiklere dayanmaması halinde, bahse konu kişiler tarafından gerçekleştirilecek işlem, eylem ya da girişimlerin vergiden kaçınma amaçlı

⁵⁵⁶Mustafa Akkaya, **a.e.**, s. 99; Selim Kaneti, “**Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesi**”, s. 234.

⁵⁵⁷Mustafa Akkaya, **a.e.**, s. 100.

⁵⁵⁸Selahattin Tuncer, “**İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına**”, (Çevrimiçi),http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080110599.htm, (06.05.2008); Mustafa Akkaya, **a.e.**, s. 102.

tamamen yapay girişimler, diğer bir ifadeyle peçeleme olarak dikkate alınacaktır. Bu itibarla, Türkiye’de yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarlar tarafından vergisel avantajlar sunan düşük vergili ülkelerde, KEYK aracılığıyla gerçekleştirilen yatırımların; bilinçli bir şekilde elde edilen gelirin vergi dışı kalmasına iradesine dayanması, ilgili kurumların hissedarları tarafından yurt dışı kaynaklı gelirin kar dağıtımını gerçekleştirilmediği sürece vergilendirilmeyeceğine ilişkin yasa hükmünden istifade amaçlı olarak, diğer bir anlatımla vergi yasasını dolanma, kötüye kullanma amacı ile yapılması, ortaya konan ve konması istenilen iradelerin aralarında herhangi bir fark olmaması, açık ve net bir şekilde vergiyi doğuran olayın yaratacağı sonuçların gizlenmesinin hedeflenmesi, belirli şartların mevcudiyeti durumunda kar dağıtımının gerçekleştirilmemesinin, vergi hukuku açısından olağan bir durum olarak kabul edilmemesi halinde, ilgili kişilerce yurt dışında yabancı bağlı işletmeler aracılığıyla gerçekleştirilen yatırımların, peçeleme olarak değerlendirilmesi icap edecektir⁵⁵⁹. Ancak, konuya ilişkin yapılacak tespitlerde, peçeleme ya da peçeleme ile karıştırılmaya müsait olan Borçlar Kanunu’nda düzenlenen muvazaanın⁵⁶⁰ ayrıntılarıyla dikkate alınarak, işlemlerin niteliğine doğru olarak karar verilmesi önem arz etmektedir.

⁵⁵⁹Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 155-156.

⁵⁶⁰Muvazaa kavramı ŞENYÜZ tarafından; yapılacak bir işlemdeki iradelerde, iki taraflı yaratılan uyumsuzluk hali olarak tanımlanmaktadır. Bu itibarla, işlemin taraflarının üçüncü kişileri aldatmak amacıyla, görünürde beyan ettikleri iradeleri ile gerçek iradeleri arasındaki uyumsuzluğa muvazaa; konuya ilişkin tarafların gerçek iradelerine uymayarak gerçekleştirilen işleme de; muvazaalı işlem olarak adlandırılmaktadır. Muvazaalı işlemlerde; işlemin tarafları, iradeleri ile irade beyanları arasındaki uyumsuzluğu bilerek ve isteyerek yaratmaktadırlar. Muvazaalı işlemlerde; taraflar gerçekte ortaya koymak istemedikleri bir iradeyi, üçüncü kişileri aldatmak amacıyla, gerçekmiş gibi gösterirken görünürdeki işlemin geçerli olmayacağı hususunda aralarında anlaşır. Muvazaalı işlemin mevcudiyeti halinde ise; muvazaalı sözleşme geçerli kabul edilmez ve taraflar arasında borç ilişkisi doğurmaz.

“Muvazaanın mutlak ve nispi muvazaa olmak üzere iki türü bulunur. Mutlak muvazaa, tarafların aralarında gerçekte hiçbir sözleşme yapmadıkları halde dışarıya karşı sözleşme yapmış gibi gösterilmesi ve bu sözleşmenin tarafları bağlamayacağı konusunda anlaşmaları halidir. Mutlak muvazaada görünürde bir hukuki işlem varken gerçek işlem yoktur. Yani, var olmayan bir sözleşmenin varmış gibi gösterilmesi olup, tarafların görünürdeki sözleşmenin sonuç doğurmayacağı konusunda da anlaşmış bulunmalarıdır. Mutlak muvazaa halinde işlem tek olup o da görünürdeki sözleşmedir. Nispi muvazaada taraflar gerçekte bir sözleşme yaparlar fakat bunu saklayarak dışarıya yaptıklarından farklı bir sözleşme yapmış görünürler. Bu nedenle nispi muvazaada biri görünürde (muvazaalı sözleşme), diğeri gizli olmak üzere iki sözleşme bulunur. Bunlardan biri tarafların gerçek iradelerine uygun sözleşme, diğeri bu sözleşmeyi gizlemek amacıyla yapılan sözleşmedir. Görünürdeki sözleşmeyle gerçek sözleşme gizlenir. Tarafların gerçek iradelerine uymayan görünürdeki sözleşme muvazaalı işlem olarak nitelendirilir”.

Tam mükellef gerçek ve tüzel kişiler tarafından düşük vergi oranları uygulayan vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerinde gerçekleştirilen yatırımların, peçeleme olarak kabul edilerek dikkate alındığı durumlarda, ispat yükünün kimde olacağı önem arz edecektir. İspat yüküne ilişkin VUK'da hüküm altına alınan genel kural uyarınca konuya ilişkin özel düzenlemelerin bulunmadığı ve açık yasal düzenlemelere tabi olmayan peçeleme işlemlerinin mevcudiyeti durumunda, ispat yükü vergi dairesine ait olacaktır. Ancak, KVK'nun ilgili madde hükmünde; yurt dışında gerçekleştirilen yatırımın, hükmünde belirtilen tutarı aşması durumunda, yabancı kurumun yurtiçinde yerleşik gerçek ve tüzel kişiler tarafından kontrol edilmesi ve yabancı kurum kaynaklı gelirlerin içerisinde pasif gelirlerin belirlenen oranı aşması halinde, yurt dışında gerçekleştirilen şirket kuruluşu ve faaliyetlerin peçeleme kastıyla yapıldığı karinesi getirmektedir. Bu itibarla, KEYK düzenlemesi çerçevesinde vergi idarelerinin yapacakları tarhiyatlar açısından; konunun özel bir hüküm dahilinde düzenlenmiş olması sebebiyle, ilgili

Konuya açıklık kazandırmak amacıyla, peçeleme ve muvazaanın karşılaştırılmalı olarak değerlendirilip, aralarındaki farklılıkları belirtmekte yarar görmekteyim:

“Muvazaa özel hukuk müessesesiyken, peçeleme vergi hukukunun bir müessesesidir.

Muvazaada (nispi muvazaada) gizlenen ve görünürde olmak üzere iki işlem vardır. Peçelemede de iki işlem varmış gibi algılanılmasına rağmen tek işlem vardır. Bu işlem iktisadi sonucu gizleyecek şekilde hukuksal kılıklandırma kullanılarak yapılan işlemidir.

Muvazaada (nispi muvazaa) görünürdeki sözleşmenin yapılması taraflarca arzulanmaz, yapılması arzulan sözleşme gizlenen sözleşme olup bunun saklanması temel amaçtır. Peçeleme sözleşmesinde seçilen hukuki biçim saklanmaz, yapıldığı şekliyle ve açıkça kullanılması taraflarca arzulanır.

Muvazaada sözleşmenin taraflarının gerçek iradeleri ile görünürdeki iradeleri arasında kasıtlı bir uygunsuzluk vardır. Peçeleme sözleşmesinde ise iradeler arasında uygunsuzluk bulunmaz. Peçeleme sözleşmesinde ortaya konan irade ile ortaya konmak istenen irade arasında fark yoktur, aynıdır.

Muvazaalı sözleşmeler vergiyi bertaraf etmek amacıyla yapılabileceği gibi, bu amacı taşımaksızın da yapılabilir. Oysa peçeleme sözleşmesi sadece vergiyi dolanmak amacıyla yapılır.

Muvazaada görünürdeki işlem hem özel hukuk, hem de vergiyi dolandığı biçimiyle vergi hukuku açısından başlangıçtan itibaren geçersizdir. Peçeleme sözleşmeleri ise özel hukuk açısından geçerli vergi hukuku itibarıyla geçersizdir.

Muvazaada halinde yaratılan görünürde sözleşmenin amacı başkalarını yanıltmak olup, tüm unsurları tamamı olan sözleşmedir. Gizlenen sözleşme taraflar arasında önceden kararlaştırılmış sözleşmedir. Muvazaalı sözleşme gizlenen sözleşmenin gün ışığına çıkışını önleyebilmek için yapılan sözleşmedir. Peçeleme sözleşmelerinde bir sözleşmeyle bir başka sözleşmenin gizlenmesi söz konusu olmayıp, gizlenen vergiyi doğuran olayın sonuçlarıdır.

Muvazaalı sözleşmeler mutlak butlanla batıl olduklarından her zaman muvazaalı oldukları iddia edilebilir. Peçeleme iddiası, ancak vergi hukukundaki zamanaşımı süreleri dikkate alınarak ileri sürülebilirse sonuç alınabilir.

Muvazaayı aldatılan -vergi idaresi dahil- kişiler ileri sürülebilirken, peçeleme vergi idaresine karşı yapıldığından vergi idaresi tarafından ileri sürülebilir”. Bkz. Doğan Şenyüz, “**Peçeleme ile Muvazaanın Niteliği ve Arasındaki Farklar**”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080512063.htm. (31.03.2009)

işlem ya da eylemlerin mevcut yasa hükmü çerçevesinde değerlendirilmesinin mümkün olmayacak ve ispat yükü vergi mükelleflerine geçecektir. Konuya ilişkin KEYKlere yönelik işlem ve eylemlerin, ulusal vergiden kaçınma amacı taşımadığı, ilgili kurumların Türkiye’de yerleşik tam mükellef gerçek kişi ve kurum hissedarları tarafından, delil serbestliği ilkesi uyarınca, yemin hariç her tür delilden istifade edilmek suretiyle ispatlanabilir. Mükellefin belirtilen iddialarını deliller aracılığıyla ispatlayabilmesi durumunda ise KEYK düzenlemelerine tabi olmayacağı açıktır⁵⁶¹.

Ç- HİSSEDARLARIN VERGİLENDİRİLMESİ

Kanunun ilgili hükmünde de açıkça belirtildiği üzere; yabancı iştirake, vergi kanunları uyarınca tam mükellef statüsündeki, gerçek kişi ve kurumların sahip olmaları icap etmekte olduğundan, tam mükellef olmayan gerçek kişi ve kurumların yabancı iştiraklerde ortaklıkları değerlendirme dışı kalmaktadır. Düzenlemeler açısından, kurumların yanı sıra gerçek kişilerin de kapsama alınması sayesinde, yabancı iştirakin hissedarlarının, kontrolü gerçek kişiler üzerinde göstermek suretiyle bahse konu yabancı kurumun, KEYKlere ilişkin düzenlemenin kapsamı dışına çıkması engellenmektedir.

KVK’nun 7’nci maddesi ile belirli şartlar altında; yurt dışı iştiraklere yatırım yapan mükelleflere, bahse konu iştirakler fiilen kâr payı dağıtılsa bile, vergi uygulamaları açısından, kâr payı dağıtılmış olduğu kabul edilmekte ve bu suretle ilgili iştiraklerin kazançlarının, Türkiye’de kurumlar vergisine tabi tutularak vergilendirilmesi sağlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, kanun hükmünde belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde, yurt dışında yerleşik bağlı işletme ya da iştirakin elde ettiği gelir, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahlarına, söz konusu yabancı bağlı iştirakte sahip oldukları hisseleri oranında dahil edilmektedir.

⁵⁶¹Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 156.

Konuya ilişkin olarak; 1 Seri No'lu KV Genel Tebliği uyarınca; KEYK düzenlemesi kapsamına giren bir kurum tarafından, Türkiye'de yerleşik bir kuruma kar payı dağıtılsın ya da dağıtılmasın KVK'nun KEYKlere ilişkin hükümlerinin uygulanacağı düzenlenmektedir. Ancak, yabancı iştirak tarafından yurt dışında elde edilen kazancın tümünün, Türkiye'de vergilendirilmesi söz konusu olmamaktadır. Türkiye'de vergiye tabi tutulacak KEYK kazancı, yabancı iştirakin yurt dışı kaynaklı gelirinin Türkiye'deki hissedarına isabet eden kısmı olacaktır.

Vergi uygulamaları açısından dikkat edilmesi gereken husus; Türkiye'deki hissedarın yabancı iştirakte sahip olduğu hisse oranının, hesap dönemi içinde değişime uğraması durumunda, Türkiye'de vergiye tabi olacak kurum kazancı, Türkiye'de yerleşik kurumun, yurt dışı iştirakte ilgili hesap dönemi içerisinde sahip olduğu en yüksek hisse oranı esas alınmak suretiyle hesaplanacaktır.

1 Seri No'lu KV Genel Tebliğ'nin "Tam Mükellef Kurumların Kurumlar Vergisi Matrahına Dahil Edilecek Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı" başlıklı "7.3."üncü bölümünde;

"Madde kapsamına giren kontrol edilen yabancı kurumların Türkiye'de vergiye tabi tutulacak kazancı, zarar mahsubu dahil giderler düşüldükten istisnalar düşülmeden önceki, vergi öncesi kurum kazançları olacaktır.

Kontrol edilen yabancı kurumun geçmiş yıl zararları nedeniyle dağıtılabılır kârının olmaması durumunda Türkiye'de vergilendirilecek bir kazançtan söz edilemeyecektir.

Yurt dışı iştiraktan elde edilmiş sayılan kazancın hesaplanmasında, yurt dışı iştirakin ilgili hesap döneminin kapandığı tarihte sahip olunan iştirak oranı dikkate alınacaktır.

Kontrol edilen yabancı kurumun kârının sermayeye eklenmesi durumunda da söz konusu kazanç anılan madde hükümleri çerçevesinde vergilendirilecektir.

Tam mükellef kurumlar ile birlikte tam mükellef gerçek kişilerin de kontrol edilen yabancı kuruma ortak olmaları halinde, gerçek kişilerin elinde bulunan hisse senetleri ve iştirak hisseleri yurt dışında kurulu şirketin kontrol edilen yabancı kurum olup olmadığının tespitinde dikkate alınacaktır. Bununla birlikte; söz konusu gerçek kişilerin kontrol edilen yabancı kurum üzerinden elde edecekleri kazançlar, bu madde kapsamında

değerlendirilmeyecek, sadece tam mükellef kurum tarafından elde edilen kazançlar bu madde kapsamında kurumlar vergisine tabi tutulacaktır.

Kontrol edilen yabancı kurum şartlarının gerçekleşmesi halinde yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, söz konusu iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların kurumlar vergisi matrahlarına(ve geçici vergi dönemleri itibarıyla da geçici vergi matrahlarına) hisseleri oranında dahil edilecektir. Kontrol edilen yabancı kurumun bulunduğu ülkede oniki ayı aşan bir hesap döneminin bulunması halinde, kazancın elde edilme tarihinin belirlenmesinde yurt dışındaki şirketin hesap dönemi takvim yılı olarak dikkate alınacaktır.

Öte yandan, KEYKın zararlarının söz konusu kuruma iştirak eden tam mükellef kurumların kazançlarının tespitinde dikkate alınabilmesi mümkün bulunmamaktadır.

Örnek 1:

Yurt dışındaki (CFC) Şirketinin 20/5/2007 tarihi itibarıyla ortaklık yapısı aşağıdaki gibidir:

Ortak	Ortaklık payı
Tam mükellef gerçek kişi (A)	%40
Tam mükellef kurum (B)	%25
Dar mükellef gerçek kişi (C)	%35

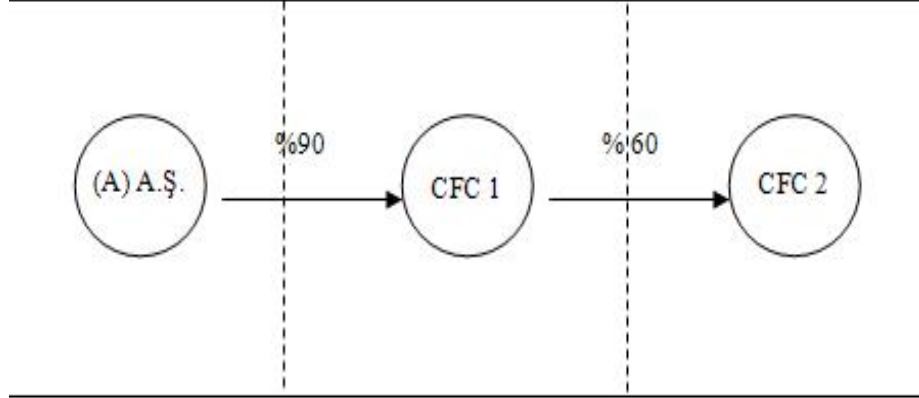
Anılan şirket, bulunduğu ülkede 1 Temmuz-30 Haziran hesap dönemini kullanmaktadır. Şirketin hesap dönemi sonu itibarıyla kurum kazancı 200.000ABD Doları olup bu kazanç üzerinden bulunduğu ülkede ödemiş olduğu kurumlar vergisi ise 10.000ABD Dolarıdır. Şirketin gayrisafi hasılatının tamamı pasif nitelikli gelirlerden oluşmaktadır.

30 Haziran 2007 tarihi itibarıyla tam mükellef kurum (B)'nin aktifinde söz konusu (CFC) Şirketi hisselerinin %5'i bulunmaktadır.

Buna göre, tam mükellef gerçek kişi (A)'nın elinde bulunan %40'lık ortaklık payı ile tam mükellef kurum (B)'nin %25'lik ortaklık payı, (CFC) Şirketinin KEYK olup olmadığı hususunda birlikte değerlendirilecek olup tam mükellef gerçek kişi (A) ile tam mükellef kurum (B)'nin (CFC) Şirketine toplam iştirak oranı 20/5/2007 itibarıyla %65 olduğundan (CFC) Şirketinin 1/7/2006-30/6/2007 hesap dönemi için KEYK olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

(CFC) Şirketinin tabi olduğu hesap döneminin kapandığı 30/6/2007 tarihi itibarıyla tam mükellef kurum (B)'nin aktifinde, anılan şirketin %5 hissesi olduğundan, bu tarih itibarıyla şirketin kazancının %5'i dağıtılsın veya dağıtılmasın tam mükellef kurum (B) tarafından elde edilmiş sayılacaktır.

Bu oran dahilinde hesaplanan $(200.000 \times \%5) = 10.000$ ABD Doları, tam mükellef kurum (B) tarafından 30/6/2007 tarihi itibarıyla elde edilmiş kârpayı sayılacak ve ikinci geçici vergilendirme döneminin vergi matrahına dahil edilecektir. Söz konusu kazançta isabet eden [yurt dışı iştirakin faaliyette bulunduğu ülkede ödenmiş olan $(10.000 \times \%5) = 500$ ABD Doları] vergi, Kurumlar Vergisi Kanununun 33 üncü maddesinde yer alan hükümler çerçevesinde Türkiye'de hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilecektir.

Tam mükellef kurumların dolaylı iştirak ettiği KEYK kazançları da doğrudan iştirak ettiği yabancı kurum kazançları gibi tespit edilecek olup, örneğe göre, (A) A.Ş.’nin iştirak ettiği her iki şirket de diğer şartların gerçekleşmesi durumunda KEYK sayılacak ve her iki şirketin kazancı da Türkiye’de vergiye tabi tutulacaktır. Her iki şirketin kazancının da Türkiye’de vergiye tabi tutulmasından sonra, şirketler arasında kâr dağıtımı olması durumunda (Örneğin CFC 2’nin CFC 1’e kâr dağıtması durumunda); daha önce vergilenen CFC 2 kârının CFC 1 kârı olarak tekrar Türkiye’de vergiye tabi tutulması söz konusu olmayacaktır”.

5520 sayılı KVK’nun 7’nci maddesinin 4 numaralı fıkrası uyarınca; “Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir”. Konuya ilişkin olarak1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nin “Tam Mükellef Kurumların Kurumlar Vergisi Matrahına Dahil Edilecek KEYK Kazancı” başlıklı 7.3.’ncü bölümünde verilen örneğe ilişkin; “..... Tam mükellef kurumların dolaylı iştirak ettiği kontrol edilen yabancı kurum kazançları da doğrudan iştirak ettiği yabancı kurum kazançları gibi tespit edilecek olup.....” şeklinde yer alan açıklamasının esas alınmasıyla, değişken oranlı hesaplama yönteminin esas alındığı dolaylı iştirak açısından, tam mükellefler tarafından doğrudan iştirak edilen KEYK ile söz konusu

KEYKlerin iştirak ettikleri KEYKlerin, elde ettiği kazançlar, Türkiye’de yerleşik hissedarlarca, doğrudan iştirak edilen KEYK’un Türkiye’deki yerleşik hissedarlarına atfedilecektir.

Ayrıca, “Madde kapsamına giren KEYKlerin Türkiye’de vergiye tabi tutulacak kazancı, zarar mahsubu dahil giderler düşüldükten istisnalar düşülmeden önceki, vergi öncesi kurum kazançları olacaktır.

KEYKin geçmiş yıl zararları nedeniyle dağıtılabilir kârının olmaması durumunda Türkiye’de vergilendirilecek bir kazançtan söz edilemeyecektir”.

Madde hükmüyle, Tebliğ’de yer alan düzenlemenin birarada değerlendirilmesiyle; Türkiye’de KEYKlerin yerleşik hissedarlarına gelir atfedilmesi açısından, bahse konu hesap döneminde yabancı bağlı işletmenin faaliyetleri neticesinde kar elde etmesi gerekmektedir. Aksi taktirde; diğer bir ifadeyle yabancı bağlı işletmenin, yılı zarar ile sonuçlandırması durumunda ise; Türkiye’de yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişilere, zarar atfedilmesi mümkün olmamaktadır.

Konuya ilişkin olarak, tam mükellef kurumların yurt dışı kaynaklı faaliyet kazançlarının elde edilme zamanlarına yönelik özel bir düzenleme KVK’da yer almamaktadır. KVK’nun 7’inci maddesinin 4 numaralı fıkrası uyarınca; “Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir”. Bu itibarla, madde hükmü uyarınca belirtilen şartların gerçekleşmesi durumunda, yurt dışında kurulu iştirakin elde ettiği kazancı, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla elde edildiği hüküm altına alınmaktadır.

Ayrıca, 5520 sayılı KVK’nun ilgili maddesinde, KEYKlere ait hisselerin yerleşik hissedarlar tarafından elden çıkartılmasından doğan kazançların

vergilendirilmesine ilişkin düzenleme yer almamaktadır. GVK'nun mükerrer 80'inci maddesinin 1 ve 4 numaralı fıkraları uyarınca; "ivazsız olarak iktisap edilenler ile tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetleri hariç, menkul kıymetlerin veya diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar" ile "ortaklık haklarının veya hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar" değer artış kazancı olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda, KEYKlerin hisselerinin farklı hissedarlar bazında, diğer bir anlatımla gerçek kişi ya da tüzel kişi hissedarlar tarafından elden çıkarılmasından elde edilen değer artış kazançlarının vergilendirilme esasları farklılık arz etmektedir. Yerleşik gerçek kişi hissedarlarca elde edilen değer artış kazançları; söz konusu mükelleflerin verecekleri gelir vergisi beyannamelerine değer artış kazancı olarak eklenmek suretiyle; yerleşik tüzel kişi hissedarlarca elde edilen değer artış kazançları ise; yıllık kurumlar vergisi beyannamelerinde ticari kazanç olarak safi kurum kazançlarına dahil edilerek vergilendirilecektir⁵⁶².

1-Gerçek Kişi Hissedarlara İlişkin Yasal Düzenlemeler

Türk vergi sisteminde KEYKlere ilişkin düzenlemeler, gerçek ve tüzel kişi hissedarlar açısından vergilendirme açısından ayırımı gidilmeksizin⁵⁶³, diğer bir deyişle Türkiye'de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin tamamını kapsayacak şekilde, önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere, farklı kanunlarda düzenlenmektedir. Bu

⁵⁶²Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 357-358.

⁵⁶³Burada belirtilmesi gereken; 1 Seri No'lu KV Genel Tebliği'nin "Tam Mükellef Kurumların Kurumlar Vergisi Matrahına Dahil Edilecek Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançları" başlıklı "7.3."üncü bölümünde; "Tam mükellef kurumlar ile birlikte tam mükellef gerçek kişilerin de kontrol edilen yabancı kuruma ortak olmaları halinde, gerçek kişilerin elinde bulunan hisse senetleri ve iştirak hisseleri yurt dışında kurulu şirketin kontrol edilen yabancı kurum olup olmadığının tespitinde dikkate alınacaktır. Bununla birlikte; söz konusu gerçek kişilerin kontrol edilen yabancı kurum üzerinden elde edecekleri kazançlar, bu madde kapsamında değerlendirilmeyecek, sadece tam mükellef kurum tarafından elde edilen kazançlar bu madde kapsamında kurumlar vergisine tabi tutulacaktır" şeklindeki ifade sebebiyle, gerçek kişilerin KEYK kaynaklı kazançlarının, ilgili madde kapsamında değerlendirilmeyecek olacağı sonucuna varılmamalıdır. Zira, tam mükellef gerçek kişilerin KEYK düzenlemeleri kapsamında vergilendirilmelerine yönelik düzenlemenin, GVK'nun 75'inci maddesinin 2 numaralı fıkrasına eklenmesi, Tebliğ'nin yayınlanma tarihinden daha sonradır. Bu itibarla, konuya ilişkin Tebliğ'de yer alan ifadenin vergi uygulamaları açısından dikkate alınması söz konusu olmayacaktır. Benzer görüş için Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 256.

itibarla, KEYKlere ilişkin gelir vergisi ayağının tamamlanması⁵⁶⁴, 5615 sayılı Kanun'un 4'üncü maddesiyle 193 sayılı GVK'nun "Menkul Sermaye İradı" başlıklı bölümünün menkul sermaye iradını tanımlayan 75'inci maddesinin 2 numaralı fıkrasına 01.01.2007 tarihinden sonra yapılacak işlemlere uygulanmak üzere, 04.04.2007 tarihinde eklenen hüküm⁵⁶⁵ ile 5520 sayılı KVK'nun 7'nci maddesinde yer alan şartların birlikte gerçekleşmesine bağlı olarak, Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin de tüzel kişiler ile birlikte KEYK düzenlemeleri dahilinde vergilendirilmeleri temin edilmiştir.

GVK'nuna eklenen hüküm uyarınca Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin doğrudan ya da dolaylı olarak, ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kar payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kazançları dağıtılsın veya dağıtılmasın KVK'nun ilgili maddesindeki şartların topluca gerçekleşmesi halinde, iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren yıl itibarıyla dağıtılan kar payı olarak değerlendirilecektir. Diğer bir anlatımla, KVK'nun ilgili maddesi uyarınca KEYK düzenlemesi bağlamında Türkiye'de yerleşik tam mükellef gerçek kişiler, yurt dışındaki yabancı kurumdaki kar payları üzerinden sahip oldukları hisseler oranında vergiye tabi olmaktadır.

Kanunkoyucunun KEYKlerin gerçek kişi hissedarlarına ilişkin hükümleri GVK'nun "Menkul Sermaye İradı" başlığı altında düzenlenmesi sebebiyle; Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin, yurt dışındaki bağlı iştiraklerinden elde ettikleri gelirler, maddede açıklanan şartların meydana gelmesi halinde, gerçek kişi hissedarlar tarafından yurt dışındaki yabancı bağlı işletme ya da iştiraktan elde

⁵⁶⁴Sema Küçük, "KEYK Tam Mükellef Gerçek Kişi Ortakları Nezdinde Yapılacak Vergileme", **Yaklaşım**, Yıl: 15, Sayı: 177, Eylül 2007, s. 108.

⁵⁶⁵GVK'na KEYKlerin gerçek kişi ortaklarının vergilendirilmesine ilişkin eklenen hüküm uyarınca; **"5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 7nci maddesindeki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde; Türkiye'de yerleşik gerçek kişilerin doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kar payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kazançları dağıtılsın veya dağıtılmasın, iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren yıl itibarıyla dağıtılan kar payı sayılır. Türkiye'de vergilendirilmiş kazancın iştirak tarafından sonradan dağıtılması durumunda, elde edilen kar paylarının vergilendirilmiş kısmı bu tutardan indirilir"**.

edilmiş menkul sermaye iradı, diğerk bir anlatımla kar payı olarak vergilendirmeyi hedeflediğini ifade edebiliriz.

Ayrıca, haksız vergi rekabeti yapan ülkelere karşı getirilen vergi güvenlik müessesesi niteliğinde; GVK'nun "Vergi Tevkifatı" başlıklı 94'üncü maddesine, 5615 sayılı Kanun'un 6'ncı maddesiyle 04.04.2007 tarihli eklenen bent uyarınca vergilendirme rejiminin Türk vergi sisteminin sahip olduğu vergilendirme kapasitesi ile en az aynı düzeyde vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişiminde bulunup bulunmadığı dikkate alınmak suretiyle, Türkiye'de yerleşiklerin işyerleri dahil olmak üzere Bakanlar Kurulu tarafından ilan edilecek ülkelerde yerleşik ya da faaliyetlerini gerçekleştirenlere nakden veya hesaben yapılan veya tahakkuk ettirilen her türlü ödemeler üzerinden, yapılan ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine veya kendisine ödeme yapılanın mükellef olup olmadığına bakılmadan %30 oranında vergi kesintisi yapılacağı hüküm altına alınmaktadır.

OECD tarafından tavsiye edilen bu yüksek oranlı stopaj uygulaması ile amaçlanan; vergi mükelleflerinin vergi cennetleri niteliğine haiz yerlerde işlemlerini gerçekleştirmelerini engellemektir. Bu itibarla, transfer fiyatlaması esaslarına göre emsaline uygun fiyatlar üzerinden satın alınan mal ve iştirak hisseleri için yapılan ödemeler emsaline uygun fiyatlarla, deniz ve hava ulaştırma araçlarının kiralanması için yapılan ödemeler ile yapılan işin tamamlanabilmesi açısından zorunluluk arz eden geçiş, liman ücreti gibi ödemeler üzerinden yapılacak kesinti oranını; herbir ödeme türü, faaliyet konusu veya sektör açısından ayrı ayrı tespit etmeye, sifıra kadar indirmeye veya kanunî seviyesine kadar getirmeye Bakanlar Kurulu yetkili kılınmaktadır. Ayrıca, yurt dışındaki finans kuruluşlarından sağlanan borçlanmalara ilişkin anapara, faiz ve kârpayı ödemeleri ile sigorta ve reasürans ödemeleri üzerinden bahse konu fıkra uyarınca vergi kesintisi yapılmaz⁵⁶⁶.

⁵⁶⁶Hakan Erkuş, Leyla Ateş, "KEYKlar ve 5520 sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemelerinin İrdelenmesi", **Vergi Dünyası**, Sayı: 310, Haziran, 2007, s. 119; A. Bayazıt Balcı, "KEYKlar (CFC)

Konuya ilişkin olarak, vergileme mükerrerliğinin engellenmesi amacıyla KVK'daki düzenlemeye ek olarak 193 sayılı Kanun'un "Vergi Tevkifatının Mahsubu" başlıklı 121'inci maddesine 5615 Sayılı Kanun'un 8'inci maddesiyle eklenen fıkra şu şekildedir:

"Kontrol edilen yabancı kurumlara yapılan ödemeler üzerinden 94 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca kesilen vergiler, Türkiye'de yıllık beyannameyle bildirilen kontrol edilen yabancı kurum kârı üzerinden hesaplanacak gelir vergisinden mahsup edilebilir. Mahsup edilecek vergi, kontrol edilen yabancı kurum bu ödemelerden kaynaklanan kazancına isabet eden gelir vergisinden fazla olamaz".

İlgili kanun hükmünde "tevkifata konu ödemelerden kaynaklanan kazanç" ibaresinin yeterince açık ve anlaşılır olmaması sebebiyle, üst sınırın uygulanmasına ilişkin Gelir İdaresi tarafından yapılacak bir açıklama yerinde olacaktır⁵⁶⁷.

2-Tüzel Kişi Hissedarlara İlişkin Yasal Düzenlemeler

KVK m. 7/4 uyarınca; "Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir". Konuya ilişkin olarak 1 Seri No'lu KV Genel Tebliğinin "7.3." başlığı altında; "Kontrol edilen yabancı kurum şartlarının gerçekleşmesi halinde yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, söz konusu iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların kurumlar vergisi matrahlarına (ve geçici vergi dönemleri itibarıyla da geçici vergi matrahlarına) hisseleri oranında dahil edilecektir. Kontrol edilen yabancı kurumun bulunduğu ülkede oniki ayı aşan bir hesap döneminin bulunması halinde, kazancın elde edilme tarihinin

Müessesesiyle KVK'daki Diğer Önlemler Arasındaki İlişkiler", **Yaklaşım**, Yıl: 15, Sayı: 179, Kasım 2007, s. 124.

⁵⁶⁷Sema Küçük, **a.g.e.**, s. 106.

belirlenmesinde yurt dışındaki şirketin hesap dönemi takvim yılı olarak dikkate alınacaktır”.

KEYK düzenlemesi kapsamında Türkiye’de yerleşik kurumların tamamı, yurt dışındaki yabancı kurumdaki payları üzerinden, diğer bir anlatımla yabancı kurumda sahip oldukları hisseleri oranında vergiyelendirilmektedirler. KEYKlerin tüzel kişi hissedarlarına ilişkin düzenleme belirtildiği üzere, 5520 sayılı KVK’unda “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı” başlıklı maddesi altında, kanunun “Tam Mükellefiyet Esasında Verginin Tarhı ve Ödenmesi”ne ilişkin “İkinci Kısım”ının “Matrah Tayini” başlıklı “Birinci Bölüm”ünde yer almaktadır. Madde hükmünün değerlendirilmesi neticesinde; kanun koyucunun ilgili düzenlemeye, matrah tayini başlığı altında yer vermesi ile, Türkiye’de yerleşik işletmelerin yurt dışındaki bağlı işletmelerinin elde ettikleri gelirlerin, ilgili kanun hükmünde belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde, yurt dışından elde edilmiş ticari kazanç niteliğinde yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla Türkiye’de tam mükellef kurumların kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında eklenmesini hedeflediği dikkat çekmektedir. Bu itibarla, Türk vergi hukuku uyarınca bahse konu yabancı bağlı işletmelerin tüzel kişi hissedarlarının vergilendirilmesi bakımından, kurum perdesinin kaldırılması yöntemine başvurarak; yurt dışındaki KEYK tarafından elde edilen gelir, yurt dışında kurulmuş bir şube aracılığıyla elde edilmiş olarak dikkate alınmakta ve KVK uyarınca ticari kazançların vergilendirme esaslarına göre vergilendirilmektedir⁵⁶⁸.

3-İlişkili Kişilerin Düzenlemeler Kapsamında Değerlendirilmesi

5520 sayılı Yasa’nın ilgili maddesinde, KEYK düzenlemelerine tabi olacak yabancı kurumda hisseye sahip tüm mükellefleri içerecek şekilde, mükelleflere ilişkin belirli bir miktarda ya da oranda hisse sahipliği şartı aranmamaktadır. Bu itibarla, yabancı kurumun diğer hissedarları ile ilişkili olmayan ve yabancı bağlı

⁵⁶⁸Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 317.

işletme üzerinde yeterli kontrole sahip olmayan küçük hissedarlar da KEYK düzenlemelerine tabi olacaklardır. Yabancı işletmenin kar dağıtım politikalarında etkili olamayacak küçük hissedarların, vergi düzenlemeleri karşısında korunmaları açısından, bahse konu hükmün en az hisse sahipliğini esas alarak düzenlenmesi, vergi uygulamalarının kolay ve adil olarak gerçekleştirilmesi bağlamında önem arz etmektedir. Diğer bir anlatımla, özel bir hükmün mevcudiyenin söz konusu olmaması sebebiyle, ilişkili olmayan kişilerin sahip oldukları kontrol unsurlarının kontrolün tespitinde göz önünde bulundurulmaması gerekmektedir. Aksi takdirde, ilişkili olmayan kişilerin, yabancı bağlı işletme üzerindeki kontrollerinin vergi idarelerince ispat edilmesi güçlüğüne sebebiyet verecektir⁵⁶⁹.

KEYKlere ilişkin madde hükmünde ilişkili kişi kavramına yer verilmemektedir. Burada belirtilmesi gereken; dolaylı ya da birlikte kontrol açısından ilişkili kişi kavramının ayrıntılı olarak ele alınmasının gerekmekte olduğudur. 5520 sayılı KVK'nun "Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı"na ilişkin 13'üncü maddenin 2 numaralı fıkrası uyarınca ilişkili kişiler;

*kurumların kendi hissedarları;

*kurumların veya hissedarlarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurumları;

*kurumların veya hissedarların idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu gerçek kişi veya kurumları;

*kurumların veya hissedarların idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları;

*hissedarların eşlerini;

⁵⁶⁹ A.e., ss. 207-208.

*hissedarların veya eşlerinin üstsoy ve altsoyu ile üçüncü derece dahil yansoy hısımları ve kayın hısımlarını

kapsamaktadır.

Ayrıca, 1 Seri No'lu Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Genel Tebliğ uyarınca; “Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 13 üncü maddesinde geçen “gerçek kişi” ifadesi, Gelir Vergisi Kanunu'nun uygulanmasında” gerçek kişi olarak kabul edilip vergiye tabi tutulan şahıslar ile şahıs şirketleri ya da adi ortaklıkları; “kurum” ifadesi de sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflar ile bunlara ait iktisadi işletmeleri ve iş ortaklıklarını kapsamaktadır.

D-YURT DIŞI İŞTİRAKİN VERGİYE TABİ TUTULMASINA İLİŞKİN ŞARTLAR

Yabancı bağlı işletmenin, yurt dışı kaynaklı gelirin Türkiye'de vergiye tabi olması; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların doğrudan veya dolaylı, ayrı ayrı ya da birlikte bağlı işletmenin sermayesinin, kâr payının ya da oy kullanma hakkının en az %50'sine sahip olmasına bağlıdır. Diğer bir anlatımla, yurt dışındaki bir kurumun KEYK sayılabilmesi için bahse konu kurumun sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sinin doğrudan veya dolaylı olarak, ayrı ayrı ya da birlikte tam mükellef gerçek kişi ve kurumlara ait olması gerekmektedir. Bu bağlamda, yabancı iştirakte sahip olunan kontrolün doğrudan veya dolaylı olması önem arz etmemektedir.

Kanun hükmünden de anlaşılacağı üzere; ülkemizde KEYKler açısından kontrolün belirlenmesinde sermaye payı, diğer bir ifadeyle şirket hissesi ya da ortaklık payı, oy kullanma hakkı ve kar payı oranları KEYKlere ilişkin uygulamalarda dikkate alınmaktadır. Maddede sözü edilen “doğrudan veya dolaylı” ve “ayrı ayrı ya da birlikte” ifadeleri ile yurt dışındaki iştirakin ortaklık paylarının grup şirketleri veya gerçek kişiler arasında paylaşılıp, maddede belirtilen kontrol

oranının altında kalınarak kapsam dışına çıkılması engellenmektedir. KEYK tespiti yapılırken dolaylı iştirak ilişkisinin, birkaç kademeli olması halinde, en sondaki dolaylı iştirake kadar ortaklık ilişkileri dikkate alınacaktır⁵⁷⁰.

KEYK düzenlemelerinin uygulanması açısından yabancı şirketin ilgili hesap dönemi içinde herhangi bir günde tespit edilen oranda kontrolün varlığı yeterli olmaktadır. Bu itibarla, yabancı işletmede kontrolün %50'sine ya da daha fazlasına sahip olunması durumunda, bahse konu şirketin yönetim kurulu ya da önemli bir kısmını atamaya ve kar dağıtımına karar vermeye yetkili olduğu kabul edilmektedir. Konuya ilişkin düzenlemede, kişiler itibarıyla en az kontrol oranı dikkate alınmaksızın, kontrol oranı %1 gibi çok düşük düzeyde bile olması durumunda, ilgili kurumun hissedarlarının kendi hisselerine isabet eden geliri beyan etmeleri gerekmektedir⁵⁷¹.

Ülkemiz KEYK düzenlemeleri açısından, kontrolün belirlenmesine yönelik, “ayrı ayrı” ya da “birlikte” ibarelerinin kullanılmasıyla, belirtildiği üzere kontrol az sayıda yerleşik hissedarlar ile sınırlandırılmamaktadır. Ancak, kontrolün çok sayıda hissedarın elinde olması, vergi uygulamaları açısından idare ve mükellefler için ek maliyet ve sorunlara sebebiyet vermektedir. Bu itibarla, KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirilecek KEYKlerin belirlenmesine ilişkin yapılacak tespit ve ispatlarda zorluklar ile karşılaşılmasının yanı sıra, yabancı kurum düşük oranlarda hisselerine sahip hissedarların bilgilendirilmeleri hususunda güçlükler izlenecektir.

Konuya ilişkin olarak 1 Seri No'lu KVK Genel Tebliği'nde örneklere yer verilmektedir:

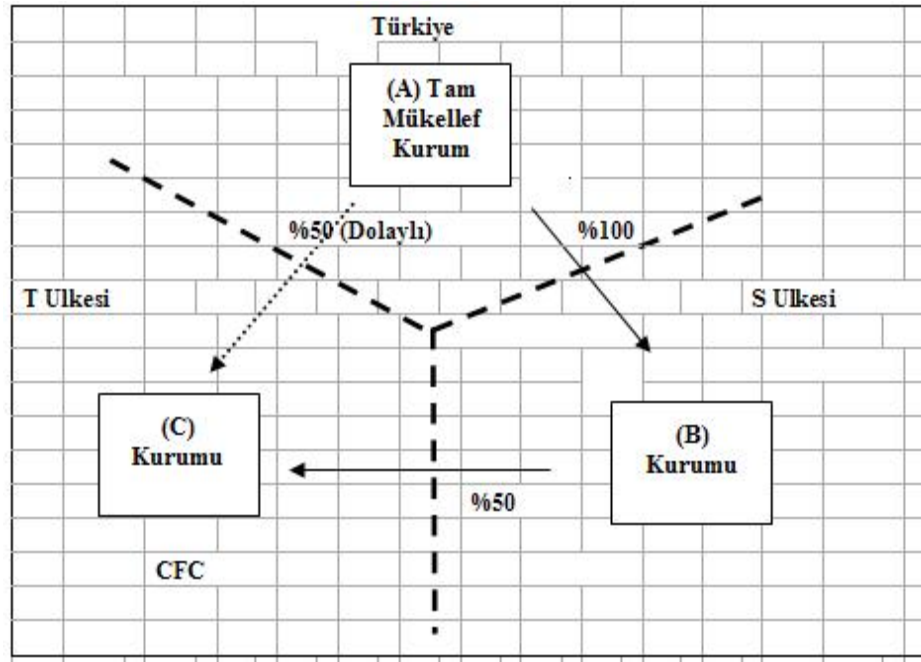
“Örneğin; Türkiye’de tam mükellef olan (A) Kurumu, (S) ülkesinde kurulu (B) Kurumunun sermayesine %100 oranında iştirak etmektedir. (T) ülkesinde kurulu (C) Kurumunun ise %50 hissesi (B) Kurumuna aittir. Bu durumda, (A) Kurumu, (C) Kurumuna dolaylı olarak $(\%100 \times \%50) = \%50$

⁵⁷⁰Bkz.1 Seri No'lu KV Genel Tebliğ.

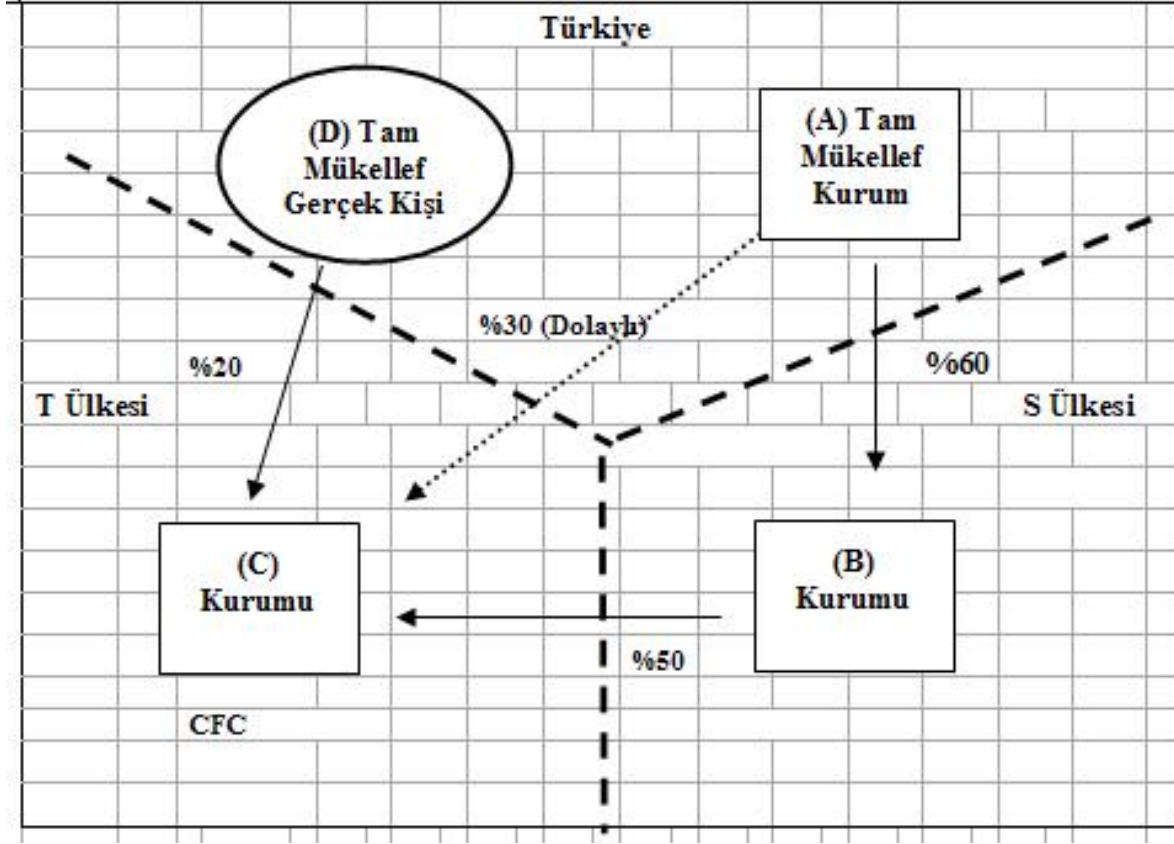
⁵⁷¹Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 315.

oranında iştirak ettiğinden (C) Kurumu, diğer şartların da gerçekleşmesi halinde KEYK olarak değerlendirilecektir”.

Konuya açıklık getirmesi açısından aşağıdaki şekli değerlendirmek gerekmektedir.

Tebliğ’de verilen diğer bir örnek ise şu şekildedir: “Türkiye’de tam mükellef olan (A) Kurumu, (S) ülkesinde kurulu (B) Kurumunun sermayesine %60 oranında iştirak etmektedir. (T) ülkesinde kurulu (C) Kurumunun ise %50 hissesi (B) Kurumuna aittir. (C) Kurumunun %20 hissesi ise yine Türkiye’de tam mükellef olan gerçek kişi (D)’ye aittir. Bu durumda, (A) Kurumu, (C) Kurumuna dolaylı olarak $(\%60 \times \%50) = \%30$ oranında iştirak etmektedir. Diğer taraftan, gerçek kişi (D)’nin de (C) Kurumuna doğrudan %20 oranında iştirak ettiği dikkate alındığında, (A) Kurumu ve gerçek kişi (D)’nin, (C) Kurumuna toplam iştirak oranı %50 olduğundan (C) Kurumu, diğer şartların da gerçekleşmesi halinde KEYK olarak değerlendirilecektir”.

“Diğer taraftan, Türkiye’de tam mükellef olan (A) kurumu ile gerçek kişi (D)’nin ilişkili olup olmamasının KEYK uygulamasında herhangi bir önemi bulunmamaktadır”.

Tebliğde yer alan örneklerden de açıkça anlaşılacağı üzere, belirtilen koşullardan sadece birinin gerçekleşmesi de, yabancı bağlı işletmeler KEYK olarak değerlendirilecek ve bahse konu yurt dışı iştiraklerin, kurum kazançları dağıtılsın veya dağıtılmasın, belirtilen koşulların oluşması durumunda KEYK kapsamında dikkate alınmak suretiyle, Türkiye’de kurumlar vergisine tâbi olacaktır.

Maddede yabancı bağlı işletmeye iştirak edecek hissedarlara ilişkin ; “tam mükellef gerçek kişi ve kurumlar” ibaresine yer verilmesi; KEYK düzenlemelerinin, sadece hissedarları kurumlar vergisi mükellefi olan yabancı bağlı işletmelerin yanı sıra; hissedarları tam mükellef gerçek kişi olan yabancı bağlı işletme ve iştirakleri de kapsamaktadır.

Yasada ortaklık hissesinin elde tutulma süresine ilişkin sınırlama yer almamakla birlikte; kontrol oranı olarak ilgili hesap dönemi içinde “herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek oran” dikkate alınacaktır. Ayrıca, 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nin “Kontrol Edilen Yabancı Kurum” başlıklı “7.1.” bölümünde;

“Yurt dışı iştirake ilişkin iştirak payının (sermaye, kâr payı veya oy kullanma hakkının) tamamının, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapanmasından önce herhangi bir tarihte muvazaa olmaksızın elden çıkartılmış olması halinde, ilgili yurt dışı iştirak hakkında bu madde hükümleri uygulanmayacaktır”.

1)-Yurt dışı İştirakin Toplam Gayrisafi Hasılatının %25 veya Fazlasının Pasif Gelirden Oluşması

Gelirin özelliğinin esas alındığı 5520 sayılı KVK’la getirilen sistem uyarınca yabancı bağlı işletmenin, ilgili yıldaki toplam gayrisafi hasılatının 100.000 YTL karşılığı yabancı parayı geçmesi halinde; toplam gayrisafi hasılatının %25 veya fazlasının faaliyet ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticarî, ziraî veya serbest meslek faaliyeti dışındaki faiz, kâr payı⁵⁷², kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi pasif nitelikli gelirlere oluşması durumunda, söz konusu kazancın Türkiye’de vergiye tabi olması gerekmektedir. Bu itibarla; yabancı iştirakin faaliyeti ile orantılı olmayan sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle elde edilen ticari, zirai ve serbest faaliyetlerinden elde edilen gelirler de pasif gelir olarak addedilmelidir. Diğer bir anlatımla, ticari, zirai ve mesleki faaliyetlerin yürütülmesinde emek, sermaye ve organizasyonun, bahse konu faaliyetin ölçeği ile orantılı olması gözetilerek; bu bağlamda sürdürülen faaliyet ile orantısız emek ve sermaye koşullarıyla yürütülen ve belirli bir organizasyona dayanmayan ticari, zirai ve mesleki faaliyetler kaynaklı gelir pasif gelir olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, ticari, zirai ve serbest

⁵⁷²Düzenlememiz uyarınca iştirak edilen kurumlardan elde edilen kar payları da pasif gelir olarak nitelendirilmektedir.

meslek faaliyeti belirli sermaye, emek ve organizasyon gerektirdiğinden bahse konu faaliyetler kaynaklı gelirler aktif gelir olarak nitelendirilerek vergi uygulamalarımız açısından KEYK düzenlemelerinin kapsamı dışında bırakılmaktadır⁵⁷³.

Burada bir hususa dikkat edilmesi gerekmektedir. Değerlendirmelerde esas alınan ölçüt, pasif gelirlerin toplam gelirlerin %25'ini oluşturması değil; pasif gelir ile bağlantılı hasılatın toplam hasılatın %25'ini oluşturmasının gerekliliğidir. Bu itibarla, pasif gelir ölçütünün sağlanması halinde, KEYK düzenlemelerine tabi olacak gelir işletmenin toplam geliridir⁵⁷⁴.

Yapılan düzenlemede pasif gelir niteliğindeki gelirlere herhangi bir sınırlama getirilmemiş olmakla birlikte, "...ticarî, ziraî veya serbest meslek faaliyeti dışındaki faiz, kârpayı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi..." ifadesinden yararlanılarak; sayılanlar dışında kalan pasif gelir niteliğindeki gelirin, KEYK uygulamasında dikkate alınacağı hüküm altına alınmaktadır. Bu itibarla, pasif nitelikli gelirler; yurt dışı iştirakin faaliyeti ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelirler dışındaki, faiz, kâr payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi gelirlerden oluşmaktadır. Diğer bir anlatımla, 5520 sayılı Yasa uyarınca pasif gelir; ticarî⁵⁷⁵, ziraî⁵⁷⁶ veya serbest meslek

⁵⁷³Salim Karadeniz, "Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançlarının Mahiyeti ve Vergilendirilmesi", **Vergi Dünyası**, Sayı: 344, Nisan 2010, s. 29; Erhan Gümüş, **a.g.e.**, s. 208.

⁵⁷⁴Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de KEYK Uygulaması**, ss. 39-40.

⁵⁷⁵Her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançlar ticari kazançtır.

Bu kanunun uygulanmasında, aşağıda yazılı kazançlar ticari kazanç sayılır:

1.Maden, taş ve kireç ocakları, kum ve çakıl istihsal yerleri ile tuğla ve kiremit harmanlarının işletilmesinden;

2.Coberlik işlerinden;

3.Özel okul ve hastanelerle benzeri yerlerin işletilmesinden;

4.Gayrimenkullerin alım, satım ve inşaa işleriyle devamlı olarak uğraşanların bu işlerinden;

5.Kendi nam ve hesaplarına menkul kıymet alım-satımı ile devamlı olarak uğraşanların bu faaliyetlerinden;

6.Satın alınan veya trampa suretiyle iktisap olunan arazinin iktisap tarihinden itibaren 5 yıl içinde parsellenerek bu müddet içinde veya daha sonraki yıllarda kısmen veya tamamen satılmasından; elde edilen kazançlar.

7.Diş protezciliğinden elde edilen kazançlar.(GVK m.37)

⁵⁷⁶Zirai faaliyet; arazide, deniz, göl ve nehirlerde, ekim, dikim, bakım, üretme, yetiştirme ve ıslah yollarıyla veyahut doğrudan doğruya tabiattan istifade etmek suretiyle nebat, orman, hayvan, balık

faaliyeti⁵⁷⁷ dışındaki ve örnekleri verilen gelirlerden oluşmaktadır. Ancak, ilgili maddede ve KVK'da ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetinin tanımı yer almadığından, bahse konu faaliyetlerin GVK'na göre tespit edilmesi gerekmektedir⁵⁷⁸.

Konuya ilişkin olarak 1 Seri No'lu KV Genel Tebliği'nde pasif nitelikli gelirlere yönelik yapılan düzenleme uyarınca;

“yurt dışı iştirakin faaliyeti ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle yürütülen ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelirler dışındaki faiz, kar payı, kira, lisans ücreti, menkul kıymet satış geliri gibi gelirlerden oluşmaktadır. Yurt dışı iştirakin faaliyetiyle orantılı olmayan sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle elde edilen ticari, zirai veya serbest meslek faaliyetlerinden elde edilen gelirler de pasif nitelikli gelir sayılacaktır.

Kontrol edilen yabancı kurumun pasif nitelikli gayrisafi hasılatının niteliğinin belirlenmesinde, söz konusu şirketin iştiraklerinden elde edeceği kar paylarının pasif nitelikli gelir vasfı değişmeyeceğinden, kontrol edilen yabancı kurumun iştiraklerinin aktif ticari faaliyetle uğraşmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır.

Örneğin; yurt dışı iştirakin toplam 100 birim olan gayrisafi hâsılatının bileşimi aşağıdaki gibi olsun;

ve bunların mahsullerinin istihsalini, avlanmasını, avcılarını ve yetiştiricileri tarafından muhafazasını, taşınmasını, satılmasını veya bu mahsullerden sair bir şekilde faydalanılmasını ifade eder.

Bir çiftçiye veya ortaklığa ait olup aynı köy sınırları içinde veya birbirine bitişik arazi üzerinde bulunan yahut istihsal şartlarına göre birbirine bağlılık ve beraberlik arz eden işletmeler tek işletme sayılır. (GVK m. 52)

⁵⁷⁷Her türlü serbest meslek faaliyetinden doğan kazançlar serbest meslek kazancıdır.

Serbest meslek faaliyeti; sermayeden ziyade şahsi mesaiye, ilmi veya mesleki bilgiye veya ihtisasa dayanan ve ticari mahiyette olmayan işlerin işverene tabi olmaksızın şahsi sorumluluk altında kendi nam ve hesabına yapılmasıdır.

Tahkim işleri dolayısıyla hakemlerin aldıkları ücretler ile kolektif, adi komandit ve adi şirketler tarafından yapılan serbest meslek faaliyeti neticesinde doğan kazançlar da, serbest meslek kazancıdır. (GVK m. 65)

⁵⁷⁸Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de KEYK Uygulaması**, s. 40.

- Faaliyeti ile orantılı sermaye, organizasyon ve eleman istihdamı suretiyle elde edilen ticari kazanç.....30 birim;
- Kar payı.....10 birim;
- Faiz50 birim;
- Menkul kıymet alım satım kazancı 10 birim;

Bu durumda pasif nitelikli gelirlerin (Kâr payı+faiz+menkul kıymet alım satım kazancı) toplam gayrisafi hâsılata oranı $(70/100)=\%70$ olduğundan kontrol edilen yabancı kurum için belirtilen şart sağlanmış olacaktır”.

Pasif gelirler tebliğde verilen örnekten de açıkça anlaşılacağı üzere; kontrol edilen yabancı kurumun faiz, kar payı, kira, lisans ücreti ve menkul kıymet satış gelirlerinden oluşmaktadır. Bu bağlamda, ilgili kurumun pasif gelirlerinin toplam hâsılatı içerisindeki payının %25’in altında kalması durumunda, söz konusu kurum düzenlemelere tabi olmayacaktır. Diğer bir anlatımla, aktif ticari faaliyetlerden elde edilen gelirin toplam hâsılatın %25’inden fazla olması durumunda düzenlemenin uygulanması mümkün değildir. Pasif gelirin toplam hâsılat içindeki oranının %25 ya da daha fazla olması durumunda bahse konu iştirak kazancının tamamı dağıtılmasına bakılmaksızın düzenleme kapsamına girecektir⁵⁷⁹.

2)-Yurt Dışı İştirakin Taşınması Gereken Vergi Yükü

5520 sayılı Yasa uyarınca yurt dışındaki yabancı bağlı işletme kazancının Türkiye’de vergilendirilebilmesi açısından, faaliyette bulunan ülkede ödenen vergi yükü için bir alt eşik getirilerek yurt dışındaki iştirakin, ticarî bilânço kârı üzerinden %10’dan az oranda, gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşınması aranmaktadır. Diğer bir anlatımla, yabancı iştirakin kurum kazancının %10’dan az oranda gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşınması durumunda, bağlı işletme kazancının Türkiye’ye getirilmesi icap etmektedir. Bu

⁵⁷⁹Namık Kemal Uyanık, a.g.e., ss. 323-324.

bağlamda, vergi uygulamalarında toplam vergi yükü, KVK'nın 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi uyarınca belirlenmektedir⁵⁸⁰;

“vergi yükü, kanunî veya iş merkezinin bulunduğu ülkede, ilgili dönemde tahakkuk eden ve kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler dahil olmak üzere toplam gelir ve kurumlar vergisi benzeri verginin, bu dönemde elde edilen toplam dağıtılabilir kurum kazancı ile tahakkuk eden gelir ve kurumlar vergisi toplamına oranlanması suretiyle” belirlenir.

Yurt dışı iştiraklerin kazançlarına ilişkin vergi yükü konusunda 1 Seri No'lu KV Genel Tebliği'nde ayrıntılı açıklamalara yer verilmektedir:

“Vergi yükü, yurt dışındaki iştirakin bulunduğu ülkede ilgili dönemde tahakkuk eden ve kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler de dahil olmak üzere, toplam gelir ve kurumlar vergisi benzeri verginin, bu dönemde elde edilen toplam dağıtılabilir kurum kazancı ile tahakkuk eden gelir ve kurumlar vergisi toplamına oranlanması suretiyle tespit edilecektir.

Dağıtılabilir kurum kazancının tespitinde, dönem kârından ayrılan karşılıklar ile yedek akçeler⁵⁸¹, dağıtılabilir kârın bir unsuru olarak kabul

⁵⁸⁰Dolayısıyla, vergi yükü ile ilgili olarak Tebliğ'in “5.2.1.5.” bölümünde yapılan açıklamalar dikkate alınacaktır.

⁵⁸¹Genel olarak dönem kârının işletme içinde tutulan kısmı yedek akçe adını alır. Bkz. Yaşar Karayalçın, **Muhasebe İlkeleri, Kavramlar-İlkeler-Başlıca Sorunlar-Yeni Gelişmeler**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 216, Ankara, 1988, s.112. Yedek akçeler; çeşitli amaçlarla şirketin safi kârından ayrılmış, ortaklara dağıtılmamış kârlar olmakla beraber işletmede oto finansman yoluyla temin edilmiş olan ve üçüncü kişilerin üzerinde herhangi hak iddia edemeyecekleri öz kaynaklardır. İşletmeler bazı amaçlarla yedek akçe ayırmaktadırlar. Bu amaçlar; işletmenin devamlılığı ve gelişmesinin temini, borçların zamanında ödenmesini sağlamak suretiyle alacaklıların haklarını korumak, dönem kârının tespitindeki subjektifliğin bertaraf etmek ya da azaltmak, kredi sözleşmelerinden doğan yükümlülükleri yerine getirmek, iş hayatındaki belirsizlikler kaynaklı riskleri azaltmak, gelecekteki olası zararları karşılamak, varlıklarda meydana gelecek olası değer düşüşlerini karşılamak, kâr dağıtımında istikrar temini, iş hacminin gelişmesi sebebiyle artacak işletme sermayesi ihtiyacını karşılamaktır. Bkz. Öztin Akgüç, **Mali Tablolarda Analizi**, 9. baskı, Muhasebe Enstitüsü Yay. No:64, İstanbul, 1995, s.183.

Türk Ticaret Kanunu'nun 466'ncı maddesi uyarınca;
I-Kanuni yedek akçe:

edilecektir. İlgili ülke mevzuatı uyarınca ayrılması zorunlu olan yedek akçeler de dağıtılabilir kâr olarak değerlendirilecektir. Diğer taraftan, bulunduğu ülke vergi mevzuatı uyarınca vergiye tabi kazancın tespitinde gider olarak indirimi kabul edilmeyen giderlerin, fiilen yapılmış olup dağıtılması mümkün olmadığından, dağıtılabilir kurum kazancına ilave edilmemesi gerekmektedir.

Yurt dışı iştirak kazançlarına ilişkin vergi yükünün hesabında, fiili yükün dikkate alınması gerekmektedir. Kâr dağıtımı, geçmiş yıl kârlarından veya yedeklerden de yapılabileceği için mükelleflerin, hangi yılın kazancını dağıttıklarına kendilerinin karar vermeleri gerekmektedir. Dolayısıyla, vergi yükü geçmiş yıl karlarının veya yedeklerin ilgili olduğu dönemler itibarıyla ayrı ayrı hesaplanacaktır.

Yurt dışındaki iştirakin kazancı içinde istisna kazanç unsuru bulunması halinde, kazanca istisna uygulandıktan sonra bulunan matrah üzerinden hesaplanan vergi, vergi yükünün tespitinde dikkate alınacaktır. Öte yandan, geçmiş yıl zararlarının mahsubundan sonra hesaplanan bir verginin çıkmaması veya düşük çıkması durumunda, zarar mahsubundan sonraki matraha isabet eden vergi tutarı bulunacak ve bu tutara göre vergi yükünün tespiti yapılacaktır”.

“Her yıl safi karın yirmide birinin ödenmiş esas sermayenin beşte birini buluncaya kadar umumi yedek akçe olarak ayrılması mecburidir. Kanuni haddini bulduktan sonra dahi bu akçeye aşağıdaki paralar eklenir:

1.Hisse senetlerinin çıkarılmasında, çıkarma masrafları indirildikten sonra, itibari kıymetten fazla olarak elde edilen hasılatın itfalara veya yardım ve hayır işlerine sarf edilmeyen kısmı;

2.İptal edilen hisse senetlerinin bedellerine mahsuben yapılan ödemelerin, bunların yerine çıkarılan senetlerden elde edilen hasılat noksanı kapatıldıktan sonra, artan kısmı;

3.Safi kardan, birinci fıkrada yazılı yedek akçeden başka pay sahipleri için % 5 kar payı ayrıldıktan sonra, pay sahipleriyle kara iştirak eden diğer kimselere dağıtılması kararlaştırılmış olan kısmın onda biri;

Umumi yedek akçe esas sermayenin yarısını geçmedikçe, munhasıran zararların kapatılmasına yahut işlerin iyi gitmediği zamanlarda işletmeyi idameye, işsizliğin önüne geçmeye veya neticelerini hafifletmeye elverişli tedbirler alınması için sarf olunabilir.

İkinci fıkranın 3 numaralı bendi ve üçüncü fıkra hükümleri, gayesi esas itibarıyla başka işletmelere iştiraktan ibaret olan "Holding" şirketleri hakkında cari değildir.

Hususi kanunlara tabi olan anonim şirketlerin yedek akçeleri hakkındaki hükümler mahfuzdur.

TTK'nun 477'nci maddesine göre; “ihtiyari yedek akçe:

Yedek akçeye safi karın yirmide birinden fazla bir meblağın ayrılacağı ve yedek akçenin ödenmiş olan esas sermayenin beşte birini aşabileceği hakkında esas mukaveleye hüküm konabilir”.

Konuya ilişkin olarak Genel Tebliğ’de uygulamaları açısından açıklık kazandırmak amacıyla ayrıca bazı örneklere yer verilmektedir:

“Örnek 1: (Y) A.Ş.’nin bir yılı aşkın süreden beri sermayesine %20 oranında iştirak ettiği televizyon üretimi ve satışı alanında faaliyet gösteren yurt dışındaki (Z) A.Ş.’nin ticari kazancının 270 birim, vergiye tabi kazancın tespitinde gider olarak kabul edilmeyen gider tutarının 30 birim, dolayısıyla vergiye tabi kazancının 300 birim olduğunu ve bu kazancın 200 biriminin vergiden istisna olduğunu varsayalım. Aynı zamanda, bu ülkede vergi oranının %25 olması durumunda, vergiye tabi kurum kazancı $[(270+30)-200=]$ 100 birim olacaktır. Hesaplanacak kurumlar vergisi benzeri vergi ise $(100 \times \%25=)$ 25 birim olacak ve bu verginin, dağıtılabilir kazanç olan $(270-25=)$ 245 birim ile hesaplanan kurumlar vergisi olan 25’in toplamı olan 270’e oranlanması $(25/270)$ sonucu bulunacak vergi yükü %9,26 olacaktır. Dolayısıyla elde edilen yurt dışı iştirak kazancı, en az %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergi yükü taşımadığından, bu kurumdan elde edilen iştirak kazancının yurt dışı iştirak kazancı istisnasından yararlanması mümkün olmayacaktır.

Buna karşılık, yurt dışı iştirakin bulunduğu ülkede söz konusu istisnadan yararlanılmaması halinde, yurt dışı iştirakin kurum kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisi $(300 \times \%25=)$ 75 birim olacak ve bu verginin, kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan dağıtılabilir kazanç olan $(270-75=)$ 195 birim ile hesaplanan kurumlar vergisi olan 75’in toplamı olan $(195+75=)$ 270 birime oranlanması $(75/270)$ sonucu ortaya çıkacak olan vergi yükü %27,78 birim olacaktır. Bu durumda, anılan iştiraktan elde edilen iştirak kazançlarının istisnadan yararlanması gerekmektedir.

Örnekte, yurt dışındaki (Z) Kurumunun kâr payı dağıtması durumunda dağıtılan kâr payları üzerinden ayrıca vergi kesintisi yapılması söz konusu ise yapılacak vergi kesintisinin de vergi yükünün hesabında dikkate alınacağı tabiidir.

Ayrıca, ilgili ülkede istisna kazançlar üzerinden kesinti suretiyle bir vergi ödenmiş olması halinde, toplam vergi yükünün hesabında ödenen bu verginin de dikkate alınması gerekmektedir.

Ancak maddede, vergi yükünün hesabında yurt dışındaki iştirakin bulunduğu ülkede tahakkuk eden ve kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergilerin dikkate alınacağı belirtilmiştir. Madde gerekçesinde verilen örnekte de yurt dışı iştirakin bulunduğu ülkede, kendi kazançları üzerinden tahakkuk eden vergiler, vergi yükünün hesabında dikkate alınmıştır. Bu nedenle vergi yükü hesaplanırken iştirak edilen yabancı kurumun bulunduğu ülkedeki tahakkuk eden gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerin dikkate alınması gerekmektedir. Söz konusu kurumun başka ülkelerde ödediği veya kurum kazancının dolaylı olarak Türkiye'ye transferinde ödenen vergilerin bu hesaplama dahil edilmemesi gerekmektedir.

Örnek 2: Yurt dışı iştirakin ticari bilançosuna göre oluşan kurum kazancının 90 birim, vergiye tabi kazancın tespitinde gider olarak kabul edilmeyen tutarın 10 birim olması durumunda, vergiye tabi kazanç 100 birim olacaktır. Bu tutarın 50 birimlik bölümünün vergiden istisna edilmiş olması ve ilgili ülkedeki kurumlar vergisi oranının da %15 olması halinde, hesaplanacak kurumlar vergisi $[(100-50) \times \%15 =]$ 7,5 birim olacaktır. Bu kurumun vergiden istisna edilmiş olan 50 birimlik kazancı üzerinden %5 oranında vergi kesintisi yapılmıştır. Hesaplanan kurumlar vergisi ile kesilen verginin $(7,5+2,5=10)$ toplamının, dağıtılabılır kazanç $(90-10=80)$ birim ile hesaplanan toplam verginin (10 birim) toplamı olan 90 birime oranlanması sonucunda $(10/90)$ vergi yükü %11,1 olacaktır.

Bu durumda, her ne kadar ilgili ülke mevzuatına göre uygulanan nominal vergi oranı %15 olsa da gerçek vergi yükü %11,1 olacaktır.

Örnek 3: Yurt dışı iştirakin ilgili ülkedeki kurum kazancı 150.000 birim, istisna kazancı 100.000 birim ise bu ülkedeki vergiye tabi matrah 50.000 birim olacaktır. Bu matrah üzerinden %10 oranında 5.000 birim vergi tahakkuk ettiği varsayıldığında, bu kazanç üzerindeki vergi yükü $(5.000/150.000)=\%3,33$ olacaktır. 150.000 birim kazancı olan kurumun, ilgili yılda uygulanacak istisna kazancının bulunmaması ancak, 100.000 birim geçmiş yıl zararının bulunması durumunda tahakkuk eden vergi yine 50.000 birim matrah üzerinden 5.000 birim olacak, ancak bu durumda vergi yükü $(5.000/50.000) \%10$ olacaktır.

İştirak edilen kurumun esas faaliyet konusunun, finansal kiralama dahil finansman temini veya sigorta hizmetlerinin sunulması ya da menkul kıymet yatırımı olması durumunda, bu kurumdan elde edilen iştirak kazançlarının kurumlar vergisinden istisna edilebilmesi için kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler dahil olmak üzere faaliyette bulunduğu ülke kanunları uyarınca en az %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri bir vergi yükü taşıması yeterli olmayıp en az Türkiye’de uygulanan kurumlar vergisi oranında (%20) veya daha yüksek oranda gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması gerekmektedir”.

Topluca ifade etmek gerekirse; ilgili maddede vergi yükünün nasıl belirleneceği tespit edilmektedir. Bu itibarla, vergi uygulamaları açısından vergi yükü kavramından, efektif vergi yükünün anlaşılması ve yapılacak karşılaştırmalar ve değerlendirmelerde de efektif vergi yükünün esas alınması icap etmektedir.

Ayrıca, vergi yükünün hesaplanmasında; kurumlar vergisi düşüldükten sonra kalan toplam dağıtılabilir kurum kazancının belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, ülke mevzuatı uyarınca vergiye tabi kazancın belirlenmesinde, gider kabul edilmeyen ancak fiilen yapılmış olan giderlerin, dönem karından ayrılan

karşılıklar ve yedek akçeler de dağıtılabilir karın unsuru olarak dikkate alınarak dağıtılabilir kurum kazancına dahil edilmesi gerekmektedir⁵⁸².

KVK'nun 7'inci maddesi uyarınca yurt dışındaki yabancı kurumun KEYK olarak addedilebilmesi; bahse konu yabancı kurumun, ilgili yıldaki toplam gayri safi hasılatının %25 vaye fazlasının pasif gelirlerden oluşmasına ve yabancı bağlı işletmenin ticari bilanço karı üzerinden %10 oranından az bir oranda gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergi yükü taşımasına bağlı olmaktadır.

KVK'nun 7'inci maddesinin 4 numaralı fıkrası uyarınca;

“Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kar, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir”.

Bu itibarla, düzenlememiz uyarınca KEYK olarak addedilen bir kurumun aktif veya pasif gelir ayırımı yapılmaksızın bütün geliri, Türkiye’de yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarlara yabancı kurumda sahip oldukları hisseleri oranında atfedilecektir. Diğer bir anlatımla, ülkemiz düzenlemeleri uyarınca, KEYKler kaynaklı gelirin, yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişiler nezdinde vergilendirilmesi açısından kurum yönteminin esas alındığını ileri sürebiliriz.

Konuya ilişkin olarak bazı hususlar tartışılmaktadır. Bu bağlamda, dar mükellefiyette vergi kesintisi başlıklı madde uyarınca, önceki bölümde de belirtildiği üzere KEYK düzenlemelerine tabi olacak vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerindeki kurumlara yapılacak her türlü ödeme üzerinden %30 stopaj uygulanması söz konusu olacaktır. Bu itibarla, KEYK düzenlemelerine başvuru olan birçok durumda ayrıca, yabancı iştirake yapılacak ödemeler stopaja tabi olmaktadır. Konuya ilişkin tartışılan; vergi cenneti ülkere yapılacak ödemeler

⁵⁸²Salim Karadeniz, **a.g.e.**, s. 29.

üzerinden gerçekleştirilecek kesintinin düzenlemelerin uygulanması sırasında nasıl dikkate alınıp alınmayacağıdır.

Yapılacak ödemeler üzerinden vergi stopajı yapılmasının söz konusu olduğu durumlarda, vergi yükünün belirlenmesine ilişkin 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nin “Yurt Dışı İştirak Kazancının İştirak Edilen Kurumun Faaliyette Bulunduğu Ülke Vergi Kanunları Uyarınca En Az %15 Oranında Gelir ve Kurumlar Vergisi Benzeri Toplam Vergi Yüğü Taşınması” başlıklı 5.2.1.5.’inci bölümünde hüküm altına aldığı üzere;

“ vergi yükü hesaplanırken iştirak edilen yabancı kurumun bulunduğu ülkedeki tahakkuk eden gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerin dikkate alınması gerekmektedir. Söz konusu kurumun başka ülkelerde ödediği veya kurum kazancının dolaylı olarak Türkiye’ye transferinde ödenen vergilerin bu hesaplama dahil edilmemesi gerekmektedir”.

Tebliğ’de yer alan “başka ülkeler” ibaresi, Türkiye’yi de kapsamakta olduğundan, yabancı iştirakin elde ettiği kazanç üzerindeki vergi yükünün tespitinde, iştirakin sadece kendi yerleşim bölgesinde ödediği vergiler dikkate alınacak iken; Türkiye’de dahil olmak üzere diğer ülkelerde ödenen vergiler, vergi yükü hesaplamalarına dahil edilmeyecektir. Kanımızca, Genel Tebliği’nde belirtilenin aksine BALCI tarafından da ileri sürüldüğü üzere %30 oranında stopaj ciddi bir vergi yüküne sebebiyet vereceğinden, yabancı iştirakin ticari bilanço karı üzerindeki vergi yükünün hesaplanması sırasında, KEYKlere yapılan ödemeler üzerinden alınan bu verginin göz ardı edilmesi doğru olmayacaktır⁵⁸³.

⁵⁸³A. Bayazıt Balcı, a.g.e., s. 124.

3)-Yurt Dışı İştirakin Asgari Gayrisafi Hasılat Tutarı

Yabancı iştirakin KVK'nun uygulamasında "kontrol edilen yabancı kurum" olarak değerlendirilebilmesi açısından, ilgili yıldaki gayrisafi hasılat tutarının, 100.000YTL karşılığı yabancı paranın üzerinde olması gerekmektedir. Diğer bir anlatımla, yurt dışındaki iştirakin kazancının Türkiye'de vergilendirilmesi için aranılan koşullardan birisi de, iştirakin ilgili yıldaki toplam gayrisafi hasılatının 100.000 YTL karşılığı yabancı parayı geçmesidir. Bu itibarla, yurt dışındaki iştirakin hasılatının YTL karşılığının tespitinde, ilgili iştirakin hesap döneminin son gününde geçerli olan T.C. Merkez Bankası'nca açıklanan döviz alış kuru esas alınacaktır⁵⁸⁴. Bu bağlamda, küçük ölçekli işletmelerin sistem dışında kalmalarına neden olan uygulama uyarınca ilgili yıldaki toplam gayrisafi hasılatı, belirtilen tutarın altında kalan iştirakler, kanun metninde sayılan diğer şartları taşıyıcılar da, KEYK olarak değerlendirilmeyeceklerdir.

Ancak, yurt dışında yerleşik bağlı işletmenin hasılat tutarının 100.000YTL'yi geçip geçmediği; yurt dışındaki işletmenin ana işletme ile bağlantılı işlem yapması durumunda, hasılatının bu kapsamda bilinmesi mümkün olmakta, ancak üçüncü kişiler ile ve özellikle yurt dışında yerleşik üçüncü kişiler ile işlem yapılması durumunda ise hasılatın gerçek tutarının bilinmesi her durumda mümkün olmamaktadır⁵⁸⁵.

E-YURT DIŞI İŞTİRAK KAZANÇLARI İSTİSNASI

Vergi mevzuatımız uyarınca iştirakler aracılığıyla gerçekleştirilen yatırımlardan elde edilen gelirler, kurumlar vergisi açısından iştirakin kar dağıtımına bağlı olarak vergiye tabidir. Bu itibarla, yukarıda da belirtildiği üzere, yabancı sermaye ve yatırımlara avantajlı vergi uygulamaları sunan bölgelerde

⁵⁸⁴Bkz. 1 Seri No'lu KV Genel Tebliğ "7.2.3."üncü Bölüm.

⁵⁸⁵Semih Öz, *Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de KEYK Uygulaması*, s. 42.

genellikle kar dağıtımını yapma zorunluluğu bulunmadığından, bahse konu yerler vergi ertelemesi ve vergi planlaması⁵⁸⁶ açısından elverişlidirler.

KVK’muza getirilen yeni vergi güvenlik müessesesi ile yastada belirtilen şartların sağlanması durumunda, yurt dışında iştiraklere yatırım yapan mükelleflerin, yurt dışı kaynaklı iştirak karları, fiilen dağıtılsa bile vergi uygulamaları açısından dağıtılmış kabul edilmek suretiyle ilgili iştirakler kaynaklı kazançların, Türkiye’de kurumlar vergisine tabi olması düzenlenmektedir. Ancak, Türkiye’de yerleşik kurumların yurt dışındaki iştiraklerinden elde ettikleri kazançlar, belirli koşulların sağlanması durumunda vergiden müstesna olmaktadır.

Yukarıda da açıklanılmaya çalışıldığı üzere; 5520 sayılı KVK’na getirilen düzenleme ile yurt dışında yerleşik bağlı işletmelerin elde ettikleri gelirin, belirli koşullar altında Türkiye’de vergilendirilmesi gerekmektedir. Ancak, konuya ilişkin olarak KVK’nun 5’inci maddesinde hüküm altın alınan yurt dışı iştirak kazançları istisnasına göre; yurt dışında yerleşik işletmelerin elde ettikleri gelirini, belirli

⁵⁸⁶Almanya dışındaki özellikle Anglo-Sakson kökenli İngilizce konuşulan ülkelerde, işletme vergiciliği kavramının tam karşılığı olmadığından ilgili kavrama karşılık olarak mali literatürde vergi planlaması kullanılmaktadır.1950’li yılların sonlarına doğru Almanya’da maliyeciler tarafından bulunmuş ve geliştirilmiş vergi bilim dalı olan işletme vergiciliği ticari, sınai ve hizmet işletmeleri merkez olmak üzere vergiyi bahse konu işletmeler açısından inceleyen bir disiplindir. Kavramın Almanca karşılığı “Betriebswirtschaftliche Steuerlehre”dir. İşletme vergiciliği Amerika’da vergi planlaması olarak uzmanlık dalı haline getirilmiştir.

Türkiye’de Alman iktisat ekolünün yaygın ve etkili olması ve Alman bilim adamlarının Hitler Almanyası’ndan kaçıp Türkiye’ye yerleşmiş olmaları sebebiyle Türkiye’ye işletme vergiciliği diğer ülkelerden daha önce girmiş ve gelişmiştir. Ancak, 2000’li yıllardan itibaren işletme vergiciliği vergi planlaması olarak gündeme gelmiştir.

Topluca ifade edilecek olursa; günümüzde vergi planlaması; genellikle giderleri, diğer bir ifadeyle maliyetleri, vergi yüklerini azaltıcı, buna karşılık satış ve hasılatı artırıcı yöntemler bütünüdür.

İşletmelerde vergi planlaması; vergiden kaçınma ve vergi teşvik tedbirlerinden yararlanma şeklindedir.

Vergiden kaçınma; vergi mükellefinin kendi istek ve iradesi ile vergi doğuran olaya dahil olmadan, vergi kapsamı dışında kalma ve dolayısıyla vergi borcundan kurtulmasıdır. Bu itibarla, vergi mükellefleri, vergi yasalarında yer alan istisna ve muafiyet hükümlerinden yararlanmak suretiyle vergiden kaçınabilirler. Vergiden kaçınma da mükelleflerin yasal olarak başvurabileceği bir diğer yöntem ise sektörel ya da bölgesel teşvik tedbirlerinden yararlanmadır. Bu bağlamda, işletmeler durum ve koşullar elverdiği ölçüde söz konusu ayrıcalıklardan istifade etmek suretiyle vergi yüklerini en aza indirebilirler. Bkz. Selahattin Tuncer, “**İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına**”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080110599.htm, (06.05.2008).

koşullar altında Türkiye'ye getirilmeleri durumunda vergiden istisna edilmesi düzenlenmektedir⁵⁸⁷.

Yurt dışı iştirak kazançları istisnası 5520 sayılı KVK'nun 5'inci maddesinin 1 numaralı fıkrasının b bendinde düzenlenmiş olup, Türk vergi sistemine 5422 sayılı KVK'nın "İstisnalar" başlığını taşıyan 8'inci maddesine 5228 sayılı Kanun'un⁵⁸⁸ 30'uncu maddesiyle eklenen 9, 10 ve 11'inci bentleri ile dahil edilmiştir. İlgili madde hükmü uyarınca; "Kanunî ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan anonim ve limited şirket niteliğindeki şirketlerin sermayesine iştirak eden kurumların, bu iştiraklerinden elde ettikleri aşağıdaki şartları taşıyan iştirak kazançları;

- 1)İştirak payını elinde tutan şirketin, yurt dışı iştirakin ödenmiş sermayesinin en az % 10'una sahip olması,
- 2)Kazancın elde edildiği tarih itibarıyla iştirak payının kesintisiz olarak en az bir yıl süreyle elde tutulması (Rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle veya yurt dışı iştirakin iç kaynaklarından yapılan sermaye artırımları nedeniyle elde edilen iştirak payları için sahip olunan eski iştirak paylarının elde edilme tarihi esas alınır.),
- 3)Yurt dışı iştirak kazancının kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler dahil iştirak edilen kurumun faaliyette bulunduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az % 15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması; iştirak edilen şirketin esas faaliyet

⁵⁸⁷Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu'na Göre Türkiye'de KEYK Uygulaması**, s. 37.

⁵⁸⁸5228 sayılı Kanun'un gerekçesinde; ilgili madde hükmünün getiriliş amacı olarak; "kurumların yurt dışındaki iştiraklerden elde ettikleri kâr payları ve şube kazançları ile ilgili olarak ortaya çıkan aşırı ekonomik çifte vergilendirmeyi ortadan kaldırmak ve aynı zamanda yurt dışı yatırımlarını Türkiye'de kuracağı kurumlar aracılığı ile yönlendirme amacında olan yabancı yatırımcıların gerek Türkiye'de gerekse yatırımın kaynaklandığı esas ülkede aşırı ekonomik çifte vergilendirmeye maruz kalmasının önlenmesi" ve ayrıca "Türkiye'de mevcut kurumlar arasındaki iştirak kazançlarının kurumlar vergisinden ve vergi kesintisinden müstesna tutulmak suretiyle ekonomik çifte vergilendirme önleniyorken, yurt dışındaki kurumlardan elde edilen iştirak kazançları için bu olanak olmaması nedeniyle, bu madde ile aynı olanağın yurt dışı kâr payları için de getirilerek yurt dışı şube kazançları için de paralel düzenleme yapılması" dır denilmektedir. Bkz. (Çevrimiçi) <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028>. (31/3/2007).

konusunun, finansal kiralama dahil finansman temini veya sigorta hizmetlerinin sunulması ya da menkul kıymet yatırımı olması durumunda, iştirak edilen kurumun faaliyette bulunduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az Türkiye'de uygulanan kurumlar vergisi oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması,

4)İştirak kazancının, elde edildiği hesap dönemine ilişkin kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi gereken tarihe kadar Türkiye'ye transfer edilmesi.

Yurt dışındaki inşaat, onarım, montaj işleri ve teknik hizmetlerin yapılabilmesi için ilgili ülke mevzuatına göre ayrı bir şirket kurulmasının zorunlu olduğu durumlarda, özel amaç için kurulduğunun ana sözleşmelerinde belirtilmesi ve fiilen bu amaç dışında faaliyetinin bulunmaması şartıyla, söz konusu şirketlere iştirak edilmesinden elde edilen kazançlar için bu bentte belirtilen şartlar aranmaz.

Bu bent uyarınca vergi yükü, kanunî veya iş merkezinin bulunduğu ülkede ilgili dönemde tahakkuk eden ve kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler dahil olmak üzere toplam gelir ve kurumlar vergisi benzeri verginin, bu dönemde elde edilen toplam dağıtılabılır kurum kazancı ile tahakkuk eden gelir ve kurumlar vergisi toplamına oranlanması suretiyle tespit edilir”.

EYÜPGİLLER tarafından yurt dışı iştirak kazançları istisnasının istisnası olarak değerlendirilen⁵⁸⁹ KEYK düzenlemeleri ile; yurt dışındaki iştiraklerden elde edilen kazançların, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla, Türkiye'ye getirilerek tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilerek vergilendirilmesi gerektiği hüküm altına alınmaktadır. Bu itibarla, katılmadığımız bir görüş uyarınca mükellefler, vergi planlaması tekniklerden yararlanarak, yurt dışındaki iştiraklerinden elde ettikleri kazançlar açısından, KEYK düzenlemeleri çerçevesinde Türkiye'de kurumlar

⁵⁸⁹Konuya ilişkin aksi görüşümüz iki müessesenin karşılaştırılması neticesinde takip eden kısımda açıklanacaktır.

vergisine tabi olmaksansa, yurt dışı iştirak kazançları istisnası kapsamında bahse konu kazançların vergiden istisna edilmesini sağlamaya çalışmakta oldukları izlenmektedir⁵⁹⁰.

5520 sayılı KVK'nun 7'inci maddesinde hüküm altına alınan KEYK düzenlemesi ile, ilgili Yasa'nın 5'inci maddesinin 1 numaralı fıkrasının b bendinde düzenlenen yurt dışı iştirak kazançları istisnasına ilişkin düzenlemeler bir arada değerlendirildiğinde iki müessesenin ortak ve farklı bazı özellikleri dikkat çekmektedir⁵⁹¹.

*KEYK düzenlemeleri, tam mükellef gerçek kişi ve kurumlar vergisi mükellefleri hissedarlar açısından geçerli iken; yurt dışı iştirak kazançları istisnası uygulaması ise sadece kurumlar vergisi mükellefleri için geçerlidir;

*KEYK düzenlemeleri uyarınca ortaklık payı şartı olarak; doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az % 50'sine sahip olma şartı aranırken; yurt dışı iştirak kazançları istisnasında; kanuni veya iş merkezi Türkiye'de bulunmayan anonim ve limited şirket niteliğindeki şirketin ödenmiş sermayesinin en az % 10'una sahip olunması gerekmektedir;

*Yurt dışı iştirak kazançları istisnasında kontrol oranı bireysel olarak uygulanmakta iken; KEYK kazancı açısından kontrol oranı toplam olarak dikkate alınmaktadır⁵⁹²;

*Yurt dışı iştirak kazançları istisnasında; kazancın elde edildiği tarih itibarıyla iştirak payının kesintisiz en az bir yıl süreyle elde tutulması şartı

⁵⁹⁰EYÜPGİLLER ve ÖZ'ün; yurt dışı iştirak kazançları istisnasının, KEYK düzenlemeleri ile çakışabildiği şeklindeki görüşlerine katılmamaktayız. Bkz. Saygın Eyüpgiller, “**Dünyada ve Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançları**”, s. 39; Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, ss. 52-55.

⁵⁹¹Semih Öz, **Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, s. 55.

⁵⁹²Namık Kemal Uyanık, **a.g.e.**, s. 341.

gözetilirken; KEYKlerde; ilgili hesap dönemi içerisinde herhangi bir tarihte sahip olunan en yüksek oran dikkate alınmaktadır;

*Yurt dışındaki yabancı bağlı işletme ya da iştirakin KEYK kapsamında değerlendirilip kanunda yer alan düzenlemelerin uygulanması için bahse konu işletme ya da iştirakin toplam gayri safi hâsılatının 100.000 YTL karşılığı yabancı parayı aşması şartı dikkate alınırken; yurt dışı iştirak kazançları istisnası uygulamasında benzeri bir alt limit söz konusu değildir;

*KEYK düzenlemelerine başvurulabilmesi için, yurt dışı yabancı bağlı işletme ya da iştirakin toplam gayrisafi hâsılatının %25 ya da fazlasının pasif gelirlerden oluşması gerekmektedir. Yurt dışı iştirak kazançları istisnası uygulaması açısından ise gelirin özelliğine ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır;

*Yurt dışı iştirak kazançları istisnası uyarınca yurt dışındaki iştirakin; faaliyette bulunulan ülke vergi kanunları uyarınca en az %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşınması gerekirken; KEYKler açısından, yurt dışı iştirakin ticarî bilânço kârı üzerinden gelir ve kurumlar vergisi benzeri %10'dan az oranda toplam vergi yükü taşınması gerekmektedir;

*KEYK düzenlemelerinde; yurt dışındaki iştirakin doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az %50'sine ortaklık şartı aranırken; yurt dışı iştirak kazançları istisnasında ise; yurt dışı iştirakin ödenmiş sermayesinin en az %10'una sahip olunması gerekmektedir. Bu itibarla, yurt dışı bağlı işletme ya da iştiraklerin elde ettikleri gelirler kapsamında uygulanmakta olan her iki düzenlemenin ortak özelliği olarak; bahse konu iki müessesenin de %10'dan daha az oranda iştiraki gerektiren portföy yatırımlarını düzenleme kapsamına almaması dikkatleri çekmektedir.

Yurt dışı iştirak kazançları istisnası uyarınca bahse konu istisnadan yararlanacak yurt dışındaki iştirakin; faaliyette bulunulan ülke vergi kanunları uyarınca en az %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşınması gerekmektedir. Ancak, yurtdışı iştirakin KEYK düzenlemeleri kapsamında vergilendirilebilmesi açısından ise; yurt dışı iştirakin, ticarî bilânço kârı üzerinden gelir ve kurumlar vergisi benzeri %10'dan az oranda toplam vergi yükü taşınması gerekmektedir. Bu itibarla, yabancı iştirakin ticarî bilânço kârı üzerinden gelir ve kurumlar vergisi benzeri %10'dan az oranda toplam vergi yükü taşıyarak, diğer bir anlatımla KEYK düzenlemelerine tabi olması halinde; yurt dışı iştirak kazançları istisnasından yararlanmak için aranan; “yurt dışındaki iştirakin, faaliyette bulunulan ülke vergi kanunları uyarınca en az %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşınması şartı” gerçekleşmeyeceğinden, KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirilecek yurt dışı iştirakin, ayrıca yurt dışı iştirak kazançları istisnasından yararlanması söz konusu olmamaktadır. Topluca ifade etmek gerekirse; çeşitli kriterler dahilinde yapılan karşılaştırmalar sonucunda, yurt dışı iştirak kazancı istisnasına ilişkin hükümler ile KEYKlere yönelik hükümlerin aralarında çelişen bir durum tespit edilmemiştir.

F-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM KAZANÇLARININ BEYANI

Kontrol edilen yabancı kurum düzenlemelerinin uygulanmasında zorluk arz eden husus; ilgili kurumların belirlenmesi ve bahse konu kurumların yurt dışı kaynaklı kazançlarının, yerleşik vergi mükellefler tarafından beyanı ve vergilendirilmesidir. Vergi cennetlerinde çok sıkı mahremiyet kurallarına bağlı olarak işlemlerin yürütülmesi ve kurumsal fonların kuruluşunun da fazlaca formalitelere bağlı olmaması sebebiyle, ülkemizde yerleşik kişilerce iştirak edilen yurt dışındaki KEYK olarak addedilebilen kurumların belirlenmesi zor olmaktadır. Bu itibarla, hissedarların yabancı bağlı işletme üzerindeki kontrollerinin tespiti ve ispatlanması ise vergi sistemimize getirilen düzenlemelerin bilgi değişimi

anlaşmaları ile desteklenmesi durumunda mümkün olmaktadır. Ancak, konuya ilişkin Maliye Bakanlığı'na gerçekleştirilmiş bir girişim bulunmamaktadır⁵⁹³.

OECD uluslararası bilgi değişimini temin etmek amacıyla “Vergi Konularında Bilgi Değişimi Anlaşma Modeli”ni⁵⁹⁴ yayımlamıştır. Bu bağlamda, Anlaşma Modeli'ne uygun olarak vergi cennetleri ve OECD'nin arasında yapacağı anlaşmalara dayanarak, OECD üyesi ülkelerin konuya ilişkin talepte bulunmaları durumunda, vergi cenneti ülkelerle aralarında uluslararası bilgi değişimini konu alan anlaşmalar addedebileceklerdir. Bu itibarla, çifte vergilendirme anlaşmalarına eklenen bilgi değişimine ilişki maddeler dahilinde anlaşmaya taraf Devletler, anlaşma tarafı devletlerde;

*faaliyetlerini gerçekleştiren tam ve dar mükelleflerin işlemlerini;

*ödenen vergiler ya da tahsil edilen gelir unsurlarını;

*sahip olunan varlıklar ve bahse konu varlıkların elden çıkarılmasını;

*merkezle işyeri ya da ana şirket ile yavru şirket arasındaki gelir tahsisine yönelik bilgileri;

*bağlı işletmeler arasında uygulanmakta olan grup içi transfer fiyatlamalarını;

*işlemlerin dayanağı olarak kullanılan belgelerin niteliğini, belgelerde yer alan tutarların işlemlerin kaydı sırasında ne şekilde yapıldığı gibi kapsamlı konularda uluslararası bilgi değişimine gidebilmektedirler⁵⁹⁵.

KEYKlerin ilgili dönemde elde ettikleri kazançlardan Türkiye'de yerleşik hissedarlara atfedilen kazançların beyanı konusunda, ilgili madde hükmü, diğer

⁵⁹³Hakan Erkuş, Leyla Ateş, **a.g.e.**, ss. 126-127; Semih Öz, “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu'nun Vergi Cennetleri ile Mücadelede Düzenlemeleri”, **Mali Pusula**, Yıl:2, Sayı: 20, Ağustos 2006, s. 31.

⁵⁹⁴Anlaşma Modeli literatürde, ”Model Agreement on Exchange of Information on Tax Matters” olarak geçmektedir. Bkz. Hakan Erkuş, Leyla Ateş, **a.e.**, s. 127.

⁵⁹⁵**A.e.**, s. 127.

hükümler ve Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nin konuya ilişkin düzenlemeleri topluca değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, KVK'nun 7'nci maddesinin 4 numaralı fıkrası uyarınca;

“Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir”.

Konuya ilişkin olarak 1 Seri No'lu KV Genel Tebliği'nde yerleşik hissedarların verecekleri beyanname ve eklerine ilişkin bir açıklamaya yer verilmemektedir. Ayrıca, önceki bölümde de belirtildiği üzere, beyannamede KEYK kazançlarının beyanı hususunda ayrıca bir satır bulunmamaktadır. Halbuki, kurumlar ve gelir vergisi beyannamelerine, KEYK kazancına ilişkin hanenin eklenmesi halinde, mükelleflerin sınır ötesi işlemleri hakkında vergi idaresince bilgi⁵⁹⁶ edinilebilecektir⁵⁹⁷. Söz konusu beyannamelerde herhangi bir kısmın, konuya ilişkin bilgileri düzenlemek amacıyla ayrılmamış olması sebebiyle, ilgili kazançlar beyannamenin “Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler” satırına eklenmek suretiyle ilgili vergilendirme dönemi matrahına dahil edilmelidir. Ayrıca, Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtım Hakkında 1 Seri No.lu Tebliğ⁵⁹⁸'in “Mükelleften İstenilecek Belgeler” başlığının altında “7.1.Yıllık Belgelendirme” başlığı taşıyan bölümünde; “Kurumlar vergisi mükelleflerinin, ilişkili kişilerle bir hesap dönemi içinde yaptıkları mal veya hizmet alım ya da satım işlemleri ile ilgili olarak (Ek 2)'de yer alan Transfer Fiyatlandırması, Kontrol Edilen Yabancı Kurum ve Örtülü Sermayeye İlişkin Form'u doldurmaları ve kurumlar vergisi beyannamesi ekinde, bağlı bulunulan vergi dairesine göndermeleri gerekmektedir”.

⁵⁹⁶Yurt dışında bağlı işletmeye iştirak eden Türkiye'de yerleşik tam mükellef gerçek kişi ya da kurumların konuya ilişkin olarak; gayrisafi hasılat kalemlerini, pasif nitelik arz eden kazançlarını, kanunen kabul edilmeyen giderlerini, geçmiş yıl zararlarını, vergiden istisna kazançlarını, nominal kurumlar vergisi oranlarını, ödenen kurumlar vergisini, efektif vergi yükünü, ortaklık payı dağılımına ilişkin bilgilerin mükellefler tarafından beyanının sağlanması durumunda, vergi idaresinin de işi kolaylaşacaktır. Bkz. A.e., s. 128.

⁵⁹⁷A.e., s. 128.

⁵⁹⁸18.11.2007 tarih ve 26704 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Topluca ifade etmek gerekirse; KEYKlerin hissedarı yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin ilgili kurumlardan kendilerine atfedilen kazançlarını diğer yurtiçi ve yurt dışından elde ettikleri gelirler ile birarada tek bir beyanname beyan etmeleri gerekmektedir. Ayrıca, “Transfer Fiyatlandırması, KEYK ve Örtülü Sermayeye İlişkin Form”u, yabancı iştirakin ünvanı, kanuni yada iş merkezinin bulunduğu ülke, ilgili kurumun sermaye, oy hakkı ya da kar payı oranı ile elde ettiği gayrisafi hasılatına ilişkin bilgileri içerecek şekilde doldurarak verecekleri beyanname eklemeleri icap etmektedir.

5520 sayılı KVK'nun 7'nci maddesi dahilinde beyan edilecek yabancı kurumların gelirleri daha evvel de belirtildiği üzere; ilgili kurumların tam mükellef gerçek kişi ve kurum hissedarlarının verecekleri beyanname eklenerek beyan edilmektedir. Bu itibarla, yurt dışı kaynaklı gelirlere uygulanmakta olan genel vergi oranı dışında bir oranın uygulanması söz konusu değildir.

Bu bağlamda, KEYKlerin kazançlarının tam mükellef kurum niteliğindeki ortaklar nezdinde vergilendirilmesinde 5520 sayılı KVK uyarınca %20 oranında kurumlar vergisi uygulanırken; ilgili kurumların tam mükellef gerçek kişi hissedarlarının nezdinde vergilendirmesinde artan oranlı gelir vergisi tarifesi uygulanacaktır.

G-ZARAR MAHSUBU

5520 sayılı Yasa'da KEYKlere ilişkin zarar hali açısından ayrıca bir düzenleme yer almamaktadır. Bu itibarla, konuya ilişkin olarak vergi idaresinin açıklamalarının takip edilmek suretiyle genel hükümler uyarınca değerlendirilmeler yapılmalıdır⁵⁹⁹.

KVK'nun ilgili maddesinin 4 numaralı fıkrası uyarınca; “Birinci fıkradaki şartların gerçekleşmesi durumunda yurt dışında kurulu iştirakin elde etmiş olduğu kâr, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi

⁵⁹⁹Oluş Yayıncılık, **Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Ankara, Eylül 2010, s. 245.

itibarıyla tam mükellef kurumların, kurumlar vergisi matrahına hisseleri oranında dahil edilir”.

Ayrıca, 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nin 7.3.’ncü bölümünde;

“Madde kapsamına giren kontrol edilen yabancı kurumların Türkiye’de vergiye tabi tutulacak kazancı, zarar mahsubu dahil giderler düşüldükten istisnalar düşülmeden önceki, vergi öncesi kurum kazançları olacaktır.

Kontrol edilen yabancı kurumun geçmiş yıl zararları nedeniyle dağıtılabılır kârının olmaması durumunda Türkiye’de vergilendirilecek bir kazançtan söz edilemeyecektir.”

Zararların mahsubuna yönelik, KVK’daki madde hükmü ile Tebliğ’de yer alan düzenlemenin birarada değerlendirilmesiyle; Türkiye’de KEYKlerin yerleşik hissedarlarına gelirin atfedilebilmesi açısından, bahse konu hesap döneminde yabancı bağlı işletmenin faaliyetleri neticesinde kar elde etmesi gerekmektedir.

Aksi taktirde; diğer bir ifadeyle yabancı bağlı işletmenin yılı zararları sonuçlandırması durumunda ise; 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nde de belirtildiği üzere;

“Kontrol edilen yabancı kurumun zararlarının söz konusu kuruma iştirak eden tam mükellef kurumların kazançlarının tespitinde dikkate alınabilmesi mümkün bulunmamaktadır”.

Diğer bir ifadeyle, Türkiye’de yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişilere zarar atfedilmesi mümkün olmamaktadır.

Belirtilmesi gereken; her ne kadar KEYKlerin zararları, ilgili kurumlara iştirak eden tam mükellef kurumların kazançlarının belirlenmesinde dikkate alınmayacak olsa da; KEYKlerin bünyesinde oluşan bu zararların KEYKlerin

yerleşik olarak faaliyetlerini gösterdikleri ülkelerde, izleyen yıllara devredilemesi mümkün olmaktadır.

H-YURT DIŞI İŞTİRAKİN ÖDEDİĞİ VERGİLERİN MAHSUBU

KVK'nun "Yurt dışında Ödenen Vergilerin Mahsubu" başlıklı 33'üncü maddesinin 2 numaralı fıkrası uyarınca; ".....yurt dışındaki iştirakin ödemiş olduğu⁶⁰⁰ gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergiler, kontrol edilen yabancı şirketin, Türkiye'de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilir" ifadesinden de açıkça anlaşılacağı üzere; KEYKlerin sadece "gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergiler" açısından, yurt dışında ödedikleri vergilerin, Türkiye'de vergilendirilecek kazanç üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsubuna imkân tanınmaktadır. Bu bağlamda, "gelir ve kurumlar vergisi dışında ödenen diğer vergilerin" kontrol edilen kurumlar açısından, Türkiye'de mahsubuna imkân bulunmamaktadır⁶⁰¹.

Bu itibarla, yurt dışındaki kurumun ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergiler, KEYK'in Türkiye'de vergilendirilecek kazancı üzerinde hesaplanan kurumlar vergisinden aşağıda açıklanan genel hükümler dahilinde mahsup edilebilmektedir:

*Yurt dışı kazançlar üzerinden ödenip Türkiye'de tarh olunacak vergilerden mahsup edilecek yurt dışında ödenen kurumlar vergisi ve benzeri vergiler, yurt dışında elde edilen kazançlara, Yasada belirtilen kurumlar vergisi oranının uygulanmasıyla bulunacak tutardan fazla olamaz⁶⁰². Bu sınır dahilinde ilgili bulunduğu kazancın Türkiye'de genel sonuç hesaplarına intikal ettirildiği hesap döneminde tamamen veya kısmen indirilemeyen

⁶⁰⁰1 Seri No'lu KV Genel Tebliği'nde yurt dışında yabancı para ile ödenen vergilere ilişkin olarak; "...bunların ilgili bulunduğu kazançların genel sonuç hesaplarına intikali esnasındaki kur uygulanacaktır" ifadesi yer almaktadır.

⁶⁰¹Salim Karadeniz, **a.g.e.**, s. 31.

⁶⁰²Bkz.1 Seri No'lu KV Genel Tebliğ "33.3"üncü Bölüm.

vergiler, bu dönemi izleyen üçüncü hesap dönemi sonuna kadar indirim konusu yapılabilir⁶⁰³.

*Geçici vergilendirme dönemi içinde, yurt dışından elde edilen gelirlerin bulunması halinde, bu gelirler üzerinden elde edildiği ülkelerde kesinti veya diğer şekillerde ödenen vergiler, o dönem için hesaplanan geçici vergi tutarından mahsup edilebilir⁶⁰⁴.

*Yabancı ülkelerde vergi ödendiği, yetkili makamlardan alınarak mahallindeki Türk elçilik veya konsoloslukları, yoksa mahallinde Türk menfaatlerini koruyan ülkenin aynı nitelikteki temsilcileri tarafından tasdik olunan belgelerle tevsik olunmadıkça, yabancı ülkede ödenen vergiler Türkiye’de tarh olunan vergiden indirilemez. Kurumlar vergisinden indirim konusu yapılan vergilerin yabancı ülkelere ödendiğini gösterir belgelerin, tarhiyat sırasında mükellef tarafından ibraz edilememesi halinde, yabancı ülkede ödenen veya ödenecek olan vergi, Yasada belirtilen kurumlar vergisi oranını aşmamak şartıyla o ülkede geçerli olan oran üzerinden hesaplanır ve tarhiyatın bu suretle hesaplanan tutara isabet eden kısmı ertelenir. İbraz edilmesi gereken belgeler, tarh tarihinden itibaren en geç bir yıl içinde ilgili vergi dairesine ibraz edildiği takdirde, bu belgelerde yazılı kesin tutara göre tarhiyat düzeltilir. Ayrıca, mücbir sebepler olmaksızın belgelerin bu süre zarfında ibraz edilmemesi veya bu belgelerin ibrazından sonra ertelenen vergi tutarından daha düşük bir mahsup hakkı olduğunun anlaşılması halinde, ertelenen vergiler için AATUHK hükümlerine göre gecikme zammı hesaplanır⁶⁰⁵.

Konuya ilişkin 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nin⁶⁰⁶ “7.4.” bölümünde “İştirakin Yurt Dışında Ödediği Vergilerin Mahsubu” başlığı altında;

⁶⁰³Bkz.1 Seri No’lu KV Genel Tebliğ “33.2”inci Bölüm.

⁶⁰⁴Bkz. 1 Seri No’lu KV Genel Tebliğ “33.6”inci Bölüm.

⁶⁰⁵Bkz. 1 Seri No’lu KV Genel Tebliğ “33.7”inci Bölüm.

⁶⁰⁶3 Nisan 2007 tarih ve 26482 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

“KVK’nun 33’üncü maddesine göre, yurt dışındaki iştirakin bulunduğu ülkede ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerin kontrol edilen yabancı kurumun Türkiye’de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilebilebilecektir.

Ancak, kontrol edilen yabancı kurumun bulunduğu ülke dışındaki ülkelerde ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerin, ilgili kurumun Türkiye’de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edilmesin mümkün bulunmamaktadır”.

Tebliğ’de de belirtildiği üzere; KEYK’un bulunduğu ülke dışında ödemiş olduğu gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergilerin, ilgili kurumun Türkiye’de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsubu mümkün olmamaktadır. Konuya ilişkin 5520 sayılı Kanun’un ilgili maddesinde “KEYKlerin bulunduğu ülke dışındaki ülkelerde ödediği vergilerin mahsubuna ilişkin bir sınırlandırma” yer almasa da, 33’üncü maddenin gerekçesinde; KEYKın Türkiye’de vergilendirilecek kazancı üzerinden hesaplanan kurumlar vergisinden mahsup edeceği verginin, “bulduğu ülkelerde ödenen vergilerle sınırlı”, yani “mahalinde ödenen vergilerle sınırlı” olduğunun esas alınmasıyla, diğer bir anlatımla gerekçe uyarınca başka ülkelerde ödenen vergilerin mahsup hükümlerine tabi olmayacağı görüşü desteklenerek, vergi uygulamaları açısından Tebliğ’de yer alan bu hususun dikkate alınmasının gerektiğini belirtebiliriz⁶⁰⁷.

⁶⁰⁷5520 sayılı KVK’nun gerekçesinde belirtildiği üzere; “.....tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin yurt dışı iştiraklerinden elde ettikleri ve Türkiye’de vergilendirilecek olan kazançlar için hesaplanacak kurumlar vergisinden mahsup edilebilecek yurt dışı vergilerin kapsamının, mahallinde ödenen kurumlar vergisinin bu kazançlara isabet eden kısmı ile sınırlı tutulmuş olmasıdır. Kontrol edilen yabancı kurumların Türkiye’de vergilendirilecek kazançları için de aynı uygulama söz konusudur”. Bkz. (Çevrimiçi) <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028>. (31/3/2007). Benzer görüş için Bkz. Kürşat Ataç, “Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Elde Ettikleri Kar Paylarının Kaynağının Türkiye’de Olması Durumunda Vergilendirme, **Vergi Dünyası**, Sayı: 357, Mayıs 2011, s. 69.

SAĞLAM konuya ilişkin aksi bir görüşü destekleyerek; 5520 sayılı Kanun’un ilgili maddesinde “KEYKlerin bulunduğu ülke dışındaki ülkelerde ödediği vergilerin mahsubuna ilişkin bir sınırlandırma” yer almaması sebebiyle, 1 Seri No’lu KV Genel Tebliği’nin düzenlemesinin göz ardı edilmesi gerektiğini belirterek; KEYKlerin bulunduğu ülke dışındaki diğer ülkelerde ödedikleri vergilerin de mahsubuna imkan tanınması gerektiğini ifade etmektedir.

Ayrıca, 5520 sayılı KVK'nun "Dar Mükellefiyette Vergi Kesintisi" başlıklı 30/7'de düzenlendiği üzere; gelirin elde edildiği ülke vergi sisteminin Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun dikkate alınmasıyla Bakanlar Kurulu'nca ilan edilen ülkelerde yerleşik ya da faaliyetlerini gerçekleştiren kurumlara nakden veya hesaben yapılan ya da tahakkuk ettirilen her türlü ödemeden, yapılan bu ödemelerin verginin konusuna girip girmediğine ya da kendisine ödeme yapılan kurumun mükellef olup olmadığına bakılmaksızın %30 oranında vergi kesintisi yapılması gerekmektedir.

KVK'nun m. 33/1 uyarınca, "yabancı ülkelerde elde edilerek Türkiye'de genel sonuç hesaplarına intikal ettirilen kazançlardan mahallinde ödenen kurumlar vergisi ve benzeri vergiler Türkiye'de bu kazançlar üzerinden tarh olunan kurumlar vergisinden indirilebilir". Bu bağlamda, "mahallinde ödenen" ibaresinin genişletici yorumuyla, 30/7 kapsamında ödenen vergiler yabancı iştirak açısından yurt dışında ödenmiş vergi niteliğinde olması sebebiyle, madde kapsamında değerlendirilmelidir⁶⁰⁸. Aksi taktirde, stopajın önceleri de belirtildiği üzere, ilk bakışta mükerrer vergilendirmeye sebebiyet vereceği düşünülse de; bahse konu vergilerin KEYK düzenlemeleri kapsamında tarh edilecek vergilerden KVK'nun "Yurt İçinde Kesilen Vergilerin Mahsubu" başlıklı 34/3 m. uyarınca mahsubu mümkün olmaktadır. İlgili fıkrada; KEYKlere yapılan ödemelerden Kanun'un m. 30/7 uyarınca kesilen vergilerin, bahse konu şirketin Türkiye'deki beyannameye dahil edilen kurum kazancı üzerinden hesaplanacak kurumlar vergisinden mahsup edilebileceği, ancak mahsup edilecek verginin KEYK'in bu ödemelerden kaynaklanan gelirin isabet eden kurumlar vergisini aşamayacağı hüküm altına alınmaktadır. Bu itibarla, KVK m. 30/7 uyarınca yapılacak bir vergi kesintisiyle, KEYKlere ilişkin düzenlemelerin çakışmasının mükerrer vergilendirmeye sebebiyet vermeyeceği açıktır.

Kanımızca, ekonomik çifte vergilendirmeye sebebiyet verecek durumların gözardı edilmesi suretiyle, yurt dışı kazanç üzerinde yüksek oranlarda vergi yükü

⁶⁰⁸A. Bayazıt Balcı, **a.g.e.**, s. 125.

oluşmasına yol açılması, KEYK düzenlemelerinin gerekçesine aykırıdır. Bu bağlamda, mahsubuna imkan tanınacak yurt dışında ödenen vergilerin daha geniş kapsamlı yorumuna gidilmelidir. Konuya ilişkin olarak, yapılacak bir yasal düzenleme ile birçok ülkede de uygulanmakta olduğu üzere; yurt dışı kazançlara ilişkin diğer ülkelerde ödenen vergilerin en azından indirimi kabul edilen giderler olarak değerlendirilmesi mümkün olmalıdır⁶⁰⁹.

Ayrıca, 193 sayılı Kanun'un "Yabancı Memleketlerde Ödenen Vergilerin Mahsubu" başlıklı 123'üncü maddesine, 5615 Sayılı Kanun'un 9'uncu maddesiyle eklenen fıkra uyarınca KEYKlere ilişkin hükümlerin uygulandığı hallerde, yurt dışı iştirakin toplam vergi yükünün hesabı sırasında dikkate alınan vergilerin ödenmiş olmaları durumunda, Türkiye'de vergilendirilecek KEYK kârları üzerinden hesaplanan gelir vergisinden mahsubu söz konusu olabilmektedir.

I-YURT DIŞI İŞTİRAKİN KAR PAYI DAĞITMASI DURUMUNDA VERGİLENDİRME

KVK'nun ilgili maddesi uyarınca KEYKler tarafından Türkiye'de yerleşik bir kuruma kar payı dağıtılsın ya da dağıtılmasın KEYKlere ilişkin hükümlerin uygulanması gerekmektedir. Ancak, yabancı kurum tarafından elde edilen kazançların Türkiye'de yerleşik gerçek ve tüzel kişi hissedarlara dağıtılması durumunda, söz konusu yabancı kurum kazancı, hissedarların bahse konu kurumda sahip oldukları hisseler oranında vergiye tabi olacaktır. Bu itibarla, KEYK düzenlemesi kapsamına giren yurt dışındaki yabancı kurumların kazançlarını Türkiye'deki yerleşik hissedarlara dağıtması durumunda, KEYK düzenlemesinin uygulanması gerekmeyecektir.

Aynı kazanç üzerinden çifte vergilendime yapılmasının engellenmesi amacıyla, KEYKler tarafından kar payı dağıtımının gerçekleştirilmesi durumunda, daha evvel KEYK düzenlemeleri kapsamında örtülü dağıtıldığı varsayılmakta olan kar payları üzerinden vergi ödenmesinin söz konusu olması halinde, dağıtılan kar

⁶⁰⁹A. Bayazıt Balcı, **a.g.e.**, s. 126.

payları üzerinden ayrıca vergi alınmamaktadır⁶¹⁰. Bu itibarla, KVK 7/5 uyarınca Türkiye’de vergilendirilmiş kazancından daha fazla yabancı kurum tarafından kar payı dağıtılması durumunda; sadece elde edilen kar paylarının vergilendirilmemiş kısmı vergiye tabi tutulacaktır⁶¹¹.

Türkiye’de vergilendirilmiş kazancın iştirak tarafından sonradan dağıtılmasına ilişkin GVK’nda KVK’dakine benzer bir düzenleme yer almaktadır. GVK’nun 75’inci maddesinin 2 numaralı fıkrasına, 5615 sayılı Kanun’un 4’üncü maddesiyle eklenen hüküm uyarınca “5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 7 nci maddesindeki şartların birlikte gerçekleşmesi halinde; Türkiye’de yerleşik gerçek kişilerin doğrudan veya dolaylı olarak ayrı ayrı ya da birlikte sermayesinin, kâr payının veya oy kullanma hakkının en az % 50'sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri yurt dışı iştiraklerinin kazançları dağıtılsın veya dağıtılmasın, iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren yıl itibarıyla dağıtılan kâr payı sayılır. Türkiye’de vergilendirilmiş kazancın iştirak tarafından sonradan dağıtılması durumunda, elde edilen kâr paylarının vergilendirilmiş kısmı bu tutardan indirilir”.

İ-ÇİFTE VERGİLEMİYİ ÖNLEME ANLAŞMALARININ KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİ İLE ETKİLEŞİMİ

Türkiye’nin taraf olarak akdettiği ve usulüne uygun yürürlüğe giren uluslararası vergi anlaşmalarının ulusal yasaların üzerinde yer aldığı bizim de katıldığımız görüş uyarınca KEYK düzenlemelerine ilişkin gerçekleştirilecek tarhiyatların, uluslararası vergi anlaşmalarından etkilenmeleri gerekmektedir. Diğer bir anlatımla, ülkemizde uluslararası anlaşmaların ulusal mevzuata nazaran önceliğinin bulunması sebebiyle, KEYKlere ilişkin yapılacak tarhiyatlarda uluslararası vergi anlaşmalarının uygulanması mümkün olduğundan, KEYK düzenlemeleri ile uluslararası anlaşmaların aralarında çelişki ortadan kalkacaktır.

⁶¹⁰Mehmet Tahir Ufuk, “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre KEYK Kazancı”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Nisan 2008, Sayı: 52, s. 48.

⁶¹¹KVK m. 7/5. Bkz. Salim Karadeniz, **a.g.e.**, s. 31.

Konuya ilişkin olarak;1 Seri No’lu Genel Tebliği’nin 7.6.’ncü bölümünde yer alan “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Müessesesinin Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları Karşısındaki Durumu” başlıklı düzenleme uyarınca;

“yürürlükte bulunan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları, Türkiye’nin “kontrol edilen yabancı kurum kazancı” hükümlerine göre kendi yerleşiklerini vergileme hakkını sınırlandırmamaktadır. Diğer bir anlatımla, diğer devlet yerleşiki bir kurum tarafından Türkiye’de yerleşik bir kuruma kâr payı dağıtılsın ya da dağıtılmasın KVK’nun “kontrol edilen yabancı kurum kazancı” hükümleri uygulanacaktır. Ancak, diğer bir devlette yerleşik kurumca kontrol edilen yabancı kurum kazancı olarak Türkiye’de vergiye tabi tutulmuş olan kazancın, kâr payı olarak Türkiye’de yerleşik bir kuruma dağıtıldığı durumlarda, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında yer alan “Temettüleri”in vergilendirilmesi ve “Çifte vergilemenin önlenmesi”ne ilişkin hükümler normal şekilde uygulanacaktır.

Ayrıca, kaynak ülke tarafından dağıtılan kâr payları üzerinden bir vergileme yapılması ve bu kâr paylarının Türkiye’de kurumlar vergisinden istisna edilmemiş olması halinde, kâr payının, elde edildiği yıl kurum kazancına ilave edilerek üzerinden kurumlar vergisinin hesaplanması ve bahse konu kâr payına ilişkin diğer ülkede ödenen vergilerin anlaşma ve KVK’nun yurt dışında ödenen vergilerin mahsubuyla ilgili hükümleri uyarınca mahsup edilmesi, bu mahsup sonrasında kalan bir tutarın mevcudiyeti durumunda, daha önce kontrol edilen yabancı kurum kazancı olarak vergiye tabi tutulmuş bulunan kazanç üzerinden hesaplanıp ödenen kurumlar vergisinin söz konusu kâr payına atfedilen kısmının da kalan tutar üzerinden mahsup edilmesi icap etmektedir. Mahsup edilemeyen kısım ise kâr payının Türkiye’ye getirilmiş olması şartıyla iade edilebilecektir.

İlgili anlaşma hükümlerinin, dağıtılan kâr payının Türkiye’de istisna edilmesini öngörmesi halinde ise kâr payının dağıtılıp Türkiye’ye getirildiği dönemde daha önce kontrol edilen yabancı kurum kazancı hükümleri

uyarınca vergilendirilen kazanç üzerinden hesaplanıp ödenen kurumlar vergisinden, dağıtılan kâr payı tutarına isabet eden kısım iade edilebilecektir”.

Türkiye’de ulusal yasa hükümlerinin, diğer bir ifadeyle KEYKlere ilişkin düzenlemelerin, uluslararası anlaşmalardan etkilenmemesi, ancak SAĞLAM tarafından da belirtildiği üzere; akdedilecek uluslararası anlaşmalarda, bu yönde özel hüküm ihtiva ettirilmesi veya KEYK düzenlemeleri yürürlüğe girmeden önce akdedilmiş uluslararası vergi anlaşmaları açısından ise; bahse konu anlaşmalara taraf ülkelerin aralarında “kontrol edilen yabancı kurum düzenlemelerinin uluslararası anlaşma hükümlerinden etkilenmeyeceği” hususunda protokoller imzalanması halinde söz konusu olabilecektir⁶¹².

J-KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİNİN DİĞER DÜZENLEMELER İLE ETKİLEŞİMİ

KEYKlere ilişkin düzenlemelerin bulunduğu ülkelerde, mükellefler tarafından vergiden kaçınılmasının engellenmesine yönelik farklı vergi güvenlik müesseseleri de bulunmaktadır. Bu itibarla, uygulamada örtülü sermaye⁶¹³ ve

⁶¹²Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 410.

⁶¹³İşletmede kullanılan borçların örtülü sermaye sayılması açısından; doğrudan veya dolaylı olarak ortak veya ortakla ilişkili kişiden temin edilmesi, işletmede kullanılması ve kullanılan borcun hesap dönemi içinde herhangi bir tarihte kurumun öz sermayesinin üç katını aşması gerekmektedir. Öz sermaye kavramı; kurumun VUK uyarınca tespit edilmiş olan hesap dönemi başındaki öz sermayesini ifade etmektedir. VUK’nun 192 nci maddesi uyarınca; öz sermaye, aktif (mevcutlar ile alacaklar) toplamı ile borçlar arasındaki farktır. Örtülü sermaye uygulanmasında ortakla ilişkili kişi; ortağın, doğrudan veya dolaylı olarak en az %10 oranında ortağı olduğu veya en az %10 oranında oy veya kâr payı hakkına sahip olduğu bir kurumu ya da doğrudan veya dolaylı olarak ortağın veya ortakla ilişkili bu kurumun sermayesinin, oy veya kâr payı hakkına sahip hisselerinin en az %10’unu elinde bulunduran bir gerçek kişi veya kurumu ifade etmektedir. Bu itibarla, gerçek kişi veya kurumların, borç kullanan kurumlara, %10 oranından daha az sermaye, oy veya kâr payı hakkı bulunması halinde, ortakla ilişkili kişi sayılmaları söz konusu olmayacaktır.

Ayrıca, örtülü sermayeden söz edilebilmesi için borcu alan kurumun bu borcu işletme veya yatırım harcamalarında kullanması gerekmektedir. Ortak veya ortakla ilişkili kişiden temin edilip işletmede kullanılan borçların örtülü sermaye olarak kabul edilebilmesi için bu borçların hesap döneminin başındaki öz sermayenin üç katını aşması gerekmektedir. Dolayısıyla, ortak veya ortakla ilişkili kişilerden yapılan borçlanmalarda, bu kişilerden alınan borçların toplamının hesap dönemi başındaki öz sermayenin üç katı ile karşılaştırılması ve bu oranı aşan borç tutarlarının oranı aştıkları sürece ilgili hesap dönemi için örtülü sermaye olarak dikkate alınması gerekmektedir. Bu

transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını müesseselerinin, KEYK düzenlemeleri ile birarada uygulanmaları sebebi ile bahse konu düzenlemelerin karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu dikkat çekmektedir.

Konuya ilişkin olarak takip eden bölümde, KEYK düzenlemeleri ile yakından bağlantılı örtülü sermaye ve transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını müesseseleri ve de KEYKlere yönelik hükümler içeren Varlık Barışı Kanunu hakkında açıklamalara yer verilmek suretiyle bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

1-Örtülü Sermaye-Kontrol Edilen Yabancı Kurum Düzenlemeleri

KEYK olarak nitelendirilen yabancı iştirak tarafından gerçekleştirilecek ödemelere ilişkin, KEYK düzenlemesinin öncelikle uygulanmasının söz konusu olduğu durumlarda artık borç, temettü ödemesi niteliği taşımakta olacağından, vergi idaresince borç ilişkisinin muvazayı yansıttığının belirlenmesi kolaylaşacaktır. Diğer bir anlatımla, KEYK düzenlemelerinin uygulandığı bir durumda örtülü sermayeye⁶¹⁴ ilişkin hükmün uygulanması kolaylaşmaktadır⁶¹⁵.

karşılaştırma sırasında; ortak veya ortakla ilişkili kişi olmakla birlikte ana faaliyet konusuna uygun olarak faaliyette bulunan banka veya benzeri kredi kurumlarından yapılan borçlanmalar %50 oranında dikkate alınacaktır. Yalnızca ilişkili şirketlere finansman temin eden kredi şirketlerinden yapılan borçlanmalarda %50 oranı dikkate alınmayacak olup genel kurallar çerçevesinde işlem yapılacaktır. Örtülü sermaye uygulamasında temin edilen borcun tamamının değil, sadece öz sermayenin üç katını aşan kısmının örtülü sermaye sayılması ve bu kısma ilişkin faiz, kur farkı ve benzeri giderlerin, KVK uygulamasında gider kabul edilmez. Kurumların ortaklarının veya ortaklarla ilişkili kişilerin sağladığı gayrinakdi teminatlar karşılığında üçüncü kişilerden yaptıkları borçlanmalar, banka ve finans kurumlarından temin edilerek kullanılan borçlar, bankalar tarafından yapılan borçlanmalar ve finansal kiralama şirketleri, finansman ve faktoring şirketleri ile ipotek finansman kuruluşlarının bankalardan yaptıkları borçlanmalar örtülü sermaye sayılmaz. Bkz. 1 Seri No'lu KVK Genel Tebliğ "Örtülü Sermaye" başlığı altındaki bölüm.

⁶¹⁴Kurumların ortaklarından veya ortaklar ile ilişkili kişilerden doğrudan veya dolaylı olarak temin ederek işletmelerinde kullandıkları borçların, hesap dönemi içerisinde herhangi bir tarihte kurumun özsermayesinin üç katını aşan kısmı, ilgili hesap dönemi açısından örtülü sermaye olarak değerlendirilecektir. (Bkz. KVK. m. 12). Konuya ilişkin olarak, KVK'nun 11'inci maddesinin 1 numaralı fıkrasının b bendinde; örtülü sermaye sınırına gelmiş borçlanmalar için ödenen veya hesaplanan faiz, kur farkı ve benzeri giderlerin kurum kazancının belirlenmesinde gider olarak dikkate alınmayacağı düzenlenmektedir.

⁶¹⁵A. Bayazıt Balcı, **a.g.e.**, ss. 123-124.

Ancak, bizim de katıldığımız, BALCI tarafından da benzer şekilde ifade edilen görüş uyarınca vergi mükelleflerinin yurt dışında kurdukları üs şirketler aracılığıyla faaliyetlerini gerçekleştirmekle amaçladıkları; verginin bulunmadığı ya da çok düşük düzeylerde olduğu yerlerde kazançlarını tutmak olduğu esas alınır, mükelleflerin kendilerine vergisel bazı avantajlar sunan vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerinde ödeyecekleri vergiyi minimize etmek amacıyla, yurt dışına yaptığı ödemeyi borç olarak göstermesi, diğer bir anlatımla örtülü sermayeye başvurusunun, mantıksal herhangi bir açıklaması bulunmamaktadır⁶¹⁶.

2-Transfer Fiyatlaması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımını Kontrol Edilen Yabancı Kurum Düzenlemeleri

KEYK düzenlemeleri kapsamında değerlendirilebilecek, haksız vergi rekabetine sebebiyet veren vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimlerine sahip ülkeler ile gerçekleştirilen bütün işlemler, transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını bağlamında emsaller uygunluk açısından incelemeye tabi olmaktadır. Diğer bir anlatımla, transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını⁶¹⁷ müessesesi, yaklaşım açısından farklılıklar⁶¹⁸ içerdiği, KEYKlere ilişkin düzenlemeler ile birlikte uygulanabilmektedir.

Burada belirtilmesi gereken; KEYK düzenlemeleri çerçevesinde vergiye tabi tutulan kazançların, transfer fiyatlaması yoluyla yurt dışındaki iştirak

⁶¹⁶ A.e., s. 123.

⁶¹⁷ KVK'nun 13'üncü maddesi uyarınca; "kurumların ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satım işlemlerinde bulunurlarsa, kazanç kısmen veya tamamen transfer fiyatlaması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış kabul edilir. Bu itibarla, tamamen ya da kısmen transfer fiyatlaması yoluyla örtülü olarak dağıtılan kazanç, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarının uygulanmasında, ilgili maddedeki şartların gerçekleştiği hesap döneminin son günü itibarıyla dağıtılmış kar payı veya dar mükellefler için ana merkeze aktarılan tutar sayılacaktır". Bkz. KVK. m. 13/6.

⁶¹⁸ Transfer fiyatlaması yoluyla örtülü kazanç dağıtımında amaçlanan; birbirleri ile ilişki içerisindeki taraflar arasında gerçekleşen işlemlerin, aralarında ilişki bulunmayan kişiler arasında gerçekleşen ticari işlemlerle aynı şartlara, diğer bir anlatımla emsallere uygunluk ilkesine uyulmasıdır. KEYK düzenlemesinde ise; ilişkili kişiler arasında gerçekleşen işlemler dikkate alınmaksızın, nihai kazancın dağıtımını üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını, yurtiçi ve yurt dışındaki örtülü kazanç girişimlerini kapsamakta iken; yurt dışında vergisiz veya düşük düzeyde vergilendirilmiş kazanç oluşturulmasını önleme yönelik KEYK düzenlemesi; yurtiçi kaynaklı gelirleri göz ardı ederek, sadece yurt dışı kaynaklı gelirleri dikkate almaktadır. Bkz. A. Bayazıt Balcı, a.g.e., s. 120.

bünyesinde oluşturulan kazancı kapsamı sebebiyle KEYK düzenlemelerine tabi olan bir kurumun ayrıca bahse konu kazancının kavranması için örtülü kazanç dağıtımını yaptığı gerekçesine dayanılmak suretiyle vergilendirilmesi anlamlı olmayacaktır. Diğer bir anlatımla, BALCI tarafından da ifade edildiği üzere; KEYK düzenlemelerinin uygulandığı bir durumda ayrıca, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının mevcudiyetine dayanılarak kanun hükmünün uygulanması doğru olmamaktadır. Bu bağlamda, yurt dışındaki yabancı iştirakin KEYK kazancı olarak değerlendirilerek, ülkede yerleşik hissedarlara atfedilmek suretiyle vergilendirilmesini takiben, işlem bazında örtülü kazanç dağıtımını olarak vergiye tabi tutulması hukuki çifte vergilendirilmeye sebebiyet verecektir. Böylesi bir uygulamanın yapılması durumunda ise, çifte vergilemenin bertaraf edilmesi için, vergi idaresi ve mükellefler açısından oldukça güçlük arz eden KEYK kazançlarında düzeltme yapılmalı ya da SAĞLAM tarafından ifade edildiği üzere; yerleşik hissedarlara atfedilen KEYK kazancının, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını kapsamında vergi matrahına eklenen kısmının, KEYK düzenlemesi kapsamında vergilendirilmemesi şeklinde bir düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir⁶¹⁹. Konuya ilişkin kanımız; BALCI'nın görüşüne benzer şekilde; KEYKlere ilişkin düzenlemelerin uygulanmasının transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımını hükmünün uygulanmasına nazaran daha öncelikli olduğu şeklindedir⁶²⁰.

Diğer taraftan ise; transfer fiyatlaması düzenlemelerine tabi tutularak vergilendirilen kazancın ayrıca, yabancı bağlı işletmenin pasif gelir tutarının gayrisafi hasılatının %25'inden fazla olması, ticari bilanço karı üzerindeki vergi yükünün %10'dan az olması ve toplam gayrisafi hasılatının 100.000YTL'yi aşması durumunda KEYK düzenlemelerine başvurulabilecektir⁶²¹.

KEYKlerin tamamı KVK açısından ilişkili kişi tanımını karşılamakta iken; ilişkili kişiler tarafından, KEYKlere ilişkin düzenlemenin yapıldığı maddedeki

⁶¹⁹Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 321.

⁶²⁰A. Bayazıt Balcı, "KEYKlar (CFC) Müessesesiyle KVK'daki Diğer Önlemler Arasındaki İlişkiler", **Yaklaşım**, Yıl: 15, Sayı: 179, Kasım 2007, s. 127.

⁶²¹**A.e.**, s. 122.

şartların sağlanmaması durumunda, ilişkili kişiler vergi uygulamaları açısından KEYK olarak değerlendirilemeyeceklerdir⁶²².

3-Varlık Barışı Kanunu

Varlık Barışı Kanunu'nun⁶²³ Geçici 1 ve Geçici 3'üncü maddelerinde hüküm altına alındığı üzere; “tam mükellefiyete tabi gerçek kişiler ile kurumların belirli bir tarihe kadar elde etmiş oldukları, kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumlardan elde ettikleri iştirak kazançları, belirli tarihe kadar Türkiye’ye transfer olmak kaydıyla gelir ve kurumlar vergisinden istisna edilmiştir”⁶²⁴. Bu itibarla, KEYKlere ilişkin doğrudan düzenlemeye giden bahse konu kanun ile; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların, kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumlardan elde ettikleri iştirak kazançları ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazançlarının, diğer bir anlatımla KEYKlerin tasfiyesi durumunda elde edilen kazançların vergi dışı kalması sağlanmaktadır.

⁶²² A.e., s. 122; Meltem Sağlam, a.g.e., s. 36.

⁶²³Metinde Varlık Barışı Kanunu olarak kullanılan; 5811 sayılı “Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun”, 22.11.2008 tarih ve 27062 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

⁶²⁴Meltem Sağlam, a.g.e., s. 323.

BEŞİNCİ BÖLÜM

DÜZENLEMELERİN AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU VE ANAYASAL İLKELER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

A-GENEL OLARAK

Avrupa Birliği; üye ülkeler ile birlikte, gerçek ve tüzel kişilere hak ve yükümlülükler yükleyen, otonom bir hukuk düzeni yaratmaya çalışmaktadır. Topluluk hukukunun en belirgin özellikleri; Topluluk hukukunun üye devletler için hukukuna olan üstünlüğü ve üye devletlerin yanı sıra bireylere de doğrudan uygulanabilmesidir⁶²⁵.

Kararlar hukuku özelliği gösteren uluslararası⁶²⁶ nitelikteki AB hukukunun kaynakları arasında; üye ülkelerde vatandaşlara ya da ikamet edenlere uygulanması açısından herhangi bir işlem gerekmeyen, birincil hukuk olarak adlandırılan, kişilerin temel haklarına yönelik kuralların bulunduğu kurucu anlaşmalar yer almaktadır. AB organlarının tarafından konulan hukuku ifade eden ikincil hukuk kaynakları; topluluğun hukuki tasarrufları, AAD⁶²⁷ tarafından tanınan hukukun genel ilkeleri, tüzükler, yönergeler, AAD kararları, teamüller, yani tavsiye ve

⁶²⁵Şeref Ünal, **a.g.e.**, s. 38.

⁶²⁶AB'nin hukuki konumunu nitelendirmede, hukukçular tarafından "uluslararasılık" kavramı kabul görmektedir. İlgili kavram ile ifade edilmek istenilen; "AB'nin kendi hükümran haklarına ve kendi hukuk düzenine sahip bir kuruluş olduğu ve Üye Devletler ile yurttaşlarının, AB'nin yetkili olduğu konularda bu hukuk düzenine tabi olduklarıdır". Topluluk hukukunun ulusal hukuk üzerindeki üstünlüğü, "COSTA ve ENEL" davasına ilişkin, AAD tarafından verilen kararda belirgin bir şekilde vurgulanmaktadır. Bkz. **A.e.**, s. 90. Ancak, burada belirtmek gerekir ki; topluluk yetki alanına giren hususlarda, gerektiğinde üye devletler milli mevzuatlarının yerine geçecek şekilde ayrıntılı düzenlemeler yapma yetkisine sahip olmakla birlikte; "subsidiarity" ilkesi uyarınca; gerekli olmayan durumlarda ise, üye devletlerin mevzuatını esas almakla yükümlüdür. Bkz. **A.e.**, ss. 41;78.

⁶²⁷Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın yargı organı, Lüksemburg'da kurulan Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'dır. ATAD'nın adı Lizbon Anlaşması'yla Avrupa Birliği Adalet Divanı olarak değiştirilmiştir. Üye ülkelerin ve diğer ilgili tarafların topluluk mevzuatına saygılı olmalarını güvence altına almak üzere kurulan Avrupa Adalet Divanı, üye devletlerin topluluk hukuku kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirme hususunda ortaya çıkan uyuşmazlıklara bakmaktadır. Bkz. **A.e.**, ss. 72-73; Nurettin Bilici, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, s. 57.

görüşler⁶²⁸, üye olmayan ülkelerle yapılan uluslararası anlaşmalar ve doktrindir⁶²⁹. Bu itibarla, izleyen bölümde AB hukukunun kaynaklarından AAD kararlarına uygulamada önem arz etmesi sebebiyle ayrıntılı olarak değinmek istemekteyim.

B-TEMEL SERBESTİLER BAĞLAMINDA KONTROL EDİLEN YABANCI KURUM DÜZENLEMELERİ

Yerleşik mükellefler bazında, vatandaşlık temeline dayanmayan dolaylı ayrımcılığa yol açan KEYK düzenlemeleri; uluslararası işlemleri esas alarak, ulusal mevzuatlarda yer alan hükümlere dayanarak, yurt dışındaki bağlı işletmenin elde ettiği geliri, kurumda kontrole sahip yerleşik hissedarlar nezdinde vergilendirmekte olduğundan, diğer bir ifadeyle yurt dışı kaynaklı gelir açısından dağıtılmamış kar payları dağıtım gerçekleştirilmeksizin, önceden vergiye tabi tutulduklarından, hissedarlarının ödedikleri verginin alternatif maliyeti de göz önünde bulundurulursa, hissedarlar nezdinde gelir kaybı meydana geldiğinden, yabancı pazara girişi engelleyici, yabancı yatırımlar açısından yerleşme serbestisi alanında kısıtlama olarak değerlendirilebilmektedir⁶³⁰.

KEYKlere ilişkin düzenlemeler uyarınca, bazı ülkelerde gerçekleştirilen yatırımlardan elde edilen gelir, KEYKlerin ana işletmelerinin bulunduğu ülkelerdeki yerleşik hissedarlar nezdinde vergiye tabi tutulmazken; diğer ülkelerden elde edilen gelirin ise ilgili hissedarlar bazında vergilendirilmeye tabi tutulması, sermayenin serbest dolaşımını kısıtlamakta olduğundan, düzenlemeler yabancı bağlı işletme ya da iştirakin gerçek ve tüzel kişi hissedarlarının yabancı

⁶²⁸Tüzükler; üye devletleri bağlayıcı ve doğrudan uygulanan hukuki düzenlemelerdir. Üye devletlere hitaben yönergeler, ulaşılmak istenilen amaçları tespit eder. Bahse konu amaçların nasıl gerçekleştirileceği hususu ise üye devletlerin takdir yetkisi altındadır. Kararların muhatabı; üye devlet, tüzel kişi ya da gerçek kişi olabilir. AAD kararları; uyulması zorunlu ve tüm topluluk açısından bağlayıcı özellik taşıyan kaynaklardır. Bkz. Şeref Ünal, *a.e.*, s. 82; Nurettin Bilici, *a.e.*, s. 57. Bağlayıcılığı olmayan tavsiye ve görüşler; üye devletlerin tavsiye ve görüşlerin değindiği konularda düzenleme yaparlarken, dikkate alınmaları bakımından önem arz etmektedir. Bkz. Şeref Ünal, *a.e.*, s. 82.

⁶²⁹Billur Yaltı, *Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler*, s. 45; Gülören Tekinalp, Ünal Tekinalp, *AB Hukuku*, 2. bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000, ss. 66;67;68;304.

⁶³⁰Renata Fontana, *"The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II"*, ss. 322-323; Daniel Sandler, *a.g.e.*, s. 186; Marjaana Helminen, *a.g.e.*, s. 120; Michael Lang, vd., *a.g.e.*, ss. 374-375.

sermaye yatırımları gerçekleştirmeleri açısından kısıtlayıcı nitelikte görülmektedir⁶³¹.

1-Sermayenin Serbest Dolaşımı

AB kurulduğunda sadece malların serbest dolaşımı⁶³² açısından; bir üye devlet malının diğer üye devletlerde mümkün oldukça yeknesak bir vergi sistemi altında pazara girmesi yeterli görülür iken; iç pazar söz konusu argümanı sermaye ve kişiler açısından da geçerli hale getirmiştir. AB’de kişilerin serbest dolaşımı; emeğin serbest dolaşımı⁶³³ ve yerleşme serbestisini; hizmetlerin serbest dolaşımı⁶³⁴ ise sermayenin serbest dolaşımı ve yerleşme serbestisini içermektedir⁶³⁵.

ABA’nda garanti altına alınan, AB’ye üye devlet vatandaşları olan gerçek ve tüzel kişilerin yararlandıkları, sermayenin serbest dolaşımı; AB’ne üye ülkelerin vatandaşlarının yurt dışında, diğer bir ifadeyle yabancı ülkelerde bağlı iştirak ya da işletmeleri aracılığıyla yatırımlar gerçekleştirmelerini, yani uluslararası platformda AB’ye üye ülkeler arasında ya da üye olmayan ülkeler ile, diğer bir anlatımla

⁶³¹Renata Fontana, *a.e.*, ss. 322-323; Daniel Sandler, *a.e.*, ss. 179;186; Marjaana Helminen, *a.e.*, s. 120; Michael Lang, *vd.*, *a.e.*, ss. 374-375.

⁶³²Topluluk’ta Gümrük Birliği’ne dayalı gerçekleştirilebilecek, malların serbest dolaşımı amacına yönelik 1.7.1968’de üye devletler arasındaki iç gümrük duvarları kaldırılarak ortak bir dış gümrük sınırı oluşturulmuştur. Bkz. Gülören Tekinalp, Ünal Tekinalp, *a.g.e.*, s. 305. Bu itibarla, malların topluluk içerisinde serbest dolaşımı; ancak gümrük vergileri ve eş değer vergilerin kaldırılması, ortak bir gümrük tarifesinin yürürlüğe konularak uygulanması, mal miktarlarının kısıtlanması ve aynı etkiyi yaratacak önlemlerin alınması yasağı ve ulusal tekellerin belirlenen sürelerde ayırmacılığı önleyecek şekilde yeniden düzenlenmesi ile mümkün olacaktır. Bkz. Şeref Ünal, *a.g.e.*, ss. 45-46.

⁶³³ABA’nın emeğin serbest dolaşımını hüküm altına alan maddesi uyarınca; “Topluluk içerisinde işçilerin serbest dolaşımı sağlanır”. Bkz. ABA m. 39/1. İlgili maddenin ikinci fıkrasına göre; “serbest dolaşım, üye devletlerin işçileri arasında iş, ücret ve diğer çalışma koşulları bakımından vatandaşlığa dayalı her türlü ayırmacılığın ortadan kaldırılmasını içerir”. Bkz. Billur Yaltı, **Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergiler**, s. 75.

⁶³⁴Topluluk içerisinde hizmetlerin serbest dolaşımını düzenleyen madde uyarınca; “yerleşme hakkına ilişkin bölümün hükümleri saklı kalmak kaydıyla, hizmet veren bir kişi, hizmeti verebilmek için, faaliyetini geçici olarak hizmetin verildiği devlette bu devletin kendi vatandaşlarına yüklediği koşullarla aynı koşullar altında sürdürebilir”. Bkz. ABA m. 49-50. Diğer bir anlatımla, üye ülke vatandaşlarının diğer üye ülkelerde hizmetlerini serbestçe sunmak üzere işletme kurma ve bahse konu ülke vatandaşlarıyla eşit olanaklara kavuşturulmaları güvence altına alınmaktadır. Bkz. Şeref Ünal, *a.g.e.*, s. 49. Ayrıca, Anlaşma’nın 54’üncü maddesine göre; hizmetlerin serbest olarak verilmesine yönelik kısıtlamalar kaldırılmadığı sürece her Üye Devlet bahse konu kısıtlamaları vatandaşlık ya da ikamet esasında ayırıma gitmeksizin 49’uncu madde bağlamında hizmet veren tüm kişilere uygular. Bkz. Billur Yaltı, *a.e.*, s. 76.

⁶³⁵Gülören Tekinalp, Ünal Tekinalp, *a.g.e.*, s. 304; Billur Yaltı, *a.e.*, ss. 116-117.

üçüncü ülkeler arasında cereyan edecek uluslararası sermaye hareketlerinin önündeki tüm sınırlandırmaların bertaraf edilmesini amaçlamaktadır⁶³⁶.

Topluluğa üye devletler arasındaki sermaye ve mali transferlerin kısıtlanmamasına yönelik üye devletler, sermaye trafiğine ilişkin tüm kısıtlamaları bertaraf etmek ve sermaye sahiplerinin aralarında vatandaşlık ya da yerleşim yeri gibi bazı gerekçelerle ayrımcılık yapmamakla⁶³⁷ yükümlüdür. Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. Anlaşma'nın 58'inci maddesinin 1 numaralı fıkrasının a bendi uyarınca üye devletlerin "ikametgâhları veya sermayelerini yatırdıkları yer bakımından aynı durumda olmayan vergi yükümlüleri arasında ayırım yapan vergi yasalarının ilgili hükümlerini uygulama" hakları saklıdır. Bahse konu ilke, yerleşme serbestisini tamamlar nitelik arz etmesine rağmen üye ülkelerdeki işletmelerin azınlık ortaklarını da dikkate almaktadır⁶³⁸.

2-Yerleşme Serbestisi

Yerleşme serbestisi; herhangi bir üye ülke vatandaşının diğer bir üye ülkenin egemenlik alanı dahilinde ticari faaliyetlerini gerçekleştirmesi sırasında karşılaşılabileceği kısıtlamaların ve ayrıca herhangi bir üye ülke vatandaşının diğer üye ülke ya da ülkelerde acente, şube ya da yavru şirket, diğer bir anlatımla bağlı

⁶³⁶ABA m. 56/1; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 120; Şeref Ünal, **a.g.e.**, s. 50.

⁶³⁷Dar mükellefiyete tabi olanların, aynı koşullar altındaki tam mükelleflerden daha ağır şartlarda vergiye tabi olmamalarını amaçlayan ayırım yapmama ilkesi; vergilendirmede devletin vergisel işlemlerde, yerleşik ve yerleşik olmayanlar ile, yurtiçi gelir ve yurt dışı gelirler arasında ayırımı gitmemesidir. Bkz. Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 275. Bu bağlamda, ayırım yasağının istisnası; kamuya yararlı kamu hizmeti sunan kuruluşlara ya da kişilerin kişisel ya da ailevi durumlarına dayanan kendilerine tanınan vergisel avantajlardan, yerleşik olmayanların istifadesinin sınırlandırılmasıdır. Konuya ilişkin olarak, kendilerine ayrımcılık yapıldığını düşünen yerleşik olmayanlar, karşılıklı anlaşmaya başvurmanın yanı sıra, ulusal yasalar uyarınca dava açma yolunu da izleyebilmektedirler. Bkz. Erdoğan Öcal, "Uluslararası Vergi Anlaşmalarında Ayırım Yapılmama İlkesi", **Vergi Sorunları**, Ekim 2010, Sayı: 264, s. 15. Üye ülke düzenlemesinin, vatandaşlık ya da benzer kriterler temelinde ayrımcılığa gitmesi durumunda "doğrudan ayrımcılık"; üye ülke ulusal mevzuatının doğrudan vatandaşlık temelinde ayrımcılık yapan nitelik taşımasa da, aynı sonuçları yaratacak şekilde, diğer üye ülkelerin vatandaşlarına, kendi ülkesinin vatandaşlarına sunduğu avantajları sağlamaması halinde; "dolaylı ayrımcılık"tan bahsedilebilir. Bu itibarla, farklı ülkelerin vergi uygulamalarında, vatandaşlık temeline dayanmayan dolaylı ayrımcılığa dayanan, mali ikametgâha bağlı ayrımcılık uygulamaları mevcuttur. Bkz. Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, ss. 82-83.

⁶³⁸Bkz. ABA m. 67/1. Bkz. Şeref Ünal, **a.g.e.**, s. 50. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 375; Billur Yaltı, **a.e.**, ss. 76-77; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 120.

işletme kurmak suretiyle, gerçekleştireceği faaliyetlerin önündeki kısıtlamaları yasaklamayı hedef almaktadır⁶³⁹. Bu bağlamda, üye ülkelerin vatandaşlarına tanınan söz konusu serbesti, kurumlar ve şirketleri de kapsayarak şirket ve kurumlara da diğer bir üye ülkede kuracakları birimleri aracılığıyla ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmelerini garanti etmektedir⁶⁴⁰. Diğer bir anlatımla, yerleşme serbestisi; sermayeye ilişkin hükümler saklı kalmak üzere yerleşilen ülke mevzuatının kendi vatandaşları açısından tespit ettiği koşullar içerisinde serbest faaliyetlere girişmeyi ve söz konusu faaliyetleri sürdürmeyi, işletme ve özellikle şirket ve ortaklıklar kurmayı ve bunları yönetmeyi içermektedir⁶⁴¹.

ABA'nın ilgili maddesine göre; bir üye devlet hukuku uyarınca kurulan ve kayıtlı merkezi, idare merkezi ya da iş merkezi toplulukta yer alan şirket ve ortaklıklar da üye devletlerin vatandaşları olan gerçek kişilerle aynı muameleye tabi olmaktadır. Diğer taraftan ise; herhangi bir ülke mevzuatında yurtiçi ve yurt dışı yatırımlar açısından farklı vergisel düzenlemelerin öngörülmesi durumunda bahse konu serbestinin kısıtlamaya tabi olduğundan bahsedilebilir⁶⁴².

C-Temel Hak ve Serbestilerin Sınırlandırılması

ABA bütün olarak mütaala ettiği temel serbestilere ilişkin kısıtlamaların bertaraf edilmesi gerektiği esasına dayanmakta olduğundan, temel serbestilere ilişkin birincil hukuk düzenlemeleri, topluluğa üye ülkelerin milli mevzuatları üzerinde doğrudan etki taşımaktadırlar⁶⁴³. Bu bağlamda, ABA'nın sermayenin, diğer üye devletler ve üçüncü ülkelere dolaşımını hüküm altına alan sermayenin serbest dolaşımı⁶⁴⁴ ve vatandaşların diğer üye ülkelerde sahip oldukları girişim

⁶³⁹Bkz. ABA m. 43/1. Bkz. Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 214; Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 38; Billur Yaltı, **a.e.**, s. 75.

⁶⁴⁰Bkz. ABA m. 43/2. Bkz. Gülören Tekinalp, Ünal Tekinalp, **a.g.e.**, s. 344; Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 375.

⁶⁴¹Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, ss. 75-76.

⁶⁴²Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 273; **A.e.**, s. 76.

⁶⁴³Gülören Tekinalp; Ünal Tekinalp, **a.g.e.**, s. 68;304; Billur Yaltı, **a.e.**, s. 75.

⁶⁴⁴Sermayenin serbest dolaşımı, AB Anlaşması'nın 56'ncı maddesinde düzenlenmektedir. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 38; Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 38. Söz konusu kavram; uluslararası yazında "free movement of capital" ve "Kapitalverkehrsfreiheit" olarak kullanılmaktadır. Bkz. Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 38; Katharina Braehler, **a.e.**, s. 214; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 120.

özgürlüklerinin⁶⁴⁵ kısıtlanması bağlamında yerleşme serbestisini düzenleyen hükümleri ile doğrudan ilişkili olan KEYK düzenlemeleri, ilgili serbestilerin kısıtlanmasını öngörmeleri durumunda, ABA ile uyum içerisinde olmayacaklardır⁶⁴⁶.

ABA'yla⁶⁴⁷ garanti altına alınan temel serbestilerin kısıtlanması hususunda, AAD'nı, ancak belirli şartların mevcudiyeti; diğer bir anlatımla düzenlemenin ayırıcı şekilde uygulanmaması; genel menfaatlerin korunması açısından uygulanmasının zorunluluk arz etmesi; hedeflenenlere ulaşmayı temin etmeye yönelik olması; hedeflenene ulaşmak için gerekli olandan fazlasını içermemesi, diğer bir ifadeyle ölçülü⁶⁴⁸ olması durumunda; ABA ile garanti altına alınan temel serbestilerin kısıtlanabileceği görüşündedir⁶⁴⁹.

⁶⁴⁵Girişim özgürlüğü, gerçek ya da tüzel kişilerin ekonomik faaliyetlerini kendi istekleri doğrultusunda gerçekleştirmek suretiyle yürütebilmesi ve bahse konu kişilerin istedikleri alanlarda çalışma ve sözleşme özgürlüğüne sahip olmalarının doğal bir sonucudur. Girişim özgürlüğü; kişilerin tercihleri uyarınca teşebbüsler kurabilmeleri ve diledikleri mesleki faaliyetlerde bulunabilmelerini ifade eden kuruluş özgürlüğünü içermektedir. Bu bağlamda, gerçek ve tüzel kişiler yurtiçinde ve dışında kısıtlamaya tabi olmaksızın yatırımlarını gerçekleştirmeli, teşebbüs kurulum ya da mesleki faaliyete giriş güvence altına alındıktan sonra bahse konu gerçek ya da tüzel kişi söz konusu girişimi amacına uygun şekilde serbestçe işletebilmeli ya da faaliyetini devam ettirebilmelidir. Bkz. İbrahim Kaboğlu, **Özgürlükler Hukuku**, 6. baskı, İmge, Ankara, 2002, ss. 457-458.

Çalışma hakkı ve özgürlüğü 1982 tarihli Anayasa'mızın 48'inci ve 49'uncu maddelerinde sırasıyla hüküm altına alınmaktadır. Anayasa'nın "Çalışma ve Sözleşme Hürriyeti" başlıklı 48'inci maddesi uyarınca; "Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir. Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirler alır".

Anayasa'nın "Çalışma Hakkı ve Ödevi" başlıklı 49'uncu maddesine göre; "Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır".

⁶⁴⁶Yerleşme serbestisi; yayınlarda "freedom of establishment" ve "Niederlassungsfreiheit" olarak kullanılmaktadır. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 38; Katharina Braehler, **a.g.e.**, s. 214; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 120.

⁶⁴⁷25 Mart 1957'de Roma'da imzalanan Roma Anlaşması, 01.01.1958'de yürürlüğe girmiştir. Son olarak, 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanan Lizbon Anlaşması ile yapılan değişiklikleri kapsayan Konsolide Anlaşma metni, 09 Mayıs 2008 tarihli AB Resmi Gazete'sinde yayınlanmıştır. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 417.

⁶⁴⁸Ölçülülük ilkesi uyarınca; AB tasarruflarında, yersiz müdahalelerde bulunmamak suretiyle, gerekli olan ölçünün ötesinde düzenlemelere gitmeyerek, topluluğa üye ülkelerin taktir alanı ve hareket kabiliyetine en az müdahale edici nitelikte yöntemi seçerek uygulaması gerekmektedir. Bkz. Gülören Tekinalp, Ünal Tekinalp, **a.g.e.**, ss. 101-102.

⁶⁴⁹Ülkeler arasında tam harmonizasyonun temin edilmediği AB içerisinde, üye ülkelerin vergilendirme yetkisindeki bir ulusal düzenlemenin, ABA ile garanti altına alınmış temel serbestilerden sapma göstermesi, bunlar ile çelişmesi veya temel serbestileri ihlal etmesi

1-AAD Tarafından Geliştirilen Haklı Nedenler

Yerleşme serbestisi ve sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayıcı nitelikteki KEYK düzenlemeleri, doğrudan ayırimcılık niteliğinde olmayan kısıtlayıcı düzenlemeler olduğundan, AAD’ca geliştirilen haklı nedenlere dayandırılmak suretiyle, bahse konu düzenlemelerin haklılığı ileri sürülebilmektedir⁶⁵⁰. AAD’nın vermiş olduğu kararlarda yer alan haklı nedenlerin bazıları; sermaye ihracının tarafsızlığının sağlanması; egemenlik ilkesi; haksız vergi rekabetinin engellenmesi; kötüye kullanımın engellenmesi; vergi gelirlerinde azalma; mali sistemin tutarlılığıdır.

a)-Mali Sistemin Tutarlılığı

Düşük vergilendirmenin yapıldığı bölgelerde yer alan KEYKlere ilişkin uygulanmakta olan KEYK düzenlemeleri, mali sistemlerinin bütünlüğü ya da tutarlılığının korunması açısından gerekli olabilmektedir⁶⁵¹. Mali sistemin

durumunda, AAD’nın konuya yaklaşımı; ilgili düzenlemenin otomatik bir şekilde temel serbestilerin ihlali olarak değerlendirilmeyecek olmasıdır. AAD, genel kamu yararı gerekçesine dayandırılmakta olan sebepleri haklı nedenler olarak dikkate almaktadır. “Rule of reason principle” olarak ifade edilen kamu yararı gerekçesinin, AAD’nın karara bağladığı dolaysız vergilere yönelik tüm davalarda haklı neden olarak değerlendirildiği dikkatleri çekmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere; AAD Anlaşma ile hüküm altına alınan temel serbestilerin, açıklanan belirli şartlar dahilinde kısıtlanabilir ya da daha az lehte olmasına izin verilebileceği yönünde karar vermek suretiyle, konuya ilişkin Gebhard Testi’ni geliştirmiştir. EuGH Urteil v. 30.10.1995, Rs. C-55/94, Gebhard. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 429; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 120.

⁶⁵⁰Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 398; Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 120.

⁶⁵¹Mali sistemin tutarlılığı; “fiscal coherence of tax systems” olarak geçmektedir. Bkz. Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 121. Mali sistemin tutarlılığı argümanı; sadece BACHMANN davasına ilişkin olarak AAD tarafından haklı neden olarak kabul edilmiştir. BACHMANN kararı; diğer AB’ne üye devletlerde kurulu olan sigorta şirketlerine ödenen primlerin indirimini uygun görmeyen Belçika mevzuatına ilişkindir. Alman vatandaşı Hans Martin BACHMANN, 1972 yılında Belçika’ya çalışmaya gitmiştir. Belçika vergi idaresi söz konusu mükellefin Belçika’ya yerleşmesinden önce Almanya’da imzalamış olduğu hastalık, sakatlık ve hayat sigortaları üzerinden Almanya’da ödenen primlerin, bahse konu mükellefin toplam gelir vergisi üzerinden mahsubuna izin vermemiştir. Halbuki, Belçika vergi kanunlarına uyarınca sigorta şirketlerine ödenen benzeri primlerin mahsubu yapılmaktadır. Bu itibarla, Hans BACHMANN kendisine yapılan uygulamanın kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımını serbestlerine uygunluğunun tespiti açısından AAD’na başvurmuştur. AAD, mali sistemin tutarlılığı açısından ilgili kişinin argümanı kabul etmeyerek, daha az sınırlayıcı önlemler ile benzer sonuçlara ulaşmanın mümkün olmadığına karar verdi. Diğer bir anlatımla, AAD konuya ilişkin olarak; ayırimcılık nitelik taşımayan düzenlemenin, genellikle diğer üye ülkelerin vatandaşlarını etkilediği ve hizmetlerin serbest dolaşımını sınırlandırdığına, ancak bu sınırlandırmanın mali sistemin tutarlılığı açısından zorunlu bir önlem olduğu yönünde karar vermiştir. Ancak, BACHMANN kararını takiben dikkatleri çeken husus; mali sistemin tutarlılığı

tutarlılığı; “vergi matrahından indirilebilir tutarlarla, bu tutarlara ilişkin gelirlerin vergilendirilebilirliği arasında doğrudan bir bağlantı olması” olarak ifade edilmektedir. Bu itibarla, AAD konuya ilişkin olarak sadece BACHMANN kararında; mali sistemin tutarlılığının korunmasını, söz konusu kişinin temel serbestilerin kısıtlanması açısından haklı bir neden olarak dikkate almaktadır⁶⁵².

Ancak, KEYK düzenlemelerinin, KEYKlerin yerli ve yabancı hissedarları açısından farklı muameleler öngörmesi durumunda ise; temel serbestilerin kısıtlanmasına yönelik mali sistemin tutarlılığının sağlanması argümanının kabul edilmesi güçtür⁶⁵³. Bu itibarla, yabancı kurumlar ve bunların yerleşik hissedarları iki farklı üye ülkede farklı vergilere tabi tutulmakta⁶⁵⁴ ve yabancı kurum ile hissedarının vergilendirmesi arasında doğrudan bir bağlantı bulunmamaktadır⁶⁵⁵.

argümanının izleyen yıllardaki davalarda kabul edilmediği şeklindedir. Bkz. EuGH, Urteil v. 28.1.1992, Rs. C- 204/90, Bachmann. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 274; Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, ss. 97-98; Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 121.

⁶⁵²İlgili davada haklı neden; mali sistemin bütünlüğüne dayandırılmakta ve mali sistemin bütünlüğünün diğer kurullarla olan bağlantısı incelenmiştir. Bkz. Billur Yaltı, **a.e.**, s. 97; Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 46.

⁶⁵³Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 121.

⁶⁵⁴AAD'nın iki farklı vergi ile iki farklı mükellef arasında doğrudan bağlantının bulunmadığına yönelik; BAARS ve EUROWINGS kararları bulunmaktadır.

BAARS Davası: Hollandada yerleşik BAARS , İrlanda'da yerleşik bir şirketin hisse senedine sahiptir. BAARS Hollanda'da yerleşik bir şirketin hisse senedine sahip olunması durumunda uygulanan istisnanın, kendisi tarafından bahse konu şirketten elde ettiği gelire uygulanmadığını ileri sürerek, ilgili düzenlemenin vatandaşlık temelinde ayırıcı bir nitelik arz ettiğini ileri sürmektedir. AAD konuya ilişkin olarak verdiği kararda; söz konusu düzenlemeyi ayırıcı ve yerleşme serbestisini kısıtlayıcı bir düzenleme olarak değerlendirmiştir. Bkz. EuGH, Urteil v. 13 April 2000, Rs. C-251/98, Baars. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 439; Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 121

EUROWINGS Davası: EUROWINGS Luftverkehrs AG, Almanya'da ve Avrupa'da uçuşlar yapan Almanya'da yerleşik bir işletmedir. 1993'de İrlanda'da Shannon Havalimanı bölgesinde yerleşik bir işletmeden İrlanda vergi sisteminde yer alan vergi avantajı nedeniyle leasing aracılığıyla bir uçak satın almıştır. Alman vergi sisteminde yurt dışı leasing giderlerinin mahsubuna ilişkin bir hüküm bulunmamakta, ancak Almanya'da yerleşik bir işletmeden leasing yoluyla uçak alınması söz konusu olsa idi mahsup imkânından faydalanma söz konusu olabilmektedir. Bu itibarla, uyumsuzluk konusu olayda, indirim kabul edilmeyerek bahse konu tutarın matraha eklenmesi talep edilmektedir. AAD söz konusu düzenlemenin sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayıcı nitelikte bir düzenleme olduğuna ve iki farklı vergi ile iki farklı mükellef arasında doğrudan bir ilişkinin mevcut olmadığı yönünde bir karar vermiştir. Bkz. EuGH, Urteil v. 26.10.1999, Rs. C-294/97, Eurowings. Stefanie Bille, **Hinzurechnungsbesteuerung in Europa**, Shaker Verlag, Aachen, 2004, ss. 155-156; Renata Fontana, “**The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II**”, s. 324; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 46; Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 439.

⁶⁵⁵VERKOOIJEN Davası: Hollanda düzenlemeleri uyarınca; kar paylarına yönelik istisnadan yararlanılması için; kar payının Hollanda'da yerleşik bir şirketten elde edilmesi gerekmektedir. Bu itibarla, yurt dışındaki yerleşik diğer şirketler kaynaklı kar paylarının bahse konu istisna kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmamaktadır. AAD konuya ilişkin olarak, önlemin sermayenin serbest dolaşımını kısıtlar nitelik taşıdığı ve iki farklı vergi ve iki farklı mükellef arasında doğrudan bir

Konuya ilişkin olarak AAD; bir vergi mükellefinin düşük vergilendirmeye tabi tutulmasının, diğer mükellefin buna istinaden daha yüksek oranda vergiye tabi olmasını gerektirmeyeceğini ifade etmektedir⁶⁵⁶.

RUST tarafından da belirtildiği üzere; vergi sisteminin korunması bağlamında mali sistemin tutarlılığı⁶⁵⁷ açısından, vergi mükellefleri sistemlerin kendilerine sunduğu bazı düzenlemelerden istifade etmekte olduklarından, kendilerine sağlanan avantajlara karşılık olarak, diğer bir anlatımla avantajları dengeleyebilecek dezavantaj niteliği taşıyan bazı düzenlemelere de tabi olmaları gerekmektedir. Bu itibarla, yerleşik hissedarlar ile yabancı bağlı işletmenin bağlantısız olduğunun kabul edildiği bir durumda, mali sistemin korunması amacıyla temel serbestilerin kısıtlanması dayanak olarak dikkate alınmamaktadır⁶⁵⁸.

AAD'nın konuya ilişkin yaklaşımı; birçok davada⁶⁵⁹; herhangi bir üye ülke tarafından yabancı yatırımcılara sağlanan vergisel avantajların, diğer bir ülke

bağlantının bulunmadığı yönünde karar vermiştir. Bkz. EuGH, Urteil 06.06.2000, Rs. C-35/98, Verkooijen. Bkz. Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 121; Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 439.

⁶⁵⁶AAD'nın avantaj ve dezavantajların aynı mükellefte birleşmesi veya mükellefler arasından doğrudan bağlantı olması yönünde kararları bulunmaktadır. Bkz. Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 121
SVENSON/GUSTAVSSON Davası: Lüksemburg vatandaşı bir çift olan Peter Svenson ve Lena GUSTAVSSON, Lüksemburgda yerleşik olmayan bir bankadan kullandıkları kredinin yapılandırılması hususunda Lüksemburg tarafından kendilerine faiz desteği yapılmasını talep etmişler, ancak bahse konu kişilerin talepleri reddedilmiştir. Konuya ilişkin olarak AAD düzenlemenin sermaye ve hizmetlerin serbest dolaşımı üzerinde bir kısıtlama olarak değerlendirip, faiz desteğinin tarafları ile kredi kuruluşunun kazancı üzerindeki vergi arasında doğrudan bir bağın mevcudiyetinin söz konusu olmaması sebebiyle Lüksemburg tarafından haklı neden olarak ileri sürülen argümanı kabul etmemiştir. Bkz. EuGH, Urteil 14.11.1995, Rs. C-484/93, Svensson/Gustavsson.

EuGH, Urteil v. 26.10.1999, Rs. C-294/97, Eurowings; EuGH, Urteil v. 13.04.2000, Rs. C-251/98, Baars; EuGH, Urteil v. 06.06.2000, Rs. C-35/98, Verkooijen. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 438.

⁶⁵⁷Mali sistemin tutarlılığı argümanı; uluslar arası yayınlarda "Kohearsenz eines Steuersystems" ya da "tax cohesion" olarak geçmektedir. Bkz. Stefanie Bille, **a.g.e.**, s. 155; Renata Fontana, "The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II", s. 374.

⁶⁵⁸Michael Lang, vd., **a.g.e.**, ss. 274;376.

⁶⁵⁹EuGH, Urteil v. 26.10.1999, Rs. C-294/97, Eurowings; WIELOCKS davası: WIELOCKS, Hollanda'da fizyoterapist olarak serbest meslek faaliyeti icra etmektedir. Kendisi tüm gelirini söz konusu faaliyetten elde eden Belçika'da yerleşik bir mükelleftir. Ödemiş olduğu emeklilik primlerini vergi matrahından indirmek istemekte, ancak Hollanda'da yerleşik olmadığı sebebi ile talebi reddedilmiştir. Konuya ilişkin olarak, AAD Hollanda'da yerleşikler tarafından ödenen emeklilik primlerinin vergi matrahından indirime olanak sağlanmasına dayanarak, bahse konu düzenlemenin vatandaşlık temeline dayanan dolaylı ayırimcılık içeren düzenleme olduğu yönünde

tarafından sınırlandırılarak kaldırılmasının, ilgili kişiler açısından zarar verici olduğu yönündedir. Diğer bir anlatımla, üye devletler, diğer üye devletlerin sunduğu vergisel avantajları bertaraf etme yetkisine sahip değildirler.

Topluca ifade etmek gerekirse; AAD temel serbestilere ilişkin ayırım yasaklarını değerlendirilirken; karşılaştırılabilir koşullardaki kişilere yönelik farklı muamele ve uygulamalara tabi olmalarının haklı bir nedene dayanıp dayanmadığını araştırmaktadır. Bu bağlamda, vergi hukuku açısından tam ve dar yükümlüler arasındaki farklı muamelelerde mali sistemin tutarlılığının sağlanması konusunda, AAD ilk olarak BACHMANN kararında haklı neden olarak değerlendirmiştir⁶⁶⁰.

Mali sistemin tutarlılığı bağlamında KEYK düzenlemeleri değerlendirildiğinde; KEYK düzenlemeleri; AAD tarafından verilen kararlarda ifade edildiği üzere; yurtdışındaki bağlı işletme ve ana işletme ya da kurum ile ilgili kurumun hissedarları arasında doğrudan bağlantının mevcudiyetinin söz konusu olmaması ve de bir üye ülke tarafından sunulan avantajların, diğer üye ülkelere bertaraf edilemeyeceğinden, farklı ülke uygulamalarına yönelik EYK düzenlemelerinin, mali sistemin tutarlılığının sağlanması gerekçesinin ileri sürülerek, diğer bir anlatımla mali sistemin tutarlılığının haklı neden olarak değerlendirilmesi AAD kararlarında kabul edilmemektedir⁶⁶¹.

b)-Sermaye İhracının Tarafsızlığının Sağlanması

Sermaye ihracının tarafsızlığı ilkesi uyarınca yurtiçi ve yurt dışı yatırımların üzerindeki vergi yükünün aynı olması, diğer bir anlatımla; yurtiçindeki işletmeler

karar vermiştir. Bu bağlamda, AAD Hollanda ile Belçika arasında imzalanan vergi anlaşmasında emeklilik ikramiyelerinin vergilendirilmesine ilişkin özel bir düzenleme olmasına rağmen Hollanda'nın mali sisteminin tutarlılığı dayanağını haklı neden olarak reddetmiş, vergi anlaşmaları ile düzenlenen karşılıklı Hollanda ile Belçika arasındaki ilişkiye yönelik olduğundan, Hollanda vergi sisteminde vergilendirme ile vergi indirimi arasında bağlantı olmadığı ve WIELOCKS aleyhine ayrımcı bir muamele yapıldığı yönünde karar vermiştir. Konuya ilişkin olarak, söz konusu kişi açısından ayrımcı muameleyi tespit eden AAD, mali sistemin tutarlılığını, diğer bir anlatımla ileri sürülen mali birlik argümanını WIELOCKS davasında haklı neden olarak kabul etmemektedir. EuGH, Urteil v. 11.8.1995, Rs. C-80/94, Wielocks. Bkz. Daniel Sandler, **a.g.e.**, ss. 188-189; Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, s. 98; Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 121.

⁶⁶⁰Billur Yaltı, **a.g.e.**, s. 97.

⁶⁶¹Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 121.

ile yabancı bağı işletmeler arasında ayırımı gidilmeksizin aynı kurallara tabi olmaları gerekmektedir. KEYK düzenlemeleri sermaye ihracının tarafsızlığını temin etmeleri bakımından, AAD'nın önüne haklı neden olarak getirilmektedir. SCHÖN'e göre; KEYK düzenlemeleri sermaye ihracının tarafsızlığının sağlanması açısından gerekli olduğundan, ülkelerin konuya ilişkin gerçekleştirdikleri uygulamalar, AB hukuku ile uyum içerisindedir. Diğer taraftan; düzenlemeler yabancı ve yerli, farklı üye ülkelerde gerçekleştirilen yatırımlar açısından ayırımı başvurmaktadır. Bu itibarla, uygulamalardaki farklılıkların ayırımcılığa sebebiyet vermeleri durumunda; AB hukukunun ihlali ileri sürülebilir⁶⁶².

KEYKlere ilişkin düzenlemeler, sadece yabancı yatırımlara uygulanıp yurtiçi yatırımlara uygulanmaması sebebiyle, sermaye tarafsızlığı ilkesine uygun bir düzenleme özelliği arz etmemektedir. Bu itibarla, AAD KEYK alanında yapılan düzenlemelerin; sermaye ihracında tarafsızlığın gerçekleştirilmesine dayandırılmasını kabul etmemektedir⁶⁶³.

Sermaye ihracının tarafsızlığı argümanının temel serbestilerin kısıtlanmasına yönelik haklı neden olarak ileri sürülebilmesi; ancak aynı vergi mükellefine uygulanan vergi avantajı ve vergi yükü arasında doğrudan ilişkinin mevcudiyeti durumunda mümkün olmaktadır. AAD tarafından VERKOOIJEN davasına yönelik verilen kararda; yabancı kurum ve bahse kurumun yerleşik hissedarı farklı vergilere tabi olan farklı mükellefler şeklinde değerlendirilerek, sermaye ihracının tarafsızlığının sağlanması amacıyla, KEYK düzenlemelerine başvurulması haklı neden olarak dikkate alınmamaktadır⁶⁶⁴.

⁶⁶²Michael Lang, vd., **a.g.e.**, ss. 46-47; Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 121; Stefanie Bille, **a.g.e.**, s. 153.

⁶⁶³Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 47.

⁶⁶⁴EuGH, Urteil v. 06.06.2000, Rs. C-35/98, Verkooijen. Bkz. Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 122.

c)-Egemenlik İlkesi

AAD uluslararası vergi hukukunca yaratılan egemenlik ilkesini, AB hukuk açısından tanınmaktadır. Bu bağlamda, AB içerisinde dolaysız vergilerde tam bir uyumlaştırmanın temin edilmemiş olması sebebiyle, üye ülkelerde yerleşik işletmeleri tüm dünyadan elde ettikleri gelir üzerinden vergiye tabi tutmak AAD'na göre AB hukukuna uygun kabul edilebilir⁶⁶⁵.

AAD Futura davasında; egemenlik ilkesini yerleşme serbestisini kısıtlayıcı nitelikteki düzenlemeler karşısında genel yarara dayanan haklı bir neden olarak değerlendirmektedir. AAD bahse konu davada; elde edilen gelir ile mahsup edilecek zarar arasında ekonomik bir bağın mevcudiyeti şartıyla, vergi matrahının sadece yurtiçi kaynaklardan elde edilen gelirler ile sınırlandırılmayacağını, tüm dünyadan elde edilen gelirlerin ulusal düzenlemeler dahilinde vergilendirilmesini kabul etmiştir. AAD konuya ilişkin Marks@Spencer davasında ise; haklı neden olarak ileri sürülen egemenlik ilkesini, yurtdışındaki yabancı kurumların karşılaştıkları zararlarının mükerrer mahsup edilmesi karşısında haklı neden olarak kabul etmektedir⁶⁶⁶.

⁶⁶⁵ECJ , 15 May 1997, Case C- 250/95, Futura and Singer; ECJ 07 April 2005, Case C-446/03, Marks&Spencer. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 377.

⁶⁶⁶FUTURA davası; Fransız şirketinin Lüksemburg'daki şubesinin vergi kayıplarının hesaplanmasına ilişkindir. Fransız şirketin amacı Lüksemburg'daki şubesindeki hesapların, Fransa'da tutulan ana şirketin genel hesaplarına dahil etmektir. Ancak, bu şekilde ilgili şubenin zararlarının ana işletmeye dahil edilerek hesaplanmasına Lüksemburglu yetkililer izin vermedi. Bu itibarla; Lüksemburg vergi idaresi şubenin Lüksemburg vergi mevzuatına tabi olması ve zararların sadece bir şubeden diğerine aktarılabilmesine dair vergi kuralının mevcut olması nedenleriyle bu talebi reddetti.

Mahkeme, Lüksemburg şubesinin ayrı hesapta tutulma gereksiniminin ilave bir yük oluşturduğunu ve bu uygulamanın kayıp miktarını kontrol etme ihtiyacının ötesine geçtiğini kabul etti ve yabancı şirketlerin şubelerinin zarar mahsubunu ülkedeki muhasebe kuralına göre kayıt tutma koşuluna bağlanmasına dair hükmü ayrımcı buldu. Buna karşın Mahkeme; üye ülkelerin iç kararlarıyla telafi edilecek zararların ekonomik olarak onun bölgesiyle (iç şubeyle) bağlantılı olması nedeniyle Lüksemburg mevzuatında yer alan telafi edilecek zararın Lüksemburg mali muhasebe ve tahsis kuralı temelinde belirlemek zorunda olduğu kuralının haklılığını kabul etti. Bkz. ECJ 15 Mayıs 1997, Case 250/95, Futura and Singer. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 445.

KEYK düzenlemeleri açısından egemenlik ilkesi değerlendirilecek olursa; KEYK niteliğindeki bağlı işletmenin yurt dışında gerçek bir ticari faaliyet icra etmek amacıyla kuruluşunda, egemenlik ilkesine haklı bir neden olarak başvurulması mümkün olmayacak, ancak eğer bir ülke tam mükellefiyet esasına bağlı olarak kendi ülkesinde şartları taşıyan tüm vergi mükelleflerinin dünya üzerinden elde ettikleri gelir üzerinden vergiye tabi olmalarını öngörmekte ise, bahse konu ülkelerin vergi idareleri KEYKlerin hissedarları olan ülkelerindeki tam mükellef statüsündeki vergi mükelleflerini vergilendirmeye yetkili olacaktır⁶⁶⁷.

ç)-Haksız Vergi Rekabetinin Engellenmesi

KEYK düzenlemeleri kapsamında; yabancı yatırımlara vergisel anlamda avantaj sunan vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerinde yerleşik ve faaliyetlerini gerçekleştiren yabancı bağlı işletmeler yer aldığından, düzenlemeler haksız vergi rekabeti ile mücadele etme gerekçesine dayandırılmaktadır. Ancak; Eylem Kodu'nun ülkeler arasında uygulanması zorunlu bir düzenleme olmaması ve KEYK düzenlemelerinin, haksız vergi rekabetinin engellenmesi amacını aşarak, avantajlı vergi rejimlerini de düzenlemeler kapsamına alma ihtimali dikkate alınarak, KEYK düzenlemeleri alanında haksız vergi rekabetinin engellenmesi argümanı ile yerleşme serbestisi ve sermayenin serbest dolaşımının kısıtlanmasının, AAD tarafından kabul edilmesi söz konusu değildir. Ancak, AAD'nı ECONFIN davasına yönelik verdiği kararda; KEYK düzenlemeleri, sadece Eylem Kodu uyarınca haksız vergi rekabetine sebebiyet vermekte olan yurtdışındaki tercihli vergi rejimlerine yönelik, diğer bir anlatımla ilgili bölgelerin Eylem Kodu'na ayrıca tanımlanmasının söz konusu olduğu durumlarda, temel serbestilerin kısıtlanmasına yönelik haklı bir neden olarak ileri sürülebilmektedir⁶⁶⁸.

⁶⁶⁷Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 377-378.

⁶⁶⁸Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 121; Michael Lang, vd., **a.e.**, ss. 47-48.

d)-Kötüye Kullanmanın Engellenmesi

İşlemlere taraf olanların aralarındaki hukuki ve ekonomik ilişkinin tamamıyla yapay olduğu, yararlanılabilecek haklara yönelik düzenlemelerin amacına aykırı nitelikte, vergisel avantajlar temini ile neticelenen girişiminin, sadece vergisel bazı avantajlar elde etme amacıyla gerçekleştirildiğinin tespit edildiği bahse konu girişimler; AAD tarafınca kötüye kullanma olarak tanımlanmaktadır. AAD LANKHORST-HOHORST ve CADBURY SCHWEPPEES davalarında; kötüye kullanım, diğer bir anlatımla vergiden kaçınmanın engellenmesini haklı neden olarak dikkate almamaktadır⁶⁶⁹.

AAD'nın vermiş olduğu birçok kararda; AB'ne üye ülke vatandaşlarının, AB Anlaşması'nın kötüye kullanımına karşı önlem olarak mücadele etme konusunda yetkili oldukları belirtilmektedir. Bu itibarla, vatandaşlar tarafından AB hukukunun kötüye kullanımın söz konusu olması durumunda, AB Anlaşması'nda düzenlenen temel serbestilerin yeterince kullanımı mümkün olmamaktadır. AAD'nın bazı kararlarında kötüye kullanımların belirli sınırlandırmalardan yararlanılarak engellenmesi mümkün olmaktadır⁶⁷⁰.

Konuya ilişkin olarak, KEYK düzenlemeleri ile vergiden kaçınmanın engellenmesi hususunda, ölçülülük ilkesi ile uyum sergileyecek şekilde hedeflenen, diğer bir anlatımla vergiden kaçınma ve kötüye kullanılma amacınının aşılması, her bir ülkeye ilişkin düzenlemenin birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi neticesinde, sadece ekonomik amaçtan yoksun tamamen yapay nitelikteki

⁶⁶⁹EuGH, Urteil v. 21.02.2006, Rs. C-255/02, Halifax and others; EuGH, Urteil v. 02.05.2006, Rs. C-196/04, Cadbury Schweppes plc.İlgili karar uyarınca; bir şirketin diğer bir üye ülkede kendilerine sunulan vergisel avantajlardan yararlanmak amacıyla, işyeri açma girişimi, kötüye kullanma şeklindeki değerlendirmelere tabi olmayacaktır. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 447-448.

⁶⁷⁰EuGH, Urteil v. 14.2.1995, Rs. C-279/93, Schumacker; EuGH, Urteil v. 11.08.1995, Rs. C-80/94, Wielocks; EuGH, Urteil v. 27.06.1996, Rs. C-107/94, Asscher; EuGH, Urteil v. 15.05.1997, Rs. C-250/95, Futura and Singer. Bkz. Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 446; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 274.

girişimleri düzenleme kapsamına alınması ve standart, diğer bir ifadeyle tek tip bir düzenleme şeklinde olmaması icap etmektedir⁶⁷¹.

KEYK düzenlemeleri uyarınca, yabancı kurumu kontrolü altında bulunduran yerleşik hissedarlara, kar dağıtımının yapılması şartı aranmaksızın, düzenlemelerde öngörülen şartların gerçekleşmesi durumunda, ilgili yabancı bağlı işletme kaynaklı gelir, kurumda sahip oldukları hisseleri oranında atfedilmekte, ancak ülkede yerleşik, yurt dışındaki kurumlara iştirak etmeyen vergi mükellefleri açısından böylesi bir uygulama söz konusu olmamaktadır. Bu bağlamda, üye ülkeler arasında faaliyetlerini istediği yerde gerçekleştirmeye yönelik yerleşme serbestisini kullanan, ülkede yerleşik hissedarlar açısından, bahse konu düzenlemelerin, ilgili kişilerin yerleşme serbestileri üzerinde kısıtlayıcı etkiler taşıdığı izlenmektedir. Konuya ilişkin olarak, AAD LASTEYRIE DU SAILLANT kararında⁶⁷²; vergi mükellefinin ikametgâhını yurt dışına taşıması sebebiyle, kaynak ülkede ikamet etmeye devam etmesi durumunda vergilendirilmeyecek bir gelir üzerinden, ikametgâh değişikliği sebebiyle, henüz elde etmemiş olduğu gelirin vergiye tabi tutulmasının, yerleşme serbestisini kısıtlayıcı olduğu yönünde karar vermiştir. Topluca ifade etmek gerekirse; KEYKlere ilişkin düzenlemelerin, hiçbir ticari amaç içermeyen, sadece vergi kanunlarını dolanmak amacı güden, tamamen yapay nitelik arz eden girişimleri yurt dışında kendilerine sunulmakta olan vergisel avantajlardan mahrum etmeye yönelik, ancak ölçülülük ilkesinin sınırlarını aşan genel kapsamlı düzenlemelerin mevcudiyeti durumunda; KEYK düzenlemelerine kötüye kullanılmanın engellenmesi, diğer bir ifadeyle vergiden

⁶⁷¹Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 121; Meltem Sağlam, **a.e.**, s. 450; Michael Lang, vd., **a.e.**, s. 274.

⁶⁷²LASTEYRIE DU SAILLANT DAVASI: Fransa'da yerleşik Lasteyrie du Saillant, Fransa'da yerleşik bir şirketin %25'ten fazla hisse senedine doğrudan ve dolaylı olarak, diğer aile fertleri ile birlikte sahiptir. Mükellef 1998'de yerleşmek niyetiyle Belçika'ya gitmiştir. Fransa mevzuatı uyarınca; mükelleflerin ikametgâhlarını Fransa dışında bir yere gitmek suretiyle değiştirmeleri durumunda, diğer bir anlatımla ikametgâhlarını Fransa dışında taşımaları halinde; hisse senetlerinin satın alma ve satış değerleri arasında oluşan fark üzerinden hesaplanan henüz elde edilmemiş olan gelir vergiye tabi olmaktadır. Bu itibarla, mükellef konuya ilişkin düzenlemenin yerleşme serbestisi ve AB hukukuna aykırı olduğunu ileri sürerek dava açmıştır. AAD ise verdiği kararda; söz konusu düzenlemeyi ölçülülük ilkesine uygun olmayan ve sadece tamamen yapay girişimlerin bertaraf edilmesini hedeflemekte olan bir düzenleme olması sebebiyle AB hukukunu ihlal ettiği yönünde karar vermiştir. Bkz. EuGH Urteil v. 11.03.2004, Rs. C-9/02, Lasteyrie du Saillant. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 450.

kaçınma biçiminde bir haklı neden ileri sürülmesi kabul edilemeyecektir⁶⁷³. AAD'nın yakın tarihli kararlarında konuya yaklaşımı, kötüye kullanımın engellenmesine dayanılmak suretiyle temel serbestilerin kısıtlamaya gidilmesinin haklı neden olarak dikkate alınmaktadır⁶⁷⁴.

e)-Vergi Gelirlerinde Azalma

AB'de üye ülkelerin vergi mükellefleri kendilerine tanınan temel serbestiler, diğer bir ifadeyle sermayenin serbest dolaşımı ve yerleşme serbestisini esas alarak, AB içerisinde istedikleri ve kendileri için uygun gördükleri her ülkede yatırımlarını gerçekleştirebilmekte olduklarından, yabancı sermayenin uluslararası platformda mobilitasının; bahse konu ülkelerin vergi gelirlerinde azalmaya sebebiyet vermesinden ötürü kısıtlanması haklı bir neden olarak değerlendirilemez⁶⁷⁵.

Üye ülkeler uygulayacakları vergi oranlarını özgür olarak seçebilmekte ve AB vatandaşları da açıklandığı üzere, kendilerine en düşük vergi oranları sunan bölgelerde yatırımlarını gerçekleştirebilmektedirler. Bu itibarla, AAD, EUROWINGS davasında; yurtdışındaki yabancı bir kurumun düşük vergilendirilmesi avantajını, ilgili kurumun yurtiçi vergilendirmeye tabi tutulmak suretiyle bertaraf edilemeyeceği şeklinde karar vermiştir⁶⁷⁶.

Üye ülkeler, yurt dışında yatırımlarını gerçekleştiren yabancı yatırımcıları, yerleşik olduğu ülkelerin vergi gelirlerinde bölgesel nitelikte meydana gelen erozyonu ileri sürmek suretiyle kısıtlamayacak nitelikte düzenlemelere başvuramaz. Bu itibarla, ülkelerin vergi gelirlerinde azalma yaratıldığı gerekçesine dayanılarak gerçekleştirilen bir uygulama; düşük vergi oranları uygulamakta olan ülkelerde kurulmuş ve faaliyetlerini gerçekleştiren yabancı bağlı işletmelerin hissedarlarının söz konusu ülkelerde kendilerine sağlanan düşük vergileme

⁶⁷³Meltem Sağlam, **a.g.e.**, ss. 450-451.

⁶⁷⁴EuGH Urteil v. 16.07.1998; Rs. C-2641/96; EuGH Urteil v. 03.10.2002, Rs. C-136/00, Danner. Bkz. Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 446.

⁶⁷⁵Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 122

⁶⁷⁶EuGH, Urteil v. 16.10.1999, Rs. C-294/97, Eurowings. Bkz.Marjaana Helminen, **a.e.**, s. 121.

avantajlarından istifade etmeleri sebebiyle yerleşik oldukları ülkelerde cezalandırılması anlamını taşımaktadır⁶⁷⁷.

AAD önüne gelen farklı davalarda⁶⁷⁸, vergi gelirlerinde azalma meydana gelme tehlikesinin, vergi mükellefleri açısından eşit olmayan muamelelerin dayanağı olmayacağına, diğer bir ifadeyle temel serbestilerin ihlalini içeren ayırimcılığa sebebiyet vermek açısından haklı bir neden olmayacağına dair kararlar vermiştir⁶⁷⁹. Konuya ilişkin olarak Divan, Marks&Spencer davasında vergi gelirinde azalmanın haklı neden olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı yönünde karar vermiştir.

D-ANAYASAL VERGİLENDİRME NORMLARI

Soyut kural ve ilkeler içeren anayasal vergilendirme normları⁶⁸⁰, vergiden beklenen fonksiyonların gerçekleşebilmesi amacı ile vergilerin içerik ve yapılarının tespiti bakımından, uyulması gereken normları ifade etmektedir. Normatif nitelikteki, diğer bir ifadeyle, olandan çok olması gerekeni amaçlayan bahse konu ilkeler, ülkenin içinde bulunduğu kültürel, iktisadi, teknik koşullar, ülkede yaşayan halkın yaklaşım ve zihniyeti, hukuk bilincinin oluşum düzeyi ve kamu hukukunun durumu ile yakın ilişkili olup, söz konusu unsurlara bağlı olarak değişmektedir⁶⁸¹.

⁶⁷⁷Michael Lang, vd., **a.g.e.**, ss. 273-274.

⁶⁷⁸EuGH Urteil v. 06.06.2000, Rs. C-35/98, Verkooijen; EuGH Urteil v. 16.07.1998, Rs. C-264/96, Saint Gobain. Bkz. Marjaana Helminen, **a.g.e.**, s. 121; Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 442.

⁶⁷⁹Renata Fontana, **“The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II”**, s. 325; Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 45.

⁶⁸⁰1982 Anayasası'nın 11'inci maddesi uyarınca; “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır”. Söz konusu madde gereğince; Türk vergi hukukunda egemen ilkelerin temel kaynağı 1982 Anayasası'dır.

⁶⁸¹Tamer Budak, **Türk Vergi Hukukunda Anayasal Ölçüt: Mali Güç**, On İki Levha Yayıncılık A. Ş., 1. baskı, İstanbul, 2010, s. 42; Nihal Saban, **Vergi Hukuku**, 2. baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2003, s. 47; Metin Taş, **“Anayasal Vergileme Normları Açısından Gelir Vergisi”**, s. 275.

Normlar hiyerarşisinde üstte yer alan normlar ilkelere; altta yer alan normlar ise uygulamalara yakınlık arz etmektedir. Bu itibarla, soyut kuralların içerikleri, Anayasa'dan aşağı doğru inildikçe somutlaşıp, ilkelerin içleri doldurularak kurallar gerçek yaşama aktarılmaktadırlar⁶⁸².

1-Vergilemede Adalet

Felsefe, siyaset bilimi, maliye ve iktisat teorisi gibi bilimler ile yakından ilişkili, disiplinler arası bir kavram olan adalet, çok eskilerden beri bir ide, tinsel unsur şeklinde, hukuksal ilişkileri yönlendirip biçimlendirmektedir. Bu bağlamda, hukukun asıl amacının, adalet olmasından hareketle, hukuk felsefesi tarihi, adalet değerinin tartışılmasına yoğunlaşmıştır. KUÇURADI'nin adalet kavramı; kişilerin temel haklarının⁶⁸³ korunması ve mevcut şartlarda gereklerinin sürekli olarak, ülkeler düzeyinde gerçekleştirilmesi talebidir. Bu itibarla, insan haklarının korunmasını gözeten adalet kavramı; kişi ve insan türünün gelişimine uygun veya en azından engelleyici olmayan, değişik ve değişken şartların yaratılmasını talep etmektedir⁶⁸⁴.

Adalet kavramının özünü eşitlik düşüncesi oluşturmaktadır. Ancak, “eşitlik düşüncesinin adaletin gereği ve istemi olacağı hiçbir yerde gösterilmemiştir; onun kendisinden çıkarıldığı bir üst ve büyük önerme yoktur; eşitliğin, adaletin gereği olacağı mantıki düşüncelerle kanıtlanamaz. Böyle olmakla birlikte eşitliğin adaleti

⁶⁸²Bumin Doğrusöz, “Verginin Anayasal İlkeleri”, **Dünya Gazetesi**, 12.08.2004.

⁶⁸³Hak, hürriyetin somutlaştırılmış şeklidir. Diğer bir ifadeyle hak; hürriyetin somuta gerçekleştirilmesinin bir aracıdır. Bkz. İbrahim Kaboğlu, **a.g.e.**, s. 12. Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. Bir kişinin herhangi bir konuda hakkının mevcudiyeti, devletten ya da diğer bireylerden, bahse konu hakkın yerine getirilmesini isteme yetkisine sahip olmasını gerektirmektedir. Bkz. Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş**, s. 218.

⁶⁸⁴Tamer Budak, “Türk Vergi Hukukunda Vergi Adaleti: Anayasal Vergilendirme İlkeleri”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 308, Nisan 2007, s. 207; Niyazi Öktem; Ahmet Ulvi Türkbay, **Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet**, Der Yayınları, İkinci basım, İstanbul, 2001, s. 65; Sururi Aktaş, **Hayek'in Hukuk ve Adalet Teorisi**, Liberte Yayınları, Ankara, 2001, s. 183; Adil İzveren, **Hukuk Felsefesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları:4, Ankara, 1998, ss. 152-153; Tülin Kıranoğlu, “Vergi Adaleti”, **Vergi Sorunları**, Sayı:174, Mart 2003, s. 129; Vecdi Aral, **Hukuk Felsefesinin Temel Sorunları**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984, s. 46.

temellendirdiği insanın hukuk duygusundan çıkmaktadır. İnsanları eşit bir işleme tabi tutmamanın haksızlık olacağı kesindir⁶⁸⁵”.

Kişi ve grupların zaman itibarıyla değişiklik arz eden siyasi, sosyal ve ahlaki düşüncelerine dayanan, kişiden kişiye ve hatta, aynı kişi açısından zaman ve yere göre farklılaşabilen, vergi adaleti kavramı kesin ve mutlak değildir. Bu bağlamda, kişilerin, iktisadi ve sosyal durumlarındaki farklılıkları esas alan, kamu giderlerinin finansmanı açısından gerekli, vergi ya da başka bir gelir türü “adil” olarak addedilebilmektedir⁶⁸⁶.

Günümüzde bazı yazarlar, vergilerin fayda ilkesi⁶⁸⁷ uyarınca alınmasının gerekliliğini vurgular iken; diğer bazıları ise bahse konu görüşe eleştirel bir yaklaşım ile, verginin ödeme gücü⁶⁸⁸ esasında alınmasının gerekliliğini savunmaktadırlar. İngiliz iktisatçı Adam SMITH, 1776’da yayınladığı “Milletlerin Zenginliği” isimli eserinde; adalet ilkesini fayda ve temeli fayda yaklaşımına dayanan ödeme gücü ilkelerinin birarada kullanımı ile açıklamaktadır. SMITH; kişilerin elde ettikleri faydanın belirlenmesi ve dağıtımının güçlüğü sebebiyle, adalet ilkesine ödeme gücü yaklaşımının dikkate alınarak ulaştırılması gerektiğini ileri sürmektedir⁶⁸⁹.

⁶⁸⁵Nihal Saban, “Yeni Yüzyılın Eşiğinde Yeniden Sorgulanan Adalet: Özü Eşitlik Vergi Adaleti: Özü Vergide Eşitlik”, XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Anayasal Mali Düzen, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın**, No:12, İstanbul, 2000, s. 65.

⁶⁸⁶Salih Turhan, **a.g.e.**, ss. 215-216; Ufuk Gencel, “Türk Vergi Sisteminde Vergi Adaleti”, **Vergi Sorunları**, Sayı:201, Haziran 2005, s. 150; Abdurahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s. 188.

⁶⁸⁷PUFENDORF, HOBBS ve LOCKE tarafından temsil edilmiş, günümüzde MUSGRAVE ve HALLER tarafından, vergilemenin temel ilkeleri arasında değerlendirilen faydalanma ilkesi; vergi mükelleflerinin, ödedikleri vergiler oranında, kamu tarafından sunulan mal ve hizmetlerden faydalanmaları gerektiğini öngörmektedir. Bkz. Orhan Şener, “Principles of Taxation”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 37. Seri, Yıl: 1996-1997, s. 77; Salih Turhan, **a.g.e.**, s. 211.

⁶⁸⁸SMITH tarafından ödeme gücü ilkesi; “her devlette vatandaşlar mümkün merite kendi ödeme güçleriyle orantılı olmak üzere kamu giderlerine katılmalıdırlar; yani devlette ödedikleri paralar ile devlet himayesinde sağladıkları yararlar oranlı olmalıdır” şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda, Adam SMITH’in iktidar ilkesinin iktisadi anlamda eşitliğin gerçekleşmesini hedeflediği söylenebilir. Bkz. Selahattin Tuncer, “Vergi Adaleti Yahut Vergilendirmede Adalet İlkesi-I”, **Mükellefin Dergisi**, Sayı: 112, 2002, s. 126.

⁶⁸⁹Fatih Deyneli, “Türk Vergi Sisteminin Vergi Adaleti Açısından İncelenmesi ve OECD Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Analizi”, **Mali Pusula**, Yıl: 2, Sayı: 24, Aralık 2006, s. 156.

Vergilemenin adil olarak yapılmasını talep eden vergi adaleti ilkesi uyarınca adil vergilemenin esasları, hukukun temel değerlerinden yararlanılarak doldurulmalıdır. Diğer bir ifadeyle, hukukun temel değerleri ile doldurulması icap eden boş bir kapı andıran vergi adaletinin, hukuken yorumlanabilir bir ilkeye dönüşmesi, içeriğini oluşturacak hukukun temel değerlerinin belirlenmesi ile mümkün olmaktadır. Bu bağlamda, vergi adaletinin hukuki içeriği anayasal ilkeler tarafından tespit edilmektedir⁶⁹⁰.

Adalet kavramına bağlı olarak, vergilendirmede adalet kavramının, kişi, toplum, yer ve zamana göre değişir niteliği, herkes açısından geçerli ve değişmez ölçülerin bulunmasını olanaksız hale getirmektedir. Bahse konu durum, bazı teknik ve esaslardan istifade edilerek, vergi adaletine ulaşmaya çalışma düşüncesinin kabulüne neden olmaktadır⁶⁹¹.

Vergi adaletinin; verginin genelliği ve vergide eşitlik olarak iki boyutu bulunmaktadır. Vergide genellik ilkesi; ülkede vatandaş ya da yabancı ayırımına gidilmeksizin, herkesin vergi ödemek ile yükümlü olmasını ifade etmektedir. WAGNER tarafından ifade edildiği üzere; genellik ilkesi uyarınca herkesten vergi alınması gerekmektedir. Ancak, vergi uygulamaları açısından, sosyal, iktisadi ve mali sebepler gözetilerek, herkes vergi mükellefi olmamaktadır. Topluca ifade etmek gerekirse; vergi adaleti, kişilerin mali güçlerine göre vergilendirilmesi ya da

⁶⁹⁰Billur Yaltı Soydan, “Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak”, s. 99; Joachim Lang, “Vergi Adaletinin Anayasal Temelleri”, (Çeviren; Funda Başaran), XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Anayasal Mali Düzen”, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın**, No:12, 2000, s. 3.

⁶⁹¹Vergi adaletinin temini açısından; vergi kaçakçılığı ve çifte vergilendirme engellenmeye, vergi yükünün mükellefler arasında dengeli dağılımı, farklı durumdakilerden aynı düzeyde vergi alınmaması, kişinin gelirine ancak yetecek düzeydeki gelirin vergilendirilmemesi, ailevi durumlar uyarınca vergi yükünün farklılaştırılması, gelirin kaynağı uyarınca farklı işlemlere tabi tutulması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bkz. Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s. 202.

sosyo ekonomik düzenlemelere de imkan sunabilecek bir uygulamanın temini olarak değerlendirilmektedir⁶⁹².

Vergilemede eşitlik; vergisel açıdan eşit durumda olan vergi mükelleflerinin eşit işlemlere, tabi tutulmasının yanı sıra; farklı koşullara sahip kişilerin, farklı vergi ödemeleri gerektirmektedir. Bu itibarla, mali güce göre vergilendirme ilkesi vergide eşitlik ilkesinin doğal sonucudur. Vergilendirmede dikey adalet; vergilendirmede gelir, gider, servet ve aile durumu v.b. gibi kriterler açısından benzer durumda olmayan kişilere, sahip oldukları farklılıklar ölçüsünde, farklı işlem yapılması; yatay adalet ise; sayılan kriterler açısından, benzer durumdaki kişilerin, eşit işlemlere tabi tutulmasıdır⁶⁹³.

Bireylerin ve işletmelerin kamu hizmetlerinden yararlandıkları ülkeler yerine, daha düşük oranda vergilendirildikleri veya hiç vergi ödemedikleri vergi cennetlerini kullanmaları veya ilgili ülkeleri finansal işlemlerinin merkezi olarak seçmeleri, bahse konu ülkelerin, vergi gelirlerinde azalmalara yol açan, haksız vergi rekabetine sebebiyet vermektedir. Diğer bir anlatımla, bir ülkeden vergi cenneti diğer bir ülkeye, sunulmakta olan vergisel avantajlar sebebiyle, yönelen yabancı sermaye, kendi menşe ülkesinde, sunulan kamu hizmetlerinden yararlanırken, söz konusu hizmetlerin finansmanına, vergi ile katkıda bulunmayarak karşılıksız faydalanıcı olduğundan, KEYKlere ilişkin ülke mevzuatında düzenlemenin yer almaması durumunda, yüksek vergi oranları uygulanan ülkelerin, vergi gelirlerinde azalma izlenecektir. Bu bağlamda, yüksek vergi oranı uygulayan ülkelere, düşük vergi oranlı ülkelere, yapılan gelir transferleri sebebiyle, vergi

⁶⁹²Abdurrahman Akdoğan, a.e., s. 188; Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 144; Orhan Şener, **Kamu Ekonomisi**, 11. bası, Beta, İstanbul, s. 242; Selahattin Tuncer, “**Vergi Adaleti Yahut Vergilendirmede Adalet İlkesi-I**”, s. 127.

⁶⁹³Mali güce göre vergilendirme ilkesi, Almanca vergi yazınında “Leistungsfähigkeitsprinzip” olarak kullanılmaktadır. Bkz. Klaus Tipke, Joachim Lang, **Steuerrecht**, Verlag Dr. Otto Schmidt, 17. völlig überarbeitete Auflage, Köln, 2002, s. 79; Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, **Vergi Hukuku**, 19. bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010, s. 41; Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 149; M. Kamil Mutluer, **Vergi Genel Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s. 33; Leyla Şahin, **Vergilendirmede Eşitlik**, Derin Yayınları, İstanbul, 2006, s. 8; Halil Nadaroğlu, **Kamu Maliyesi Teorisi**, 11. baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 311; Elif Sonsuzoğlu, **Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997, ss. 117-118 ; Abdurrahman Akdoğan, a.e., ss. 201-202 ; Akif Erginay, **Kamu Maliyesi**, s. 71; Orhan Şener, **Kamu Ekonomisi**, s. 244.

gelirlerinde erozyona maruz kalan ülkelerin, uluslararası platformda mobilitesi düşük emek gelirine, uyguladıkları vergi oranlarını arttırmaları, vergileme açısından gelir unsurları arasında, adaletsizliklere sebebiyet vereceğinden, konuya ilişkin düzenlemeler, farklı gelir unsurlarının vergilendirilmesi bakımından, vergilemede adalet ilkesine uygun düzenlemeler olarak değerlendirilebilir.

Ayrıca, yabancı kurumda yüksek oranda, kontrol gücüne sahip tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarlar, bahse konu kurumun yönetimi üzerinde ve kar dağıtımında etkili olmakta iken; ilgili kurumlarda düşük oranda ortaklıklara sahip, diğer bir ifadeyle kontrol ve yönetimde fazla etkili ve söz sahibi olmayan hissedarlar ile yüksek oranda pay sahibi hissedarların eşit durumda olmadıkları açıktır. Bu itibarla, kar dağıtım politikalarında etkili olamayacak küçük hissedarların, KEYK kaynaklı kazancın dağıtılması hususunda, yeterli etki taşımamaları ve bahse konu kurumun işleyişine ilişkin gerekli bilgileri temin etmelerinin, güç olması açısından, küçük hissedarların, vergi düzenlemeleri karşısında korunmaları amacıyla, en az sahiplik kuralı içerecek şekilde, düzenlemelerin formüle edilmesi, adaletin teminine imkan tanımaktadır.

KEYKın hesap döneminin son gününde, ilgili kurumda hissedar, yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin, düzenlemeler kapsamında değerlendirildiği sistemlerde; belirli bir süre pay sahibi olan hissedarlar, vergiye tabi tutulmadıklarından, söz konusu durum; ilgili kurumun hissedarlarına, kurumda sahip oldukları hisselerini, hesap döneminin son gününü beklemeden, elden çıkarmaları ve daha sonra ise izleyen vergilendirme döneminde, ellerinden çıkardıkları hisseleri satın alarak vergiden kaçınma imkanı sunmaktadır.

2-Vergilemede Eşitlik

Vergilendirmede eşitlik kavramına değinmeden hukuk ve ahlak alanlarında “eşitlik” kavramının anlamını belirlemeye çalışmakta yarar görmekteyim. Hukuk ve ahlak alanlarında, yararlanıcıları açısından bir hak, yükümlüleri açısından kişilerin bunlardan istifade etmesinde dikkate alınması gereken temel bir ilke olan

eşitlik; çoğu defa “eşitlere eşit veya benzer durumlara benzer işlem yapılması” şeklindedir. Bu yaklaşıma uyarınca eşitlik; herkese tamamen aynı şekilde davranılmasını, diğer bir ifadeyle herkese uygulanacak işlemin aynı olmasını gerektirmemektedir. Bu itibarla, ilişkili ya da uygun farklılıkların mevcudiyeti durumunda eşitsiz ya da farklı işlemlere izin verilebilmelidir. SOYDAN tarafından konuya ilişkin olarak yapılan bir diğer tanım uyarınca eşitlik; farklı olan kişilerin farklı; farklı olmayanların da aynı muamelelere tabi tutulmalarıdır⁶⁹⁴.

Vergilemede eşitlik adalet temelinden doğmaktadır. Bu sebeple, yeri gelmişken vergi adaleti kavramına tekrar yer vereceğim. Vergilendirmede dikey adalet; vergilendirme, gelir, gider, servet ve aile durumu v.b. kriterler açısından benzer durumda olmayan kişilere sahip oldukları farklılıklar ölçüsünde farklı işlem yapılması; yatay adalet ise; benzer durumlarda olan kişilerin eşit işlemlere tabi tutulmasıdır⁶⁹⁵.

Vergi uygulamaları açısından, vergilendirmede eşitlik ilkesi ile; devlet veya vergilendirme yetkisini devletten devralmış kamu tüzel kişilerin, yetkilerini kullanmaları halinde, eşitlik kavramını dikkate almalarının gerekliliğini ifade etmektedir⁶⁹⁶. Bu bağlamda, Vergilemede eşitlik açısından; 1982 Anayasa’sının 73’üncü ve “kişilerin kanun önünde eşitliği”ni⁶⁹⁷ düzenleyen 10’uncu maddelerinin bir arada değerlendirilmesi gerekmektedir.

⁶⁹⁴Billur Yaltı, “**Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak**”, s. 102; Merih Öden, **Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s. 26; Tamer Budak, “**Türk Vergi Hukukunda Vergi Adaleti: Anayasal Vergilendirme İlkeleri**”, s. 216; Leyla Şahin, **a.g.e.**, s. 107.

⁶⁹⁵Mualla Öncel, vd., **a.g.e.**, s. 41; Elif Sonsuzoğlu, **Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi**, s. 52; Orhan Şener, **Kamu Ekonomisi**, s. 243.

⁶⁹⁶Leyla Şahin, **a.g.e.**, s. 1; Sadık Kırbaş, **Vergi Hukuku**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006, s. 12; Tamer Budak, “**Türk Vergi Hukukunda Vergi Adaleti: Anayasal Vergilendirme İlkeleri**”, s. 217.

⁶⁹⁷Kişilerin “kanun önünde eşitlikleri” Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne kadar dayanmaktadır. Bu itibarla; Bildirge’nin 2’inci maddesi uyarınca; “Herkes, ırk, renk, cins, din, siyasi veya başkaca herhangi bir düşünce ya da sosyal köken, servet veya herhangi bir durum gözetilmeksizin, Bildirgede açıklanan haklardan ve tüm özgürlüklerden istifade edebilir”. Ayrıca, Bildirge’nin 7’nci maddesinde, kanun önünde eşit muamele göreme hakkı hüküm altına alınmaktadır. İlgili madde hükmü uyarınca; “Yasalar önünde herkes eşittir ve ayırıma gidilmeksizin, yasanın eşit korumasından yararlanma hakkına sahiptir”. Bkz. Billur Yaltı Soydan, “**Vergi Adaleti**

1982 Anayasası'nın "Vergi Ödevi"⁶⁹⁸ başlıklı 73'üncü maddesinin 1 numaralı bendi uyarınca; "Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere"⁶⁹⁹, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür". İlgili madde hükmünün lafzından da açıkça anlaşılacağı üzere, Anayasa'nın eşitliği karşılaştırma ölçütü mali güçtür⁷⁰⁰. Ayrıca, kişilerin kanun önünde eşitliğini⁷⁰¹ anayasal temele dayandıran madde uyarınca;

"Herkes, dil, ırk, renk cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri ayırım göz edilmeksizin kanun önünde eşittir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini

Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak", s. 101.

⁶⁹⁸Vergilendirme alanında, 1982 Anayasa'nın 73'üncü maddesi temel norm niteliğindedir. Bahse konu düzenleme, bir dizi temel vergilendirme ilkesini içermektedir. Söz konusu ilkeler; "verginin yasallığı", "verginin genelliği", "mali güce göre vergilendirme", "vergilendirmede eşitlik", "vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı", "verginin kamu giderlerine özgülenmesi"dir. Bahse konu ilkeler sosyal hukuk devletinin somutlaştırılmış bir ifadesi şeklindedir. Madde hükmünde düzenlenen ilkeler birbirlerinden kesin sınırlar çizilmek suretiyle ayrıştırılamaz. Bu itibarla, genellik, eşitlik ve mali güce göre vergilendirme ilkeleri iç içe geçmiştir. Bkz. Billur Yaltı, **a.e.**, ss. 100-101.

⁶⁹⁹İlgili madde hükmü uyarınca; vergiler sadece kamu hizmetlerinin karşılanmasına özgülenmektedir. Bkz. Billur Yaltı, "The Separation of Powers in Turkish Tax Law", (Çevrimiçi), <http://www.pdfdownloadforfree.com/Separation-of-Powers-in-Turkish-Tax-Law.html#>, (26.01. 2010)

⁷⁰⁰Billur Yaltı, "Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak", s. 103.

⁷⁰¹Alman Anayasa'nın 3'üncü maddesinde hüküm altına alınan "kanun önünde eşitlik" ilkesi, literatürde "Gleichheitssatz" kavramıyla ifade edilmektedir. Bkz. Klaus Tipke, Joachim Lang, **a.g.e.**, s. 74. Kanun önünde eşitlik kavramı, uluslararası yazında "equal treatment of comparable situations" ibaresiyle karşılık bulmaktadır. Bkz. Michael Lang, vd., **a.g.e.**, s. 262.

İlgili madde hükmü uyarınca; 1.Bütün insanlar kanun önünde eşittir; 2. Erkekler ve kadınlar aynı haklara sahiptir; 3. Hiç kimse cinsi, soyu, ırkı, dili, yurdu ve kökeni, dini veya siyasi inanç ve görüşleri sebebiyle zarara uğratılmaz veya ayrıcalıklı kılınamaz. Bkz. Billur Yaltı Soydan, "Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak", s. 101. Kanun önünde eşitlik ilkesi İngilizce literatürde; "equal protection clause" olarak geçmektedir. ABD Yüksek Mahkemesi, 1928 yılında; yasa önünde eşitlik ilkesine ilişkin yaptığı açıklamalar uyarınca, eşitlik ilkesi, bütün kişilerin haklarının, benzer şartlar altında, aynı kurala tabi olması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, bahse konu ilke, vergilendirme yetkisini de içerecek şekilde, bireyi ya da servetini etkileyebilecek tüm devlet yetkileri kullanılırken uygulanır. İlgili mahkeme ayrıca; eşitlik ilkesinin sınıflandırmalar yapılmasını yasaklamayacağını belirterek, devletin vergilendirme açısından, sınıflandırma yetkisinin geniş bir alana yayıldığı ve esnek olduğunu ifade etmektedir. Ancak, yapılacak sınıflandırma, keyfi değil meşru olacak şekilde, yasanın amacını, adil ve önemli kılan bir farklılığa dayanmalıdır. Ayrıca, sınıflandırma, benzer koşullar taşıyan herkesin, aynı muameleye tabi tutulmalarını sağlayacak şekilde uygulanmalıdır. Billur Yaltı, **a.e.**, s. 102.

sağlamakla yükümlüdür. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar”.

İlgili madde hükmünde; kimsenin yasaların ve hukukun üzerinde olmadığını ifade eden ayrıcalık yasağı düzenlenmektedir. Konuya ilişkin olarak ayrıca Anayasa, kanun önünde eşitlik açısından, ayırımı gidilemeyecek konuların, sadece ilgili maddede sayılanlar ile sınırlı olmadığı, “benzer sebeplerle” de ayırım yapılamayacağı kuralını getirmektedir. Bu itibarla, 1982 Anayasası’nın özgül ayırım yasakları bağlamında, genişletilmiş yasalar önünde eşitlik formülünü kabul ettiği ileri sürülmektedir⁷⁰². Bu bağlamda, hukuk devletinin öngördüğü eşitlik anlayışı; insanın öz değerine ve onuruna bağlı olarak, diğer bir ifadeyle insanın sadece insan olması sebebiyle, eşit olduğunu kabul etmesi bakımından, Anayasa’nın 10’uncu maddesinde hüküm altına alınan yasa önünde eşitlik anlayışına uzanmaktadır⁷⁰³. Topluca ifade etmek gerekirse; dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebepler ile eşitsizliğe sebebiyet verilmesi mutlak anayasal yasak kapsamında değerlendirilmektedir.

Ayrıca, Anayasa’nın ilgili maddesinin son fıkrası uyarınca; “devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar”. Madde hükmünde eşitlik yükümlülüğünün, yürütme, yargı, idari makamların yanı sıra, yasama merciini de bağladığı dikkatleri çekmektedir. Bu itibarla, vergilerin karşılıksız mali yükümlülük taşıyan niteliği, devletlerin sahip oldukları vergilendirme yetkilerine dayanarak, çıkarttıkları kanunların, herkese tam, doğru ve eşit şekilde uygulanması önem arz etmektedir. Bu itibarla, vergilemede eşitliği gerçekleştirmek amacıyla,

⁷⁰²Merih Öden, **a.g.e.**, ss. 129; 137; Leyla Şahin, **a.g.e.**, s. 101; Şeref Gözübüyük, **a.g.e.**, s. 181.

⁷⁰³Hukuk devleti ilkesi, farklı adlar altında, devletin kudretinin sınırlandırılması ihtiyacı sebebiyle, İlkçağ’dan itibaren mevcuttur. Hukuk devleti, devletin hukuk kuralları ile bağlı sayılmadığı polis devletinin karşı anlamını, diğer bir ifadeyle hukuk kurallarıyla bağlı olmayı kapsayan anlam taşımaktadır. Hukuk devletinin temelde iki bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; medeni ve siyasi özgürlüklerin korunması, hukuk kurallarının devlet gücünü bağlaması ve devlet içerisindeki yaşamı düzenlemesidir. Bkz. Tülin Kıranoğlu, **a.g.e.**,s. 132; Hayrettin Ökçesiz, “**Hukuk Devleti**”, HFSA 4, s. 42.

yasama organı vergi mükellefleri ya da vergi konuları açısından, ortaya çıkan fiili farklılıklar uyarınca, ayırım yapmak suretiyle, değişik düzenlemeler getirmektedir. Ancak, burada dikkat edilmesi gereken, yasamanın yapacağı eşitsizlik değerlendirmesinin, Anayasa'ya uygunluk denetimine tabi olduğudur⁷⁰⁴.

Önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere; KEYK düzenlemeleri ile amaçlanan; düşük vergi oranı ya da sıfır vergi oranı uygulayan düşük vergili, diğer bir ifadeyle vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimleri içeren yabancı ülkelerde, ana işletmeye bağlı işletmeler kurmak suretiyle, yatırımlarını gerçekleştiren, bahse konu işletmelerin, tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarlarının, ikamet ülkesinde vergiden kaçınmalarını⁷⁰⁵ engelleyerek, bunların yurt dışı kaynaklı gelirinin, söz konusu yabancı kurumda, sahip oldukları hisseleri oranında, kendilerine atfedilmek suretiyle, vergiye tabi tutularak ulusal vergilemeden kaçınılması ve vergi ertelemenin avantajlarından yararlanmalarının engellenmesidir.

Vergilemede eşitlik ilkesi bağlamında, KEYKlere ilişkin gerçekleştirilen düzenlemeler değerlendirildiğinde; bahse konu düzenlemeler dahilinde vergilendirilmesi öngörülen, tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarların, benzer durumlarda olup olmadıkları, mali güçlerinin esas alınmasıyla belirlenebilir. Ancak, burada belirtilmesi gereken, yabancı kurumda, yüksek oranda kontrol gücüne sahip tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarlar, bahse konu yabancı bağlı işletme ya da iştirakin yönetimi üzerinde ve işletmenin kar dağıtımında etkili olmaktadır. Bu itibarla, ilgili kurumlarda düşük oranda ortaklıklara sahip, diğer bir ifadeyle kontrol ve yönetimde fazla etkili ve söz sahibi olmayan hissedarlar ile yüksek oranda pay sahibi hissedarların eşit durumda olmadıkları açık olduğundan, vergilendirmede eşitlik ilkesinin gereği olarak, KEYKlerde bağlı işletme ya da

⁷⁰⁴Nami Çağan, a.g.e., ss. 150-151; Billur Yaltı, “Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak”, s. 104; Leyla Şahin, a.g.e., s. 104.

⁷⁰⁵Vergiden kaçınma; vergiyi doğuran olaya sebebiyet vermemek suretiyle vergi borcundan kurtulunmaktır. Bkz. Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 161. Diğer bir tanım uyarınca; mükelleflerin vergi matrahını küçültmesi, yok etmesi şeklindeki tepkilerin hepsinini ifade etmektedir. Bkz. Özhan Uluatam, **Kamu Maliyesi**, 10. baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2009, s. 295.

iştiraki kontrol edemeyecek derecede, düşük ortaklıklara sahip, tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin belirlenmesi icap etmektedir⁷⁰⁶.

Daha evvel de belirtildiği üzere; vatandaşlığa dayalı farklı muamele öngören kurallar açık ayrımcılık içermektedir. Bu bağlamda, dolaysız vergiler alanında, devletin vergilendirme yetkisinin kapsamının tespitinde, devlet ile vergi yükümlüsü arasında kurulması gereken hukuki ilişki, vatandaşlık yerine yerleşiklik esasına dayanmaktadır. Diğer bir anlatımla, ülkede yerleşik olma, yükümlülüğün kapsamını tespit etmektedir. Bu itibarla, vergi yükümlülerinin, tam veya dar mükellef olarak gruplandırılarak, söz konusu kişilerin farklı muamelelere tabi olmaları, vatandaşlık esasına dayanmadığından doğrudan ayrımcılık olarak değerlendirilemez. Bu itibarla, KEYK düzenlemeleri, yerleşik ve yerleşik olmayan hissedarlar açısından, farklı düzeyde vergi yükü yarattıklarından, ilgili düzenlemeler vatandaşlık temeline dayanmayan, dolaylı ayrımcılığa sebebiyet veren kısıtlamalar olarak değerlendirilebilmektedir⁷⁰⁷.

KEYKlere ilişkin düzenlemelerin vergilendirmede eşitliği gözetmeleri açısından yapılacak değerlendirmelerde; öncelikle düzenlemelere tabi olan/düzenlemelerin kapsamı dışında kalan hissedarlar bazında karşılaştırma yapılmalıdır. Bu itibarla, konuya ilişkin düzenlemeler, yurt dışındaki KEYK olarak addedilen bağlı işletmelere iştirak eden, tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarları kapsamaktadır. Düzenlemelerin ayrıma gidilmeksizin, tüzel kişi hissedarların yanı sıra; gerçek kişi hissedarlara da uygulanması, vergileme açısından, gerçek ve tüzel kişiler arasında eşitliğin gözetildiğine işaret etmektedir. Ayrıca, burada belirtilmesi gereken; gerçek kişilerin düzenlemelerin dışında bırakılmasının, mükellefler bazında eşitsizliğe sebebiyet vermesinin yanı sıra, müessesenin getiriliş amacını ihlal edebilecek olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, gerçek kişi hissedarların düzenlemelerin kapsamı dışında kalmaları halinde; bahse konu kişilerin kullanılması suretiyle, ulusal verginin ertelenmesi ve vergiden kaçınılma girişimleri gerçekleştirilebileceğinden, böylesi bir uygulama müessese ile

⁷⁰⁶Meltem Sağlam, *a.g.e.*, ss. 95-97.

⁷⁰⁷Daniel Sandler, *a.g.e.*, s. 186; Billur Yaltı, *Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler*, ss. 80-81.

hedeflenen amacın sağlanamamasına sebebiyet verecektir. Topluca ifade etmek gerekirse; KEYK düzenlemeleri uyarınca, yabancı bağlı işletme ya da iştirakin hissedarları, tam mükellef gerçek ve tüzel kişiler aralarında ayırma gidilmeyerek, kanun hükmünde düzenlenen şartların sağlanması durumunda, Türkiye’de yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin tamamına, yabancı bağlı iştirakte sahip oldukları hisseleri oranında, yurt dışı kaynaklı gelir atfedildiğinden, konuya ilişkin düzenlemelerin vergilemede eşitlik ilkesine uygun olduğunu ileri sürebiliriz.

5520 sayılı KVK’nun gerekçesi uyarınca KEYK düzenlemelerinin amacı; “ticari ve sınaî mahiyette olmayan, yatırımlarını yurt dışında düşük vergi oranlı ülkelere yönlendiren mükellefler ile Türkiye’de yatırım yapan mükellefler arasındaki vergi eşitsizliğinin⁷⁰⁸ giderilmesidir”. Bu itibarla, sadece toplam geliri içerisine pasif gelirleri belirli bir oranı aşan, yabancı bağlı işletme ya da iştiraklerin, kanunun ilgili madde hükmü uyarınca, düzenleme kapsamında değerlendirilmesi, vergilemede eşitlik ilkesine uygun bir düzenlemedir.

a)-Eşitlik Kavramı

Hukuk devleti⁷⁰⁹ ile sosyal devlet⁷¹⁰ arasındaki en önemli ayırım eşitliktir. Bu itibarla, yukarıda da belirtildiği üzere, hukuk devletinde eşitlik yasa önünde

⁷⁰⁸AYM’nin eşitsizlik iddiasıyla önüne gelen davalarda yerleşik içtihadı uyarınca; Eşitliği bozduğu ileri sürülen kural haklı bir nedene dayanmakta ya da kamu yararı amacıyla yürürlüğe konulmuş ise bahse konu kuralın eşitlik ilkesini ihlal ettiğinden bahsedilemez. Bkz. AM 26.6.1995, 90/22, RG. T.10.8.1995, RG.no.22370. Ayrıca, “durumlarındaki değişikliğin doğurduğu zorunluluklarla, kamu yararı ya da başka haklı nedenlere dayanılarak yasalarla farklı uygulamalar getirilmesi durumunda Anayasanın eşitlik ilkesinin çiğnendiği sonucu çıkarılamaz. Bkz. AM 15.8.1995, 22/37, RG.T.16.12.1997, RG. no. 23702. AYM’nin ayrıcalıklı duruma getirmenin haklı nedeni olarak kabul ettiği durumlar;-hukuksal yapı ya da nitelik farklılığı;-vergi konusunda nitelik farklılıkları;-kamu yararı; -mali politika, sosyal ve ekonomik teknik gerekler. Bkz. Billur Yaltı Soydan, “**Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak**”, ss. 105-106.

⁷⁰⁹Devletin hukuk kuralları ile bağlı olmadığı, yönetilenlere hukuki güven vermeyen, zorbalığa başvuran “polis devlet”in karşılığı olan “hukuk devleti”; temel hakların güvenceye bağlanmasını, devletin hukuka bağlı olmasını, hukuk üzerine kurulu olmasını, yönetimin hukuka bağlılığını, tüm işlem ve eylemlerin yargının denetimine tabi olmasını gerektirmektedir. Bu itibarla, hukuk devleti ilkesi ile amaçlanan hukuki istikrar ve hukuki güvenliğin teminidir. Bkz. Şeref Gözübüyük, **a.g.e.**, ss. 168-169; Necmi Yüzbaşıoğlu, **Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 187; Mehmed Akad; Bihterin Vural Dinçkol, **a.g.e.**, s. 314; Ergun Özbudun, **Türk Anayasa Hukuku**, 11. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara,2010, s. 123; Bülent Tanör, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri, Osmanlı Türk**

eşitlik bağlamında, biçimsel bir eşitliği ifade eder iken; sosyal devlet anlayışındaki, eşitliklik kavramı; sosyal durum ve şartlar sebebiyle, toplumsal eşitsizliklerin esas alındığı hasta, sakat, düşkün, yaşlı ve de özellikle mali güce sahip olmayan kişilerin devlet tarafından korunmaya alındığı ve toplumsal eşitsizlik ve farkların azaltılmaya çalışılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sosyal devlet liberal devletin hukuki

Anayasal Gelişmeleri (1789-1980), 19. baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 2010, s. 393; İsmet Giritli, Jale Sarmaşık, **Anayasa Hukuku**, yeni bası, Beta, İstanbul, 2001, s. 109.

Hukuk devleti kavramı, devlet kudretinin sınırlandırılması ihtiyacını takiben İlkçağdan itibaren mevcudiyetini sürdürmektedir. 1860'larda Alman hukukçuları tarafından "Rechtsstaats" terimi ile karşılık bulan bahse konu kavram, ülkemizde ilk olarak 1961 Anayasası'nda ifade edilmiştir. Bkz. Emin Memiş, **Türk Anayasası Gelişimleri Süreci(1808-1998)**, İstanbul,1998, s. 149. 1982 Anayasası'nın 2'inci maddesi Türkiye Cumhuriyeti'ni demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlamaktadır. Bkz. Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s. 145. Hukuk devletinde vergilendirme yetkisinin yasama ve yürütme organları tarafından keyfi kullanımının engellenmesi hususunda, yargı organına önemli görevler yüklenmektedir. Bkz. Mualla Öncel, vd., **a.g.e.**, s. 39. Hukuk devleti sadece kendisini hukuk ile sınırlandıran devlet olarak değil; ayrıca ülkesindeki bireylere hukuki güvenlik temin eden, hukuk uygulamalarında ve bütün devlet işlerinde eşitlik ve adalet ilkesini dikkate alan, bireyler arasında keyfi ayrımcılığa gitmeyen bir devlet olmayı gerektirmektedir. Topluca ifade etmek gerekirse; kişiler tarafından hukuk devletinin boyutları tespit edilirken üç temel gereksinim dikkate alınmaktadır. Bunların ikisi; özgürlük ve güven; sonuncusu ise; özgürlük ve güveni hukuk düzeninin üstün değerleri düzeyine yükseltebilecek tek aracı olan ve kişilerin diğer kişiler ile ilişkilerinde hissedilebilecek toplumsal bir gereksinme olan eşitliktir. Bkz. Tülin Kıranoğlu, **a.g.e.**,s. 133; Hayrettin Ökçesiz, "**Hukuk Devleti**", HFSA 4, s. 28-31.

⁷¹⁰Sosyal devlet ya da refah devleti (welfare state); kapitalist toplumlardaki eşitsizlik ve yoksunluklara karşı emekçi sınıfların mücadelelerinden doğmuştur. Bkz. Bülent Tanör, **a.g.e.**, s. 392. Batı demokrasileri kaynaklı sosyal devlet, diğer bir ifadeyle refah devleti; "devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif şekilde müdahalesini meşru ve gerekli gören bir devlet anlayışıdır". Bkz. Emin Memiş, **a.e.**, s. 165. ÖZBUDUN'a göre sosyal devlet anlayışı; devletin sosyal barışı ve sosyal adaleti temin etmek amacıyla sosyal ve ekonomik hayata aktif müdahalesini meşru ve haklı olarak görmektedir. Bkz. Ergun Özbudun, **a.g.e.**, s. 44.

AYM bir kararı uyarınca sosyal hukuk devleti; "...insan hak ve özgürlüklerine saygı gösteren, ferdin huzur ve refahını gerçekleştiren ve teminat altına alan, kişiyle toplum arasında denge kuran, esnek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen, özel teşebbüsün güvenlilik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayan, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirler alarak çalışanları koruyan, işsizliği önleyici ve milli gelirin adalete uygun biçimde dağılmasını sağlayıcı tedbirler alan, adaletli bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini yükümlü sayan, hukuka bağlı, kararlılık içinde ve gerçekçi bir özgürlük rejimi uygulayan devlet" tir. Bkz. Anayasa Mahkemesi 18.2.1985, 9/4, RG.T. 26.6.1985. Bkz. Billur Yaltı Soydan, "**Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak**", s. 109.

Yapılan tanımlardan da açıkça anlaşılacağı üzere; sosyal devletin temel amacı ve görevi; sosyal adalet, sosyal refah ve sosyal güvenliğin temini, yaşam düzeyinin yükseltilmesi, refahın yaygınlaştırılmasıdır. Bu itibarla, mali güce göre vergilendirme ilkesi, sosyal devletin vergi adaletine ilişkin yönüdür. Bu bağlamda, sosyal devlette, asgari ücretin insan onuruna yaraşır şekilde yaşamayı temin etmesi dikkate alınarak, ölçülülük ilkesini de ihlal etmeyecek şekilde vergi alınmaması icap etmektedir. Bkz. Elif Sonsuzoğlu, "Ayrıma İlkesinin Adı Mı Değişti; Asgari Geçim İndirimi", **Yaklaşım**, Nisan 2008, Sayı: 184, ss. 31-32.

ve siyasal eşitlik ilkelerinin fırsat, şart ve sonuç eşitliği ilkeleri ile tamamlanmasını hedeflemektedir⁷¹¹.

b)-Ayrımcılık

Eşitlik ilkesiyle içiçe geçmiş bir kavram olan ayrımcılık; “insanlara cinsiyetlerine ya da ırklarına göre farklı işlem yapılmaması” ya da “bir kişi veya nesneye yönelik muamelelerin diğer bir kişi veya nesneye yönelik muamele ile karşılaştırılması ve sonuçta, bu kişi veya nesneye, ikinci bahsedilenlere yapılan muameleden farklı muamele yapılmasını” ifade etmektedir. Vergi sistemleri vergi ödeme gücünü esas alan ayırımı dikkate alsa da, ayırım yapılmama ilkesiyle mali güç uyarınca ayırım yapılmasının engellenmesi amaçlanmamaktadır⁷¹².

Ayrımcılık; ev sahibi ülkenin, ülkesinin vatandaşı olmayanlara, vatandaşlık temelinde doğrudan ayrımcılığa gitmesi ya da kendi ülkesinde yerleşik olmayanlara, vatandaşlık temeline dayanmayan, ancak aynı sonucu yaratan dolaylı ayrımcılık ihtiva eden engeller uygulamasıdır. Ayırım yapmama; vergilendirmede bir devletin vergisel işlemlerde, yerleşik ve yerleşik olmayanlarla, yurtiçi gelirler ve yurt dışı gelirler arasında ayırma gitmemesidir. Eğer bir kural, söz konusu kişilerin vatandaşlığından bağımsız olacak şekilde objektif kriterlerle haklı bir nedene dayanmakta ise ve de ulusal kurullarla dikkate alınan meşru amaç ile orantılı ise ilgili kuralı ayrımcı bir kural olarak nitelendirmek mümkün değildir⁷¹³.

Konu vergi anlaşmaları çerçevesinde değerlendirilecek olursa; anlaşmaya taraf ülkenin, diğer anlaşmaya taraf ülke vatandaşlarına, aynı şartlar altında, kendi ülkesi vatandaşlarından farklı vergilendirmeye gitmemesidir. Bu itibarla, yabancı ve ülkede yerleşik olan yerli işletmelere, kurumlar vergisinin uygulanması

⁷¹¹Leyla Şahin, **a.g.e.**, s. 112.

⁷¹²Erdoğan Öcal, **a.g.e.**, s. 7; Leyla Şahin, **a.g.e.**, s. 6; Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 275; Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, s. 79.

⁷¹³Ayrımcılık, ev sahibi ülkenin, ülkesinin vatandaşı olmayanlara, vatandaşlık temelinde doğrudan ayrımcılığa gitmesi ya da kendi ülkesinde yerleşik olmayanlara vatandaşlık temeline dayanmayan ancak aynı sonucu yaratan dolaylı olarak ayrımcılık ihtiva eden engeller uygulamasıdır. Bkz. Renata Fontana, “**The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part II**”, s. 322; Billur Yaltı, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergiler**, s. 79; Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 275.

açısından ayrımcılık yapılmaması konusunda, OECD Vergi Anlaşma Modeli'nin ilgili madde hükmü uyarınca; “Bir akit devletin vatandaşları, diğer akit devlette o devletin vatandaşlarının aynı koşullarda, özellikle mali ikametgâha göre, karşı karşıya kaldıkları veya kalacakları vergilendirmeden ve diğer bazı yükümlülüklerden değişik veya daha ağır vergilendirmeye ve diğer bağlı yükümlülüklerle tabi tutulmayacaktır”. Bu itibarla, vergi anlaşmalarında ayrımcılık yasağını düzenleyen maddenin uygulanmasında esas alınanın, üretim faktörlerinin uluslararası platformda serbest dolaşımı ve de böylece kaynakların, optimum dağılımının, temin edilmesi olmakla birlikte, karşılıklılık esasına dayanan vergi anlaşmaları uyarınca anlaşmaya taraf bir ülkede yerleşik bir kişi, kendi ülkesinin diğer anlaşmaya taraf ülkelerin yerleşiklerine tanımadığı lehte uygulamalardan istifade edemeyecektir⁷¹⁴.

BATIREL'e göre; ayırım yapılmaması, sermaye ithalatçısı ülkelerin aleyhine bir uygulamadır. Sermaye ithal etmekte olan ülkelerin, yerli ve yabancı yatırımlar açısından, aynı vergi oranlarını uygulama mecburiyeti, bahse konu ülkelerin, yüksek vergi oranları uygulamak suretiyle, vergi ihracatını sınırlandırmaktadır. Bu itibarla, sermaye ithalatçısı olan Türkiye açısından, dar mükellef kurumlara, düşük veya tevkifat oranı uygulanmasının anlamı bulunmamaktadır. Konuya ilişkin olarak, Türkiye mahsup yöntemine uygulamalarında yer veren, Japonya, İngiltere, ABD ve Almaya gibi büyük sermaye ihraç eden ülkelere, en az oranlarda uygulanan oran kadar, yüksek kurumlar vergisi uygulamalıdır. Aksi bir uygulama, kurumlar vergisi hasılatından vazgeçilmesini ve yabancı ülke hazinesine, vergi gelirlerinin aktarılmasını ifade edecektir. Durum böyle olmakla birlikte; Türkiye'nin vergi oranlarını düşük tutmak suretiyle, yabancı sermaye ve yatırımları teşvik edeceği iddiasının, ekonomik temeli bulunmamaktadır. Mahsup sisteminin uygulandığı ülkeler açısından, mahsup sisteminden yararlanılarak, vergi yükünde değişme olmadığından, yabancınların böylesi bir durumda gerçekleştirecekleri yatırımlarda, karar verirken,

⁷¹⁴Bkz. OECD MC Art. 24; Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 276; Ömer Faruk Batirel, **“Çifte Vergilemeyi Önleme Konusunda OECD Model Antlaşması ve Kurumlar Vergisi Uyumu”**, s. 48; Erdoğan Öcal, **a.g.e.**, s. 7.

Türkiye’de uygulanan vergi yükü etki taşımamaktadır. Diğer taraftan ise; İsviçre, Fransa, Belçika ve Hollanda gibi yurt dışı kaynaklı yatırım gelirlerini, vergi dışı bırakan, diğer bir anlatımla bahse konu gelirlerin, istisna kapsamında değerlendirildiği ülkelerde ise; söz konusu ülkelerin emsal yatırımları açısından, diğer sermaye ithalatçısı ülkelerin, uyguladığı kurumlar vergisi sistemi ile uyum içerisinde bir rejim izlenmelidir⁷¹⁵.

3-Vergilerin Kanuniliği

Vergiye ödeme ya da yükümlü olmanın, isteğe bağlı olmaktan çıkıp, vergilerin halkın rızasıyla alınabilmesi, diğer bir ifadeyle, “temsilcisz vergi olmaz” ilkesi, batılı ülkelerin ilk ve temel anayasal kurallarındandır⁷¹⁶. Bu itibarla, vergilere ilişkin yapılacak düzenlemelerin, gerek şekli gerekse maddi anlamda kanun ile yapılmasını emretmekte olan vergilerin kanuniliği⁷¹⁷; devletin vergilendirme yetkisini genel, soyut, objektif, vergiye ilişkin esaslı unsurları kapsayan ve yasama organı tarafından, anayasal usullere uygun biçimde çıkartılan, kanunlar ile kullanılmasını ifade etmektedir. Topluca ifade etmek gerekirse; vergilerin yasallığı ilkesi; verginin konu, matrah, oran, indirim, istisna, muafiyet, zamanaşımı, tarh ve tahakkuku gibi kurucu unsurlarının yasa ile tespitini⁷¹⁸ gerektirmektedir.

⁷¹⁵Ömer Faruk Batirel, **a.e.**, s. 49.

⁷¹⁶Bahse konu ilke uyarınca; hiçbir vergi halkın rızası olmadan alınmaz. Bkz. Billur Yaltı, “The Separation of Powers in Turkish Tax Law”, (Çevrimiçi),<http://www.pdfdownloadforfree.com/Separation-of-Powers-in-Turkish-Tax-Law.html#>, s. 2. (26.01.2010); Bumin Doğrusöz, “Yargı Kararları Işığında Vergilerin Kanuniliği İlkesi Açısından Türk Vergi Mevzuatının Değerlendirilmesi”, XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi**, Yayın No:12, İstanbul, 2000, s. 136; S. Ateş Oktar, “**Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Ek Mali Yükümlülükler ve Bir Totolojik Düzenlemenin Analizi**”, s. 184.

⁷¹⁷Vergi yasaları genel kurallar ihtiva ettiğinden kanunilik ilkesi, hukukta “tipiklik” şeklinde de nitelendirilmektedir. Bu bağlamda, vergilendirmeye ilişkin olarak kanunda soyut bir şekilde düzenlenmiş bir olay, somut şekilde gerçekleşince tipiklikten bahsedilebilmektedir. Bkz. Osman Pehlivan, **Vergi Hukuku**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2010, s. 22; Gülşen Güneş, **Verginin Yasallığı İlkesi**, 2. baskı, XII Levha, İstanbul, 2008, s. 16.

⁷¹⁸Selim Kaneti, **Vergi Hukuku**, s. 37; Bumin Doğrusöz, “**Yargı Kararları Işığında Vergilerin Kanuniliği İlkesi Açısından Türk Vergi Mevzuatının Değerlendirilmesi**”, ss. 137-138; Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s. 206.

Konuya ilişkin, 1982 Anayasası'nın "Vergi Ödevi" başlıklı 73'üncü maddesinin 3 numaralı fıkrası uyarınca; "vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir ve kaldırılır". İlgili madde hükmü; her türlü mali yükümlülüğün yasa ile konulması gerektiğini, diğer bir ifadeyle keyfi ve takdiri uygulamaları engelleyecek ilkelerin de yasada mevcudiyetinin gerekliliğini düzenlemektedir. Bu itibarla, vergilendirme yetkisine sahip organlara, bağlayıcı çerçeve çizen; mükelleflere bazı hak ve görevler yükleyen, bahse konu ilke, keyfi ve taktiri uygulamaları engelleyecek ilkelerin, yasada yer alması amacı doğrultusunda, bireylerin özgürlüklerini, devlete karşı koruyan güvenlik sınırlarını belirlemektedir⁷¹⁹.

Türk Anayasa hukuku açısından verginin kanuniliği ilkesinden ilk ayrılma, 1961 Anayasası'nda, 1488 sayılı Kanun ile 1971 tarihinde gerçekleştirilen değişiklik ile yaşanmıştır⁷²⁰. 1961 Anayasası'nın 61'inci maddesinde; "kanunun belli ettiği yukarı ve aşağı hadler içinde kalmak, ölçü ve esaslara uygun olmak şartıyla, vergi, resim ve harçların muafiyet ve istisnalarıyla nispet ve hadlerine ilişkin hükümlerde değişiklik yapmaya, Bakanlar Kurulu yetkili kılınabilir" hükmü yer almaktadır. Bahse konu hüküm, 1982 Anayasası'nın 73'üncü maddesinin 4 numaralı fıkrasında; "Vergi, resim, harç ya da benzeri mali yükümlüklerin muaflık, istisna ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapma yetkisi Bakanlar Kurulu'na verilebilir" şeklinde hüküm altına alınmaktadır.

Sadece muaflık, istisna, indirim ve oranlara ilişkin olarak kullanılabilen, diğer bir anlatımla, vergi kanunlarının diğer hükümleri açısından

⁷¹⁹Söz konusu hüküm, vergilerin öngörülebilir olmalarını ifade eden hukuki güvenliği temin etmektedir. Bkz. Gülsen Güneş, **Verginin Yasallığı İlkesi**, s. 15. Hukuki güvenlik ilkesi; hukuk devletinde kişilerin, bağlı oldukları kuralları, önceden bilmeleri ve davranışlarını buna göre güven içerisinde tespit edebilmeleridir. Bkz. Mualla Öncel, vd., **a.g.e.**, s. 45; Gülsen Güneş, **Verginin Yasallığı İlkesi**, ss. 12;52; Selim Kaneti, **Vergi Hukuku**, s. 36; Metin Taş, "**Anayasal Vergileme Normları Açısından Gelir Vergisi**", s. 277.

⁷²⁰S. Ateş Oktar, "**Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Ek Mali Yükümlülükler ve Bir Totolojik Düzenlemenin Analizi**", s. 155.

kullanılmayacak⁷²¹ istisnai yetki devri uyarınca vergilendirme yetkisi bazı durumlarda Bakanlar Kurulu'na devredilmiştir. Bu itibarla, Bakanlar Kurulu'na kısmi olarak vergilendirme yetkisinin devredildiği ilgili maddede, Bakanlar Kurulu'na tanınan yetki, aşağı ve yukarı sınırları kanun ile tespit edildiğinden, koşullu bir yetki niteliğinde olsa da; yetkinin kullanımıyla, verginin konusu, mükellefi ve de vergiyi doğuran olay değişecektir⁷²².

Vergilerin kanuniliği ilkesinden bir diğer ayrılma ise; verginin kanuniliği, vergilemede genellik ve eşitlik, hukuki güvenlik gibi temel anayasal vergilendirme ilkelerinin dikkate alınmadığı, Bakanlar Kurulu'nun, dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri mali yükümlülükler dışında ek mali yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanun ile yetkili kılındığı Anayasa'nın dış ticaretin düzenlenmesine yönelik hükmü ile gerçekleşmiştir. Bahse konu hüküm ile yürütme merciine tanınan vergi koyma yetkisi, 73/4 deki nazaranda daha geniş kapsamlı olmakla birlikte, her ne kadar dış ticaretin düzenlenmesi ile sınırlı olsa da tümüyle verilmektedir⁷²³.

Konuya ilişkin olarak; 167/2 uyarınca çıkarılan 2976 sayılı ve 2.2.1984 tarihli Dış Ticaretin Düzenlenmesi Hakkındaki Kanun⁷²⁴ uyarınca; “Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına düzenlenmesini sağlamak amacıyla, ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek mali

⁷²¹Metin Taş, “Anayasal Vergileme Normları Açısından Gelir Vergisi”, s. 277; Nihal Saban, **Vergi Hukuku**, s. 51.

⁷²²Yürütme mercii, kendisine tanınan bu yetkiyi kullanmak suretiyle, GVK'nun 94'üncü maddesi uyarınca bazı tevkifat oranlarını yüzde “0” olarak belirlemiştir. Burada bir hususa dikkat çekmek gerekmektedir. Herhangi bir verginin oranının yüzde sıfır olarak tespiti söz konusu verginin kaldırılmasını ifade eder. Konuya ilişkin; bir verginin oranının „0“ olarak tespiti durumunda, vergi kurum olarak devam etse de, sadece vergi oranının „0“ olarak tespit edildiği süre boyunca uygulanmadığı ifade edilen Anayasa Mahkemesi'nin aksi yönde kararları mevcuttur. Ancak, kanımızca; yüzde „0“ oranı tam bir vergi istisnası ile aynı etkileri yaratacağından, vergi oranının „0“ olarak belirlendiği bir durumda, verginin kurum şeklinde devam etmesinin anlamı kalmayacaktır. Bkz. S. Ateş Oktar, “**Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Ek Mali Yükümlülükler ve Bir Totolojik Düzenlemenin Analizi**”, ss. 169-170.

⁷²³Bkz. 1982 Anayasa'sı m. 167/2; S. Ateş Oktar, **a.e.**, ss. 155;168;176; Billur Yaltı, “The Separation of Powers in Turkish Tax Law”,(Çevrimiçi),<http://www.pdfdownloadforfree.com/Separation-of-Powers-in-Turkish-Tax-Law.html#>, s. 7. (26.01.2010) ; Necmi Yüzbaşıoğlu, **a.g.e.**, s. 280.

⁷²⁴RG 15.2.1984 Tarih, 18313 Sayı.

yükümlülükler konulması ve kaldırılması bu yükümlülüklerle ilişkin esasların tespit edilmesi ve oluşan fonların⁷²⁵ kullanılması bu kanun hükümlerine göre yürütülür⁷²⁶. Anılan kanunun ikinci maddesi ile; Bakanlar Kurulu ek mali yükümlülükler koyma, kaldırma, yükümlülere ilişkin esasları belirleme ve oluşan fonları kullanmaya yetkili kılınmıştır. Kanunda ayrıca, ithalat, ihracat ve dış ticaret işlemleri üzerine konulan ek mali yükümlülüklerin; nevi, miktarı, tahsili, takibi, iadesi, gerektiğinde bütçeye irat kaydedilmesi, fonda toplanması ve fonun kullanım esaslarının Bakanlar Kurulu kararında gösterileceği yönünde bir hüküm yer almaktadır⁷²⁷.

DTDHK ile yürütme merciine devredilmiş vergilendirme yetkisi, verginin konu, yükümlü ve vergiyi doğuran olayın tespitini kapsayarak, hükmün amacını aşmak suretiyle, Anayasa’da yer almayan bir fonun ihdasına yol açmıştır. Ayrıca, oluşturulan fonun esaslarının Bakanlar Kurulu kararında gösterilmesi, önceden izin alma ilkesinin⁷²⁸ ihlaline ve bütçenin uygulanması esnasında ve uygulanmasından sonra gerçekleştirilecek, yasama denetiminin de engellenmesine sebebiyet verecek şekilde, Bakanlar Kurulu’na bütçe dışında keyfi harcama yapma yetkisi sunmaktadır. Bu bağlamda, Bakanlar Kurulu yetkisini, DTDHK’un 1’inci ve 3’üncü maddeleri uyarınca oluşturulan, Yatırım Malları İmalatı Teşvik Fonu ve

⁷²⁵Fon, genel olarak, belirli bir amacın yerine getirilmesi amacıyla oluşturulan, elde edilen kaynakların sadece söz konusu amaca tahsis edildiği, bütçe ile bağlantılı, bütçe içinde ya da dışında bulunan kamusal nitelikli özel bir hesaptır. Bkz. Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 89. Ancak, fonların bütçe dışında oluşturulmaları pek çok olumsuzluk içermektedir. Bu şekilde bütçenin genelliği ve birliği ilkeleri ihlal edilmiş ve düşük öncelikli kamu hizmetleri ön plana çıkarılmış ve yasama denetiminin zayıflaması sebebiyle harcama disiplini ortadan kalkmış ve israf artmıştır. Bkz. S. Ateş Oktar, **“Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Ek Mali Yükümlülükler ve Bir Totolojik Düzenlemenin Analizi”**, ss. 179;183.

⁷²⁶Bkz. DTDHK m. 1.

⁷²⁷Bkz. DTDHK m. 3.

⁷²⁸Anayasa 161’inci maddesinin 1 numaralı fıkrası uyarınca; devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin harcamalarının bütçeye dayalı olması zorunluluğu vardır. Önceden izin ilkesi belirli bir döneme, diğer bir ifadeyle mali yıla ait harcama yapma ve gelir toplama yetkisinin yasama organı tarafından, ilgili dönem başlamadan önce bir bütçe kanunuyla yürütme organına verilmesi gereğini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, önceden izin ilkesi uyarınca bütçenin ait olduğu mali yıla girmeden Parlamento tarafından kabul ve tasdik edilmesi gerekmektedir. Bkz. Gülsen Güneş, “Hukuksal Teknik Açısından Bütçede “Önceden İzin İlkesi” nin Vergi Gelirleri Yönüyle İşlevini Kısmen Yitirmesinin Bütçe Hakkı Açısından İrdelenmesi, XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Anayasal Mali Düzen, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın**, No:12, İstanbul, 2000, s. 175-178; Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 206; Şerafettin Aksoy, **a.g.e.**, s. 435; Akif Erginay, **Kamu Maliyesi**, s. 215; Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s. 337; Özhan Uluatam, **a.g.e.**, s. 114.

Destekleme ve Fiyat İstikrar ve Fonu hakkındaki kararlar ile kullanarak dış ticarete yönelik çeşitli mali yükümlülükler getirmiştir⁷²⁹. Ancak, konuya ilişkin olarak Anayasa Mahkemesi; 73/4 ve 167/2 hükümlerini, Anayasa’da düzenlenen yasama yetkisinin devredilemezliği⁷³⁰ kuralının istisnaları olarak değerlendirip, DTDHK’nun Anayasa’ya aykırı olmadığı şeklinde karar⁷³¹ vermiştir.

Topluca ifade etmek gerekirse; OKTAR tarafından ifade edildiği üzere; DTDHK adeta bir ayna işlevi sergileyerek, anayasanın verdiği yetkiyi doğrudan Bakanlar Kurulu’na yansıtmıştır. Burada önem arz eden husus; Bakanlar Kurulu’na kanun ile tanınan ek mali yükümlülükler koymaya yönelik vergilendirme yetkisinin; kanuni idare ve kanuni idare ilkesinin vergi hukuku alanında görünümü olan , herhangi bir vergi ya da yükümlülüğe ilişkin tüm düzenlemelerin doğrudan kanun ile gerçekleştirilmesini öngören vergilerin kanuniliği ilkelerine uygun olduğu anlamı taşımayacağıdır. Bu itibarla, vergilerin kanuniliği ilkesinin, hukuksal yaşamda yerini alabilmesi; hukuka saygı, kanuni idare, yasama ve yürütme organlarının işlem ve eylemlerinin yargı denetimine tabi olması, bağımsız yargı, idarenin mali sorumluluğu, yasama ve yürütme organları arasındaki yetki devri sınır ve şartlarının ayrıntılı tespit edilmiş olması gibi bazı diğer kavram ve olgular ile desteklenmesine bağlıdır⁷³².

Konuya ilişkin olarak, vergilerin kanuniliği ilkesinin katı bir şekilde uygulanmasının çağdaş demokratik gelişime ters düşeceği ve ekonomide ani ve

⁷²⁹S. Ateş Oktar, “**Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Ek Mali Yükümlülükler ve Bir Totolojik Düzenlemenin Analizi**”, ss. 168;181;186.

⁷³⁰Bkz. 1982 Anayasası m. 7.

⁷³¹Anayasa Mahkemesi kararını, Kanun’un gerekçesine dayandırmıştır. İlgili kararda, ülkede gelecekte meydana gelecek ekonomik gelişmeleri önceden fark edip, buna göre önlem alınması söz konusu olmaması sebebiyle, ithalat ve ihracatın değişen koşullara tabi olmasından ötürü, hükümetlere bazı geniş ve esnek yetkiler tanınmasının, zorunluluğu belirtilmektedir. Bu itibarla, ithalat ve ihracatla, diğer ülkelerin Türkiye için koyduğu sınırlara karşılık hükümetin hızlı karşı önlemler alarak Türkiye’ye çok ucuza ithal edilen veya çok yüksek fiyatlarla alınan malların fiyatlarının ayarlanmasının gerekliliğine değinilmektedir. AYME 1984/6, K. 1985/ 1, T. 11.1.1985, RGT.17.6.1985, S. 18787. Bkz. S. Ateş Oktar, “**Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Ek Mali Yükümlülükler ve Bir Totolojik Düzenlemenin Analizi**”, ss. 176-177.

⁷³²Kanuni idare ilkesi uyarınca; idarenin anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik ve diğer düzenleyici idari işlemlere uygun davranması gerekmektedir. Bkz. Bumin Doğrusöz, “**Yargı Kararları Işığında Vergilerin Kanuniliği İlkesi Açısından Türk Vergi Mevzuatının Değerlendirilmesi**”, s. 152; S. Ateş Oktar, a.e., ss. 169;176.

beklenilmeyen farklılıklara karşı uygulanan kısa vadeli iktisat ve maliye politikasının gereği olarak 73/4 ve 167/2 hükümleri ile yürütmenin vergilendirme yetkisi ile donatılmasının gerekliliği argümanları kanımızca kabul edilebilir⁷³³.

Devletin vergilendirme yetkisini genel, soyut, objektif, vergiye ilişkin esaslı unsurları kapsayan ve yasama organı tarafından anayasal usullere uygun çıkartılan kanunlar ile kullanılmasını ifade eden verginin kanuniliği ilkesi açısından; Türk vergi sisteminde yer alan KEYKlere ilişkin düzenlemeler değerlendirildiğinde; düzenlemelerin konu, matrah, oran, indirim, istisna, muafiyet, tarh ve tahakkuk gibi kurucu öğeleri, konuya ilişkin yasalar ile tespit edildiğinden, KVK'nun 7'inci ve GVK'nun 75'inci maddelerinde yer alan hükümlerin, birarada değerlendirilmesi ile; KEYKlere yönelik düzenlemeler, vergilerin kanuniliği ilkesine uygun olarak addedilebilmektedir.

4-Mali Güce Göre Vergileme

Mali güç kavramı, evrensel bildirgelerde yer alarak, siyasal meşruiyet elde etmiş, ilgili bildirgelerin anayasaları şekillendirmesindeki rolünün etkisi ile de, ülkelerin anayasalarına dahil edilmiş ve de ilkesel açıdan yapılan değerlendirmeler ile pozitif hukuka kadar taşınmıştır. Burada bir hususa değinmek gerekmektedir. Ödeme gücü kavramı, sadece kişinin gelirini esas alan ödeme kabiliyetini; mali güç kavramı ise daha geniş kapsamlı olarak, kişinin geliri, serveti ve tüketimini, yani vergilendirme kapasitesini esas almaktadır. Diğer bir ifadeyle, ödeme gücü dar anlamda kişinin iktidarını; mali güç kavramı ise geniş anlamda iktidarı ifade etmekte ve sadece parasal nitelikte değil, sosyal ve kültürel alanları da kapsar niteliktedir. Konuya ilişkin olarak da 1961 Anayasası'nda olduğu gibi; 1982 Anayasa'sında da "ödeme gücü" kavramı yerine "mali güç" kavramı kullanılmaktadır⁷³⁴.

İtalyan ekonomist GUICCIARDINI; ödeme gücünü, artan oranlı vergilemenin gereği şeklinde savunmuştur. Takip eden yıllarda bahse konu ilkeyi

⁷³³S. Ateş Oktar, **a.e.**, ss. 166;167.

⁷³⁴Tamer Budak, **Türk Vergi Hukukunda Anayasal Ölçüt: Mali Güç**, ss. 2;8;10;42.

ekonomistler, vergi adaletinin temini açısından; diğer bazı yazarlar⁷³⁵ ise, sosyal adaleti sağlamada kullanılacak etkin bir araç olarak değerlendirilmektedir. Benzer bir şekilde, toplumda yüksek ödeme gücüne sahip kişilerin, düşük ödeme gücüne sahip olanlara nazaran daha fazla vergi vermelerini öngören ilke, Adam SMITH tarafından, adil vergi sisteminin ilk kanonu olarak formüle edilmiştir. Bu itibarla, günümüzde vergilendirmede eşitliği ölçmek amacıyla kullanılan ödeme gücü, diğer bir ifadeyle mali güç, bireysel durumlara göre tutarı değişebilen, bir niceliği simgelemektedir⁷³⁶.

ÖNCEL/KUMRULU/ÇAĞAN' göre; "mali güce göre vergilendirme, sosyal devletin vergi adaletiyle ilgili ilkesidir. Mali güce göre yapılan vergilendirme, kişilerin ekonomik ve kişisel durumları göz önüne alınarak vergilendirilmeleri anlamındadır. Bu ilkeye uyulmasıyla vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı sağlanır"⁷³⁷.

Belirtildiği üzere mali güce, diğer bir anlatımla vergi ödeyebilme gücüne göre vergilendirme; mali gücü fazla olanın, mali gücü az olana nazaran daha fazla vergi ödemesini gerektirmektedir. Diğer bir anlatımla, Anayasa'nın esas aldığı mali güç ölçütü uyarınca mali güç arttıkça, vergi yükünün de buna bağlı olarak artması gerekmektedir. Ayrıca, sosyal devlet anlayışına uygun olarak, eşitlik ve adaleti içeren, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımını, maliye politikasının sosyal amacı olarak ifade eden anayasal hüküm uyarınca; kişi ve işletmelerin ekonomik durumlarının dikkate alınması, yani mali gücün göstergelerinden gelir, varlık sermaye ve harcamaların esas alınması suretiyle, vergiye tabi tutulmalarını gerektiren mali güce göre vergileme ilkesinin esas alınması, vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımını temin edecektir⁷³⁸.

⁷³⁵Söz konusu görüşü savunan yazarlar arasında BODIN, ROUSSEAU, SISMONDI, MILL ve SAY ROOSVELT sayılabilir. Bkz. Orhan Şener, **Kamu Ekonomisi**, s. 242.

⁷³⁶Nihal Saban, **Vergi Hukuku**, ss. 53-54; Joachim Lang, **a.g.e.**, s. 9; Orhan Şener, **Kamu Ekonomisi**, s. 242; Orhan Şener, "**Principles of Taxation**", s. 80.

⁷³⁷Mualla Öncel, vd., **a.g.e.**, ss. 51-53.

⁷³⁸Selim Kaneti, **Vergi Hukuku**, s. 33; Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, s. 93; Gülsen Güneş, **Verginin Yasallığı İlkesi**, s. 98; Leyla Ateş, **Vergilendirmede Eşitlik**, Derin Yayınları, İstanbul, 2006, s. 119.

Diğer bir yaklaşıma göre; mali güç ihtiyaçları tatmin derecesini tespit eden en önemli büyüklük olan gelirin, asgari geçim düzeyini aşan kısmıdır. Bu bağlamda, kişilerin mali güçleri, hiçbir zaman herhangi bir sosyal sınıf ya da meslek grubuna katılmak ile ölçülemeyeceği gibi; henüz fiili olarak elde edilmemiş durumlar uyarınca ya da varsayımsal bir şekilde, ileride elde etmesi beklenen durumları dikkate alarak mali güce ilişkin bir değerlendirme yapılamaz⁷³⁹.

Mali güce göre vergilendirme ilkesinin, Anayasa'nın belirtilen maddesinde düzenlemiş olması, ancak mali gücün tanımının ilgili madde hükümde eksikliği ve mali gücün göstergelerinin hüküm altına alınmaması olması, konuya ilişkin bazı belirsizliklere sebebiyet vermektedir. Anayasa Mahkemesi konuya ilişkin kararlarında; mali güce göre vergilendirme ilkesinin uygulanmasında; mali güç unsurunun açık olarak düzenlemelerde mevcudiyeti ve bu itibarla bahse konu ilkeyi uygulayanların, yorum ve anlayışına terk edilmemesi, verginin konusu, matrahı, oranının mali güce uygun olacak şekilde tespiti, vergi mükellefinin mali gücüne göre vergilendirilebilmesi açısından, gerçek gelirin belirlenmesi, vergi mükelleflerinin kişisel durumlarının, yasada belirtilmesi ve ayrıca vergi tekniğinin vergi adaletini yansıtmasının gerekliliğine değinmektedir⁷⁴⁰.

Gelir veya servet elde edilmesi ya da tüketim harcamaları yapılması durumunda vergi ödeme gücünün doğduğunun kabul edildiğinden, günümüzde mali gücün göstergeleri; gelir, varlık, sermaye ve harcamalardır. Bu bağlamda, gelir bir kimsenin refah üreten gücünü temsil etmekle birlikte, mali güce göre vergilendirme açısından en uygun unsurdur. Bunun yanı sıra, gelirin birikmiş görünümü olan servet; gelir gibi dinamik olmamakla birlikte statik, durağan özellik sergilemektedir. Ancak, sadece gelirin dikkate alınması ile mali gücün tespiti doğru olarak yapılamayacağından, herhangi bir kişi ya da ailenin mali gücü, belirli bir dönem itibarıyla elde ettiği gelir uyarınca değil, bunun yanı sıra söz konusu kişilerin sahip oldukları servet unsuruna da bağlı olarak belirlenmelidir. Ayrıca,

⁷³⁹Salih Turhan, a.g.e., s. 221; Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s. 216.

⁷⁴⁰Billur Yaltı, "**Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak**", ss. 112-113; Nami Çağan, a.g.e., ss. 198-199.

gelirin ve servetin tüketilmesi de mali gücün tespitinde dikkate alınmaktadır. Nicholas KALDOR tarafından da belirtildiği üzere; ödeme gücünün belirlenmesinde gelire nazaran tüketimin esas alınması daha doğru bir yaklaşım olacaktır⁷⁴¹.

Hükümetler, kişilerin ekonomik ve kişisel durumları göz önüne alarak, mali gücü fazla olanın, mali gücü az olana nazaran, daha fazla vergi ödemesini sağlamaya yönelik; en az geçim indirimi⁷⁴², artan oranlı gelir tarifeleri⁷⁴³, ayırma

⁷⁴¹Orhan Şener, “**Principles of Taxation**”, s. 81; Tülin Kıranoglu, **a.g.e.**,s. 137; Halil Nadaroglu, **a.g.e.**, s. 308; Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 152; Orhan Şener, **Kamu Ekonomisi**, s. 243; Tamer Budak, **Türk Vergi Hukukunda Anayasal Ölçüt: Mali Güç**, ss. 104;109.

⁷⁴²WAGNER’e göre; bir kişinin, kendisini ve ailesini geçindirebilecek gelirinden fazla olan kısmı vergi ödeme gücünü oluşturmaktadır. Bkz. Şerafettin Aksoy, **a.g.e.**, s. 261. En az geçim indirimi; diğer bir ifadeyle asgari geçim indirimi; yükümlülere ait vergi borcunun tespitinde, bireylerin asgari ihtiyaçlarına karşılık olmak üzere bir matrah tutarının vergi dışı bırakılması olarak ifade edilmektedir. Bkz. Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 152; Akif Erginay, **Kamu Maliyesi**, s. 80. Bu itibarla, en az geçim indirimi uygulamasında; vergi kanunları, ülkelerin sosyal ve ekonomik durumlarına göre, belirli bir asgari geçim tutarını kişinin hayatını idame ettirebilmesi için verginin kapsamı dışında tutarak, söz konusu miktardan arta kalan kısmı vergi matrahı olarak dikkate almaktadırlar. Bkz. Selahattin Tuncer, “**Vergi Adaleti Yahut Vergilendirmede Adalet İlkesi-I**”, s. 129; Doğan Şenyüz, vd., **a.g.e.**, s. 110.

BİLİCİ konuya ilişkin olarak; en az geçim indiriminin, çağdaş vergi sistemleri açısından gerekli uygulama olmasının yanı sıra, özel gider indirimi uygulamasının kaldırılarak değil; kamu kaynaklarının olanak sunması halinde, uygulanmasının gerektiğine değinmektedir. BİLİCİ bu itibarla, özel gider indiriminin uygulanmasından vazgeçilerek en az geçim indirimine düzenlemelerde yer verilmesini, “devletin elindeki silahını bir kenara bırakarak teslim olması” şeklinde yorumlamaktadır. Bkz. Nurettin Bilici, “Kamu Maliyesinde Vergi Güvenlik Müessesesi İhtiyacı”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007089553.htm. (02.10.2007). Konuya ilişkin farklı bir yaklaşım ise SONSUZOĞLU tarafından ileri sürülmektedir. SONSUZOĞLU’na göre, özel gider indirimi ile en az geçim indiriminin mukayesesinin yapılması suretiyle, ücretlinin hak kaybından bahsedilmesi “elmalarla armutların karıştırılması” olarak ifade edilmektedir. Bu itibarla, özel gider indiriminin yürürlükten kaldırılmasını takiben, asgari geçim indiriminin vergi sistemimize dahil edildiği söylemi, SONSUZOĞLU tarafından yanıtıcı bir ifade olarak addedilerek; açlık ve yoksulluk sınırı açısından “göstermelik” olarak nitelendirdiği, asgari geçim indirimini, ücret elde edenlerin gelirlerine tanınmış özel indirim niteliğinde değerlendirerek, ilgili uygulamanın, tüm gelir unsurlarını içermemesi sebebiyle, asgari geçim indirimi olarak nitelendirilemeyeceğini ifade etmektedir. Bkz. Elif Sonsuzoglu, “**Ayırma İlkesinin Adı Mı Değişti; Asgari Geçim İndirimi**”, ss. 30- 32. SARAÇOĞLU tarafından da belirtildiği üzere; özel gider indiriminin kaldırılmak suretiyle, düşük gelir grubunu temsil ettiği düşünülen ücretlilere yönelik getirilen asgari geçim indirimi, ücretlilere sunulan özel gider indiriminin yerini tutabilecek bir uygulama değildir. Bkz. Fatih Saraçoğlu, “**Asgari Geçim İndirimi (En Az Geçim İndirimi): Türkiye İçin Öneriler**”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 40, Nisan 2007, s. 198.

⁷⁴³Ödeme gücüne göre vergileme, vergide ödeme gücüne yaklaşmak amacıyla başvuru tekniklerden artan oranlı vergilemeyi gerektirmektedir. Bkz. Orhan Şener, “**Principles of Taxation**”, s. 81; Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 154; Doğan Şenyüz, vd., **a.g.e.**, s. 116. Teorik olarak, marjinal fayda teorisine dayanmakla birlikte, gelir arttıkça gelirin marjinal faydasının azaldığının, kabul edildiği artan oranlı vergileme ilkesi uyarınca; gelir arttıkça mükellefler arasında eşit fedakarlığın temini amacıyla vergi oranlarının arttırılması icap etmektedir. Bkz. Selahattin

kuramı⁷⁴⁴, sosyal amaçlı vergi muaflık ve istisnaları ile vergi indirimleri, veraset ve intikal vergisi zorunlu ihtiyaç maddelerinin hafif, lüks tüketim maddelerinin ağır vergilendirilmesi gibi çeşitli araç ve tedbirlerden yararlanmaktadırlar. Ancak, belirtmek gerekir ki; sayılan tedbirler ile amaçlanan sonuçların elde edilebilmesi için, ekonomide yansımanın olmaması gerekmektedir⁷⁴⁵.

Mali güce, diğer bir anlatımla vergi ödeyebilme gücüne göre vergilendirme; kişilerin ekonomik ve kişisel durumları göz önüne alınarak, mali gücü fazla olanın mali gücü az olana nazaran daha fazla vergi ödemesini gerektirmektedir. Günümüzde mali gücün göstergeleri; gelir, varlık, sermaye ve harcamalardır. Bu itibarla, KEYK düzenlemeleri ile amaçlanan, düşük vergili ya da herhangi bir vergi uygulaması olmayan ülkelerde yabancı yatırımlara sağlanan vergisel avantajlardan istifade etmek suretiyle buralarda gerçekleştirilen yabancı yatırımlar kaynaklı, bağlı işletme ya da iştirakin bağlı olduğu işletmenin yerleşik olduğu ülkeye aktarılmayan pasif gelirlerin, vergi planlaması yapılarak vergi erteleme ve vergiden kaçınmak amacıyla vergi dışı kalmasının engellenmesidir. Düşük vergili ülkelerde yapılan yatırımlar kaynaklı aktarılan gelir, KEYKlerin bağlı oldukları ana işletmelerin hissedarları olan gerçek ve tüzel kişi tam mükelleflerin vergi ödeme güçlerini, yani mali güçlerini arttırmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu gelirin yurt dışındaki

Tuncer, “**Vergi Adaleti Yahut Vergilendirmede Adalet İlkesi-I**”, s. 130. Ancak, konuya ilişkin; “vergi tarifesinin artan oranlı olması, mali gücü kavramaya yönelik tekniklerden değil, sadece sosyal devletin bir gereğidir” şeklinde görüşü savunan KANETİ’ye göre; mali güce göre vergilendirme ilkesi artan oranlı olacak şekilde fazla ödeme yapılmasını gerektirmemektedir. Bu itibarla, artan oranlı tarife, sosyal hukuk devletinin, sosyal adaleti temin etmek ödevinden ve gelirlerin yeniden dağılmasına ilişkin araç olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bkz. Selim Kaneti, **Vergi Hukuku**, s. 31.

⁷⁴⁴GÜNEŞ’e göre; sosyal hukuk devleti ilkesi uyarınca, güçsüzün güçlüye karşı korunmasının temel vergisel amaçlarından birisi olan ayırma ilkesi; vergilemede yükümlülerin kişisel durumlarının yanı sıra elde ettikleri gelirlerin kaynağı ve niteliğinin de dikkate alınmasını ifade etmektedir. Bkz. Gülşen Güneş, “Yeni Binyıl Türkiye’sinde Yer Alması Gereken Vergi Kuralları”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 39. Seri, Yıl: 2001, s. 78; Osman Pehlivan, **Kamu Maliyesi**, s. 156; Abdurrahman Akdoğan, **Kamu Maliyesi**, s. 248. Ayırma kuramı uyarınca; gelir vergisi uygulamalarında, gelirin elde edilmesindeki zorluk ve devamlılık sebebi ile, sermayeden elde edilen gelir ile emek gelirleri arasında ayırma gidilir ve emek gelirleri, sermaye gelirlerine nazaran daha düşük oranlarda vergiye tabi tutulmaktadır. Bkz. Akif Erginay, **Kamu Maliyesi**, s. 86; Orhan Şener, **Kamu Ekonomisi**, s. 251. Ülkemizde ayırma kuramı ilk kez 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile “ücretlerde götürü gider” şeklinde, daha sonraları ise ismi değiştirilmek suretiyle “özel indirim” olarak uygulanmıştır. Bkz. Metin Taş, “**Anayasal Vergileme Normları Açısından Gelir Vergisi**”, s. 295.

⁷⁴⁵Mualla Öncel, vd., **a.g.e.**, s.55.

yabancı bağı işletme ya da iştirakte tutulması suretiyle, ana işletmenin tam mükellef hissedarlarının ödemeleri gerekmekte olan vergi yüklerinin azaltılması amaçlanmakta olduğundan, KEYK düzenlemeleri ile bahse konu gelirler açısından gerçek mali gücün esas alınması hedeflenmektedir. Bu itibarla, KEYK düzenlemeleri kapsamında yapılacak vergileme, yabancı bağı işletme ya da iştiraklere ortak olan tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin ekonomik ve kişisel durumları dikkate alınmak suretiyle, diğer bir anlatımla ilgili kişilerin ödeme güçleri uyarınca yapıldığından konuya ilişkin düzenlemenin, Anayasa'da hüküm altına alınan mali güce göre vergilendirme ilkesine aykırılık arz etmediği ileri sürülebilir⁷⁴⁶.

⁷⁴⁶Meltem Sağlam, **a.g.e.**, s. 101.

SONUÇ

“Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Vergilendirilmesi” başlıklı çalışma kapsamında haksız vergi rekabeti çerçevesinde vergi cennetleri ve tercihli vergi rejimi uygulamaları ve konuya yönelik uluslararası çalışmalara yer verilen bölümü izleyen kısımda, KEYK kavramı ile KEYKlerin vergilendirilmesi hususu ayrıntıları ile ortaya konulmuştur.

Bu itibarla, kontrol edilen yabancı kurum kavramının, konuya ilişkin farklı uygulama ve yaklaşımlar dahilinde değerlendirilmesini takiben, ulusal verginin ertelenmesi veya vergiden kaçınmanın, yerleşiklerin ikamet ettikleri ülkeler açısından semaye ihracında tarafsızlığı zedelemekte olduğundan hareketle, uluslararası vergiden kaçınmanın engellenmesi amacıyla ihdas edilen kontrol edilen yabancı kurumlara ilişkin Almanya, İngiltere ve ABD'nin düzenlemeleri incelenmiştir. Ayrıca, ülkemizde 01.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren KEYK düzenlemesi bağlamında konuya ilişkin literatürde görüş birliği olmayan bazı hususlar da ayrıntılı olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın sonunda ise AAD kararları dahilinde sermayenin serbest dolaşımı ve yerleşme serbestisi açısından ve anayasal vergi normları bağlamında KEYK düzenlemeleri ele alınarak konuya ilişkin görüşlere yer verilmeye çalışılmıştır.

Günümüzde, farklı ülkelerde faaliyette bulunan çok uluslu işletmelerin uluslararası ekonomik faaliyetleri, sermaye ve vasıflı işgücünün mobilitesinin artması sayesinde ülke sınırlarının daha kolay aşılması sebebiyle, devletlerin vergilendirme yetkilerinin sınırının tespiti zorlaşmaktadır. Diğer bir anlatımla, artan ekonomik, siyasi ve ticari ilişkiler, uluslararası platformda devletlerin sıkça vergilendirme yetkilerinin çakışmasına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, devletlerin vergilendirme yetkilerini çıkarlarını gözetecek şekilde bağımsız olarak kullanmalarını gerekmektedir. Ancak, belirtmek gerekir ki; günümüz çağdaş devlet anlayışında anayasal yetki olan vergilendirme yetkisi, egemenliğin göstergesi ve

ayrılmaz parçası niteliği ile denetimsiz ve keyfi kullanılamayacak bir güç olarak benimsenmektedir.

Devletlerin gelir kaynaklarını arttırmak amacıyla vergilendirilecek kişi ve işlem sayısını çoğaltma ve vergileme alanlarını genişletme eğilimi sergileyen yaklaşımlarla vergilendirmeden en yüksek payı elde etmek amaçlı uluslararası vergilendirme ilkelerinden birine ya da diğerlerine ağırlık vermesi sebebiyle uluslararası düzeyde çıkan çıkar çatışmaları, uluslararası çifte vergilendirmeye yol açmaktadır.

Uluslararası çifte vergilendirmenin engellenmesi ya da ortadan kaldırılmasına yönelik, devletler tek taraflı olarak vergi kanunlarına koydukları hükümler ile sahip oldukları vergilendirme yetkilerini sınırlandırmanın yanı sıra; diğer devletler ile anlaşarak karşılıklı olarak vergilendirme yetkilerini sınırlandırıcı nitelikte, iki taraflı ya da çok taraflı genellikle gelir, servet ve veraset ve intikal vergilerini konu alan uluslararası çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarından yararlanmak suretiyle, gelir ve servet unsurları üzerinde vergilendirme yetkilerinin çakışması engellenerek, her bir gelir türüne ilişkin vergilendirme yetkisi anlaşmaya taraf ülkeler arasında paylaşılırak, mal, hizmet, sermaye ve kişilerin uluslararası platformda vergi temelli sapmaları önlenerek serbest dolaşım temin edilmektedir.

Vergi anlaşmaların hukuk kaynağı olarak uygulanabilirlik kazanmaları hususunda iki farklı görüş mevcuttur. Uluslararası ve ulusal hukuk düzeninin bir bütünün parçaları olduğuna dayanan, tekçi yaklaşım uyarınca anlaşmalar ulusal mevzuatta, ayrıca ek işlem gerektirmeksizin hüküm ifade etmek suretiyle doğrudan uygulanabilir. Uluslararası hukuk düzeni ile ulusal hukuk düzenini bağımsız iki ayrı düzen olarak dikkate alan, ikici görüş uyarınca ise; anlaşmaların iç hukuk düzeni açısından hüküm ifade etmesi, ulusal işlem ile aktarma yapılmasını gerektirmektedir.

Çalışmada ifade edildiği üzere; uluslararası anlaşmaların hukuk düzeni içerisinde yeri ve gücüne ilişkin ortak kurallar mevcut olmamakla birlikte, bahse

konu anlaşmaların anayasal sistem içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu itibarla, normlar hiyerarşisinde uluslararası anlaşmaların iç hukukun üzerinde yer aldığı bir sistemde, iç hukuk düzenlemeleri ile uluslararası anlaşmaların aralarında çatışma oluşması durumunda, ilgili anlaşma hükümlerinin, iç hukuk kurallarını bertaraf edeceğine yönelik bir hükmün mevcudiyeti durumunda, iç hukuk kuralları ile anlaşma hükümlerinin aşılması mümkün olmamaktadır. Benzer şekilde, ülkemizde de uluslararası anlaşmaların ulusal mevzuata nazaran önceliğinin bulunması sebebiyle, KEYKlere ilişkin yapılacak tarhiyatlarda vergi anlaşmalarının uygulanması mümkün olduğundan, KEYK düzenlemeleri ile anlaşmalar arasında çelişki ortadan kalkmaktadır.

Ayrıca, uluslararası anlaşmaların ulusal mevzuat karşısındaki durumunun değerlendirilmesinde, anlaşmaların ulusal yasalar ile eşdeğer olduğunun kabulü halinde, anlaşmalar ile yasalar arasında oluşabilecek çatışma, diğer bir ifadeyle uyumsuzluk halinde; önceki-sonraki hukuk kuralı veya özel-genel hüküm ayırımı esas alınacaktır.

Ulusal yasaların anlaşmaların üzerinde olduğuna ilişkin yaklaşımın kabul edildiği ülkelerde ise; anlaşmaların ulusal mevzuatta yer alan yasalar üzerinde etki yaratması mümkün olmayacak ve yasalar anlaşmalardan etkilenmeyeceklerdir. Böylesi bir yaklaşımın esas alınması halinde, uluslararası anlaşmaların mevcut olan ulusal yasaları kısıtlamaya yönelik düzenlemeler içermesi durumunda, söz konusu anlaşmalarda yer alan hükümlerin uygulanmaması gerekecektir.

OECD Model Anlaşması uyarınca gerçekleştirilen ticari faaliyetler, ana şirketin talimat ve yönetimine bağlı sürdürülse de, yavru şirketin, diğer bir anlatımla yabancı bağlı işletmenin, ayrı ve bağımsız bir hukuki şirket olarak nitelendirilmesi sebebiyle, bağımsız bir kurum olan yavru şirket, ana şirketin işyeri olarak dikkate alınamaz. Diğer bir anlatımla, yurt dışındaki ayrı ve bağımsız hukuki şirket niteliğindeki yavru şirketlerin, işyeri olarak kabul edilmesi mümkün olmamaktadır. Bu itibarla, bir akit devlet işletmesinin diğer akit devlette gerçekleştirdiği ticari faaliyet kaynaklı geliri, diğer devlette işyeri vasıtasıyla elde

edilmediği durumda, ikamet devletinin vergilendirme yetkisine tabi olacağından, Anlaşma'nın ticari kazançların vergilendirilmesinde çifte vergilemenin bertaraf edilmesine ilişkin 7'nci maddesi ile KEYK düzenlemeleri arasında uyumsuzluk tespit edilememiştir.

Model Anlaşma'nın 21'inci maddesinde hüküm altına alınan "Diğer Gelirler" in; kaynağı belirsiz gelirleri içermesi sebebiyle, yurt dışındaki yabancı kurumun yerleşik hissedarlarına atfedilecek KEYK kazançlarının, niteliğinin tespit edilmemiş olduğu sistemlerde, vergi anlaşmalarının uygulanması halinde, kurumların hissedarlarına atfedilecek KEYK kazançlarının ilgili madde kapsamında değerlendirilmesi icap edecektir. Topluca ifade etmek gerekirse; yabancı kurumun yerleşik hissedarlarına atfedilecek KEYK kazançlarının, ilgili madde kapsamında değerlendirildiği durumlarda, vergilendirme yetkisi ikamet devletine tanınmakta olduğundan, KEYK ilişkin düzenlemeler bahse konu madde ile uyumlu olarak değerlendirilmektedir.

Ulusal vergi politikalarının etki alanlarının küresel ölçeğe yayılmasıyla, üretim faktörlerinin ulusal vergi sistemleri arasındaki farklılıklardan yararlanma eğilimlerini arttırmıştır. Bu itibarla, işletme ve bireyler, yeni bir vergi tesis edilmesi, mevcut verginin yerine aynı ya da benzer verginin konulması ve uygulanan vergi oranlarında artış ya da indirime gidilmesi karşısında, sergileyecekleri davranışları ayarlamak suretiyle, vergiye karşı tepkilerini ortaya koymaktadırlar. Bu itibarla, yeni konulan vergiler veya uygulanan vergi oranlarındaki artışın, yatırımı etkileyen diğer faktörlerin değişmez ya da veri kabul edildiği bir durumda, işletmeler tarafından verginin maliyet unsuru olarak dikkate alınmasıyla, gerçekleştirilecek yatırımlar üzerinde olumsuz etki yaratması bekleneceğinden, ülkeler vergi rekabetinde en yaygın araç olarak vergi tarife ve oranlarını kullanmaktadırlar.

Konuya ilişkin olarak, Türkiye'de 2003 yılından itibaren sürdürülen politikalar, özel kesim yatırımlarını özendiren vergi teşviklerinin üzerinde durularak, vergi sistemimize vergisel teşvikler dahil edilmeye çalışılmaktadır.

Ancak, teşvik uygulamasında dikkat edilmesi gereken husus; uygulanacak önlemlerin seçiminde fayda maliyet analizinin ayrıntılı olarak yapılmasıdır. Böylesi bir analize başvurmaksızın, vergi teşviklerine sistemde yer verilmesi, saydamlığı zedeleyerek hedeflenen ekonomik büyüme ve istihdamın teminine imkan sağlamayacaktır. Ayrıca, özel amaçlı sunulacak teşviklerin, aynı alanda faaliyet gerçekleştiren yerli ve yabancı mükellefler arasında vergi adaletini dikkate almayan uygulamalara dönüşebilme potansiyeli, dikkate alınmalıdır.

Vergilendirme yetkisine sahip farklı vergi otoriteleri arasında işgücü ve sermayenin, faaliyet ve yerleşme alanını kendi çıkarları uyarınca etkileme, yönlendirme veya saptırma amaçlı, vergi araçlarının kullanılmasından kaynaklanan, efektif vergi oranlarının düşürülmesi şeklinde tanımlanabilen, vergi rekabeti ulus devletler arasında gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, özellikle yabancı yatırımlara ayırıcı nitelikte sunulan kapalı vergi rejimleri, şeffaf olmayan vergi düzenlemeleri ve sermaye gelirlerine ilişkin, vergi kaçakçılığının gizlenmesini destekleyen düzenlemeler, haksız vergi rekabetine yol açmaktadır.

Vergi cennetleri, her ne kadar yeni bir olgu olmasa da bunların küreselleşmenin etkisi ile ulusal ekonomiler üzerinde yaratacakları vergi kayıplarının, tahminlerin çok ötesinde olması beklenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye’de dahil olmak üzere, farklı ülkeler uluslararası haksız vergi rekabetinin olumsuz etkilerini bertaraf etmek amacıyla; vergi sistemlerine KEYK ve transfer fiyatlaması alanında yeni düzenlemeler getirmenin yanı sıra; vergi cenneti ülkeler ile çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalamak suretiyle haksız vergi rekabetinin arzu edilmeyen etkilerinden bir derece de olsa kurtulmayı amaçlamaktadırlar.

Uluslararası işletmelerin vergilendirilmesinde ayrı varlık yaklaşımı uyarınca yurt dışındaki yabancı bağlı işletme geliri, ana işletmeye transfer edilinceye kadar vergiye tabi olmadığından çok uluslu işletmeler, gelirlerini düşük oranda vergilemeye tabi oldukları, ülkelere aktarmak suretiyle ilgili ülkelerin kendilerine sundukları ulusal vergilemenin ertelenmesi, diğer bir anlatımla vergi tatili

avantajını kullanmaktadırlar. Vergi ertelenmesinin işletmelere sağladığı getiri; yabancı ülkede elde edilen kazanç tutarına, yurtiçi ve yurt dışı efektif vergi oranları arasındaki farka, erteleme süresine ve piyasa faiz oranına bağlı olarak farklılaşmaktadır. Bu bağlamda; işletmelerin vergi ertelemesinden sağlayacakları getiri, ülkeler arasındaki efektif vergi oranı farklarının artması ve vergi erteleme süresinin uzaması halinde, artacak olduğundan konuya ilişkin olarak KEYK düzenlemeleri ile sermaye ihracının tarafsızlığı sağlanmaya çalışılmaktadır.

Bireylerin vergi yüklerini etkileme gayretlerini özel hukuka odakladıkları, vergi kaçırma iradelerini yansıtan peçeleme işlemlerinde; vergi yükümlüleri ve sorumluları, özel hukukun kalıp ve biçimlerini olağan kullanımları dışında, vergi kaçırma amacıyla kötüye kullanarak, vergi normunun lafzı ve amacı arasındaki görünüşteki farklılıktan istifade etmektedirler. Bu itibarla, peçelemeden varlığı açısından; vergiyi doğuran olay özellikle özel hukukun düzenleme olanaklarına dayalı tanımlanmalı; özel hukukun kalıp, kılık veya biçimlerine ekonomik sonuç veya vergisel çıkar sağlamak amaçlı başvurulmalı; vergi yasasının vergilendirme açısından amaçladığı iktisadi sonuç; hukuksal kalıp ve biçim açısından tamamıyla kapsanmamış olmalı ve vergi mükellefi özel hukukun kalıp ve biçimlerden istifade etme imkanını, kötüye kullanmak suretiyle vergi yasasına dolanmalıdır.

Burada belirtilmesi gereken; özel hukuk işleminde vergisel açıdan avantaj sağlama amacı göz ardı edildiğinde, geriye anlamlı bir iktisadi bütünlük kalmakta ise bahse konu ölçülü işlem ile kötüye kullanma koşulu gerçekleşmemektedir. Ancak, vergisel avantaj sağlama amacının dikkate alınmaması durumunda, geride anlamlı bir iktisadi bütünlüğün varlığı söz konusu değil ise, seçilen işlem ölçüsüz olarak nitelendirilecektir. Bu itibarla, “ölçülü hukuki yapı” kriteri açısından; kötüye kullanımın güçlü belirtisi; amaç ile elde edilen sonucun mukayesesinde, gerçekleştirilen işlemin, yapay, olağandışı, ekonomik açıdan anlamsız ve gereksiz olarak karmaşık olmasıdır.

Tam mükellef gerçek kişi ve kurumlarca, yurt dışında yatırımlar gerçekleştirilmesi, diğer bir anlatımla yurt dışındaki kurumlara iştirak ile

amaçlananın; ticari kazanç elde etme olmaması halinde, bahse konu kişiler tarafından gerçekleştirilecek işlem, eylem ya da girişimlerin, vergiden kaçırma amaçlı, tamamen yapay girişimler olarak dikkate alınmasıyla, peçelemenin varlığının, iddia edildiği bir durumda, ispat yükünün hangi tarafa düşeceği önem arz edecektir. İspat yüküne ilişkin VUK'da hüküm altına alınan genel kural uyarınca özel düzenlemelerin bulunmadığı ve açık yasal düzenlemelere tabi olmayan peçeleme işlemlerinin mevcudiyeti durumunda, ispat yükü vergi dairesine ait olacaktır. Ancak, KEYKlere ilişkin özel düzenlemenin yer aldığı KVK'nun ilgili madde hükmünde; yurt dışında gerçekleştirilen yatırımın, hükümde belirtilen tutarı aşması; yabancı kurumun yurtiçinde yerleşik gerçek ve tüzel kişiler tarafından kontrol edilmesi ve yabancı kurum kaynaklı gelir içerisinde, pasif gelirin belirlenen oranı aşması halinde, yurt dışında gerçekleştirilen faaliyetlerin, peçeleme kastıyla yapıldığı karinesi getirilmektedir. Bu itibarla, KEYKlere yönelik, vergi idarelerince yapılacak tarhiyatlar açısından; konunun özel hüküm dahilinde düzenlenmiş olması sebebiyle, ilgili işlem ya da eylemin ispat yükü, genel kural çerçevesinde değerlendirilmeyecektir. Diğer bir ifadeyle, ispat yükü vergi mükelleflerine geçecek ve KEYKlere yönelik işlem ve eylemlerin, ulusal vergiden kaçınma amacı taşımadığı, yemin hariç her tür delilden istifade edilerek, yerleşik hissedarlarca ispatlanabilecektir.

KEYK düzenlemeleri, yurt dışına yönelen sermaye ile yurt dışında kurulan yabancı şirketlerden, kanunun ilgili hükmünde belirtilen şartları taşıyan şirketlerin, yurt dışında elde ettikleri kazancı hedef aldığından, yasal izin alınmak suretiyle kurulmuş, yabancı işletmelere uygulanmaktadır. Bu bağlamda, yasal işlemleri tamamlamaksızın ve kuruluş için gerekli bildirim ve onay alınmaksızın, yurt dışında kurulmuş şirketlere, KEYK düzenlemelerinin uygulanması kanımızca ve esasta mümkün olmayacaktır.

Çalışmada ayrıca, örtülü sermaye ve yurt dışı iştirak kazançları istisnasının, KEYK düzenlemeleri ile bağlantı/etkileşimine ilişkin yapılan değerlendirmeler neticesinde, bazı tespitler yapılmaktadır. Bu itibarla, KEYKlerin kullanımı ile vergi mükelleflerinin, yurt dışındaki şirketler aracılığıyla faaliyetlerini gerçekleştirirken

amaçladıklarının; verginin bulunmadığı ya da çok düşük düzeylerde olduğu yerlerde kazançlarını tutmak olduğu esas alınır, mükelleflerin vergi cennetleri ya da tercihli vergi rejimlerinde, ödeyecekleri vergiyi minimize etmek amacıyla, yurt dışına yaptığı ödemeyi borç olarak göstermesi, diğer bir anlatımla örtülü sermayeye başvurmalarının mantıksal açıklaması bulunmamaktadır. Ayrıca, yabancı bağlı iştirakin, KEYK olarak addedilmesi açısından; yurt dışı iştirakin ticarî bilânço kârı üzerinden gelir ve kurumlar vergisi benzeri %10'dan az oranda toplam vergi yükü taşıması şartı gözetilmektedir. Bu bağlamda, yabancı iştirakin ticarî bilânço kârı üzerinden gelir ve kurumlar vergisi benzeri %10'dan az oranda toplam vergi yükü taşıması durumunda, diğer bir anlatımla KEYK düzenlemelerine tabi olması halinde; yurt dışındaki iştirakin; faaliyette bulunulan ülke vergi kanunları uyarınca en az %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması şartı gerçekleşmeyeceğinden, düzenleme kapsamında değerlendirilecek yurt dışı iştirak, ayrıca yurt dışı iştirak kazançları istisnasından yararlanamayacaktır. Diğer bir ifadeyle, KEYK düzenlemesi ile yurt dışı iştirak kazançlarına ilişkin düzenlemelerde, yurtdışı iştirak açısından esas alınan vergi yükleri farklı aralıklarda hüküm altına alındığından, diğer bir anlatımla hiçbir şekilde kesişmeleri mümkün olmayacağından, vergi uygulamaları açısından bahse konu düzenlemelerin çakışma/birlikte uygulanma ihtimali kesinlikle bulunmamaktadır.

KEYK düzenlemeleri uyarınca, bazı ülkelerde gerçekleştirilen yatırımlardan elde edilen gelir, KEYKlerin ana işletmelerinin bulunduğu ülkelerdeki, yerleşik hissedarlar nezdinde vergiye tabi tutulmazken; diğer ülkelerden elde edilen gelirin ise; ilgili hissedarlar bazında vergilendirilendirilmesi, sermayenin serbest dolaşımını kısıtlayıcı niteliktedir. Ayrıca, yerleşik mükellefler bazında, vatandaşlık temeline dayanmayan, dolaylı ayrımcılığa yol açan KEYK düzenlemelerinde; uluslararası işlemler esas alınarak, ulusal mevzuatdaki hükümlere dayanılarak, yurt dışındaki bağlı işletmenin elde ettiği gelirin, kurumda kontrole sahip yerleşik hissedarlar nezdinde vergilendirilmesi öngörüldüğünden, diğer bir ifadeyle yurt dışı kaynaklı gelir açısından, dağıtılmamış kar payları vergilendirildiğinden, hissedarlarının ödedikleri verginin, alternatif maliyeti açısından hissedarlar nezdinde gelir kaybı oluşmaktadır. Bu itibarla, düzenlemeler

yabancı pazara girişi engelleyeci ve yabancı yatırımlar açısından, yerleşme serbestisi alanında kısıtlama olarak değerlendirilmektedir.

Haksız vergi rekabetine sebebiyet veren ülke uygulamalarının, vergi sistemimizde yarattığı vergi kayıp ve kaçaklarının engellenmesi ve uluslararası vergi uygulamalarındaki gelişmelere paralel, ticari ve sınaî nitelikte olmayan yatırımlarını, yurt dışında düşük vergi oranlı ülkelere yönlendiren, vergi mükellefleri ile Türkiye’de yatırımlarını gerçekleştiren vergi mükellefleri arasında yaratılan vergi eşitsizliği ile mücadele amacıyla getirilen, KEYKlere ilişkin düzenleme, 01.01.2006 tarihinde yürürlüğe giren, 5520 sayılı KVK’nun 7’inci maddesinde hüküm altına alınmıştır. Bahse konu düzenleme uyarınca KEYKler; tam mükellef gerçek kişi ve kurumların, doğrudan veya dolaylı olarak, ayrı ayrı ya da birlikte, sermayesi, kar payı veya oy kullanma hakkının en az %50’sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri, gayrisafi hasılatının %25 veya fazlası, pasif gelirlerden oluşan, yerleşik bulunduğu ülkede, ticari bilanço karı üzerinden %10’dan az oranda, gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıyan, yurt dışında yerleşik kurumlardır.

Düzenleme ile hedeflenin; vergiden kaçınılmasının engellenmesi olmasından hareketle; tam mükellef hissedarların aralarında, gerçek ya da tüzel kişi ayırımına gidilemez. Aksi bir durumda, diğer bir anlatımla gerçek ve tüzel kişi hissedarların farklı muamelelere tabi tutularak, ayırımcılık yapılması halinde, kanuni boşluk yaratılmış olacaktır. Bu bağlamda, ülkede yerleşik tam mükellef gerçek kişi hissedarlar, vergiyi maliyet unsuru olarak değerlendirecek ve vergi sonrası global karlarını arttırmak amacıyla, düşük vergili ya da yabancı yatırımlara vergisel avantajlar sunan bölge ve yerlerde, bağlı işletmeler kurmak suretiyle vergiden kaçınacaklardır.

Türk vergi sisteminde KEYKlere ilişkin düzenlemeler, Türkiye’de yerleşik gerçek ve tüzel kişilerin tamamını kapsayacak şekilde, farklı kanunlarda düzenlenmektedir. Bu itibarla, KEYKlere ilişkin düzenlemelerin gelir vergisi ayağı, 5615 sayılı Kanun’un 4’üncü maddesi ile 193 sayılı GVK’nun “Menkul

Sermaye İradı” başlıklı bölümünün, menkul sermaye iradını tanımlayan 75’inci maddesinin 2 numaralı fıkrasına, 01.01.2007 tarihinden sonra yapılacak işlemlere uygulanmak üzere, 04.04.2007 tarihinde eklenen hüküm ile tamamlanmıştır. Diğer bir ifadeyle, getirilen hükümle, 5520 sayılı KVK’nun 7’nci maddesinde yer alan şartların birlikte gerçekleşmesine bağlı olarak, Türkiye’de yerleşik gerçek kişilerin de KEYK düzenlemeleri dahilinde vergilendirilmeleri temin edilmiştir. Bu itibarla, Türkiye’de yerleşik gerçek kişilerin, doğrudan ya da dolaylı olarak, ayrı ayrı ya da birlikte, sermayesi, kar payı veya oy kullanma hakkının, en az %50’sine sahip olmak suretiyle kontrol ettikleri, yurt dışı iştiraklerinin kazançları, dağıtılsın veya dağıtılmasın, KVK’nun ilgili maddesindeki şartların, topluca gerçekleşmesi halinde, iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren yıl itibarıyla, dağıtılan kar payı olarak değerlendirilecektir.

KEYKlerin tüzel kişi hissedarlarına ilişkin düzenleme, 5520 sayılı KVK’nun “Tam Mükellefiyet Esasında Verginin Tarhı ve Ödenmesi” başlıklı, “İkinci Kısım”ın, “Matrah Tayini”ne ilişkin bölümünün, “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı” başlıklı maddesinde yer almakta olduğundan, diğer bir anlatımla düzenlemeye, matrah tayini başlığı altında yer vermesiyle, Türkiye’de yerleşik işletmelerin, yurt dışındaki bağlı işletmelerinin elde ettikleri gelir, kanun hükmünde belirtilen şartların gerçekleşmesi halinde, yurt dışından elde edilmiş ticari kazanç niteliğinde, yurt dışı iştirakin hesap döneminin kapandığı ayı içeren hesap dönemi itibarıyla, Türkiye’de tam mükellef kurumların kurumlar vergisi matrahına, hisseleri oranında eklenmesinin hedeflediği dikkatleri çekmektedir. Bu itibarla, yabancı bağlı işletmelerin, tüzel kişi hissedarlarının vergilendirilmesi bakımından, kurum perdesinin kaldırılması yöntemine başvurulacak; yurt dışındaki KEYK tarafından elde edilen gelir, yurt dışında kurulmuş şube aracılığıyla elde edilmiş olarak dikkate alınmakta ve KVK uyarınca, ticari kazançların vergilendirme esaslarına göre vergilendirilmektedir.

Düzenlemelerin anayasal vergilendirme normları açısından değerlendirilmesine, çalışmanın son bölümünde yer verilmektedir. Vergi adaleti bağlamında yapılacak değerlendirmede dikkat çeken; KEYKlere ilişkin

düzenlemelerin bulunmaması durumunda, vergi cennetlerine vergisel avantajlar açısından yönelen yabancı sermaye, kendi menşe ülkesinde sunulan kamu harcamalarından yararlanacak, ancak karşılıksız faydalanıcı olarak harcamaların finansmanına katkıda bulunmayacaktır. Bu bağlamda, yüksek vergi oranı uygulayan ülkelerden, düşük oranlı ülkelere gelir transferleri sebebiyle, vergi gelirlerinde erozyona maruz kalan ülkelerin, uluslararası platformda mobilitesi düşük, emek gelirine uyguladıkları vergi oranlarını arttırmaları, gelir unsurlarının vergilendirilmesi açısından, adaletsizliklere sebebiyet vereceğinden, konuya ilişkin düzenlemeler, vergilemede adaletin temini açısından yararlı olarak addedilebilir.

Ayrıca, yabancı kurumda yüksek oranda kontrol gücüne sahip, tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarlar, kurumun yönetimi üzerinde ve kar dağıtımında etkilidirler. Bu itibarla, düşük oranda ortaklıklara sahip, kontrol ve yönetimde etkili ve söz sahibi olmayan hissedarlar ile yüksek oranda pay sahibi hissedarların eşit durumda olmadıkları dikkate alınmak suretiyle, kar dağıtımında etkili olmayan küçük hissedarların korunmaları açısından, KEYK düzenlemelerinin, en az sahiplik kuralı içerecek şekilde formüle edilmesi; vergilemede adaletin teminine imkan tanıyacaktır.

Vergilemede eşitlik ilkesi bağlamında, KEYKlere ilişkin gerçekleştirilen düzenlemeler değerlendirildiğinde; bahse konu düzenlemeler dahilinde vergilendirilmesi öngörülen, tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarların, benzer durumlarda olup olmadıklarının, mali güç kriterleri esas alınmak suretiyle belirlenmesi gerekmektedir.

KEYKlere ilişkin düzenlemelerin, vergilendirmede eşitlik ilkesi açısından yapılacak değerlendirmelerinde; öncelikle düzenlemelere tabi olan/düzenlemelerin kapsamı dışında kalan hissedarlar bazında karşılaştırma yapılmalıdır. Bu itibarla, ülkemizde KEYKlere yönelik düzenlemelerin, ayırımı gidilmeksizin, tüzel kişi hissedarların yanı sıra; gerçek kişi hissedarları da kapsamı, vergileme açısından gerçek ve tüzel kişiler arasında, eşitliğin gözetildiğine işaret etmektedir. Ayrıca, burada belirtilmesi gereken; gerçek kişilerin uygulama dışarısında bırakılmasının,

düzenlemelere tabi olacak mükellefler bazında eşitsizliğe sebebiyet vermesinin yanı sıra, müessesenin getiriliş amacını ihlal edecek olmasıdır. Topluca ifade etmek gerekirse; KEYK düzenlemeleri uyarınca, yabancı bağlı işletme ya da iştirakin hissedarları, tam mükellef gerçek ve tüzel kişiler aralarında ayırma gidilmeyerek, kanun hükmünde düzenlenen şartların sağlanması durumunda, Türkiye’de yerleşik tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin tamamına, yabancı bağlı iştirakte sahip oldukları hisseleri oranında, yurt dışı kaynaklı gelir atfedildiğinden, konuya ilişkin düzenlemeler, vergilemede eşitlik ilkesine uygundur.

Belirtildiği üzere düzenlemeler kapsamında, yurt dışında yatırım gerçekleştiren mükelleflerin, diğer bir ifadeyle hissedarların, dağıtılmamış kurum kazançları da vergiye tabi olmaktadır. Bu bağlamda, yurtdışında faaliyet gerçekleştiren tam mükellef hissedarlar, bir nevi kar dağıtımını yapmaya zorlanmakta iken; yerli vergi mükellefleri böylesi bir zorunlulukla karşılaşmamaktadırlar. Bunun yanı sıra, yurt dışında yatırım gerçekleştiren mükellefler, KEYK düzenlemelerine uyum açısından yüksek maliyetlere katlanmaktadırlar. Ayrıca, kurumlar tarafından farklı ülkelerde gerçekleştirilen yatırımlar açısından, sadece belirli ülkelerin KEYK düzenlemeleri uygulamaları, ilgili düzenlemelere sahip olmayan ülkelerin de varlığı dikkate alındığında, vergilemede eşitlik ilkesi uyarınca kurumların farklı muamelelere tabi oldukları ileri sürülebilir.

Keyfi ve taktiri uygulamaları engelleyecek ilkelerin, yasada yer alması amacıyla, devletin vergilendirme yetkisini, genel, soyut, objektif, vergiye ilişkin esaslı unsurları kapsayan, kanunlar ile kullanmasını ifade eden, verginin kanuniliği ilkesi açısından; Türk vergi sisteminde yer alan KEYKlere ilişkin düzenlemeler değerlendirildiğinde; düzenlemelerin konu, matrah, oran, indirim, istisna ve muafiyet, tarh ve tahakkuk gibi kurucu unsurları, yasalarda tespit edildiğinden, KVK’nun 7’nci ve GVK’nun 75’inci maddelerinde yer alan hükümlerin birarada değerlendirilmesi ile; söz konusu düzenlemeler vergilerin kanuniliği ilkesine uygun olarak addedilebilir.

KEYK düzenlemeleri ile amaçlanan, yabancı yatırımlara vergisel avantajlar sağlayan yerlerde, gerçekleştirilen yatırımlar kaynaklı pasif gelirin, vergi dışı kalmasının engellenmesidir. Düşük vergili ülkelerde gerçekleştirilen yatırımlardan elde edilen gelir, KEYKlerin bağlı oldukları, ana işletmelerin hissedarı, tam mükellef gerçek ve tüzel kişilerin, vergi ödeme güçlerini, yani mali güçlerini arttırmaktadır. Bu itibarla, KEYK düzenlemeleri kapsamında yapılacak vergilemede, tam mükellef gerçek ve tüzel kişi hissedarların, ekonomik ve kişisel durumları dikkate alınacağından, konuya ilişkin düzenlemelerin, mali güce göre vergilendirme ilkesine aykırılık arz etmediği ileri sürülebilir.

KAYNAKÇA

Ağbal, Naci, “Globalleşme ve Vergi Sistemlerinin Geleceği”, **Yaklaşım**, Sayı: 105, Eylül 2001.

Akkaya, Mustafa, **Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2002.

Ak, Mehlika Sultan, “Amerika Birleşik Devletleri’nde Kontrol Edilen Yabancı Kurum Rejimi Uygulaması”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 350, Ekim, 2010.

Ak, Mehlika Sultan, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Kontrol Edilen Yabancı Kurum Rejimi Uygulaması”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 348, Ağustos 2010.

Akad, Mehmet; Dinçkol, Bihterin Vural, **Genel Kamu Hukuku**, 5. basım, Der Yayınları, İstanbul, 2009.

Akdoğan, Abdurahman, **Kamu Maliyesi**, 13. baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2009.

Akgüç, Öztin, **Mali Tablolar Analizi**, 9. baskı, Muhasebe Enstitüsü Yay. No: 64, İstanbul, 1995.

Akkaya, Şahin, “Küreselleşme ve Vergi Politikası”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Seri: 42, Yıl:2002.

Akkaya, Şahin, “Vergileme ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43-44 Seri, Yıl:2003.

Akkoyunlu, Pınar, “Kamu Malı ve Hizmeti Tanımı”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 40. Seri, Yıl: 2001.

Aktan, Coşkun Can; Vural, İstiklal Y., “Vergi Rekabeti”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 2, Ocak- Haziran 2004.

Aktaş, Sururi, **Hayek'in Hukuk ve Adalet Teorisi**, Liberte Yayınları, Ankara, 2001.

Aksoy, Şerafettin, **Kamu Maliyesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2010.

Alptürk, Ercan, “Uluslararası Vergi Anlaşmalarında Çakışma ve Vergilendirme Yetkisinin Paylaşımı”, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Sayı:168, Nisan 2002.

Arıkan, Ahmet Naci, “Vergi Baskısı Endeksi ve OECD'nin Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri ile Mücadelesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 339, Kasım 2009.

Arıkan, Zeynep, “Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi”, **Review of Social, Economic&Business Studies**, Vol: 5/6, 2004-2005.

Arıkan, Zeynep, **Türk Vergi Hukukunda Mali İkametgah**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Mayıs 2007.

Ataç, Kürşat, “Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Elde Ettikleri Kar Paylarının Kaynağının Türkiye’de Olması Durumunda Vergilendirme”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 357, Mayıs 2011.

Ateş, Leyla, “Vergi Anlaşmalarının Yorumunda OECD Şerhlerinin Rolü”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 332, Nisan 2009.

Ateş, Leyla, **Vergilendirmede Eşitlik**, Derin Yayınları, İstanbul, 2006.

Bakkal, Ufuk, “Varlık Vergisi Kanununun Maliye Teorisindeki Vergilendirme İlkeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43-44. Seri, Yıl: 2003.

Balcı, A. Bayazıt, “KEYKlar (CFC) Müessesesiyle KVK'daki Diğer Önlemler Arasındaki İlişkiler”, **Yaklaşım**, Yıl: 15, Sayı: 179, Kasım 2007.

Başaran, Funda, “Anayasa Temelinde “Benzeri Mali Yükümlülük” Kavramı”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 118, 1998.

Batirel, Ömer Faruk, “Vergi Teşvikleri ve Yatırım İlişkisi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 274, Haziran 2004.

Batirel, Ömer Faruk, “Çifte Vergilemeyi Önleme Konusunda OECD Model Anlaşması ve Kurumlar Vergisi Uyumu”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 111, Kasım 1990.

Batirel, Ömer Faruk, “Kurumlar Vergisinde Oran İndirimi ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar İlişkisi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:295, Mart 2006.

Baumhoff, Hubertus, “Neuere Kriterien zur Bestimmung angemessener Verrechnungspreise im internationalen Konzern”, **Deutsches Steuerrecht**, 25. Jahrgang, Heft 15/16, 1987.

Bayar, İbrahim Nihat, **Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Mahsup Sistemi**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Eylül, 2006.

Bayraklı, H.Hüseyin, **Türk ve Alman Vergi Hukukunda Vergi İkametgahı**, Yayınlanmamış Doçentlik Çalışması, Afyon, 1990.

Becker, Helmut, “Der US-Richtlinienvorschlag zu den Konzernverrechnungspreisen”, **Der Betrieb**, 45. Jahrgang, Heft 11 vom 13.3.1992.

Bilici, Nurettin, “Kamu Maliyesinde Vergi Güvenlik Müessesesi İhtiyacı”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2007089553.htm. (02.10.2007)

Bilici, Nurettin, “**Vergi Cenneti Ülkeler, Türkiye’deki Vergi Kaçakçılığına Etkisi ve Soruna Çözüm Arayışları**”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2004064553.htm. (02.10.2007)

Bilici, Nurettin, **Vergi Hukuku**, 25. bası, Seçkin Kitabevi, Ankara, 2010.

Bilici, Nurettin, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

Bilici, Nurettin, “Vergi Yüğü Sorunu ve Ekonomik Rekabet”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 263., Temmuz 2003.

Bille, Stefanie, **Hinzurechnungsbesteuerung in Europa**, Shaker Verlag, Achen, 2004.

Bossons, John, “International Tax Competition: The Foreign Government Response in Canada and Other Countries”, **National Tax Journal**, Vol: 41, No: 3, September 1998.

Braehler, Katharina, **Controlled Foreign Companies-Rules**, Peter Lang GmbH, Frankfurt, 2007.

Brian, J. Arnold, **The Taxation of Controlled Foreign Corporations: An International Comparison**, Canadian Tax Foundation, Canada, 1986.

Brinker, Thomas M.; Sherman, Richard; “Both the Us and the UK tax Their Citizens and Residents on Their Worldwide Income”, **Journal of International Taxation**, May 2003.

Budak, Tamer, “Türk Vergi Hukukunda Vergi Adaleti: Anayasal Vergilendirme İlkeleri”, **Vergi Dünyası**, Sayı:308, Nisan 2007.

Budak, Tamer, **Türk Vergi Hukukunda Anayasal Ölçüt: Mali Güç**, On İki LevhaYayıncılık A. Ş. ,1. baskı, İstanbul, 2010.

Çağan, Nami, **Vergilendirme Yetkisi**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1982.

Çamlıca, Mustafa, “Uluslararası Vergiden Kaçınma, Vergi Kaçakçılığı ve Vergi Anlaşmalarının İstismarı”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 93, Haziran 1996.

Cangir, Niyazi, “Vergide Rekabet ya da Vergi Politikasının Değişen İşlevi-I, **Yaklaşım**, Sayı: 91, Temmuz, 2000.

Çelikel, Aysel, **Milletlerarası Özel Hukuk**, Beta Basım A.Ş., 7. bası, İstanbul, Mayıs 2004.

Çevik, Savaş, “Küreselleşen Dünyada Vergi Politikası: Vergi Politikasında Dönüşüm ve Küresel Sorunlar”, **Vergi Dünyası**, Yıl: 23, Sayı:270, Şubat 2004.

Çımat, Ali, “Vergilendirme Yetkisi ve Demokrasi İlişkisi-II”, **Vergi Raporu**, Sayı:25, Ekim-Kasım 1996.

Coşkun, İsa, “Vergi Cennetleri”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 192, Ağustos 1997.

Çölgezen, Övül, “Şeffaflık ve Bilgi Değişimi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:344, Nisan 2010.

Deyneli, Fatih, “Türk Vergi Sisteminin Vergi Adaleti Açısından İncelenmesi ve OECD Ülkeleri ile Karşılaştırmalı Analizi”, **Mali Pusula**, Yıl: 2, Sayı: 24, Aralık 2006.

Djanani, Christina; Braehler, Gernot, **Internationales Steuerrecht**, 3. Auflage, Gabler, Wiesbaden, Mai 2006.

Doğrusöz, Bumin, “Verginin Anayasal İlkeleri”, **Dünya Gazetesi**, 12.08.2004.

Doğrusöz, Bumin, “Yargı Kararları Işığında Vergilerin Kanuniliği İlkesi Açısından Türk Vergi Mevzuatının Değerlendirilmesi”, XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi**, Yayın No:12, İstanbul, 2000.

Edwards, Chris; Ruy, Veronique de, “International Tax Competition: A 21 st-Century Restraints on Government”, **Policy Analysis**, No : 431, 2002.

Ekmekçi, Esra, **Küreselleşme ve Vergilemede Yeni Eğilimler**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 2003.

Engeles, Frank, **Interpretation of Tax Treaties under International Law**, IBFD Publications, Amsterdam, 2004.

Erginay, Akif, **Kamu Maliyesi**, 18. baskı, Savaş Kitap ve Yayınevi, Ankara, 2010.

Erginay, Akif, **Vergi Hukuku İlkeleri, Vergi Tekniği, Türk Vergi Sistemi**, Ankara, 1995.

Erkuş, Hakan; Ateş, Leyla, “KEYKlar ve 5520 sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemelerinin İrdelenmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 310, Haziran, 2007.

Eyüpgiller, Saygın, “Vergi Cennetleri ve Tercihli Vergi Sistemleri: Uygun Olmayan Vergi Rekabetinin 1998 OECD, Vergi Komitesi Raporu Işığında Değerlendirilmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı:222, Şubat 2000.

Eyüpgiller, Saygın, “Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri”, **Mali Çözüm**, Sayı:53, 2000.

Eyüpgiller, Saygın, **Uluslararası Zarar Verici Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002.

Eyüpgiller, Saygın, “Dünyada ve Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançları”, **Yaklaşım**, Sayı: 168, Aralık 1998.

Ferhatoğlu, Emrah, **Uluslararası Vergi Uyuşmazlıklarının Tahkim Yoluyla Çözülmesi**, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Mart 2010.

Field, Thomas F., “Tax Competition in Europe and America,” **Tax Notes**, Vol 98, No:14, March 31, 2003.

Fontana, Renata, “The Uncertain Future of CFC Regimes in the Member States of the European Union-Part I”, **European Taxation**, Vol: 46, No:7, June 2006.

Förster, Guido; Schmidtman, Dirk, “CFC Legislation in Germany”, **Intertax**, Vol. 32, Issue 10, 2004.

Frotscher, Gerrit, **Internationales Steuerrecht**, Verlag C. H. Beck, München, 2001.

Gago, Umurcan, “Uluslararası Vergi Planlaşımın Sonu mu Geldi?”, **Dünya Gazetesi**, 15.8.2008.

Gassner, Wolfgang; Lang, Michael; Lechner, Eduard, **Tax Treaties and EC Law**, Linde Verlag, Wien, 1997.

Gencil, Ufuk, “Türk Vergi Sisteminde Verg, Adaleti”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 201, Haziran 2005.

Gerek, Şahnaz; Aydın, Ali Rıza, **Anayasa Yargısı ve Vergi Hukuku**, SeçkinYayıncılık, Ankara, 2005.

Giray, Filiz, “Vergi Rekabeti ve Serbest Bölgeler”, **Vergi Dünyası**, Sayı 272, Nisan 2004.

Giray, Filiz, “Zararlı Vergi Rekabeti ve Etkileri”, **Vergi Dünyası**, Sayı:260, Nisan 2003.

Giray, Filiz, **Vergi Teşvik Sistemi**, 1. basım, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2008.

Giritli, İsmet; Sarmaşık, Jale, **Anayasa Hukuku**, yeni bası, Beta, İstanbul, 2001.

Gordon, Debbie Ann, “Controlled Foreign Corporation Rules-A Proposal for the Caribbean”, **Intertax**, Vol 32, Issue 1, Kluwer Law International, 2004.

Goodspeed, Timothy J., “Tax Competition Benefit Taxes and Fiscal Federalizm”, **National Tax Journal**, Vol: 51, No:3, September 1998.

Gözler, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, 1. baskı, Ekin Basım-Yayın Dağıtım, Bursa, Eylül 2010.

Gözler, Kemal, **Anayasa Hukukunun Genel Esaslarına Giriş**, 4. baskı, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, Eylül 2009.

Gözübüyük, Şeref, **Anayasa Hukuku**, 16. bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2008.

Gümüş, Erhan, “KEYK Kazançlarının Vergilendirilmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 304, Aralık 2006.

Günaydın, İhsan; Eser, Levent Yahya, “Global Vergi Rekabetine Karşı Ülkelerin Kendilerini En İyi Koruma Yolu Nedir?”, **Vergi Sorunları**, Sayı:239, Ağustos 2008.

Günaydın, İhsan, “Vergi Cennetleri Global Yoksulluk Probleminin Bir Nedeni Midir?-I”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 206, Kasım 2005.

Günaydın, İhsan, “Vergi Cennetlerinin Özellikleri ve Kullanımı”, **Vergi Sorunları**, Sayı:126, Mart 1999.

Günaydın, İhsan; Benk, Serkan, “Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Ortaya Çıkardığı Sorunlar ve Çözüm Yolları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 179, Ağustos 2003.

Güneş, Gülsen, “Hukuksal Teknik Açısından Bütçede “Önceden İzin İlkesi” nin Vergi Gelirleri Yönüyle İşlevini Kısmen Yitirmesinin Bütçe Hakkı Açısından İrdelenmesi, XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Anayasal Mali Düzen, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın**, No:12, İstanbul, 2000.

Güneş, Gülsen, **Verginin Yasallığı İlkesi**, 2. baskı, XII Levha, İstanbul, 2008.

Güneş, Gülsen, “Yeni Binyıl Türkiye’inde Yer Alması Gereken Vergi Kuralları”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 39. Seri, Yıl: 2001.

Güngör, Feridun, “Uluslararası Hukuksal Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi ve Türkiye Uygulaması”, **Vergi Dünyası**, Sayı:190, Haziran 1997.

Haarmann, Wilhelm, **Grenzen der Gestaltung im Internationales Steuerrecht**, Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 1994.

Helminen, Marjaana, “Is There a Future for CFC-Regimes in the EU? ”, **Intertax International Tax Review**, Vol. 33, Issue 3, 2005.

Heper, Fethi; Hoşyumruk, Şennur, “Vergi Cennetleriyle İlgili Çalışmalarda Son Durum-I”, **Yaklaşım**, Yıl:10, Sayı:116, Ağustos 2002.

Heper, Fethi; Hoşyumruk, Şennur, “Vergi Cennetleriyle İlgili Çalışmalarda Son Durum-II”, **Yaklaşım**, Yıl:10, Sayı:117, Eylül 2002.

Höppner, Horst Dieter, “Beurteilung von Gewinnanlagerungen innerhalb multinationaler Unternehmen”, **Finanz und Rundschau**, 49. Jahrgang, Heft 22, 1967.

IBFD, **International Tax Glossary**, International Bureau of Fiscal Documentation, Amsterdam, 1996.

Işık, Hüseyin, “Küresel Ekonomik Krizin Sonucu Olarak Vergi Cennetleriyle Mücadelede Geline Yeni Aşama”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 341, Ocak 2010.

İzveren, Adil, **Hukuk Felsefesi**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları: 4, Ankara, 1998.

Joachim, Lang, “Vergi Adaletinin Anayasal Temelleri”, (Çeviren; Funda Başaran), XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Anayasal Mali Düzen”, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın**, No:12, 2000.

Kaboğlu, İbrahim, **Özgürlükler Hukuku**, İmge Kitabevi, 6. baskı, Ankara, 2002.

Kaneti, Selim, **Vergi Hukuku**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayın No: 698, Özdem Kardeşler Matbaası, İstanbul, 1986/1987.

Karaca, Yüksel, “Zararlı Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri: OECD Bünyesindeki Çalışmalar Ne Aşamada?”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 238, Haziran 2001.

Karaca, Yüksel, “Zararlı Vergi Rekabetinden Zararlı Vergi Uygulamalarına: OECD Projesine İlişkin 2001 Raporu Yayınlandı”, **Vergi Sorunları**, Ocak 2002.

Karadeniz, Salim, “Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançlarının Mahiyeti ve Vergilendirilmesi”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 344, Nisan 2010.

Karayalçın, Yaşar, **Muhasebe İlkeleri, Kavramlar-İlkeler-Başlıca Sorunlar-Yeni Gelişmeler**, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Yayın No:216, Ankara, 1988.

Karsan, Erol M., **Vergi Kaçırma ve Vergiden Kaçınma ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı APK Kurulu Yayını No:1986/280, Ankara, 1986.

Kellersmann, Dietrich; Treisch, Corinna, **Europäische Unternehmensbesteuerung**, 1. Auflage, Gabler, Wiesbaden, 2002.

Kıranoğlu, Tülin, “Vergi Adaleti”, **Vergi Sorunları**, Sayı:174, Mart 2003.

Kırbaş, Sadık, **Vergi Hukuku**, Siyaal Kitabevi, Ankara, 2006.

Klein, Jennifer A., **Hinzurechnungsbesteuerung-Aktuelle Entwicklungen der CFC-Legislation in ausgewählten EU-Staaten**, Diplomica Verlag, 2004.

Kocabey, İbrahim, “Vergi Cennetlerini Cehenneme Dönüştürecek Düzenlemeler”, **Yaklaşım**, Yıl: 14, Sayı: 168, Aralık 2006.

Kuckhoff, Harald; Schreiber, Rolf, **Verrechnungspreise in der Betriebsprüfung-Der Fremdvergleich bei Lieferungen und Leistungen**, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1997.

Küçük, Muzaffer, “Yatırım İndiriminde Son Durum”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 351, Kasım 2010.

Küçük, Sema, “KEYK Tam Mükellef Gerçek Kişi Ortakları Nezdinde Yapılacak Vergileme”, **Yaklaşım**, Yıl: 15, Sayı: 177, Eylül 2007.

Kutal, Gülten; Büyüksulu, Ali, **Çokuluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996.

Lahodny, Karner, vd., **Die neuen Verrechnungspreisrichtlinien der OECD**, Linde Verlag, Wien, 1996.

Lang, Michael; Aigner-Hans, Jörgen; Scheuerle, Ulrich; Stefaner, Marcus, **CFC Legislation, Tax Treaties and EC Law**, Kluwer Law International, Netherlands 2004.

Lüdemann, Lars, **Die Steuerplanung der multinationalen Unternehmung Unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Hinzurechnungsbesteuerung nach 7-14 AStG**, Verlag Dr. Kovac, Hamburg, 2004.

Meike, Timm, **Starke Demokratie über die Staatlichkeit Trotz Globalisierung**, Bookson Demand GmbH, Norderstedt, 2008.

Memiş, Emin, **Türk Anayasası Gelişimleri Süreci(1808-1998)**, İstanbul, 1998.

Mutluer, M. Kamil, **Vergi Genel Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

Nadaroğlu, Halil, **Kamu Maliyesi Teorisi**, 11. baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2000.

Nomer, Ergin; Şanlı, Cemal, **Devletler Hususi Hukuku**, Beta Basım A.Ş., Yenilenmiş 17. bası, İstanbul, Eylül 2009.

Öden, Merih, **Türk Anayasa Hukukunda Eşitlik İlkesi**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003.

OECD, **Controlled Foreign Company Legislation**, Paris, 2000.

OECD, **Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue**, Paris, 1998.

Oktar, Cholpan, **İşletmelerde Vergi Planlaması ve Türkiye Örneği**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2004.

Oktar, S. Ateş, “Vergi Benzeri Mali Yükümlülükler Ek Mali Yükümlülükler ve Bir Totolojik Düzenlemenin Analizi”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 37. Seri, İstanbul, Yıl: 1996/1997.

Oktar, S. Ateş, **Vergi Hukuku**, Türkmen Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Güncelleştirilmiş 5. baskı, İstanbul, 2010.

Oluş, Yayıncılık, **Kurumlar Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Ankara, Eylül 2010.

Öcal, Erdoğan, “Uluslararası Vergi Anlaşmalarında Ayrım Yapılmama İlkesi”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 264, Ekim 2010,

Öktem, Niyazi; Türkbağ, Ahmet Ulvi, **Felsefe, Sosyoloji, Hukuk ve Devlet**, Der Yayınları, 2. basım, İstanbul, 2001.

Öncel, Mualla; Kumrulu, Ahmet; Çağan, Nami, **Vergi Hukuku**, 19. bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2010.

Öncel, Türkan; Öncel, Yenal, “Uluslararası Vergi Rekabeti”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 43-44. Seri, İstanbul, 2004.

Öncel, Yenal, “Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergileme”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 41. Seri, İstanbul, 2003.

Öncel, Yenal, “Kurumlar Vergisinde Değişim ve Vergi Rekabeti, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 47. Seri, Yıl: 2005.

Organ, İbrahim; Organ, Arzu, “Vergisel Avantajlı İki Bölge: Serbest Bölge-Teknoloji Geliştirme Bölgeleri”, **Vergi Dünyası**, Sayı:294, Şubat 2006.

Öz, Ersan, “OECD, Vergi Rekabeti ve Vergi Reformunun Geleceği”, **Maliye Dergisi**, Sayı:145, Ocak-Nisan 2004.

Öz, Semih, “OECD’nin Vergi Cennetleri ile İlgili Çalışmalarında Son Gelişmeler”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 231, Aralık 2007.

Öz, Semih, “Vergi Cennetlerinde Faaliyette Bulunacak Mükelleflere Uygulanacak Olası Yaptırımlar”, **Yaklaşım**, Sayı:141, Eylül 2004.

Öz, Semih, **Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre Türkiye’de Kontrol Edilen Yabancı Kurum Uygulaması**, Türmob Yayınları, Ankara, 2006.

Öz, Semih, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Mart 2005.

Özbudun, Ergun, **Türk Anayasa Hukuku**, 11. baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.

Pazarcı, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk**, Turhan Kitabevi, 8. bası, Ankara, Eylül 2009.

Pehlivan, Osman, **Kamu Ekonomisi**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2010.

Pehlivan, Osman, **Uluslararası Vergi Hukuku**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2002.

Pehlivan, Osman, **Vergi Hukuku**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2010.

Pehlivan, Osman, **Kamu Maliyesi**, 1. baskı, Derya Kitabevi, Trabzon, Mayıs 2010.

Rainer, Anno; Thömmes, Otmar, “Are German CFC Rules Compatible with EU Freedoms?”, **International Tax Review**, Vol. 33, Issue 11, November 2005.

Ring, Diane M., “One Nation Among Many: Policy Implication of Cross-Border Tax Arbitrage”, **Boston College Law Review**, Vol: 44, No: 1, 2002.

Roin, Julie, “Competition and Evasion: Another Perspective on International Tax Competition”, **Georgetown Law Journal**, Vol: 93, Issue: 3, March 2001.

Rugman, Alan M.; Eden, Lorraine, **Multinationals and Transfer Pricing**, St. Martin’s Press, New York, 1985.

Rust, Alexander, “CFC Legislation and EC Law”, **Intertax**, Vol: 36, Issue 11, 2008.

Rust, Alexander, **Die Hinzurechnungsbesteuerung**, Verlag C.H. Beck, München 2007.

Saban, Nihan, **Vergi Hukuku**, 2. baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2003.

Saban, Nihal, “Yeni Yüzyılın Eşiğinde Yeniden Sorgulanan Adalet: Özü Eşitlik Vergi Adaleti: Özü Vergide Eşitlik”, XIII. Türkiye Maliye Sempozyumu Anayasal Mali Düzen, **Marmara Üniversitesi Maliye Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayın**, No:12, İstanbul, 2000.

Sağlam, Meltem, **Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazançlarının Vergilendirilmesi**, Yaklaşım Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Sandler, Daniel, **Tax Treaties and Controlled Foreign Company Legislation**, Kluwer Law International, London, 1998.

Saraç, Özgür, **Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, Ağustos, 2006.

Saraçoğlu, Fatih, “Asgari Geçim İndirimi (En Az Geçim İndirimi): Türkiye İçin Öneriler”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 40, Nisan 2007.

Saraçoğlu, Fatih; İğdeli, Kemal, “Türk Vergi Sistemi Açısından Serbest Bölgelerdeki Vergi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, **Mali Kılavuz**, Temmuz-Eylül 2005.

Schneider, Dieter, “Wider Marktpreis als Verrechnungspreise in der Besteuerung internationaler Konzerne”, **Der Betrieb**, 56. Jahrgang, Heft 2 vom 10.01.2003.

Schön, Wolfgang, “Playing Different Games? Regulatory Competition in Tax and Company Law Compared”, **Common Market Law Review**, Vol 42, Kluwer Law International, Netherlands, 2005.

Schön, Wolfgang, “Tax Competition in Europe - The Legal Perspective”, **EC Tax Review**, 2000-2.

Schreiber, Rolf, “Vergleich der (endgültigen) Verrechnungspreisrichtlinien (Deutschland- OECD-USA)”, **Internationales Steuerrecht**, 4. Jahrgang, Heft 11, 1995.

Slemrod, Joel B., “Free Trade Taxation and Protectionist Taxation”, **International Tax and Public Finance**, Vol:2, Number:3, November 1995.

Sonsuzoğlu, Elif, **Ödeme Gücüne Göre Vergileme İlkesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1997.

Sonsuzoğlu, Elif, “Ayırma İlkesinin Adı Mı Değişti; Asgari Geçim İndirimi”, **Yaklaşım**, Sayı: 184, Nisan 2008.

Stowhase, Sven, “Tax Rate Differentials and Sector Specific Foreign Direct Investment: Empirical Evidence from the EU”, **Finanz Archiv**, Volume: 61, 2005.

Sunay, Reyhan, **Tartışılan Egemenlik**, Ankara, 2007.

Swank, Duane; Steinmo, Sven, “The New Political Economy of Taxation in Advanced Capitalist Democracies”, **American Journal of Political Science**, Vol.46, No.3, July 2002.

Şahin, Leyla, **Vergilendirmede Eşitlik**, Derin Yayınları, İstanbul, 2006.

Şener, Orhan, “Principles of Taxation”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 37. Seri, Yıl: 1996-1997.

Şener, Orhan, **Kamu Ekonomisi**, 11. bası, Beta, İstanbul, 2010.

Şenyüz, Doğan, “Peçeleme ile Muvazaanın Niteliği ve Arasındaki Farklar”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=20080512063.htm. (31.03.2009).

Şenyüz, Doğan, **Açıklamalı ve Yorumlu 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, 2007.

Şenyüz, Doğan; Erdem, Metin; Tatlıoğlu, İsmail; **Kamu Maliyesi**, 7. basım, Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2009.

Tanör, Bülent, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, 19. baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, Mart 2010.

Tanzi, Vito, “Globalleşme ve Vergilemedeki Mali Boşluklar”, Çev.Hüseyin Şen, **Vergi Dünyası**, Sayı: 241, Eylül 2001.

Taşdelen, Aziz, **Hukuksal Açıdan Türkiye’de Kara Paranın Aklanması ve Önlenmesi**, Turhan Kitabevi, Ankara 2003.

Teather, Richard, “Harmful Tax Competition?”, **Economic Affairs**, December 2002.

Tekin, Selçuk, “Uluslararası Hukuksal Çifte Vergilendirmede Vergilendirme Yetkisi”, **Mali Pusula**, Yıl: 5, Sayı: 51, Mart 2009.

Tekinalp, Gülören; Tekinalp, Ünal, **AB Hukuku**, 2. bası, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000.

Tezel, Adnan, **Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye Uygulaması**, Türkiye Sanayi ve İşadamları Derneği Yayını, Yayın No: TÜSİAD-T/89.3.126, İstanbul, Haziran 1989.

Teziç, Erdoğan, **Anayasa Hukuku**, 13. bası, Beta, İstanbul, Ağustos 2009.

Tiebout, Charles, “A Pure of Local Expenditures”, **Journal of Political Economy**, October 1956.

Tipke, Klaus; Lang, Joachim, **Steuerrecht**, Verlag Dr. Otto Schmidt, 17 völlig überbearbeitete Auflage, Köln, 2002.

TOBB, **Vergilemede Global Eğilimler AB ve Türk Vergi Sistemi**, Ankara, TOBB Genel Yayın No:359, 2001.

Toroslu, M. Vefa, **Serbest Bölgeler**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

Tuncay, Kapusuzoğlu, “Transfer Fiyatlaması Nedir”, **Vergi Dünyası**, Eylül 1998.

Tuncer, Selahattin, “Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 311, Temmuz 2007.

Tuncer, Selahattin, “Vergileme ile İlgili Yeni Deyim ve Kavramlar”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 304, Aralık 2006.

Tuncer, Selahattin, **Çifte Vergileme ve Milletlerarası Vergi Anlaşmaları**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yayın No: 112-66, 1974.

Tuncer, Selahattin, **Vergi Hukuku ve Uygulaması Cilt-II**, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara, Ekim, 2006.

Tuncer, Selahattin, “Vergi Adaleti Yahut Vergilendirmede Adalet İlkesi-I”, **Mükellefin**, Sayı: 112 , 2002.

Tuncer, Selahattin, “**İşletme Vergiciliğinden Vergi Planlamasına**”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2008011059.htm, 06 Mayıs 2008.

Turhan, Salih, **Vergi Teorisi ve Politikası**, 5. basım, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1993.

Türkan, Erdal, **Rekabet Teorisi ve Endüstri İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara 2001.

Ufuk, Mehmet Tahir, “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’na Göre KEYK Kazancı”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 52, Nisan 2008.

Ufuk, Mehmet Tahir, “Gelir Vergisinde KEYK Kazancı”, **Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi**, Sayı: 41, Mayıs 2007.

Uluatam, Özhan, **Kamu Maliyesi**, 10. baskı, İmaj Yayınevi, Ankara, 2009.

Uyanık, Namık Kemal, **Örtülü Sermaye Kontrol Edilen Yabancı Kurum Kazancı Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Düzenlemeleri**, Türmob Yayınları, Yayın No:32, Ankara, 2007.

Ünal, Şeref, **Avrupa Birliği Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.

Weiner, Joann M.; Ault, Hugh J., “The OECD’s Report on Harmful Tax Competition”, **National Tax Journal**, Vol: 51, No:3, September 1998.

Wilson, John, “Theories of Tax Competition”, **National Tax Journal**, Vol: 52, No:2.

Wilkinson, Ross, “Controlled Companies”, **Tax Adviser**, Januar 2008.

Wuebbelsmann, Stephan; Post, Elke Berend, “German CFC Legislation”, **CFC Legislation: An Analysis of its Structure and Compatibility with Treaty Law and EC Law**, The Netherlands, Wintercourse 2001-2002.

Yaltı, Billur, “2000’li Yılların Vergisel Mozaïği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-I”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm.(10.01.2008).

Yaltı, Billur, “Çokuluslu İşletmeler ve Vergi İdareleri İçin Transfer Fiyatlaması Rehberi”, **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı: 91, Nisan 1996.

Yaltı, Billur, “The Separation of Powers in Turkish Tax Law”, (Çevrimiçi), <http://www.eatlp.org/uploads/public/santiago/sop/Turkey%20%20Billur%20Yalti.pdf>, (26.01. 2010).

Yaltı, Billur, “2000’li Yılların Vergisel Mozaïği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına-II”, (Çevrimiçi), http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/read_frame.asp?file_name=2000082214.htm (20.03.2007).

Yaltı, Billur, “Vergi Adaleti Kavramında Soyuttan Somuta: Türk Anayasa Mahkemesi Kararlarını Eşitlik, Özgürlük ve Sosyal Devlet Kavramlarıyla Okumak”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 119, Ağustos 1998.

Yaltı, Billur, “**Vergi Anlaşmalarında Uluslararası Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılması Yöntemleri**”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 81, Haziran 1995.

Yaltı, Billur, **Avrupa Birliği’nde Dolaysız Vergiler**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2002.

Yaltı, Billur, Uluslararası Vergi Anlaşmaları, **Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.**, İstanbul, Haziran 1995.

Yereli, A. Burçin, “Macroeconomics Effects of Tax Competition in Turkey”, **South-East Europe Review**, Volume 8, Number 1, May 2005.

Yereli, A. Burçin; Meriç, Metin, Vergilendirme Yetkisi, **Vergi Sorunları**, Sayı: 66, Mayıs-Haziran 1993.

Yetkiner, Erkan, “Vergi Tatilinin(Tax Holidays) Doğrudan Yabancı Yatırımların Teşvikindeki Yeri, **Vergi Dünyası**, Sayı: 275, Temmuz 2004.

Yetkiner, Erkan, “Vergi Cennetlerinin Sunduğu Bazı Vergi ve Yatırım Avantajları”, **Vergi Dünyası**, Sayı: 235, Mart 2001.

Yüce, M. Yıldırım, “Çifte Vergilendirme Sorunu ve Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Yolları”, **Vergi Sorunları**, Sayı: 6, Kasım- Aralık 1991.

Yüzbaşıoğlu, Necmi, **Türk Anayasa Yargısında Anayasallık Bloku**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1993.

ÖZGEÇMİŞ

Ankara doğumlu Elif CENKERİ, 1997 yılında Sankt Georg Avusturya Lisesi'nden mezun olmuştur. CENKERİ, 2001 yılında İstanbul Üniversitesi İngilizce İktisat Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. CENKERİ, 2005 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Mali Hukuk Ana Bilim Dalı'nda "Transfer Fiyatlaması ve Türk Vergi Sistemi" başlıklı çalışması ile yüksek lisans derecesi almıştır.

CENKERİ, "Kontrol Edilen Yabancı Kurumların Vergilendirilmesi" başlıklı tez çalışmasını yürütmek üzere Münih'teki Max Planck Enstitüsü'nde çalışmalarına devam etmiştir. Ulusal bilimsel hakemli dergilerde yayımlanmış makalelerinin yanı sıra, Elif CENKERİ'nin ayrıca uluslararası konferanslarda sunulan bildirileri de bulunmaktadır. CENKERİ akademik çalışma hayatını İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mali Hukuk Ana Bilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak sürdürmektedir.